

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมวิทยาประยุกต์)

ปริญญา

สังคมวิทยาประยุกต์

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า กรณีศึกษา
หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

Tourism Development with Akha's Culture Changes in Akha Pa Kluai Village,
Mae Fah Luang District, Chiang Rai Province

นามผู้วิจัย นางสาวภัทรพันธ์ เสริมสวัสดิ์ศรี

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์อรนัฏดา ชินศรี, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัตรี ณ ถลาง, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์ปริญทร์ นาคสิงห์, ปร.ด.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญจนา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า กรณีศึกษา
หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

Tourism Development with Akha's Culture Changes in Akha Pa Kluai Village,
Mae FahLuang District, Chiang Rai Province

โดย

นางสาวภัทรพันธ์ เสริมสวัสดิ์ศรี

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมวิทยาประยุกต์)
พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภัทรพันธ์ เสริมสวัสดิ์ศรี 2557: การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า
กรณีศึกษา หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(สังคมวิทยาประยุกต์) สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก: อาจารย์อรนัฏดา ชินศรี, Ph.D. 206 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาคอยดูงฯ
2) ศึกษาผลของการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย และ
3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย
เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชาวอาข่า ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอาข่าปาก
กล้วยทั้งชายและหญิง จำนวน 15 คน ผู้นำทางความคิดของหมู่บ้าน จำนวน 5 คน และเจ้าหน้าที่ที่ทำงาน
เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในโครงการพัฒนาคอยดูงฯ จำนวน 3 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Snowball
Technique เก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วน
ร่วม เสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า จากการพัฒนาคอยดูงฯ ให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวจากทั้งในประเทศ
และต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อชมความงดงามทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของ
ชาวเขาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการท่องเที่ยวนี้ ได้ส่งผลกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่า
ปากกล้วย ดังนี้ ผลกระทบด้านบวก ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมการละเล่นและ
เครื่องดนตรีของชาวอาข่า โดยมีการนำการละเล่นของชาวอาข่ามาแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับชมในโอกาสต่างๆ
ด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมพบว่า ในหมู่บ้านเริ่มมีการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการจัด
กิจกรรมลานวัฒนธรรม ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิตและแลกเปลี่ยนความรู้ทางวัฒนธรรม
ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในหมู่บ้านอย่างใกล้ชิด สำหรับผลกระทบทางด้านลบ ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมด้านการแต่งกาย ชาวอาข่าในหมู่บ้านนิยมการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทันสมัยแบบคน
พื้นราบมากกว่าที่จะแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า ด้านค่านิยมวัตถุและความทันสมัยชาวอาข่าให้ความสนใจกับ
วัตถุสิ่งของและความสะดวกสบาย ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เงินกลายมาเป็นปัจจัยที่สำคัญในการ
ดำรงชีวิต ค่านิยมด้านการบริโภคพบว่า มีการบริโภคอาหารแบบดั้งเดิมผสมผสานกับการบริโภคอาหารสำเร็จรูป
ด้านความเชื่อในการนับถือศาสนาพบว่า สาเหตุที่เปลี่ยนการนับถือศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตการดำเนิน
ประจำวันที่เปลี่ยนไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านภาษา พบว่าชาวอาข่าสามารถพูดภาษาไทยได้มากขึ้น สำหรับ
ภาษาอังกฤษสามารถพูดได้เฉพาะคำง่ายๆ บางคำเท่านั้น ด้านการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมพบว่า มีการนำ
ศิลปหัตถกรรมดั้งเดิมของชาวอาข่ามาดัดแปลงเป็นสินค้าให้ทันสมัยหรือไปรับสินค้าจากโรงงานเพื่อมาจำหน่าย
ให้กับนักท่องเที่ยว

Phattaraphan Sermswatsri 2014: Tourism Development with Akha's Cultural Changes in Akha Pa Kluai Village, Mae Fah Luang District, Chiang Rai Province. Master of Arts (Applied Sociology), Major Field: Applied Sociology, Department of Sociology and Anthropology. Thesis Advisor Mrs. Oranutda Chinnasri, Ph.D. 206 pages.

The aims of this research were; 1) to study tourism information at the area of Doitung Development Project; 2) to investigate effects of tourism on Akha cultural change at the Akha Pa Kluai Village and; 3) to find directions for sustainable development of tourism for the Akha Pa Kluai Village by using qualitative research. The samples of this study were selected by the Snowball Technique and included 15 Akha males and females living in the Akha Pa Kluai Village, 5 intellectual leaders and 3 Doitung Development Project officers who were in charge of tourism. The data were collected via in-depth interviews and participant and non-participant observations. The results of the study were illustrated by the descriptive technique.

The study demonstrated that the development of Doitung as a tourist destination could attract numerous tourists who appreciated the beauty of nature, art and culture of hill tribe people from both inside and outside the country. The tourism influenced the Akha cultural changes at the Akha Pa Kluai Village as follows: The positive effects have brought about conservation and restoration of the Akha cultural plays and musical instruments as they were performed in front of tourists in many occasions. In terms of cultural exchange and publicizing, there has been a homestay service at the village provided for tourists that enables tourists to learn the Akha lifestyles and exchange intimately cultural knowledge among them. For the negative effects, tourism has also caused the changing in the values of dressing of the Akha style to imitate urbanites rather than their traditional attires. Regarding material and modernity values, the Akha prefer objects and convenience. The capitalism plays more roles and money becomes an essential factor in their daily lives. In terms of consumption values, the Akha consume both traditional and instant foods. On finding of faith and religion, the Akha proselytize due to the changing of their way of life. For language aspect, the Akha speak more Thai and are able to speak English slightly. About debasement of art and craft, they have been modified to be modern styles. Some products are even made from factories but later brought by hill tribe people to sell to tourists.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อรนัฏดา ชินศรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสวัตร วัฒนกลาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เป็นอย่างสูงที่ได้สละเวลาอันมีค่ากรุณาถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ตลอดจน รองศาสตราจารย์ ปภาณี จิตวัฒนา ประธานการสอบ และรองศาสตราจารย์ ชนัญ วงษ์วิภาค ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ ในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ โดยเฉพาะ คุณขวัญดี พรรณโอรส รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ และโครงการพัฒนาคอตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกท่าน ผู้วิจัยขอขอบคุณชาวอำเภอดอยหล่อ บ้านอำเภอดอยหล่อ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงใหม่ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ คือ คุณพ่อ คุณแม่ ครอบครัว และเพื่อนๆ ทุกคน ตลอดจนอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้ให้การช่วยเหลือ ให้การสนับสนุนในทุกด้าน และเป็นกำลังใจเสมอมา คุณประโยชน์และคุณงามความดีของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับผู้มีพระคุณทุกท่านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และหากมีข้อผิดพลาดประการใดที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดไว้ทุกประการ

ภัทรพันธ์ เสริมสวัสดิ์ศรี
มิถุนายน 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
-------------	-----

สารบัญภาพ	(4)
-----------	-----

บทที่ 1 บทนำ	1
--------------	---

ความสำคัญของปัญหา	1
-------------------	---

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
-------------------------	---

ขอบเขตในการศึกษา	5
------------------	---

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
---------------------------	---

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	6
----------------------------	---

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
-----------------------	---

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	8
---	---

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม	14
--------------------------------------	----

แนวคิดความทันสมัย	17
-------------------	----

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	22
------------------------------	----

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	27
---	----

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว	31
--	----

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายและพื้นที่โครงการพัฒนา	
---	--

คอตุงฯ	36
--------	----

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
-----------------------	----

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
--------------------------	----

กลุ่มตัวอย่าง	47
---------------	----

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	48
----------------------------	----

การเก็บรวบรวมข้อมูล	49
---------------------	----

การตรวจสอบข้อมูล	50
------------------	----

การวิเคราะห์ข้อมูล	50
--------------------	----

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิจัย	52
ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ บริบททั่วไป ของพื้นที่ศึกษา	52
ส่วนที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวโครงการพัฒนา คอยตุ้งฯ	95
ส่วนที่ 3 ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้าน วัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	105
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	135
สรุปผลการวิจัย	135
อภิปรายผล	139
ข้อเสนอแนะ	148
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	150
ภาคผนวก	156
ภาคผนวก ก ข้อมูล มุลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ และ โครงการพัฒนาคอยตุ้ง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจาก พระราชดำริ	157
ภาคผนวก ข แนวคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก	164
ภาคผนวก ค สรุปรายละเอียดการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง	170
ภาคผนวก ง แผนที่และแผนผัง	181
ภาคผนวก จ รูปภาพการลงพื้นที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย และ แหล่ง ท่องเที่ยวบริเวณโครงการพัฒนาคอยตุ้งฯ	184
ประวัติการศึกษา และการทำงาน	206

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	53
2	ตัวอย่างภาษาของชาวอาข่า	77
3	การนับเดือนของชาวอาข่าในรอบ 1 ปี	79
4	การนับวันของชาวอาข่า	80

สารบัญภาพ

ภาพผนวกที่		หน้า
1	แผนที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ บนคอยตุง	182
2	แผนที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	183
3	ลักษณะบ้านของชาวอาข่าในอดีตแบบยกพื้น (ห่มโก)	185
4	ลักษณะบ้านของชาวอาข่าในปัจจุบันที่เน้นความแข็งแรงทนทาน มีรั้วรอบขอบชิด	185
5	“หน้าจั่ว” สัญลักษณ์ที่แสดงว่าเป็นบ้านของอาข่า	186
6	ประตูหมู่บ้าน มีรูปแกะสลักของมนุษย์ชายหญิงตั้งอยู่บริเวณด้านข้างของประตู	186
7	การนั่งรับประทานอาหารรอบขันโตกของชาวอาข่าในงานศพ ภายในหมู่บ้าน	187
8	หิ้งบูชาบรรพบุรุษ หรือ ศาลเจ้ามิดสา (บริเวณลูกศรชี้)	187
9	คริสตจักรปากกล้วย	188
10	การย้อมไขไก่ให้เป็นสีแดงโดยใช้ว่านหอมแดง ในประเพณีปีใหม่ไข่แดง	188
11	ตาเหลว ทำขึ้นจากไม้ไผ่ เป็นสัญลักษณ์หมายถึงการ“ห้าม”	189

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
12	การไล่ชิงช้าของชาวอาข่า ในช่วงเดือนกันยายน	189
13	การเล่นตีลูกข่างของผู้ชายชาวอาข่า	190
14	อุปกรณ์การเล่นตีลูกข่าง	190
15	ชิงช้าใหญ่ประจำหมู่บ้าน (หล่าเล่อ)	191
16	ชิงช้าหมุน (กำลาหล่าเล่อ)	191
17	ชิงช้าขนาดเล็ก (เออเลอ) สำหรับเด็กที่สร้างไว้หน้าบ้านของแต่ละครอบครัว	192
18	การเดินรำกระทุ้งไม้ไฟแบบเป็นวงกลม	192
19	การเดินรำแบบร่าวกระทบไม้	193
20	เมล็ดสะบ้าใช้สำหรับการเล่นสะบ้า	193
21	การเล่นสะบ้าของชาวอาข่า	194
22	การเล่นสามล้อ	194
23	การเล่นไม้โก่งกาง	195

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
24	พระตำหนักคอยตุง	195
25	สวนแม่ฟ้าหลวง	196
26	นิทรรศการภายในหอแห่งแรงบันดาลใจ	196
27	บรรยากาศภายในหมู่บ้านอาข่าป่ากล้วย	197
28	สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง	197
29	พระธาตุดอยตุง	198
30	อาคารที่พัก คอยตุง ลอดจ์	198
31	ครัวตำหนัก	199
32	ครัวคอยตุง	199
33	ศาลาถิลาวดี	200
34	ร้านกาแฟคอยตุง	200
35	อัตราค่าบริการสถานที่ท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาคอยตุงฯ	201
36	โปรแกรมการท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาคอยตุงฯ	202

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
37	ลักษณะหมวกของลอมืออาข่า (หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย)	203
38	ชุดประจำเผ่าอาข่าผู้ชาย (แบบดั้งเดิม)	203
39	การแต่งกายชุดประจำเผ่าหญิง (แบบดั้งเดิม)	204
40	การแต่งกายของวัยรุ่นชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยและหมู่บ้านใกล้เคียง ที่ในปัจจุบันนิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบ	204
41	การแต่งกายแบบผสมผสานของผู้ชายชาวอาข่า โดยสวมเสื้อประจำชนเผ่ากับกางเกงยีนส์แบบคนพื้นราบ	205
42	การแต่งกายของผู้หญิงชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยที่ปัจจุบันนิยมสวมเสื้อยืดและกางเกง	205

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันทั่วโลกต่างให้ความสนใจกับการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆ อีกทั้งยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่งรวมไปถึงการค้าและการลงทุนในประเทศนั้นๆ อีกด้วย และจากการที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากมีความพร้อมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม โดยมีทรัพยากรพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายกระจายอยู่ทุกจังหวัด อาทิเช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ จึงทำให้นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศไทยเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนให้กับประเทศมูลค่าหลายแสนล้านบาท ดังนั้นรัฐบาลไทยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงได้มีการสนับสนุนให้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นอย่างจริงจัง เห็นได้จากการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมา หลังจากนั้นการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเรื่อยมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งมีสาระสำคัญที่เน้นด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและชุมชน เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ รวมถึงเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และจากการส่งเสริมของภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สำหรับประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอยู่มากมายในทุกจังหวัดทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงขึ้นชื่อในเรื่องของความสวยงามทางธรรมชาติศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทางภาคเหนือ

เชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือของประเทศไทย ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงและมีทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และจากการที่จังหวัด

เชียงรายนั้นมีความโดดเด่น ด้านเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว คือ มีภูมิประเทศที่รายล้อมด้วยขุนเขา มีภูมิอากาศที่เย็นสบายเกือบตลอดทั้งปีเหมาะสมแก่การพักผ่อน มีการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอารยธรรมของชนเผ่า ซึ่งจะสามารถพบเห็นวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตแอบอิงกับธรรมชาติและมีความเป็นอยู่แบบพอเพียง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี (เทิดชายช่วยบำรุง, 2551: 397)

และหากกล่าวถึงจังหวัดเชียงราย ไม่มีใครที่จะไม่รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวอย่าง “ดอยตุง” เพราะดอยตุง เป็นยอดเขาที่ขึ้นชื่อในเรื่องความสวยงามของธรรมชาติ มีศักยภาพและความพร้อมในทุกๆ ด้าน และด้วยความโดดเด่นเฉพาะตัวจึงทำให้ดอยตุงได้รับความนิยมนอย่างสูงจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเสมอมา ดอยตุงเป็นยอดเขาสูงถือเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานางนอน ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง ที่ประกอบด้วยผืนป่าธรรมชาติประมาณ 93,515 ไร่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,630 เมตร จึงทำให้บนดอยตุงมีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี แต่เดิมนั้นดอยตุงเป็นภูเขาหัวโล้นเนื่องจากการทำไร่เลื่อนลอย จนกระทั่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ทรงเสด็จมายังดอยตุง และทรงมีพระราชดำรัสว่า “ฉันจะปลูกป่าบนดอยตุง” หลังจากนั้นในปี 2531 รัฐบาลจึงได้เริ่มจัดทำโครงการพัฒนาดอยตุงฯ ขึ้นเพื่อดำเนินงานด้านการพัฒนาชาวเขาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีโอกาสเท่าเทียมกับคนพื้นราบ สามารถช่วยเหลือตนเอง รักษาพัฒนาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากการปลูกป่าคืนความสมบูรณ์กลับคืนสู่ธรรมชาติ และหลังจากโครงการปลูกป่าแล้วเสร็จจึงได้มีการสร้างพระตำหนักดอยตุง และมีโครงการอื่นอีกหลายโครงการตามมาเพื่อสร้างอาชีพให้กับชาวเขา ดอยตุงแห่งนี้จึงได้กลายเป็นดินแดนแห่งการอนุรักษ์ผืนป่าและดินแดนแห่งการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวเขานับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, ม.ป.ป.)

ด้วยพระบารมีของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในครั้งนั้น จึงทำให้ดอยตุงในวันนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงรายที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางมาท่องเที่ยวยังดอยตุงในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก แหล่งท่องเที่ยวบนดอยตุงที่มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวนิยมขึ้นไปเยี่ยมชม ได้แก่ พระธาตุดอยตุง พระตำหนักดอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วบริเวณพื้นที่รอบๆ ยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หรือที่เรามักเรียกกันว่า “ชาวเขา” ซึ่งชาวเขาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นมีมากมายหลายกลุ่มแต่ละกลุ่มต่างมีวิถีการดำรงชีวิตสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น

เป็นทางด้านภาษา การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ เป็นต้น โดยหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บริเวณโครงการพัฒนาคอยตุ้งๆ นั้นมีทั้งหมด 29 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย ชาวเขาเผ่าต่างๆ อาทิเช่น อาข่า (อีก้อ) ลาหู่ (มุเซอ) ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยลัวะ และจีนก๊กมินตั๋ง แต่ละกลุ่มยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเผ่าของตนไว้อย่างเหนียวแน่น โดยในทุกหมู่บ้าน จะมีประเพณีที่ สวยงามแปลกตาในช่วงเวลาที่ต่างๆ ของปี และในจำนวนชาวเขาทั้งหมดที่อาศัยอยู่บริเวณโครงการพัฒนาคอยตุ้งๆ พบว่าชาวเขาเผ่า “อาข่า” หรือ “อีก้อ” มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งจากการสำรวจจำนวน ประชากรชาวเขาของโครงการพัฒนาคอยตุ้งๆ เมื่อปี พ.ศ. 2555 ทำให้ทราบว่ามิชาวอาข่าอาศัยอยู่ บนคอยตุ้งจำนวนทั้งสิ้น 4,924 คน (ฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2555)

แต่เดิม “อาข่า” ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยเมื่อประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว โดยส่วนมากอพยพมาจากแคว้นเชียงตุงประเทศพม่า และเข้ามาตั้งหลักแหล่ง ครั้งแรกบริเวณคอยตุ้ง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ชาวอาข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชอบอิสระ ไม่ชอบชีวิตโดดโง่งน รักธรรมชาติ รักพวกพ้องและเคร่งครัดจารีตประเพณีเป็นอย่างมาก ในอดีต นิยมอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยตั้งบ้านเรือนอยู่บนไหล่เขาสูง ดำรงชีวิตด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยง สัตว์เท่านั้น (ปนัดดา บุญสาระนัย, 2547: 6-9) แต่หลังจากที่ได้มีโครงการพัฒนาคอยตุ้งๆ เกิดขึ้น ทำให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บนคอยตุ้งมีการตั้งรกรากบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง มีอิสระในการที่จะ เลือkdดำรงชีวิตและยังมีชาวอาข่าบางส่วนได้เข้ามาทำงานกับโครงการพัฒนาคอยตุ้งๆ ซึ่งเป็น ทางเลือกใหม่ในงานอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นงานทางด้านศิลปหัตถกรรม การเกษตร การท่องเที่ยว ทำให้มี รายได้สม่ำเสมอ สามารถพึ่งพาตนเอง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งยังคงรักษาภูมิปัญญา ท้องถิ่น และอาศัยธรรมชาติป่าเขาในการดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืน (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, ม.ป.ป.) โดยหมู่บ้านที่มีชาวอาข่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด คือ หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย (ฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2555) ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านชาวอาข่าที่ถือว่ามีความเขตตั้งอยู่ใกล้กับ พระตำหนักคอยตุ้ง จึงทำให้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่มีเวลาจำกัดที่ต้องการชมวิถีชีวิตของ ชาวอาข่า โดยในปัจจุบันชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยยังคงมีการดำเนินชีวิตในแบบสังคม เกษตรกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีความผสมผสานระหว่างเอกลักษณ์ดั้งเดิมของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่ากับการพัฒนายุคใหม่ได้อย่างลงตัว

ด้วยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ประกอบกับบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและความสวยงามทางธรรมชาติ บนคอยตุ้งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เพื่อตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยว และเมื่อเกิดการพัฒนาขึ้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวตามมาด้วย จนอาจกล่าวได้ว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนใดก็จะเกิดการติดต่อสัมพันธ์หรือที่เรียกว่าการปะทะสังสรรค์ (Interaction) ระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบนั้นมีผลกระทบทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อชุมชนบริเวณใกล้เคียงและตลอดจนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ให้ผลทางบวกหรือทางลบ (สันทัด เสริมศรี และคณะ, 2529: 17) ซึ่งในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยนั้นไม่ได้ปรากฏให้เห็นเพียงแค่ความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านบวกเท่านั้น หากแต่ยังมีการเปลี่ยนแปลงในด้านลบที่มีผลกระทบต่อชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยด้วย ทั้งด้านวิถีการดำรงชีวิต สังคมและวัฒนธรรม โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบค่อยเป็นค่อยไปตามกระแสของการพัฒนาและการท่องเที่ยวที่เข้ามา แต่เมื่อการพัฒนาที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยวมากเพียงใดยิ่งผลักดันให้ชาวอาข่าห่างไกลไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมมากยิ่งขึ้น

จากสถานการณ์ดังกล่าว ภายใต้อิทธิพลของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะการเข้ามาของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งการรับมือของชาวอาข่าต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาถึงผลของการท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้เกิดความยั่งยืน

ขอบเขตในการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมชุมชนชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ ทำการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว บริเวณแหล่งท่องเที่ยวรอบๆ โครงการพัฒนาโดยตุงฯ โดยครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.1 ศึกษาบริบททั่วไปทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม ของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ใน ประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

2.1.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ประวัติความเป็นมา ของหมู่บ้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

2.2 ศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยว

2.2.1 ศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาโดยตุงฯ และ หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

2.3 ศึกษาผลที่มีต่อชุมชน โดยศึกษาว่าการเข้ามาของการท่องเที่ยวนั้น ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อชุมชนชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยอย่างไรบ้าง โดยเน้นประเด็นดังนี้

2.3.1 ผลกระทบด้านบวกเช่น เป็นการช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาว อาข่า เป็นการช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม เป็นการสร้างความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจใน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง เป็นต้น

2.3.2 ผลกระทบด้านลบ เช่นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงด้านภาษา และการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เป็นต้น

3. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ทำการศึกษา คือ ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุงฯ

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ เดือนสิงหาคม 2556 จนถึง เดือนมิถุนายน 2557 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 11 เดือน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ภายในชุมชนชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ภายหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยว
2. ทำให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอาข่า
3. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้เกิดความยั่งยืน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การฟื้นฟู ดูแลบำรุงรักษา และจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก ที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม

ผลกระทบ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบริเวณโครงการพัฒนาคอยตุงฯ ส่งผลต่อกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบๆ โครงการพัฒนาคอยตุงฯ

ทางด้านวัฒนธรรม ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้รับผลกระทบไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยเน้นผลกระทบทางบวกและทางลบ

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวันทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งอาจแบ่งได้ 2 มิติ คือวัฒนธรรมรูปธรรม หรือวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น การแต่งกาย ศิลปหัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เป็นต้น และวัฒนธรรมนามธรรม หรือวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น การใช้ภาษา ระบบความเชื่อ การแสดงศิลปวัฒนธรรม การเลียนแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การรื้อฟื้นหรือการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

ชาวอำเภอ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์อำเภอที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านอำเภอปากกล้วย บริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุงฯ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า
กรณีศึกษา หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี
เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นการศึกษา
เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม
3. แนวคิดความทันสมัย
4. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
5. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว
7. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายและพื้นที่โครงการพัฒนาद्यตุงฯ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในปัจจุบันไม่มีใครกล้าปฏิเสธความจริงที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลง
อยู่เสมอ และการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวลาหรือขึ้นอยู่กับเวลา เพราะต้องอาศัย
ระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นเวลาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะกำหนดถึงสิ่งที่

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นก็เช่นกัน ถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ย่อมจะเกิดขึ้นเสมอในทุกสังคมมีอาจหลีกเลี่ยงไปได้เพราะการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นลักษณะของสังคมซึ่งไม่เคยหยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้าน บรรทัดฐาน สถานภาพ หรือบทบาท ซึ่งเกิดขึ้นในระบบสังคมหรือโครงสร้างของสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ครอบคลุมวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุของมนุษย์โดยในบางครั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเป็นไปอย่างช้าๆ แบบค่อยเป็นค่อยไปและอาจไม่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนมากนัก แต่ในบางครั้งการเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง ซึ่งได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ดังนี้

สุริชัย หวันแก้ว (2540: 155-157) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น และจะเกิดขึ้นทั้งระดับกลุ่มบุคคลและระดับสถาบันทางสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้นและที่สำคัญคือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบสัญลักษณ์ต่างๆ ในสังคมนั้นๆ

ณรงค์ เส่งประชา (2541: 206-207) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างลักษณะของสังคม เช่น ขนาด ความหนาแน่น ระดับการศึกษา สุขภาพอนามัย ฯลฯ โดยจะเน้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีมนุษย์ได้กำหนดให้มีขึ้น ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่นำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม

Wiese (1968 อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 23) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของหรือเรื่องราวต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของกิจกรรมระหว่างมนุษย์ ส่วนสังคมเป็นเรื่องของตัวกระทำสิ่งนั้นๆ

จากความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งสองอย่างนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะทำให้วัฒนธรรมของสังคมแห่งนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย และในทำนองเดียวกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่ไปด้วยเช่นกัน โดยอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (สนธยา พลศรี, 2553: 193-194)

1. เกิดขึ้นอยู่เสมอมาเสมอตลอดเวลา แต่ละสังคมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้
2. เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้วมีผลต่อคนจำนวนมากในสังคม
3. อาจมีหรือไม่มีทิศทางและเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงก็ได้ แต่สามารถทราบทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากทราบถึงเป้าหมายและอุดมการณ์ของคนในสังคม
4. อาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ในระยะเวลาอันสั้นหรือใช้ระยะเวลายาวนานก็ได้
5. อาจเป็นไปอย่างช้าๆ หรือเป็นไปอย่างรวดเร็วก็ได้ เพราะระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงจะไม่เท่ากัน
6. อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่มาของการเปลี่ยนแปลง
7. เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างหน้าที่ของสังคมและการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และกลุ่มคน หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างหน้าที่และการกระทำต่อกันของบุคคลและกลุ่มคน และการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในสังคม
8. พฤติกรรมฝืนสังคมหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นได้ ถ้าคนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวตาม

9. พฤติกรรมของบุคคลจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้โดยเฉพาะผู้นำหรือผู้ที่มีชื่อเสียงของสังคม

10. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเปรียบเสมือนภาพถ่ายปรากฏการณ์ทางสังคมในระยะหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์นี้จะไม่ปรากฏซ้ำในรูปแบบเดิมอีก

อย่างไรก็ตาม หากจะกล่าวถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น พบว่าเกิดจากปัจจัยมากมาย แม้แต่สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ หรือปัจจัยทางชีววิทยาก็มีผลทำให้สังคมและวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 28-29) ได้กล่าวถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน (Internal หรือ Sociogenic Factor) หมายถึง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคม ซึ่งสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1 ปัจจัยที่แสดงอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจกระทำการเปลี่ยนแปลง (Manifest หรือ Intent) ได้แก่ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ (Invention) การวางแผนทางสังคม การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม เช่น ผู้นำ ขบถ เป็นต้น

1.2 ปัจจัยที่ไม่ได้แสดงอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจ ได้แก่ ความตึงเครียดภายในระบบสังคม และการขาดแคลนทรัพยากร ทำให้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอก (External Factor) เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกสังคม ปัจจัยที่เห็นชัดคือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะของประชากร ได้แก่ การย้ายถิ่นของประชากร ความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากร เช่น อายุ เพศ และการศึกษา เป็นต้น

2.2 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ที่เปลี่ยนไป เช่น ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

2.3 กลุ่มกระทบจากภายนอก ได้แก่ การล่าอาณานิคม และการโจมตีจากชาติอื่น

2.4 การยืมวัฒนธรรม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนชาติอื่น หรือการรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ วัฒนธรรมที่ได้รับจากการยืมจากวัฒนธรรมทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ส่วน ทวี ทองสว่าง และคณะ (2545 อ้างใน พระมหาสนอง ปิจโจปการี 2553: 361) กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่าประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. เทคโนโลยี คือ เครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในสังคม ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสังคม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป
2. อุดมการณ์ คือ สิ่งกระตุ้นให้บุคคลในสังคมเกิดความพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามอุดมการณ์ที่วางไว้
3. การแข่งขัน คือ แรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และผลสืบเนื่องจากการแข่งขันทำให้เกิดความขัดแย้ง
4. การเมือง มีบทบาทสำคัญอย่างมาก เนื่องจากฝ่ายการเมืองมีหน้าที่ในการกำหนดระเบียบแบบแผน ตลอดจนกฎหมายต่างๆ มาตรการและวิธีการต่างๆ ของประเทศชาติทั้งหมด บางมาตรการอาจสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมมากมาย แต่บางครั้งอาจสร้างความวุ่นวาย
5. เศรษฐกิจ มีส่วนช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก เช่น ในสมัยโบราณมีการใช้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพผลิตสินค้ามาเพื่อบริโภค ต่อมาเมื่อมีการค้าติดต่อกับต่างประเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพเป็นแบบเงินตรา ส่งผลให้ประชาชนต้องเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตตามไปด้วย
6. ความกดดันทางโครงสร้างภายใน เกิดจากความกดดันต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าทางสังคมที่มีต่อประชาชนอย่างรุนแรง ทำให้ประชาชนหาทางออกในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาทิเช่น สนธิ สมัครการ (2544: 8) ได้กล่าวไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอาจเกิดจากการสร้างขึ้นใหม่หรือจากการลอกเลียนจากวัฒนธรรมอื่นนำมาปรับใช้ภายใน

สังคมของตนเอง ทั้งนี้การหยิบยืมจากต่างถิ่นนั้นอาจได้มาโดยตรงจากการพบปะกัน จากการเดินทางค้าขายหรือการท่องเที่ยว ส่วนการรับมาโดยทางอ้อมผ่านสื่อที่ไม่ใช่ตัวคน เช่น จากโทรทัศน์ วิทยุ และภาพยนตร์ต่างๆ สำหรับกระแสค่านิยมหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดการลอกเลียนแบบในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ 1) กระแสนิยมตะวันตก การผลิตเพื่อขายแทนการผลิตเพื่อบริโภค 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 3) นโยบายการพัฒนาชนบท 4) การเพิ่มขึ้นประชากรและการแทรกซึมของวัฒนธรรมต่างถิ่น และ 5) การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ในขณะที่ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521: 88-97) ได้อธิบายไว้ว่า คนที่อยู่ในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสังคมและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เมื่อความจำเป็นหรือความต้องการของมนุษย์เปลี่ยนไปสังคมและวัฒนธรรมจึงเปลี่ยนตาม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอยู่ 2 ประการคือ 1) ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางด้านประชากร เช่น การเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ จำนวนทรัพยากรที่มีอยู่น้อยลง การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร เป็นต้น 2) ปัจจัยในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มนุษย์สร้างขึ้น อันได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และการค้นพบใหม่ๆ รวมไปถึงกระบวนการประดิษฐ์คิดค้น ซึ่งสิ่งที่มีบทบาทให้ปัจจัยที่สองตัวนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเกิดขึ้นมาจากภายในสังคมหรืออาจเกิดขึ้นจากภายนอกสังคม ซึ่งมาจากการติดต่อกันระหว่างสังคมและวัฒนธรรม ในรูปแบบของการเผยแพร่ศาสนา การค้าขาย การท่องเที่ยว และการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

จากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นเกิดจากการที่มนุษย์ต้องการที่จะพัฒนาสังคมของตนให้ทันสมัย หรือให้มีลักษณะเหมือนกับสังคมอื่นทั่วไปที่ยอมรับว่าพัฒนาแล้วด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประดิษฐ์คิดค้น การนำแนวคิด อุดมการณ์ และเทคโนโลยีต่างๆ ของสังคมอื่นมาใช้ หรือดัดแปลงให้เข้ากับวิถีชีวิตในสังคมของตน แต่อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนอกจากจะช่วยให้เกิดการพัฒนาขึ้นในสังคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงในบางครั้งอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาได้เช่นกันและในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมาอธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวอาข่า ว่าในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของปัจจัยด้านต่างๆ ได้ส่งผลให้แบบแผนการดำรงชีวิตของชาวอาข่าต้องเปลี่ยนแปลงตาม รวมทั้งวัฒนธรรมของชาวอาข่าที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ ตามมาด้วยเช่นกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม

ในชีวิตประจำวัน มนุษย์ต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายในตัวบุคคลหรือเกิดจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชีวิต Charles Darwin เป็นผู้ริเริ่มใช้คำว่า “การปรับตัว” หรือ Adaptation เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1895 โดยสรุปว่า สิ่งที่มีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายได้เท่านั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งในทัศนะของ Darwin หมายถึง การปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของร่างกายหรือในแง่ชีววิทยา (Biological Needs) (สุทธิชัย ปานปรีชา, 2539: 499)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532: 7) ได้ให้ความหมายของคำว่า Adaptation ว่าคือการดัดแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ โดยทั่วไปจะทำให้กับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพของร่างกาย แต่อาจใช้ในความหมายถึงการดัดแปลงเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะของมนุษย์ได้ด้วย

สุชา จันทน์เอม (2536: 135) ได้ให้คำจำกัดความของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมของตน มนุษย์ทุกคนต้องมีการปรับตัวรอบเท่าที่ยังดำรงชีวิตอยู่ มนุษย์ต้องแก้ปัญหาเพื่อความสำเร็จในการทำงาน เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพและเพื่อสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม นอกจากนี้การปรับตัวทำให้เกิดมีแรงผลักดันจากปัจจัยภายนอกที่กระทบตัวบุคคลและสภาวะจิตใจของบุคคลที่ได้รับทำให้เกิดการกระตุ้นความต้องการเกิดขึ้น บุคคลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้การไตร่ตรองและการเลือกสรรเพื่อให้ได้มาซึ่งความปรารถนาและความต้องการที่เหมาะสมกับตนเอง

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521: 9-10) กล่าวถึงการปรับตัวว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มมีการปรับพฤติกรรมของตนให้เข้ากันได้หรือร่วมกันอย่างมีความสุขในชีวิต อาทิเช่น ชายและหญิงแต่งงานกัน จำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากันตามความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ทั้งนี้การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น กรณีที่มีผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในสังคมเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดพฤติกรรมกลุ่มขึ้น อาจทำให้เกิดความตึงเครียดและเป็นศัตรูกันระหว่างกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มชนที่อยู่มาแต่เดิมต้องปรับตัวเพื่อรับกลุ่มใหม่ ขณะเดียวกันกลุ่มใหม่

ก็ต้องปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำรงชีวิตและแนวคิดด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับระหว่างกัน และในลักษณะเช่นนี้จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไปด้วย

ทศพล สมพงษ์ (2540: 333-336) เรียก “การปรับตัวทางวัฒนธรรม” อีกอย่างหนึ่งว่า “การปรับตัวทางพฤติกรรม” เป็นการปรับตัวที่เป็นการตอบสนองทางวัฒนธรรมต่อความกดดันของสิ่งแวดล้อม โดยมนุษย์จะใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการลดความกดดันจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งมนุษย์สามารถปรับขยายหรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำรงชีวิตสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ โดยการปรับตัวทางวัฒนธรรมนั้น มี 3 ลักษณะ คือ

1. การปรับกิจกรรมทางกายภาพ เป็นการปรับการทำงานของร่างกายให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยบุคคลจะปรับพฤติกรรมทั้งพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน เป็นการตอบสนองของบุคคลต่อการคุกคามของสิ่งแวดล้อมที่มาสร้างความกดดันให้แก่ร่างกาย
2. การปรับสิ่งแวดล้อมใหม่และการประดิษฐ์เครื่องมือ มนุษย์สามารถลดความกดดันของสิ่งแวดล้อมลงได้ โดยการปรับสิ่งแวดล้อมใหม่หรือการประดิษฐ์เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นมาใช้
3. การจัดระบบสังคม เป็นการปรับสภาพแวดล้อมทางสังคมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อรักษาความสมดุลของประชากรให้สามารถสืบเผ่าพันธุ์ต่อไปได้

เสถียร กองธรรม (2527: 138) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ถือเป็นความพยายามที่มนุษย์ชาตินำมาใช้ปรับตัวเพื่อให้เข้ากับเงื่อนไขหรือปัจจัยที่จะทำให้มนุษย์หรือสังคมดำรงอยู่ได้ อย่างน้อยที่สุดการปรับตัวในแต่ละวัฒนธรรมก็เพื่อการอยู่รอดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมาแล้วธำรงรักษาไว้และถ่ายทอดแก่สมาชิกตามที่เป็น

Cohen (1996: 41) ได้กล่าวถึงแนวคิด “การปรับตัว” ว่ามีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อที่ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปรับตัวของมนุษย์ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่ดำรงความสัมพันธ์กับถิ่นที่อยู่ วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์และมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากปราศจากวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นมนุษย์ได้สร้าง ใช้ และได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมจากการที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง และเมื่อวัฒนธรรมของกลุ่มเปลี่ยนไป คนในกลุ่มจะต้องปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคม และ

คุณลักษณะทางจิตใจเพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์นำระบบพลังงาน (Energy) เข้ามาในถิ่นที่อยู่อาศัยโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ สถาบัน องค์กรต่างๆ ย่อมจะเปลี่ยนไป และอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นกลไกที่มนุษย์ใช้เพื่อที่จะปรับตัวให้อยู่รอดได้ในระบบนิเวศหนึ่ง มนุษย์ในสังคมต่างๆ เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถในการปรับตัวหรือวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของสังคม หรือสามารถกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นกลไกที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย

ดังนั้นเมื่อพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมย่อมหมายความว่า วัฒนธรรมในที่นี้มีความหมายรวมทั้งวัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมถึงระบบความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม โดยเป็นการปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ เป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคน และในการพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ Cohen (1996) ได้เสนอข้อคิดว่า

1. การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่นๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ
2. องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมร้อยเรียงประสานเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวมมีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม
3. การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ
4. วัฒนธรรม คือ ระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธง มีความหมายมากกว่าผ้าผืนหนึ่ง
5. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม

6. พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย

7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจำเป็นต้องมีกระบวนการและขั้นตอน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ สามารถสรุปได้ว่า มนุษย์จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้บริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในการศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาอธิบายเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวอาข่า โดยมีเงื่อนไขและปัจจัยด้านต่างๆ เข้ามาเป็นกลไกช่วยในการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ชาวอาข่าสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและเท่าทันกับสถานการณ์ของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

แนวคิดความทันสมัย

แนวคิดความทันสมัยเกิดจากความสำเร็จอย่างรวดเร็วของโครงการมาร์แชลล์ (Marshall Plan) ที่สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในยุโรปเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยาได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (สนธยา พลศรี, 2525: 211) ซึ่งนักสังคมวิทยามองการเปลี่ยนแปลงในสังคมส่วนใหญ่รวมทั้งสังคมไทยในปัจจุบันว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคมแบบประเพณีดั้งเดิมไปสู่สังคมแบบใหม่เรียกกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ว่า “การเปลี่ยนแปลงเป็นความทันสมัย” (Modernization)

อย่างไรก็ตามอาจเรียกได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีอาจหลีกเลี่ยงได้ในสังคมอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายของเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเป็นความทันสมัยจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งการเพิ่มสิ่งใหม่และการสูญสลายไปของสิ่งเก่า บางส่วนเปลี่ยนแปลงช้าในขณะที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงได้เร็ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ด้วย

คำว่า “ทันสมัย” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Modernity” สำหรับความหมายของความทันสมัย ได้มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความหมายของความทันสมัยไว้ ดังนี้

Rogers (1980 อ้างใน จามะรี เชียงทอง, 2529: 120) ได้กล่าวถึงความทันสมัยไว้ว่า ความทันสมัย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ล้าหลังไปสู่สิ่งที่ทันสมัยกว่า คือเป็นกระบวนการซึ่งทำให้คนเปลี่ยนแปลงชีวิตแบบโบราณดั้งเดิมไปสู่ชีวิตที่ซับซ้อนกว่า มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากกว่า และการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

Smelser (1970 อ้างใน จามะรี เชียงทอง, 2529: 120) ได้ให้คำจำกัดความของความทันสมัยว่า หมายถึง กระบวนการซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ระบบนิเวศ ระบบสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงศาสนา จากความเชื่อทางโลกเข้ามาแทนที่ความเชื่อเก่าๆ

งามพิศ สัตย์สงวน (2543: 228) กล่าวว่า ความทันสมัยเป็นกระบวนการที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมกำลังพัฒนา กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อสังคมกำลังพัฒนาได้รับเอาวัฒนธรรมทั้งทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุของสังคมอุตสาหกรรมมาใช้ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านต่างๆ เช่น การเกษตร การสื่อสาร การแพทย์ อุตสาหกรรม ฯลฯ เมื่อนำมาใช้แล้วมักทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีผลกระทบต่อสถาบันทุกสถาบัน ชุมชนทุกแห่ง และมีผลกระทบต่อชีวิตทุกด้านของสมาชิกในสังคมที่กำลังพัฒนา

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ความทันสมัย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ล้าหลังไปสู่สิ่งที่ทันสมัยกว่า คือเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงจากชีวิตแบบโบราณดั้งเดิมซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องแก่กันและกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ระบบนิเวศ ระบบสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา จากความเชื่อทางโลกเข้ามาแทนที่ความเชื่อเก่าๆ ไปสู่ชีวิตที่ซับซ้อนกว่า

Smelser (1970 อ้างใน จามะรี เชียงทอง 2549: 32) กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยประกอบไปด้วย 4 กระบวนการซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ได้แก่

1. การเปลี่ยนจากการใช้เทคโนโลยีที่เรียบง่ายมาเป็นเทคโนโลยีที่มีพื้นฐานอยู่บนความรู้ทางวิทยาศาสตร์

2. การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรเป็นการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ทั้งนี้รวมไปถึงการรู้จักปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขาย (Cash Crop) การที่ซื้อสินค้าจากตลาดแทนการผลิตเอง และการใช้แรงงานรับจ้าง (Wage Labor)

3. การเปลี่ยนจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นการใช้เครื่องจักรกลเพื่อทำการผลิตสินค้าป้อนตลาดที่มีขอบเขตกว้างกว่าชุมชนที่ทำการผลิตสินค้านั้นๆ

4. การเปลี่ยนแปลงสภาพทางนิเวศวิทยาวิทยาการชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนเมืองหนาแน่นขึ้น

ภาวะทันสมัยจะต้องสร้างขึ้นทั้งในระดับโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และตัวบุคคล โดยสังคมทันสมัยจะมีสถาบันต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและมีบทบาทเฉพาะด้านแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นแฟ้น การกำหนดภาระหน้าที่ที่เด่นชัดถือเป็นการเพิ่มสมรรถภาพของสังคมที่จะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอันจะเป็นผลต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมที่มีความหมาย ทำนองเดียวกับการสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตแบบสมดุล

ในด้านความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป้าหมายที่สำคัญคือ การใช้แนวความคิดแบบสมเหตุสมผลมาเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจระบบค่านิยม บรรทัดฐาน คุณค่า ที่สนกติดลอดจนเป้าหมายของสังคม โดยเป็นการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของบุคคลแต่ละคน ตลอดจนการจัดรูปองค์กรของสถาบันต่างๆ เป็นองค์กรขนาดใหญ่ (Bureaucracy) แบบตะวันตก

สิทธิพันธุ์ พุทธหุน (2542: 46-47) กล่าวว่า การสร้างความเป็นทันสมัยนี้เป็นสะพานที่เชื่อมโยงระหว่างสังคมเก่ากับสังคมใหม่ ซึ่งลักษณะโดยทั่วไปสามารถจำแนกได้ 9 ประการ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการปฏิบัติ กล่าวคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จะยังผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ถูกแปรเปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ คนจะประสบกับสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนและการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของความคิด เศรษฐกิจ และสังคมของมวลมนุษยชาติ

2. เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงแทบทุกเรื่อง ครอบคลุมถึงความคิดตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์มีปัจจัยต่างๆ เกี่ยวข้องอยู่มากมาย เช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรม การสร้างชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกทางสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ และการมีโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างและซับซ้อน เป็นต้น

3. เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ เมื่อด้านใดด้านหนึ่งของชีวิตสังคมแปรเปลี่ยนไปจะส่งผลให้อีกด้านหนึ่งกระทบกระเทือนแปรเปลี่ยนไปด้วย

4. เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งโลก กระบวนการนี้เริ่มขึ้นในประเทศยุโรปก่อน ต่อมาได้ขยายความคิดรูปแบบพฤติกรรมไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก จนถือได้ว่าการสร้างความเป็นทันสมัยนี้เป็นปรากฏการณ์ที่ยอมรับกันในทุกสังคม

5. เป็นกระบวนการที่ยาวนาน การเปลี่ยนแปลงชนิดนี้เป็นกระบวนการที่ต้องการเวลา แม้ว่าการสร้างความเป็นทันสมัยจะมีลักษณะของการเป็นปฏิวัติเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมเก่า แต่ก็มีลักษณะเป็นวิวัฒนาการ สังคมตะวันตกใช้เวลาหลายศตวรรษกว่าที่จะสร้างความเป็นทันสมัยขึ้นมาได้ แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงน้อยลง แต่ระยะเวลาที่จะเปลี่ยนจากสังคมเก่าไปสู่สังคมใหม่ยังต้องวัดกันด้วยช่วงอายุของคนเป็นเกณฑ์

6. เป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอน นั่นคือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะดั้งเดิมไปสู่ลักษณะที่เป็นทันสมัยอย่างเป็นลำดับ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นหลายช่วง บางสังคมอาจเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นทันสมัยหลายช่วงกว่าอีกสังคมหนึ่ง ทั้งนี้ก็โดยพิจารณาจากจุดต่างๆ ที่อยู่ระหว่างความเป็นดั้งเดิมกับความเป็นทันสมัยนั่นเอง

7. เป็นกระบวนการที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในสังคมที่ทันสมัยนั้นจะมีปัจจัยหลายประการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงเป็นที่เชื่อกันว่ากระบวนการสร้างความเป็นทันสมัยมีแนวโน้มที่จะนำสังคมต่างๆ ไปสู่การรวมตัวกันอย่างเป็นเอกภาพ

8. เป็นกระบวนการที่กลับสู่สภาพเดิมไม่ได้ นั่นคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นทันสมัยแล้ว กระบวนการนี้จะดำเนินรุดหน้าต่อไปเรื่อยๆ อาจจะมีการหยุดชะงักบ้างแต่จะไม่มีวันถอยหลังกลับสู่ภาวะเก่าเป็นอันขาด เช่น สังคมที่มีคนอ่านออกเขียนได้สูงมีชุมชนเมืองและการ

พัฒนาอุตสาหกรรมแล้วจะไม่แปรเปลี่ยนไปสู่สภาพเก่าที่คนไม่รู้หนังสือหรือเกิดเป็นสังคมเกษตรแบบเดิม

9. เป็นกระบวนการที่ก้าวหน้า ผลกระทบของการสร้างความเป็นทันสมัยอาจเป็นเรื่องเล็กซึ่งในหลายด้าน แต่ในระยะยาวแล้วกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และยังเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของทุกสังคมด้วย ในช่วงแรกๆ ของการเปลี่ยนแปลงนี้ค่าของความสูญเสียอาจจะสูงมาก แต่ความสัมฤทธิ์ภาพของการจัดระเบียบสังคม การเมือง และเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่เป็นสิ่งที่คุ้มค่าในระยะยาว ซึ่งจะทำให้มนุษย์กินดีอยู่ดีขึ้นทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ

ในปัจจุบันมุมมองของโลกสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการเติบโตของเศรษฐกิจและสังคม ทุกสิ่งต้องดำเนินตามทางของความทันสมัยบนโลกเทคโนโลยี ทำให้วัตถุและการบริโภคในสังคมปัจจุบันไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของว่าด้วยเรื่องของอรรถประโยชน์ (Utility) หรือความพึงพอใจ (Pleasure) อีกต่อไป แต่จะวางอยู่บนรากฐานของการสร้างคุณค่าและความหมายของวัตถุที่ถูกสร้างขึ้นมาในสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนความแตกต่าง (Difference) และเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มนุษย์ก้าวเข้าสู่การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (The Consumption of Signs) หมายถึง การบริโภควัตถุหรือสินค้าโดยไม่ได้นิ่งถึงเฉพาะด้านรูปธรรมหรือคุณประโยชน์ใช้สอยที่แท้จริงของวัตถุหรือสินค้านั้น แต่มุ่งเน้นที่จะบริโภคในด้านนามธรรมที่จะสร้างความแตกต่างให้แก่ผู้บริโภค เช่น การทำให้เกิดความหรูหราทันสมัย นำแฟชั่น สวยงามกว่าบุคคลอื่นที่ไม่ได้ใช้วัตถุหรือสินค้านี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 34)

นอกจากนี้ Baudrillard (1994) ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าอีกชนิด นั่นคือ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign Value) ซึ่งได้กลายมาเป็นเหตุปัจจัยต่อการเลือกบริโภคในสังคมอันทันสมัยนี้ จากที่คำนึงถึงแต่ประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียว กลายเป็นว่าคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ต่างหากที่จะมีอิทธิพลยิ่งกว่าและมูลค่าการแลกเปลี่ยนแบบเดิมในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ก็ไม่อาจเทียบได้กับคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่จะสร้างให้ผู้บริโภคมีความหมายหรือนัยยะทางสังคมที่แตกต่างออกไป Baudrillard วิเคราะห์ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุ (สินค้า) มีหลายระดับ ระดับแรกเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแง่การใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น เราหาซื้อเสื้อกันหนาวและผ้าพันคอมาใช้เมื่อฤดูหนาวมาถึง ความต้องการบ้านเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยนำสิ่งๆ นั้นมาใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายของการผลิต ความสัมพันธ์ในระดับที่สองอยู่ภายใต้การสร้างคุณค่าและความหมายจากวัตถุที่มนุษย์ผลิตขึ้นมา เป็นความสัมพันธ์ในเชิงสัญลักษณ์ คือ นอกจากวัตถุที่บริโภคแล้วยังรวมไปถึงสัญลักษณ์ที่มีอยู่ในตัวสินค้านั้นๆ รวมไปด้วย เช่น การบริโภคเสื้อผ้ามี่

แบรนด์เนม หน้าที่ของเสื้อผ้าคือการสร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย ตรรกะคุณค่าเชิงสัญลักษณ์แสดงถึงควมมีระดับ การแสดงการโอ้อวด โดยนำเอาภาพลักษณ์ของตัวเองไปสัมพันธ์กับสินค้าอื่นๆ การที่สินค้าแปรสภาพไปเป็น “สัญลักษณ์” ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายประการ ซึ่งก็คือ สัญลักษณ์จะทำให้มนุษย์สามารถจะบริโภคได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะมนุษย์จะไม่บริโภคเพียงเพราะความต้องการทางวัตถุอีกต่อไปแล้ว หากแต่จะบริโภคเพราะ “ความต้องการทางสัญลักษณ์” ซึ่งเป็นความต้องการที่ไร้ขอบเขตไร้จินตนาการ ความต้องการเชิงสัญลักษณ์นั้นถูกปรุงแต่งขึ้นมาอีกมากมาย เช่น ความปรารถนาเพื่อที่จะมีความหมายทางสังคม (Desire for Social Meaning) และความต้องการที่จะมีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากคนอื่นๆ (Need for Difference)

จากแนวคิดความทันสมัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าเป็นแนวคิดของการพัฒนาสังคมที่เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่ยังล้าหลัง ในบริบทของการพัฒนาแบบดั้งเดิมเปลี่ยนไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และมีเทคโนโลยีระดับสูง ในสังคมที่ดั้งเดิมจะมีกระบวนการปรับเปลี่ยน โยกย้าย หรือผสมผสานกลมกลืนกัน ปรับสถานะของสังคมให้มีรูปแบบตามสิ่งที่นำเข้ามา ทำให้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ มีการปรับตัวไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดความทันสมัยมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เนื่องจากความทันสมัยมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมจากวิถีชีวิตดั้งเดิมไปสู่ความทันสมัย ซึ่งความทันสมัยนี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนหลายประการ ที่สำคัญคือ ทำให้เกิดความเข้าใจในการที่จะยอมรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะต้องคิดให้รอบคอบ เพราะไม่เช่นนั้นแล้วชุมชนหรือสังคมนั้นจะมีลักษณะดังกล่าวที่ว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา” นั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง แต่ในบางครั้งการเดินทางก็ไม่ใช่การท่องเที่ยวเสมอไป ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องทราบความหมายของการท่องเที่ยว ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของการท่องเที่ยวจากองค์กรและนักวิชาการ ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (อ้างใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548: 5-6) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง โดยมีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง
2. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีจุดหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม
3. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

วรรณ วลัยวนิช (2546: 7) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

Pearce (1995: 20) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวจะหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

Mathieson and Well (1982: 1) อธิบายไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ เพื่อทำการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจและด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งการท่องเที่ยวยังอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจตามมาอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ้างใน นิคม จารุมณี 2544: 1) ได้อธิบายศัพท์ “การท่องเที่ยว” ไว้ว่า เป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้าง เพราะว่ามีได้หมายความว่าเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ดังที่คนส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมชมญาติพี่น้องนับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

จากความหมายของการท่องเที่ยวข้างต้นสามารถสรุปลักษณะของการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางของผู้คนจากที่ที่เคยอยู่อาศัยถาวรไปยังสถานที่ต่างๆ
2. การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางแต่อาจพักค้างคืนหรือไม่ก็ได้
3. การเดินทางและพักค้างคืนนั้นจะต้องไม่ใช่สถานที่อยู่หรือที่ทำงานประจำ
4. การเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต้องเป็นในช่วงระยะเวลาอันสั้น หรือเป็นการชั่วคราว
5. ต้องเป็นการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการอยู่อาศัย หรือการทำงาน

นอกจากนี้ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม หรือวัฒนธรรมและประเพณี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นและสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม (ฉันทิช วรรณณอม, 2552: 65-67) โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตก ทะเล ภูเขา ป่าไม้ อุทยาน ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินี้ จะต้องได้รับการดูแลรักษาในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีการวางแผนการท่องเที่ยว รวมทั้งการวางมาตรฐานการดูแลรักษา เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสิ่งประาะบางได้

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ อันได้แก่ วัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือเหตุการณ์ที่สืบสานกันมาตั้งแต่อดีต จะอยู่ในรูปของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมและสังคม เทศกาลงานประเพณี โดยแต่ละประเทศต่างมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทางสังคมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น การแสดงออกทางด้านลักษณะความเป็นอยู่ ภาษา เทศกาล ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ศิลปหัตถกรรม การแต่งกาย การละเล่นหรือความบันเทิงต่างๆ สถาปัตยกรรม ฯลฯ และที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความเชื่อ ทักษะคติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ

2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านกิจกรรมความบันเทิงและความเพลิดเพลิน หมายถึง สถานที่หรือกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงและความเพลิดเพลินให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น สวนสาธารณะ สวนสนุก โรงละคร โรงภาพยนตร์ ตลาดน้ำ เป็นต้น

มนุษย์นั้นต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่แปลกและแตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตน การเดินทางท่องเที่ยวอย่างปลอดภัยและไม่เกิดอันตรายหากไม่มีอะไรดึงดูดความสนใจ ดังนั้นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว และยิ่งการท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเท่าใดปัจจัยดังกล่าวก็จะยิ่งมีบทบาทที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นเท่านั้น (วรรณ วลัยวนิช, 2546: 27-30) ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 ชนิดนี้ได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ได้แก่

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ การที่แต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันทางด้านภูมิประเทศหรือภูมิทัศน์ที่สวยงามนั้นเป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศของเขตการท่องเที่ยวแต่ละเขตเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการเดินทาง ระยะเวลา และการบริการต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังรวมถึงบริเวณต่างๆ ที่มนุษย์เข้าไปปรับปรุง เช่น เขื่อนอ่างเก็บน้ำ สถานที่พักต่างๆ สภาพธรรมชาติเหล่านี้จะแตกต่างกันไป และจะเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชม

1.2 ลักษณะภูมิอากาศ นักท่องเที่ยวจะต้องศึกษาเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศของบริเวณที่ตนจะไปล่วงหน้าก่อนออกเดินทาง ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเตรียมตัวในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากว่าสถานที่ท่องเที่ยวแห่งเดียวกันถ้าสภาพภูมิอากาศต่างกัน จะทำให้ความสวยงามตามธรรมชาติที่ปรากฏแตกต่างกันไปด้วย

2. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่

2.1 ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ บริเวณที่เป็นแหล่งอารยธรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนาสถาน พระราชวัง และสถานที่สำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์ สิ่งเหล่านี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้และความเพลิดเพลิน

2.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม เป็นการแสดงถึงรูปแบบของการดำรงชีวิตของประชาชนในแต่ละสังคม ซึ่งมีความแตกต่างและมีเอกลักษณ์ที่ต่างกันไป ขนบธรรมเนียมและศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนี้จะเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง

2.3 การประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชนมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่นักท่องเที่ยวไม่เคยเห็นมาก่อน จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปชมการผลิตและการประกอบอาชีพต่างๆ แสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพที่เด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่นเป็นปัจจัยทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปยังสถานที่แห่งนั้น

2.4 การคมนาคมขนส่ง สถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นที่รู้จักมีคนเข้าไปท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความรวดเร็วของการคมนาคมขนส่ง สถานที่ท่องเที่ยวใดที่มีการเดินทางสะดวกและอยู่ไม่ไกลมากจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการมาก แต่ในทางตรงกันข้ามหากสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ห่างไกลและการคมนาคมไม่สะดวกจะมีผู้เข้าไปใช้บริการน้อย ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงระบบการคมนาคมขนส่งให้สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางของมนุษย์จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งที่มีใช้การอาศัยอยู่ถาวรและในการเดินทางนั้นจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมาช่วยในการอธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบนคอยดุง ว่าอะไรที่ทำให้คอยดุงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวหลายๆ คน

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมาได้นิยามว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบไร้จิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด โดยมีได้คำนึงหรือใส่ใจต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาในระยะยาวจากการท่องเที่ยวอันทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เกิดความเสื่อมโทรมและไม่สามารถปรับคืนสู่สภาพเดิมด้วยตัวมันเองได้ ประกอบกับในปัจจุบันกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นที่นิยมและถูกให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องมากขึ้น จึงทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถูกจับตามองว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทั้งของแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชนมากกว่าผลตอบแทนที่ได้รับมา

หลังจากที่ได้มีกระแสการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยกระแสนี้ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา หรือที่เรียกว่า การประชุม Globe90 (2533 อ้างใน โครงการศึกษาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตก, 2552: 27) โดยในที่ประชุมนี้ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรของอนุชนรุ่นหลังด้วย

นอกจากนี้ได้นักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ดังต่อไปนี้

ฐิติธ ฐชาติ (2538: 32-33) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เช่น ธรรมชาติ โบราณวัตถุสถาน วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่มี

อยู่อย่างจำกัด อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต พยายามลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรหรือทำให้กระทบต่อทรัพยากรให้น้อยที่สุด และสงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ในสภาพเดิม

ประเวศ วะสี (2535 อ้างใน ศรีนัย เลิศรัถย์มงคล, 2540: 12) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 2-3) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสม่าเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยอย่างยืนยาว โดยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยืนยาว

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

จากความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นนั้น นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ดังนี้ (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544: 83-85)

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการจัดการใช้ทรัพยากรทั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างเดิมอย่างเพียงพอ หรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัด โดยต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบอยู่
2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นและลดของเสีย (Reducing Overconsumptional Waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติมีคุณภาพเหมือนกันหรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก
3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม (Maintain Diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานการบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้นหรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้แต่ต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น
5. ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ

หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยการสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น

6. การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Involving Local Communities) ให้ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7. ทำการประชุมและปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกันเป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน

8. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว

9. การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Preparing Tourist Information) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม และมีเพียงพอต่อการเผยแพร่

10. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงการจัดการคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบและการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ

จากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของถิ่น ภายใต้งบประมาณความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน อีกทั้งประชาชนทุกภาคส่วนต้องได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ด้วย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาใช้ในการอธิบายการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย โดยมีชุมชนเป็นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบด้านวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว

วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เกิดจากคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ซึ่งวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เช่น งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน เทศกาล ประเพณี งานหัตถกรรม และวิถีชีวิตของคนในสังคม และเมื่อการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาย่อมทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นก็อาจเกิดการลอกเลียนแบบหรือการแลกเปลี่ยนกับผู้คนในท้องถิ่นท่องเที่ยว แต่จะมีปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพฤติกรรม การยอมรับและการต่อต้านวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้นด้วย นิศา ชัชกุล (2550: 68-71) ได้สรุปเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. ทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไป นักท่องเที่ยวเป็นผู้นำเอาวัฒนธรรมของชาติตนเข้าไปในประเทศที่ตนเข้าไปท่องเที่ยวและผู้คนในท้องถิ่นมีการยอมรับวัฒนธรรมนั้นก็จะทำให้พฤติกรรมทัศนคติ ค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติระเบียบแบบแผนต่างๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปทั้งหมดหรือบางส่วนได้

2. ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ผลของการท่องเที่ยวมีผลต่อศิลปวัฒนธรรม ทำให้ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือบางอย่างสูญหายไป กลายเป็นลักษณะศิลปกรรมแบบโรงงาน ขาดความเป็นประเพณีเดิมและคุณค่าของงานศิลปะดั้งเดิมลดน้อยลง

3. เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เทศกาล ประเพณี การท่องเที่ยวเป็นสาเหตุใหญ่ในการเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมวัฒนธรรม เช่น แบบแผนวิถีชีวิตพื้นเมืองเปลี่ยนไป ระบบค่านิยมของคนในท้องถิ่นเปลี่ยนไปเป็นการลอกเลียนแบบนักท่องเที่ยว มีการบิดเบือนรูปแบบ อัตลักษณ์ของประเพณีการเล่น เทศกาลของท้องถิ่นไปจากเดิม ได้แก่ การจัดเทศกาลประเพณีโดยเน้นหนักความสวยงามมากกว่าเนื้อหาสาระของประเพณีเดิมหรือเป็นการจัดแสดงมากกว่าพิธีกรรมที่สืบทอดกันมา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538: 45) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี เนื่องจากการนำวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมและประเพณีของสังคมไทยมาเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากไม่ระมัดระวังแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นคือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเนื้อหาดั้งเดิมของประเพณีและวัฒนธรรมเดิมที่นำมาเป็นจุดขายมุ่งเน้นในด้านการค้า ความสวยงามอลังการ ลดความประณีต ตัดขั้นตอนที่เป็นเนื้อหาเดิม สิ่งที่น่าเสียดายคือการแสดงที่ตื้นตื้นใจ ละเลยประเด็นด้านวิถีชีวิตและคุณค่าที่แท้จริงของชุมชนสังคมท้องถิ่นนั้นๆ

แต่อย่างไรก็ตาม ผลของการท่องเที่ยวอาจไม่ได้ส่งผลต่อการทำให้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงอย่างทันทีทันใด แต่อาจจะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ฉันทวรรณดอนอม (2552: 110-112) ได้อธิบายถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมว่าสามารถแบ่งผลกระทบออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1. ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรม

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว กล่าวคือ วัฒนธรรมนับเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว และเกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตน กล่าวคือ ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้พบเห็นวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมของประเทศไทย และชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก็จะเป็นตัวแรงในการชักจูงประชาชนให้ฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีของคนที่ย้ายถิ่นไปให้คืนกลับมา

1.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

1.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประชาชน ในชุมชนและนักท่องเที่ยว อันเป็นการส่งเสริมและเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

1.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายงาน ศิลปหัตถกรรม ของชุมชนในท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นทำให้ชุมชนสามารถ ส่งเสริมงานอาชีพศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้าที่ระลึกแล้วนำมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการ สร้างรายได้และเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่งานศิลปะของชุมชนอีกด้วย

2. ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรม

2.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคน ในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เข้าใจวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ อาจประพฤติปฏิบัติตนผิดกาลเทศะ หรือลบหลู่จารีตประเพณีของชุมชนใน ท้องถิ่น

2.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมนำความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม หรือเลียนแบบทางวัฒนธรรม

2.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและลดคุณค่าของวัฒนธรรม เมื่อชุมชนท้องถิ่นเกิดการท่องเที่ยวขึ้นย่อมมีการนำประเพณีท้องถิ่นมาเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นแต่ความสวยงาม ความสนุกสนาน ไม่สนใจในพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนที่เป็น เจ้าของวัฒนธรรมประเพณี ทำให้รูปแบบและคุณค่าของวัฒนธรรมในชุมชนเปลี่ยนแปลงในทางที่ ไม่ถูกต้องและเหมาะสม

2.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เมื่อมีการท่องเที่ยว ย่อมจะมีการนำงานศิลปหัตถกรรมมาจำหน่ายนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นสินค้าที่ระลึก แต่ถ้ามุ่งเน้นถึง ปริมาณมากกว่าคุณภาพจะทำให้คุณค่าของงานศิลปะอันละเอียดอ่อนลดคุณค่าลงไป

2.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุ โบราณสถาน เช่น การขีดเขียน บนศิลปวัตถุ หรือนำมาเป็นสมบัติส่วนตัว เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนด้านวัฒนธรรม ซึ่งการท่องเที่ยวมิได้มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมด้านบวกเพียงด้านเดียวแต่ยังมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของ ชุมชนด้านลบอันเป็นผลเสียหรือเป็นปัญหาของการท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่าน อธิบายเกี่ยวกับผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมของชุมชนไว้ ดังต่อไปนี้

บทความเรื่อง “ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม” ของ วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์ (2529) ได้กล่าวว่า การผลิตสินค้าหัตถกรรมเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นปริมาณสินค้าและกำไรเป็นหลัก จนกระทั่งถึงขั้นปลอมแปลงหรือผลิตสินค้าด้อย คุณภาพทำให้คุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมลดลงกลายเป็นศิลปะพาณิชย์ไปตลอดจน การแสดงต่างๆ ทางศิลปวัฒนธรรมก็ทำในลักษณะสาธิตเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเกิดการ ประยุต์และคัดแปลงจนผิดเพี้ยนไปจากของดั้งเดิม ทำให้ขาดเอกลักษณ์และด้อยคุณค่าลงในที่สุด ไม่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวและเสื่อมความนิยมไป นอกจากนี้ยังเกิดการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีโดยมีการนำวัฒนธรรมประเพณีมาใช้เป็นสิ่งที่ดึงดูด นักท่องเที่ยวมุ่งเน้นแต่ความสวยงามและผลประโยชน์แต่ไม่ได้ให้ความสนใจกับพิธีกรรมความเชื่อ ดังนั้น รูปแบบของวัฒนธรรมจึงกลายเป็นสิ่งที่จัดขึ้นมาเพื่อแสดงแก่นักท่องเที่ยวไม่ได้แสดงออกถึง วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นหรือคุณค่าที่แท้จริง

ในส่วนของ ขวัญหทัย เจริญไมตรีมิตร (2543) และ ชศ สันตสมบัติ (2544) (อ้างใน ระพี พรหม ทองหล่อ และคณะ, 2545: 25-26) ได้สรุปว่าอิทธิพลของการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดความ เปลี่ยนแปลง โดยอาจมีการสร้างสาธารณูปโภคสาธารณูปการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ามายัง แหล่งท่องเที่ยวทำให้ระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงทุกด้านมีทั้งทางบวก และทางลบผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะการท่องเที่ยวทำให้เกิดการพบปะหรือติดต่อ สัมพันธ์กันระหว่างคนในแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชมเยือนที่มีการนำการ แต่งกาย ภาษา รูปแบบการดำเนินชีวิต วิธีการคิดการปฏิบัติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรวมทั้ง

พฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งจะแสดงออกในรูปการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ อีกทั้งอิทธิพลการท่องเที่ยวยังนำมาซึ่งการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าไม่ว่าจะเป็นการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีมานำเสนอนักท่องเที่ยวที่ผิดจากความเป็นจริงดั้งเดิมและทำให้เกิดการสูญเสียความหมายที่แท้จริงทำให้เอกลักษณ์วัฒนธรรมได้สูญหายไปถูกบิดเบือนเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบทุนนิยมเข้ามาแทน

นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ได้เขียนบทความเรื่อง “อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม” และได้กล่าวถึงประเด็นการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมโดยมีความว่าแบบอย่างทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิต การลอกเลียนแบบอย่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวโดยคนในท้องถิ่นจึงเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเอง การลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมระหว่างคนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดอุดมการณ์พึงพาในหลายระดับที่คนในท้องถิ่นพึงพาเมืองและคนเมืองพึ่งพานักท่องเที่ยวจากต่างประเทศอีกทอดหนึ่ง การพึ่งพาเป็นที่มาของปัญหาจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการขายบริการของผู้หญิง อาชญากรรม โดยนิธิชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไม่ว่าในรูปแบบใดควรสอดคล้องกับบริบท วิถีปฏิบัติ ความเชื่อ ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงของสังคมควรเกิดจากปัจจัยภายในไม่ควรที่จะปรับเปลี่ยนหรือแซ่แข่งไว้เพียงเพื่อหวังเม็ดเงินจากนักท่องเที่ยว การกระทำอันขาดวิจรณญาณจะก่อให้เกิดการฆ่าวัฒนธรรมให้ขาดจากชีวิตวิญญาณที่มีพลัง

จากแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบด้านวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวย่อมทำให้เกิดผลกระทบขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งอาจเป็นผลกระทบทางบวกหรือผลกระทบทางลบ โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นผู้วิจัยคิดว่าในแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบและปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างย่อมขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ภายในบริบทของสถานที่นั้นๆ และในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดผลกระทบด้านวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวมาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าการท่องเที่ยวนั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อย่างไรบ้าง

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายและพื้นที่โครงการพัฒนาอยตุงฯ

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย ได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปีพ.ศ. 2555 ไว้ดังนี้ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย, 2555)

1. พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และเชิงสุขภาพ
2. พัฒนาเชียงรายให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน
3. พัฒนามาตรฐานการบริการ และบุคลากรการท่องเที่ยวสู่สากล
4. พัฒนาการประชาสัมพันธ์ และการตลาดท่องเที่ยว

ทั้งนี้แผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายจะมุ่งเน้นตามศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัด ได้แก่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยกระจุกกระจายอยู่ตามพื้นที่ในจังหวัด รวมทั้งการเป็นชายแดนที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้าน

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานราชการที่ให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ยังพบองค์กรอิสระอีกหลายกลุ่มที่เข้ามาช่วยเหลือความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนแก่ชุมชน ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่กลุ่มชาวบ้าน เนื่องจากการท่องเที่ยวเสมือนดาบ 2 คม หากไม่มีการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับการพัฒนาที่เกิดขึ้น ความเป็นชุมชนดั้งเดิม ระบบสังคมท้องถิ่นก็อาจถูกทำลายหรือกลืนไปด้วยวัฒนธรรมต่างถิ่นที่เข้ามาพร้อมกับการท่องเที่ยว

สำหรับองค์กรเอกชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายที่ค่อนข้างมีบทบาทเด่นชัด ได้แก่ โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานภาคเหนือ โดยได้สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนในจังหวัดเชียงรายให้มีการกระจายไปตามชุมชนการท่องเที่ยว รวมทั้งได้เลือกพื้นที่ จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดนำร่องในทั้งหมด 3 จังหวัด เพื่อพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ยังมีองค์กรเอกชนอื่นๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงราย (บุษบา สิทธิการ และคณะ, 2549: 20-21) อาทิเช่น

“สมาคมอาข่า เชียงราย” มุ่งเน้นใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีของชาวอาข่าให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยเข้าปฏิบัติการในพื้นที่หมู่บ้านอาข่าที่ตั้ง รายรอบพื้นที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

“กลุ่ม Natural Focus” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมูลนิธิพัฒนาชุมชนและเขตภูเขา (พชภ.) มุ่งแก้ไข ปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อม พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนชาวเขาในจังหวัด เชียงราย โดยเลือกใช้การท่องเที่ยวเป็นทางเลือกของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนบนพื้นที่สูง

“สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน” เป็นองค์กรพัฒนาชุมชนที่พัฒนามาจาก “สำนักงานบริการ วางแผนครอบครัวชุมชน” โดยมีแนวการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นรวมทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวใน ชุมชนที่เกิดขึ้น

“ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาเชียงราย” ภายใต้โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ เพื่อ สนับสนุนชุมชนบนที่สูงในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่ถือเป็นช่องทางในการพัฒนาคนบนที่ สูงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีรายได้เสริม

“กลุ่มรักษ์เชียงของ” ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพิทักษ์รักษาทรัพยากร ธรรมชาติ ในอำเภอเชียงของ ตลอดจนการดำเนินงานเครือข่ายกับกลุ่มองค์กรเอกชนอื่นๆ ภายใต้ ชื่อ “เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา” เพื่อการนำทรัพยากร ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมาพัฒนาทดแทนทรัพยากรในแม่น้ำโขง ซึ่งถูกละเลยจะแทบจะลบเลือน หายไป เกิดความทรุดโทรมไม่ใส่ใจและมุ่งเน้นเฉพาะน้ำโขงและการข้ามฟากไปยังประเทศลาว เท่านั้น

“ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา” เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย อันเป็นพื้นที่ติดต่อกับประเทศพม่า ซึ่งเป็นพื้นที่หมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่างๆ ทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและเชื้อชาติที่แตกต่าง โดยการทำงานจะตั้งอยู่บนฐานการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของสังคมตามวิถีของชนเผ่า

“โครงการหลวงในพื้นที่จังหวัดเชียงราย” มุ่งเปิดพื้นที่โครงการหลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ของตนตามกฎหมายที่กำหนดไว้ ตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาและพัฒนาความพร้อม ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัด ตลอดจนการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ในอนาคต

ถึงแม้ว่าจังหวัดเชียงรายจะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่เด่นชัดหลายประการไม่ว่าการมีความหลากหลายของวัฒนธรรมของชนเผ่า มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่มากมาย รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายยังมีข้อด้อยในทิศทางการพัฒนาที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีการทำการตลาดอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักมุ่งเน้นการหารายได้โดยขาดการคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตลอดจนการขยายตัวของนักธุรกิจรายใหญ่เข้ามาลงทุนทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเพิ่มสูงขึ้น อันจะนำไปสู่การเกิดผลกระทบต่องานและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ

รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการพัฒนาดอยตุงฯ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2531 อันเนื่องมาจากสภาพทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ดอยตุงได้ถูกทำลายโดยการตัดไม้ทำลายป่าจนมีสภาพเสื่อมโทรมอย่างหนัก ประกอบกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงทรงมีพระราชดำริสนับสนุนให้จัดทำโครงการพัฒนาดอยตุงฯ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนืองมั่นคงสืบไป โครงการพัฒนาดอยตุงฯ มีกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในเป็นหน่วยงานกลางในการประสานการปฏิบัติงานร่วมกับส่วนราชการ

รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 5 แผนงาน มีแผนงานพัฒนาป่าไม้เป็นแผนงานหลัก ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยแผนงานพัฒนาป่าไม้นี้มีโครงการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและนันทนาการพื้นที่โครงการพัฒนาคอยดุงฯ ด้วยซึ่งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ได้จัดทำให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินการด้านต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่คอยดุงที่จะส่งผลไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียง โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวและนันทนาการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การกระจายรายได้ การเรียนรู้และเข้าใจถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวเขาที่พร้อมจะต้อนรับนักท่องเที่ยวและการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวขณะที่อยู่ในพื้นที่คอยดุง

สำหรับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและนันทนาการพื้นที่โครงการพัฒนาคอยดุง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยดุงในช่วงแผน 5 ปีแรก (พ.ศ. 2531-2536) มีดังนี้

1. ดำเนินการก่อสร้างศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา เพื่อใช้เป็นสถานที่แสดงและขายผลผลิตต่างๆ อันเป็นฝีมือของชาวเขาเผ่าต่างๆ และอาจใช้สถานที่นี้เป็นที่แสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวเขานอกจากนี้ควรจัดให้มีบริการอาหารและเครื่องดื่ม ที่จอดรถ และห้องน้ำด้วย

2. จัดสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ในบริเวณเดียวกับศูนย์วัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นแหล่งให้ความรู้ ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวคอยดุง แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดเชียงรายและกิจกรรมต่างๆ ของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ นอกจากนี้ภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรจัดให้มีสิ่งต่างๆ เช่น ห้องโถง สำหรับนั่งพักผ่อนและชมวิทิวทัศน์ภายนอกได้ เคาท์เตอร์ตอบคำถาม เพื่อให้บริการด้านข่าวสารต่างๆ ห้องฉายสไลด์ ที่เป็นการแนะนำเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาคอยดุงในแง่มุมต่างๆ จุดท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ข้อควรปฏิบัติระหว่างการท่องเที่ยวและเรื่องอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์กับนักท่องเที่ยว มุมนิทรรศการ จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้า ความเป็นมาของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่างๆ เป็นต้น

3. บริเวณวัดพระธาตุคอยดุง ควรจะต้องมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การปรับปรุงลานจอดรถ การขยายถนนขึ้น-ลงให้มีความกว้างได้มาตรฐาน การสร้างห้องสุขา บริเวณ

ด้านล่างทางขึ้นพระธาตุ จัดให้มีที่รองรับขยะและสิ่งปฏิกูล ตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ของวัดโดยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ออกแบบและพัฒนาทางเท้าให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเดินสัมผัสกับธรรมชาติ และควรจัดให้มีเครื่องหมายและแผ่นป้ายบรรยายเกี่ยวกับสิ่งที่น่าสนใจต่างๆ

4. หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ซึ่งเป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวจะหยุดแวะชมหมู่บ้านและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าอาข่า โดยควรปรับปรุงบริเวณลานจอดรถให้สามารถใช้ได้อย่างปลอดภัย จัดหาที่รองรับขยะและสิ่งปฏิกูล จัดทำเครื่องหมายและแผ่นป้ายบ่งชี้ทิศทางและบรรยายถึงสิ่งต่างๆ ขยายและปรับปรุงร้านค้าให้มีมาตรฐานที่ดี เพื่อขายงานศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวและพัฒนาชุมชนวิวให้สามารถชมทิวทัศน์ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ของดอยตุงได้ชัดเจน

5. บริเวณพระสถูปช้างมูบ พัฒนาให้เป็นจุดพักผ่อนวิว โดยจัดให้มีลานจอดรถที่กว้างขวาง ตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ให้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวโดยการปลูกไม้ยืนต้นเพื่อให้ร่มเงา พัฒนาจัดทำจุดชมวิวโดยรอบ พร้อมแผ่นป้ายอธิบายเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ

6. พัฒนาจุดชมวิว บริเวณกิโลเมตรที่ 12 ซึ่งจุดนี้จะใช้เป็นจุดหยุดพักเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับความโดดเด่นและความสวยงามของพระตำหนัก

7. บริเวณพื้นที่ทรงงานทั้งหมดควรปรับปรุงพื้นผิวการจราจรที่นำไปสู่ที่ทรงงานต่างๆ ให้พร้อมที่จะรองรับการเดินทางของนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสชมและศึกษากิจกรรมต่างๆ ตามพระราชดำริ และควรจัดทำเครื่องหมายและแผ่นป้ายระบุชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ และการดำเนินงานโดยย่อของแต่ละกิจกรรมติดไว้บริเวณทางเข้าพื้นที่ทรงงาน

8. ออกแบบและจัดทำแผ่นพับที่ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ กิจกรรมต่างๆ ของโครงการ จุดท่องเที่ยวที่สำคัญ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจพร้อมแผนผังแสดงจุดหรือสถานที่สำคัญต่างๆ เส้นทางรถยนต์และทางเดินเท้าของพื้นที่ดอยตุง

9. พัฒนาระเบียงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ตอนล่าง เช่น กลุ่มถ้ำหลวงนางนอน ขุนน้ำนางนอน วัดถ้ำปลา ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

ในภาพรวมแล้ว ศักยภาพของการพัฒนาโดยดุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่อนข้างสูง โดยมีกรอบความคิดและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและนันทนาการที่สอดคล้องกับระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม สนับสนุนให้เกิดการกระจายรายได้และการจ้างงานไปสู่ราษฎรท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียง แต่อย่างไรก็ตามแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวบางแผนงานได้ทำสำเร็จไปเรียบร้อยแล้ว แต่ในขณะที่บางแผนงานยังจำเป็นต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้โดยดุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานในระดับสากล โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำชนเผ่า

สำหรับสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบนโดยดุง มีดังนี้

ปี 2531 โครงการพัฒนาโดยดุงฯ เริ่มดำเนินการ โดยมุ่ง “ช่วยชาวบ้านให้ช่วยตัวเอง” และเพื่อ “ให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน”

ปี 2535 สวนแม่ฟ้าหลวงเสร็จสมบูรณ์พร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม

ปี 2536 สวนแม่ฟ้าหลวงได้รับรางวัล PATA Gold Award ของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคแปซิฟิกประเทศรางวัลการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ปี 2539 เปิดสวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง บนจุดสูงสุดของเทือกเขานางนอน ให้ นักท่องเที่ยวเข้าชม

ปี 2542 ได้รับพระราชานุญาตเปิดเขตห้องบรรทมที่พระตำหนักโดยดุง ให้ นักท่องเที่ยวเข้าชม

ปี 2546 เปิดหอพระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ให้ นักท่องเที่ยวเข้าชม

ปัจจุบันการดำเนินงานของโครงการพัฒนาโดยดุงฯ มีรูปแบบที่เรียกว่า กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยบูรณาการเป้าหมายทางสังคม สิ่งแวดล้อม และการทำธุรกิจ ให้มีความสมดุลกันเพื่อเป็นรากฐานสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการดำเนินกิจการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่คงไว้ซึ่งมาตรฐานในระดับสากล จึงทำให้โดยดุงมีชื่อเสียงทางด้านผลิตภัณฑ์ต่างๆ อาทิเช่น

กาแฟ ใบชา แมคคาเดเมีย และงานหัตถกรรม ซึ่งสินค้าแต่ละชนิดที่นำมาจำหน่ายล้วนเป็นฝีมือของชาวเขาทั้งสิ้น นอกจากผลิตภัณฑ์และสินค้าท้องถิ่นแล้ว โครงการยังมีการพัฒนาพื้นที่บริเวณโครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญ อาทิเช่น พระตำหนักคอยตุ่ง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ เป็นต้น ซึ่งถ้าโครงการดำเนินกิจการทั้งหมดจะตอบสนองสู่สังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาพื้นที่ป่าและยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเขาบนคอยตุ่งต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจและได้เรียนรู้ ได้พบกับวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป และเมื่อการท่องเที่ยวเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนใดๆ ก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

สุริย์ บุญญานุพงศ์ (2539) ศึกษาถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การท่องเที่ยวได้เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างรวดเร็ว การพัฒนาด้านคมนาคม ทำให้ชุมชนแม่ฮ่องสอนที่สงบเรียบง่ายต้องเปิดตัวสู่โลกภายนอก ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวบวกกับเส้นทางคมนาคมก็ช่วยให้การมาเที่ยวแม่ฮ่องสอนมีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น การบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ รวมทั้งการบริการทางสังคมอื่นๆ ได้รับการสนับสนุนมากขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม กิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชน มีการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์เพิ่มขึ้น ประชากรในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไปมีรายได้เพิ่มขึ้น มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพและการศึกษาสูงขึ้น แต่ค่าครองชีพภายในชุมชนเริ่มขยับตัวสูงขึ้นตามไปด้วย ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจแล้วยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนอีกด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้เป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก โดยพบว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ลดความเข้มแข็งลงไปมาก ทั้งนี้เนื่องจากการที่คนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมเดินทางเข้ามาพักอาศัยในพื้นที่ ซึ่งส่วนมากเป็นข้าราชการ นักธุรกิจ บุคคลเหล่านี้มีบทบาทเป็นอย่างมากในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอน แต่อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์กลับพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมิได้เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นเพราะความ

อ่อนแอของวัฒนธรรมเองด้วย เนื่องจากประชากรในท้องถิ่นขาดความรู้ ความเข้าใจ ถึงแก่นแท้ของ วัฒนธรรมและประเพณีของตนเอง ทำให้ไม่สามารถต้านกระแสของวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาได้

รังสิต เภาแก้ว (2550) ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของ ชนเผ่าในจังหวัดเชียงราย กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชนเผ่าในจังหวัดเชียงรายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีทั้งผลดีและผลเสีย สำหรับผลดีด้านสังคม คือสภาพความเป็นอยู่ ของชนเผ่าดีขึ้นมีการสร้างบ้านเรือนขึ้นใหม่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในชีวิตประจำวัน มากขึ้น ผลเสียด้านสังคม คือ ความยากลำบากในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้ชนเผ่า บางกลุ่มเปลี่ยนอาชีพหรือวิถีชีวิตทางการเกษตรเพื่อไปขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวเพราะมี รายได้ดี ผลดีด้านวัฒนธรรม คือ การแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าที่ ปฏิบัติในชีวิตประจำวันถือเป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่า นอกจากนี้การท่องเที่ยว ยังส่งเสริมโอกาสในการแลกเปลี่ยนและศึกษาวัฒนธรรมระหว่างคนต่างเชื้อชาติด้วย เช่น ธุรกิจ โฮมสเตย์ ผลเสียด้านวัฒนธรรม คือเกิดความขัดแย้งแข่งขันกันเองในชนเผ่าและวิถีการดำเนินชีวิต ของชนเผ่าเปลี่ยนไป เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษเปลี่ยนเป็นการนับถือศาสนาคริสต์ ส่งผลให้ พิธีกรรมและความเชื่อบางอย่างสูญหาย การแต่งกายของชนเผ่าเปลี่ยนไป ภาษาชนเผ่ายังคงใช้ ใน การสื่อสารกันเองภายในกลุ่มแต่ต้องใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศบางภาษาสื่อสารกับ นักท่องเที่ยว จึงทำให้บางคำหรือบางกลุ่มคำในภาษาชนเผ่าสูญหายไปหรือเปลี่ยนไปใช้ภาษาอื่น แทน ผลดีด้านสิ่งแวดล้อม คือ ชนเผ่ามีการอนุรักษ์น้ำและป่าไม้เพื่อส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยว ผลเสียด้านสิ่งแวดล้อม คือ มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้าไปชมแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติแล้วทิ้งขยะและไม่รักษาความสะอาด ส่วนทางด้านเศรษฐกิจพบว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิด เฉพาะผลดี คือ ชนเผ่ามีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว จากการศึกษครั้งนี้พบว่า ชนเผ่าในจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิงมีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน คือการประกอบอาชีพหลัก ทางการเกษตรและประกอบธุรกิจทางการท่องเที่ยวเพื่อเสริมรายได้ ซึ่งการท่องเที่ยวทำให้ชนเผ่ามี โอกาสได้แสดง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมของตนเอง สร้างปฏิสัมพันธ์กับ นักท่องเที่ยว มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง มีความมั่นใจในการถ่ายทอดและเผยแพร่ วัฒนธรรมของตนเองให้กับผู้อื่นได้ แต่สิ่งแวดล้อมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอาจเสื่อมโทรมลง ซึ่งทั้งจังหวัดเชียงรายและนครคุนหมิงต่างประสบปัญหาเหมือนกัน

เริงวิษุทธิ์ นิลโคตร (2547) ศึกษาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม ของชาวผู้ไท บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลจากการศึกษาพบว่า

สังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทมีความเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มีการนับถือญาติตามสายผี ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติดำเนินไปอย่างเกื้อกูลกันและกัน เอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นจากพิธีกรรมต่างๆ โดยผลกระทบจากการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น ชุมชนมีรายได้และสังคมภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้น ผลกระทบด้านลบส่งผลให้ความสัมพันธ์มีการเปลี่ยนแปลง มีลักษณะมุ่งต่างตอบแทนมากขึ้นและการนำเอาประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาแสดงแก่คณะทัวร์บางพิธีกรรม จึงทำให้ถูกมองว่าจะทำให้คุณค่าของพิธีกรรมดังกล่าวลดความน่าเชื่อถือ

มนัส สุวรรณ (2539) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม โดยชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางตรงและทางอ้อม ซึ่งผลกระทบโดยตรงของการท่องเที่ยวต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดคือ ความเสื่อมโทรมของวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยวัฒนธรรมเดิมได้ถูกนำมาดัดแปลงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในลักษณะที่เรียกว่า “การขายวัฒนธรรม” และโดยทางอ้อม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดกิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่นๆ ตามมาได้มีส่วนทำให้สายสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องหย่อนยาน คนรุ่นใหม่ต่างมุ่งหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นมากกว่าการสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษ และยิ่งไปกว่านั้นการมีส่วนร่วมในโอกาสงานภาคบริการ ทำให้ผู้มีส่วนร่วมเริ่มเหินห่างจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง กิจกรรมในชุมชนมีผู้ร่วมงานน้อยลง ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเริ่มจางหายไป คนรุ่นใหม่จะชื่นชมกับความเจริญก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่มากกว่าจะผูกติดกับชีวิตแบบเดิม

มิ่งสรรพ ขาวสอาด (2536) ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมเพื่อการค้า กล่าวว่า โดยความหมายกว้างๆ แล้ว วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของความสัมพันธ์ของคนในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ค่อนข้างเป็นนามธรรมส่วนที่เห็นเป็นรูปธรรมมีพิธีกรรมและศิลปกรรม การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมหลายทาง เช่น ค่านิยมของคนในท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต การบิดเบือนพิธีการและพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น ข้อวิจารณ์เกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เด่นที่สุด คือ การเลียนแบบแผนการบริโภคของคนในท้องถิ่นจากนักท่องเที่ยว ซึ่งได้มองข้ามอิทธิพลของการขยายตัวของเมือง การพัฒนาระบบสื่อสารและการเผยแพร่ของสื่อมวลชน ในปัจจุบันสามารถเข้าถึงท้องถิ่นไกลๆ ที่แม้แต่การท่องเที่ยวที่ไม่ถึง ประการต่อมา คือ การแปรรูปวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะกับรสนิยมหรือความสะดวกของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการพรากวัฒนธรรมไปจากชุมชน การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมพื้นบ้านไปเป็นการแสดงอาจเกิดผลในทางลบต่อสายใยชีวิตและพลวัตรทางสังคมของหมู่บ้าน

กษมา ประจง (2546) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จากผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบของการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมของสังคมเมืองค่อยๆ แพร่กระจายเข้าสู่สังคมชนบท ส่งผลกระทบถึงการดำรงชีวิตของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลง ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพเนื่องจากต้องเร่งให้ทันเวลาที่เรียกว่า เวลาเป็นเงินเป็นทอง ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำธุรกิจ เช่น การขายอาหาร การขายของที่ระลึก หรือการเป็นลูกหาบ ด้านค่านิยมในการใช้สอยเนื่องจากเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านดีขึ้น ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจึงมีการจับจ่ายใช้สอยฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ด้านความเชื่อชาวบ้านยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือเจ้าปู่ภูกระดึงอย่างมั่นคง ซึ่งถือเป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวบ้านให้มีความรัก ความสามัคคี ความสงบเป็นพลังทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ยิ่ง นอกจากนี้การแต่งกายได้รับผลกระทบเช่นกัน คือ ชาวบ้านนิยมแต่งกายเลียนแบบนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางภาษาชาวบ้านนิยมตั้งสอนอบรมให้บุตรหลานพูดภาษากลางเนื่องจากเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนพวกเดียวกับนักท่องเที่ยว

สุนิสา นันท์รัตนโยธิน (2536) ทำการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน กรณีศึกษา หมู่บ้านคอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า เมื่อการท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านคอยปุย ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะนำวัฒนธรรมของตนมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการบริโภควัฒนธรรมที่แปลกแตกต่างจากตนเอง นั่นคือความเป็นชนเผ่าม้งและยังได้มีการจัดฉากนำเสนอความจริงแท้เพื่อสร้างจุดดึงดูดให้แก่แหล่งท่องเที่ยวคอยปุยอีกด้วย สินค้าทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านคอยปุยมีมากมาย เช่น เครื่องแต่งกาย งานหัตถกรรม ของที่ระลึก ฯลฯ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมม้งมิได้นำไปเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมทั้งหมด เช่น พิธีศพ สิ่งนี้แสดงว่าม้งได้ตระหนักว่าสิ่งใดเป็นสินค้าที่ขายได้และสิ่งใดขายไม่ได้ นอกจากนี้สินค้าวัฒนธรรมที่จำหน่ายอาจเป็นของในชุมชนหรือนำมาจากภายนอกซึ่งผู้ขายได้โยกสินค้านั้นเข้ากับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมม้ง และการนำเสนอความจริงแท้ของความเป็นม้งภายในหมู่บ้านมิได้ถูกนำเสนอโดยคนม้งเท่านั้น คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้มีการใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมม้งเพื่อวัตถุประสงค์ในการค้าขายเช่นเดียวกับคนม้ง

อาคม พัตติยะ และคณะ (2533) ศึกษาผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้ พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้มีการนำนันทนาการชาวบ้านมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยใช้เพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบต่อนันทนาการ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของนันทนาการ โดยมีการรวบรัด

ขั้นตอนการแสดงเพื่อให้สอดคล้องกับเวลาและความสนใจของนักท่องเที่ยว ศิลปินและชาวบ้านรู้สึกตระหนักในคุณค่าของนันทนาการชาวบ้านมากขึ้น มีสำนึกในฐานะเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมการแสดงอันเป็นมรดกของท้องถิ่นและมีการฟื้นฟูนันทนาการชาวบ้านที่เสื่อมความนิยมหรือสูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่

สุธีรา อินทร์พรหม (2547) ได้วิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร ภูมิศึกษา ชุมชนแจว อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจในเชิงบวก คือ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นรวมถึงมีการสร้างแหล่งงานและอาชีพใหม่รองรับภายในชุมชน ส่วนผลกระทบเชิงลบ คือ ทุกกลุ่มอาชีพในชุมชนต้องแบกรับภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้น สำหรับผลกระทบด้านสังคม คือ รูปแบบครอบครัวเปลี่ยนไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวขยายค่อยๆ ลดลงและความสัมพันธ์แบบเครือญาติเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การพึ่งพาอาศัยกันลดน้อยลง ผลกระทบด้านวัฒนธรรม คือ ศิลปะการแสดง อาทิ ลิเก คอนเสิร์ต เข้ามาแทนที่มโนราห์ หนังตะลุงที่เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ลดน้อยลงไปตามลำดับ งานบุญประเพณีจากรูปแบบการจัดงานที่เรียบง่ายและประหยัดเปลี่ยนเป็นเน้นเชิงพาณิชย์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว วัฒนธรรมการบริโภคเปลี่ยนจากการทำอาหารด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนอาหารกลายเป็นการซื้อขายสำเร็จรูปเพื่อความสะดวก ในขณะเดียวกันก็รับวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวโดยเฉพาะด้านภาษาจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพื่อนำมาใช้ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านอาชีพ รายได้ ระบบการผลิตและการลงทุน การตลาด ส่วนในทางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ตลอดจนการร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนจากที่เคยปฏิบัติเป็นประจำก็เริ่มมีความห่างเหินสำหรับการย้ายถิ่นของประชากรมีคนจากต่างถิ่นย้ายเข้าไปอยู่ในชุมชนมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา สำหรับในด้านวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมการอยู่อาศัย มีการสร้างที่อยู่อาศัยโดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้านที่ไม่ใช่แบบดั้งเดิมของเผ่าตน ด้านวัฒนธรรมการบริโภค มีการบริโภคอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปมากขึ้นด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า นอกจากจะเข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีในชุมชน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า
กรณีศึกษา หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร
ทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเบื้องต้น โดยการ
ศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเพื่อให้เป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ผู้วิจัยจึงกำหนดรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยไว้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การตรวจสอบข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ได้แก่ ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
อาข่าปากกล้วย ทั้งชายและหญิง จำนวน 15 คน ผู้นำทางความคิด เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่สมาชิกทุกคนให้ความเคารพนับถือ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาโดย
จำนวน 3 คน

ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Snowball Technique คือ การที่ผู้วิจัยไปหาบุคคลที่
รู้จักหรือบุคคลที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา เมื่อผู้วิจัยได้

ตัวอย่างแรกแล้ว ผู้วิจัยก็จะสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับตัวอย่างแรกก่อนจากนั้นเมื่อทำการสัมภาษณ์เสร็จแล้ว จึงขอข้อมูลและความร่วมมือจากตัวอย่างแรกให้ช่วยแนะนำบุคคลที่ตนเองรู้จัก และมีคุณสมบัติเหมาะสมตามที่ผู้วิจัยต้องการ จากนั้นผู้วิจัยจะหาโอกาสเข้าไปพูดคุยเพื่อทำความรู้จักกับตัวอย่างที่สองต่อไป สำหรับในการสุ่มตัวอย่างนี้จะใช้ช่วงอายุเป็นเกณฑ์ในการเลือก กล่าวคือ จะแบ่งช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงอายุระหว่าง 25-30 ปี และช่วงอายุ 30 ปีขึ้นไป ซึ่งทั้งสองช่วงอายุนี้จะมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถนำมาช่วยในการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นชาวอาข่า ซึ่งบางส่วนไม่สามารถสื่อสารเป็นภาษาไทยได้ เช่น ผู้สูงอายุ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความจำเป็นต้องใช้ล่ามเข้ามาช่วยในการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากยิ่งขึ้น และก่อนที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้บอกถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบก่อนทุกครั้ง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และมีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูลเพื่อใช้สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตจากกลุ่มตัวอย่างในการเปิดเผยชื่อจริงรวมถึงการเปิดเผยข้อมูลการสัมภาษณ์ในส่วนอื่นๆ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างก็รับทราบและให้ความยินยอมในการเปิดเผยข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นผลการศึกษาที่เป็นจริงและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของวิจัยผู้วิจัยได้เลือกใช้เทคนิคในการศึกษาหลายๆ อย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความถูกต้อง ครบถ้วน และครอบคลุมประเด็นที่ทำการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary)

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลอดจนเอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัย และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยรวบรวมประเด็นสำคัญและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในภาคสนาม

แบบนําสัมภาษณ์ (Interview Guides)

ผู้ศึกษาได้กำหนดหัวข้อรายการต่างๆ ที่ต้องการจะทำการศึกษารวบรวมโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดในเชิงคุณภาพเพิ่มเติม มีการใช้แบบสัมภาษณ์และใช้การสัมภาษณ์ในลักษณะของคำถามปลายเปิด ซึ่งจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามได้อย่างอิสระภายในหัวข้อที่ผู้สัมภาษณ์กำหนด วิธีการนี้จะทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการถามคำถาม ไม่ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกเป็นทางการมากนักและสามารถได้ข้อมูลที่ต้องการในเชิงลึกได้

การสังเกตการณ์ (Observation)

เป็นการใช้ประสาทสัมผัสสังเกตหรือศึกษาพฤติกรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อหาข้อสรุปหรือข้อเท็จจริงที่ต้องการทราบ และในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตการณ์ 2 แบบ คือ

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือการสังเกตที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตหรือร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา เช่น การเข้าร่วมในพิธีกรรมงานศพ การเข้าร่วมในกิจกรรมลานวัฒนธรรม เป็นต้น

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) คือการสังเกตที่ผู้วิจัยจะไม่เข้าไปร่วมทำกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำอยู่ ผู้ถูกสังเกตจะไม่รู้ตัว เพราะถ้าผู้ถูกสังเกตรู้ตัวอาจมีผลกระทบต่อกิจกรรมทำให้พฤติกรรมผิดไปจากปกติได้ เช่น การสำรวจสภาพพื้นที่ของหมู่บ้าน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตภายในหมู่บ้าน เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ใช้ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูลในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ด้วย

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยในขณะที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพบางส่วนแล้วจะทำการตรวจสอบข้อมูลควบคู่กันไป โดยจะตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ เช่น ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามหรือสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน คือ การเปลี่ยนแปลงแหล่งข้อมูลบุคคลที่ใช้ให้หลากหลายออกไป เช่น เคยสัมภาษณ์ นาย ก. ในเรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว หลังจากนั้นเปลี่ยนเป็นการสัมภาษณ์ นาย ข. ในเรื่องเดียวกัน เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของหลายๆ บุคคลว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไรบ้าง
2. การตรวจสอบข้อมูลในสถานที่ต่างกัน คือ การเปลี่ยนแปลงสถานที่ที่ได้ข้อมูล เช่น ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากการพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่างในบ้าน หลังจากนั้นเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคนเดียวกันในสถานที่อื่นๆ เช่น ในไรกาแฟ กาสดอยสูง เป็นต้น เพื่อตรวจสอบว่าหากข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เน้นการวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต ซึ่งจะทำให้การวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลโดยจะนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกหรือการถอดเทปบันทึกเสียงมาจัดแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นต่างๆ เพื่อสามารถตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล อีกทั้งทำให้ทราบว่าข้อมูลอะไรบ้างที่ยังต้องตรวจสอบเพิ่มเติม
2. การตรวจสอบข้อเท็จจริงที่พบ โดยตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มากับผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยว่าข้อมูลมีทิศทางหรือแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่หากในกรณีที่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มี

ความขัดแย้งไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะนำคำถามเดิมไปถามผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลนั้น
ให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้ศึกษา
จากเอกสารรวมถึงแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อสามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และ
สามารถนำมาสรุปถึงข้อเท็จจริงของผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม
ของชาวอาข่า โดยผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของการเขียนบรรยายเชิง
พรรณนาต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า ภูมิศึกษา หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ 3 ประการที่ได้กำหนดไว้ คือ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาคอยดุงฯ 2) เพื่อศึกษาถึงผลของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย และ 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของผลการศึกษาวิจัย ครอบคลุมประเด็นต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ บริบททั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ส่วนที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวโครงการพัฒนาคอยดุงฯ

ส่วนที่ 3 ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ บริบททั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วยอายุ ภูมิลำเนาเดิม ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ต่อเดือน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน โดยผลการศึกษามีรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ชื่อ – นามสกุล	อายุ	ภูมิลำเนาเดิม	ศาสนา	ระดับการศึกษา	อาชีพ		ตำแหน่งในหมู่บ้าน	รายได้ต่อเดือน	มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน
					หลัก	รอง			
นายอภิสิทธิ์ พิมลรักษาเกียรติ	44	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ไม่ระบุ	ผู้ใหญ่บ้าน	มากกว่า 20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายอานนท์ พิมลรักษาเกียรติ	37	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ไม่ระบุ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	มากกว่า 20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายอำพล อภิสุนทรกุล	72	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ไม่ระบุ	ผู้อาวุโส	10,001-20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายอัศวิน พิมลสกุลรักษา	65	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ไม่ระบุ	ผู้อาวุโส	10,001-20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายอาทิตย์ ขาแปงกู๋	63	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ไม่ระบุ	ผู้นำศาสนา	10,001-20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายธรรมบุญ พิมลดำรงเกียรติ	25	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	มัธยมปลาย	สวนกาแฟ	ค้าขาย	ไม่มี	10,001-20,000	เป็นบางครั้ง
นายอนเนก พรจรัสโชติ	35	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	คริสต์	มัธยมต้น	ค้าขาย	ไม่ระบุ	ไม่มี	10,001-20,000	เป็นบางครั้ง
นายวีรพงษ์ วัฒนทวีทรัพย์	35	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	มัธยมต้น	รับจ้าง	เปิดโฮมสเตย์	ไม่มี	มากกว่า 20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายอภิชาติ อภิสุนทรกุล	48	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	ไม่ได้เรียน	รับจ้าง	ค้าขาย	ไม่มี	10,001-20,000	เข้าร่วมทุกครั้ง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ภูมิลำเนาเดิม	ศาสนา	ระดับการศึกษา	อาชีพ		ตำแหน่งในหมู่บ้าน	รายได้ต่อเดือน	มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน
					หลัก	รอง			
นายทรงกลด อภิสุนทรกุล	40	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	มัธยมปลาย	สวนกาแฟ	ค้าขาย	ไม่มี	เข้าร่วมทุกครั้ง	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายวุฒิชัย อภิสุนทรกุล	43	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	ไม่ได้เรียน	รับจ้าง	ไม่ระบุ	ไม่มี	เข้าร่วมทุกครั้ง	เข้าร่วมทุกครั้ง
นายอามื้อ เบชีกู	27	ประเทศพม่า	คริสต์	มัธยมปลาย	รับจ้าง	ไม่ระบุ	ไม่มี	เป็นบางครั้ง	เป็นบางครั้ง
นายอาจุ นายเซอะ	26	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	คริสต์	มัธยมปลาย	รับจ้าง	ไม่ระบุ	ไม่มี	เป็นบางครั้ง	เป็นบางครั้ง
นางสาวกิ่งแก้ว ชื่นธีระชัย	30	หมู่บ้านผาหมี	บรรพบุรุษ	ปริญญาตรี	รับราชการ	ไม่ระบุ	ไม่มี	เป็นบางครั้ง	เป็นบางครั้ง
นางขนิษฐา พิมลรักษากุล	33	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	ไม่ได้เรียน	ค้าขาย	ไม่ระบุ	ไม่มี	เข้าร่วมทุกครั้ง	เข้าร่วมทุกครั้ง
นางสาวสุดา อภิสุนทรกุล	27	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	มัธยมต้น	สวนกาแฟ	ค้าขาย	ไม่มี	เป็นบางครั้ง	เป็นบางครั้ง
นางสาวศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล	42	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	บรรพบุรุษ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ค้าขาย	ไม่มี	เข้าร่วมทุกครั้ง	เข้าร่วมทุกครั้ง
นางสาวกรรณิการ์ อยู่ลือ	28	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	มัธยมต้น	รับจ้าง	ไม่ระบุ	ไม่มี	เป็นบางครั้ง	เป็นบางครั้ง
นางดวงฤดี อภิสุนทรกุล	29	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	มัธยมปลาย	ค้าขาย	ไม่ระบุ	ไม่มี	เป็นบางครั้ง	เป็นบางครั้ง
นางวราพร พิมลสกุลรักษา	40	หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย	พุทธ	ไม่ได้เรียน	สวนกาแฟ	ค้าขาย	ไม่มี	เข้าร่วมทุกครั้ง	เข้าร่วมทุกครั้ง

ด้านอายุ

กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 13 คน และเพศหญิง จำนวน 7 คน โดยมีช่วงอายุระหว่าง 25-35 ปี จำนวน 10 คน และอายุ 35 ปี ขึ้นไป จำนวน 10 คน ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอาข่าป่ากล้วยมาตั้งแต่กำเนิด แต่จะมีกลุ่มตัวอย่างเพียง 2 คนเท่านั้นที่ย้ายมาจากที่อื่น เช่น หมู่บ้านผาหมีและประเทศพม่า โดยกลุ่มตัวอย่างที่ย้ายเข้ามาในอยู่ในหมู่บ้านให้เหตุผลว่า

“...จริงๆ แล้วตนเองเป็นชาวอาข่าอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านผาหมี แต่เนื่องจากแต่งงานจึงต้องย้ายตามสามีมาอยู่ที่หมู่บ้านอาข่าป่ากล้วยแห่งนี้...” (กิ่งแก้ว ชื่นธีระชัย, 2556: สัมภาษณ์)

“...เมื่อก่อนอาศัยอยู่ที่ประเทศพม่าแต่เนื่องจากต้องการมาหางานทำเพื่อช่วยเหลือครอบครัวจึงย้ายเข้ามาอยู่กับญาติที่หมู่บ้านอาข่าป่ากล้วย แล้วได้มีโอกาสมาทำงานกับโครงการพัฒนา คอยดูๆ ปัจจุบันย้ายมาอยู่ได้ 5 ปีแล้ว...” (อามื้อ เบจิฏ, 2556: สัมภาษณ์)

ด้านศาสนา

จากการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษ รองลงมาคือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างแต่ละบุคคลมีเหตุผลในการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่นับถือบรรพบุรุษให้เหตุผลว่า

“...ที่นับถือบรรพบุรุษ เพราะนับถือตามบิดามารดา และตนเองเป็นลูกชายคนโตมีหน้าที่เป็นคนสืบสกุลด้วย...” (ธรรมบุญ พิมลดำรงเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

“...นับถือมาตั้งแต่เกิดแล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยน เพราะนับถือผีก็ไม่ได้ลำบากอะไรต่อการดำเนินชีวิต...” (อัศวิน พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

“...ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษเพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคอยปกป้องดูแลเราให้พ้นจากสิ่งไม่ดีต่างๆ อีกทั้งเป็นการกตัญญูต่อบรรพบุรุษของเราด้วย...” (ศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

ส่วนกลุ่มที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธและคริสต์ต่างให้เหตุผลถึงการเปลี่ยนศาสนาว่า

“... ไม่มีเวลาเข้าร่วมพิธีกรรมเลย ต้องออกจากหมู่บ้านไปเรียนหนังสือ ไปทำงาน...”
(กรณีการ อยู่สื่อ, 2556: สัมภาษณ์)

“...ที่บ้านไม่มีลูกผู้ชายไว้สืบสกุล พี่น้องก็เป็นผู้หญิงกันหมด จึงคิดว่าเปลี่ยนมานับถือพุทธดีกว่า...” (ชนิษฐา พิมลรักษากุล, 2556: สัมภาษณ์)

ด้านการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเนื่องจากสมัยก่อนบนดอยสูงยังไม่ได้มีการพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษามากนัก อีกทั้งยังไม่มีโรงเรียนเหมือนในปัจจุบัน การศึกษาในสมัยก่อนจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวอาข่า โดยผู้เฒ่าผู้แก่จะเป็นคนถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้

ด้านกลุ่มตัวอย่างที่จบชั้นมัธยมศึกษา มีจำนวนทั้งสิ้น 9 คน แบ่งเป็นชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 4 คน และมัธยมศึกษาตอนปลาย 5 คน ทุกคนให้เหตุผลไปในทิศทางเดียวกันว่า

“...เพื่อที่จะได้มีความรู้ มีงานทำดีๆ ไม่ต้องลำบากเหมือนพ่อแม่...” (ดวงฤดี อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

“...เดิมไม่รู้หนังสือ ไม่รู้ภาษา จะไปไหนทำอะไรก็ลำบาก ทำงานก็ไม่ได้เพราะไม่มีความรู้อะไรเลย อย่างน้อยเรียนหนังสือจะได้มีความรู้ติดตัว...” (ทรงกลด อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีเพียง 1 คน ซึ่งให้เหตุผลในการศึกษาในระดับปริญญาตรีว่า เนื่องจากอยากรับราชการเพราะเป็นอาชีพที่มั่นคง พอเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายชั้นปีที่ 6 แล้วจึงเรียนต่อปริญญาตรีทันที เพื่อที่จบมาจะได้กลับมาทำงานราชการในพื้นที่

ด้านอาชีพ

จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีอาชีพทำสวนกาแฟ จำนวน 10 คน ซึ่งให้เหตุผลในการเลือกปลูกกาแฟเป็นอาชีพหลักว่า

“...โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ สนับสนุนให้พวกเราปลูกกาแฟ ซึ่งการปลูกกาแฟนั้นมีรายได้ค่อนข้างดี ปลูกกาแฟหนึ่งกระสอบซื้อข้าวกินได้ทั้งปี...” (ทรงกลด อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

“...โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ จะรับซื้อเมล็ดกาแฟ จึงไม่ต้องกังวลว่าจะเอากาแฟไปขายที่ไหน หรือขายแล้วจะกั้มกับต้นทุนที่ลงไปหรือไม่...” (อภิสิทธิ์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน 6 คน พบว่าโดยมากจะรับจ้างทำงานให้กับโครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ ซึ่งทางโครงการจะว่าจ้างคนให้ในพื้นที่เข้ามาทำงาน ทำให้การจ้างงานในชุมชนไม่เพียงสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวบ้าน แต่ยังช่วยให้รู้จักการพึ่งพาตนเองโดยไม่ต้องออกไปทำงานรับจ้างต่างถิ่นและยังได้อยู่พร้อมหน้ากับครอบครัวอย่างมีความสุข

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คน ประกอบอาชีพค้าขาย โดยขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว บริเวณภาคคอยตุ่งสินค้าที่ขาย ได้แก่ อาหารปรุงสำเร็จรูป และสินค้าหัตถกรรมของชนเผ่า อาทิเช่น เสื้อผ้า หมวก ยาม เครื่องประดับเงิน เป็นต้น และมีกลุ่มตัวอย่างเพียง 1 คนเท่านั้นที่ทำงานรับราชการอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง

ทางด้านอาชีพรอง พบว่ามีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 คน ที่ประกอบอาชีพค้าขายเป็นอาชีพรอง เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยใช้เวลาวางจากการทำงานปกติมาขายของให้กับนักท่องเที่ยว และมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1 คนที่เปิดให้บริการโฮมสเตย์ในหมู่บ้านอาฮาปากกล้วย และยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างอีก จำนวน 6 คนไม่มีอาชีพรองซึ่งประกอบแต่เพียงอาชีพหลักเท่านั้น

ด้านรายได้ต่อเดือน

จากการสัมภาษณ์พบว่า เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพที่แตกต่างกันจึงทำให้รายได้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 11 คน มีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง คือประมาณ เดือนละ 10,001-20,000 บาท โดยส่วนใหญ่แล้วจะประกอบทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง

“...ทำสวนกาแฟอย่างเดียบบางครั้งเงินที่ใช้จ่ายไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายของครอบครัวในแต่ละเดือน จึงต้องหารรายได้พิเศษด้วยการขายของให้กับนักท่องเที่ยว...” (ศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 คน มีรายได้อยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง คือ ประมาณ 20,000 บาท ขึ้นไปต่อเดือน เนื่องจากมีอาชีพการงานที่มั่นคงและมีเงินเดือนประจำ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริม เช่น ค้าขายและเปิดบริการโฮมสเตย์ ที่ทำรายได้ให้เป็นจำนวนมาก สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้น้อย ส่วนใหญ่จะมีรายได้จากการทำงานประจำเพียงอย่างเดียวไม่อาชีพเสริม โดยจะประกอบอาชีพรับจ้างหรือค้าขายทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน

ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านเป็นอย่างดีโดยเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งกิจกรรมภายในหมู่บ้านที่จัดขึ้น อาทิเช่น การร่วมกิจกรรมพัฒนาสาธารณสุขประโยชน์ การเข้าร่วมประเพณีวัฒนธรรมที่หมู่บ้านจัดขึ้น เช่น ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปี๋ใหม่ลูกช้าง ประเพณีปี๋ใหม่ไข่แดง เป็นต้น

สำหรับกลุ่มตัวอย่างอีก จำนวน 8 คนพบว่า ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่หมู่บ้านจัดขึ้นเป็นบางครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากในวันที่จัดกิจกรรมไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ ส่วนใหญ่เนื่องจากต้องออกไปค้าขาย หรือรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน

“...อยากเข้าร่วมในงานประเพณี เพราะหนึ่งปีจะจัดขึ้นแค่หนึ่งครั้ง แต่ไม่มีเวลาว่างเพราะตรงกับเวลาทำงาน...” (อาจูนายเซอะ, 2556: สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตามพบว่า ชาวอาข่าในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยยังคงให้ความสำคัญกับเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมอยู่เสมอ โดยประเพณีที่คนในหมู่บ้านคิดว่าควรจะอนุรักษ์ไว้ ได้แก่ เทศกาลวันสำคัญประจำปีของชนเผ่า การแต่งชุดประจำเผ่า และการเต้นการละเล่นประจำเผ่า

บริบททั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ดังนั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำเป็นอย่างยิ่งและหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือการศึกษาถึง “บริบทแวดล้อม” (Context) ของปรากฏการณ์นั้นๆ ด้วย ซึ่งหมายถึงการศึกษาถึงสภาพโดยรวมและโดยรอบของปรากฏการณ์ที่ให้ความหมายและมีผลต่อการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์นั้นๆ เพราะหากขาดการศึกษาถึงบริบทแวดล้อมแล้ว งานวิจัยก็จะไม่สามารถเข้าถึงปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาบริบทด้านต่างๆ ของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย โดยแยกศึกษาออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่บนคอยดุง ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่โดยโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ในพื้นที่ หมู่ 7 อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีพื้นที่โดยรวมประมาณ 38 ไร่ ตั้งอยู่บนเทือกเขานางนอน บนเนินเขากว้างขวางและสวยงาม มีระยะทางห่างจากพระตำหนักคอยดุงประมาณ 500 เมตร บริเวณพื้นที่โดยรอบหมู่บ้านประกอบไปด้วยพื้นที่ป่าที่เขียวชอุ่ม มีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงรายเป็นระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร ปัจจุบันสามารถเดินทางเพื่อเข้าสู่หมู่บ้านโดยรถยนต์และรถจักรยานยนต์ได้อย่างสะดวกสบาย ตามเส้นทางหลักจากตัวเมืองเชียงรายใช้เส้นทางตามทางหลวงหมายเลข 110 ไป 45 กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 1149 ไปประมาณ 15 กิโลเมตร ก็จะพบกับหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย สำหรับสภาพถนนเพื่อเข้าสู่หมู่บ้านนั้น เป็นคอนกรีตลาดยางขึ้นเขาค่อนข้างคดเคี้ยวแต่ไม่อันตราย ถือว่าเส้นทางคมนาคมนั้นค่อนข้างสะดวกพอสมควร ยกเว้นในช่วงฤดูฝนที่ถนนอาจจะลื่นและในบางช่วงมีโคลนซึ่งอาจทำให้การเดินทางไม่สะดวก ส่วนอาณาเขตของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย มีพื้นที่ติดต่อดังนี้ (ดังภาพผนวกที่ 1-2)

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านมุเซอปากกล้วย

ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านป่าคา

ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านสวนป่า

ทิศตะวันตก ติดกับ พระตำหนักคอยดุง

ลักษณะภูมิอากาศประกอบด้วยฤดูกาลที่แตกต่างกัน 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว แต่เนื่องจากภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเล จึงทำให้บนยอดคอยมีสภาพอากาศที่เย็นสดชื่นตลอดทั้งปี โดยฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม และเริ่มมีฝนตกในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงกลางเดือนตุลาคม สำหรับอุณหภูมิเฉลี่ยในช่วงฤดูร้อนและฤดูฝนจะอยู่ที่ประมาณ 25-27 องศาเซลเซียส และในช่วงฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งจะมีอุณหภูมิลดลงต่ำถึง 0-5 องศาเซลเซียส มีหมอกสวยงาม จึงทำให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

โดยภาพรวมจากการสังเกตการณ์ จุดเด่นที่ตั้งอาณาเขตพื้นที่ของหมู่บ้านอาข่าป่ากล้วย คือ ด้านทิศตะวันตกจะอยู่ติดกับสถานที่ท่องเที่ยวอย่าง พระตำหนักคอยดุงและสวนแม่ฟ้าหลวง ดังนั้นที่ตั้งของหมู่บ้านจึงมีระยะทางไม่ห่างไกลจากความเจริญมากนัก ระยะทางจากหมู่บ้านไปยัง พระตำหนักคอยดุงและสวนแม่ฟ้าหลวงประมาณ 500 เมตร นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงหมู่บ้านได้ง่าย เนื่องจากมีการพัฒนาของสาธารณูปโภคและถนนหนทางอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ พื้นที่บริเวณรอบหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม ประกอบกับบนคอยดุงมีสภาพอากาศที่สดชื่นเย็นสบายตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาวที่สามารถมองเห็นทะเลหมอกในยามเช้า สิ่งเหล่านี้ล้วนดึงดูดผู้คนมากมายให้หลั่งไหลมาเที่ยวยังสถานที่แห่งนี้อย่างไม่ขาดสาย

2. ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนหรือ “ฮ่อม” ของชาวอาข่าในอดีตโดยทั่วไปจะมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบยกพื้น เรียกว่า “ฮ่อมโก” และแบบที่สร้างให้พื้นที่อาศัยติดกับดิน เรียกว่า “ฮ่อมอ่อ” มีลักษณะโครงสร้างที่คล้ายกันคือ ฝาบ้านจะทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา ด้านหน้าบ้านจะเป็นชานยื่นออกมาสำหรับนั่งเล่นหรือทำงานเล็กๆ น้อยๆ ตัวบ้านมีบันไดขึ้นลง 2 ด้าน คือ ด้านหน้าบ้านและหลังบ้าน (ดังแผนภาพที่ 3) ภายในบ้านจะแบ่งออกเป็นสองส่วนหลัก คือ ส่วนของผู้ชายและส่วนของผู้หญิง ในแต่ละส่วนจะมีเตาไฟประจำ คือ เตาของฝ่ายชายใช้สำหรับต้มน้ำดื่มหรือน้ำชาเพื่อรับแขก ส่วนเตาของฝ่ายหญิงจะใช้สำหรับหุงต้มอาหาร การสร้างบ้านเรือนของชาวอาข่าจะปลูกเรียงรายสลับกันไปตามไหล่เขา บ้านแต่ละหลังจะไม่มีรั้วล้อมและไม่ปลูกตรงกัน เนื่องจากชาวอาข่ามีความเชื่อว่าผีร้ายหรือเคราะห์ร้ายที่ออกจากบ้านหนึ่งจะไปสู่อีกบ้านหนึ่งได้ง่ายทำให้เจ็บป่วย โดยบ้านของหัวหน้าหมู่บ้านจะต้องอยู่สูงกว่าและอยู่ตรงกลางของหมู่บ้านสำหรับวัสดุที่ใช้ปลูกสร้างบ้านเรือนมักจะใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ แผลก และหญ้าคา นอกจากนี้ภายในบริเวณบ้านจะมีฉางข้าวและครกกระเดื่องสำหรับตำข้าวรวมอยู่ด้วยซึ่งลักษณะบ้านเรือนแบบนี้ได้กลายมาแล้วยังพอมีให้เห็นอยู่บ้างในปัจจุบัน แต่จากการที่ผู้วิจัยเดินสำรวจภายในหมู่บ้านเป็นที่สังเกตได้ว่าแนวโน้มของการสร้างบ้านเรือนในปัจจุบันนิยมก่อสร้างด้วยวัสดุที่มีความแข็งแรงทนทานมากขึ้น ลักษณะบ้านจะเป็นแบบทันสมัยมีการใช้วัสดุแบบถาวรเน้นความแข็งแรงทนทานในการก่อสร้าง มีรั้วรอบขอบชิดมากขึ้นกว่าเดิม (ดังภาพผนวกที่ 4) ซึ่งผู้ใหญ่อภิสิทธิ์ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“...วัสดุที่ใช้ปลูกสร้างบ้านเรือนก็ขึ้นอยู่กับระดับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวด้วย ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยดีนักก็ยังคงใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นประเภทไม้ไผ่เป็นอุปกรณ์ในการก่อสร้าง ส่วนครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีนิยมนำวัสดุประเภทปูนคอนกรีตในการปลูกสร้างบ้านเรือน...” (อภิสิทธิ์ พิมพ์รักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

และเนื่องจากชาวอำเภอมักนิยมปลูกบ้านอยู่บนสันคอยสูง ยังคงพบว่าบ้านเรือนของชาวอำเภอลูกสร้างอยู่ใกล้ๆ กันและลดหลั่นกันไปตามไหล่เขา ผู้วิจัยยังได้สังเกตเห็นว่าบ้านของชาวอำเภอลูกสร้างจะมีหน้าจั่ว จากการสอบถามทำให้ทราบว่า ในการสร้างบ้านเรือนของชาวอำเภอลูกสร้างที่เป็นสัญลักษณ์และบ่งบอกว่าเป็นบ้านของชาวอำเภอ นั่นคือ “หน้าจั่ว” ซึ่งหน้าจั่วที่ชาวอำเภอหมายถึง นั่นคือ หลังคาสามเหลี่ยมบนยอดสามเหลี่ยมมีไม้ไขว้กันสองอันจะแกะสลักลวดลายลงบนไม้หรือไม่ก็ได้ ซึ่งหน้าของชาวอำเภอจะมีลักษณะคล้ายกับ “กาแล”¹ ของเรือนล้านนาทางภาคเหนือ (ดังภาพผนวกที่ 5)

“...อำเภอลูกสร้างบ้านหากไม่ติดหน้าจั่วจะไม่มีราศี คุ้มไม่สวยงาม และหากสร้างบ้านแล้วไม่มีหน้าจั่วถือว่าบ้านหลังนั้นยังสร้างไม่เสร็จ...” (อภิสิทธิ์ พิมพ์รักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ตัวบ้านจะมีระเบียบหน้าบ้านไว้สำหรับนั่งเล่นพักผ่อนหรือรับแขก ภายในบ้านจะแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน โดยการกำหนดขอบเขตกันเองและจะไม่แบ่งกันเป็นห้องชัดเจน ซึ่งจะแบ่งหลักๆ เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนสำหรับใช้นอนและส่วนที่ใช้สำหรับประกอบอาหารเท่านั้น

จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์ในหมู่บ้านอำเภอลูกสร้าง โดยรวมพบว่าลักษณะบ้านเรือนของชาวอำเภอลูกสร้างมีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมค่อนข้างมาก ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ วัสดุที่ใช้ในการปลูกสร้างจากเดิมที่เคยใช้ไม้ไผ่ในการก่อสร้าง หลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ในปัจจุบันการสร้างบ้านด้วยวัสดุทางธรรมชาติแบบนี้แทบจะไม่สามารถพบเห็นอีกแล้ว ชาวอำเภอนิยมใช้วัสดุที่มีความแข็งแรงทนทานอย่างเช่น ปูนหรือกระเบื้องมาเป็นวัสดุในการก่อสร้างแทน อีกทั้งโครงสร้างภายในบ้านได้เปลี่ยนไป คือภายในบ้านจะไม่มีแบ่งกันห้องเป็นส่วนของผู้ชายและผู้หญิง แต่จะแบ่งเป็นส่วนของห้องนอนโดยบ้านหลังหนึ่งจะมีเพียงห้องนอนเดียวซึ่งทุกคนในครอบครัวจะนอนรวมกันและส่วนของห้องครัวไว้ประกอบอาหาร แต่สำหรับ “หน้าจั่ว” ที่มีกาแล ทุกบ้านไม่ว่าจะเป็นบ้านแบบเดิมหรือแบบสมัยใหม่ยังคงมีเหมือนเดิมเพราะถือว่าเป็นเอกลักษณ์และแสดงให้เห็นว่าบ้านหลังนี้เป็นบ้านของชาวอำเภอ

3. ประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน

หมู่บ้านอำเภอลูกสร้าง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่บนคอยสูง ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านอำเภอลูกสร้างแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีวัฒนธรรมและ

¹ กาแล คือส่วนที่ประดับอยู่บนหลังคาเรือน มีลักษณะเป็นไม้แบบเหลี่ยมอาจแกะสลักให้มีลวดลาย เป็นส่วนต่อจากปลายบนของช่องป็นลมเหนือจั่วและอกไก่ (ลมูล จันทรหอม, 2537)

ประเพณีที่เป็นของตนเองสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากคำบอกเล่าของ นายอภิสิทธิ์ พิมลรักษา เกียรติ ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวง) ของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย พบว่าแต่เดิมหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ราษฎรมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในประเทศพม่า แต่เนื่องจากประเทศพม่าเกิดความไม่สงบจึงได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งของทหารพรานบนอ่างน้ำปากกล้วยในระยะเริ่มแรกของการตั้งหมู่บ้านนั้นมี นาย โล๊ะซา อายีกู เป็นผู้นำหมู่บ้าน (พ่อหลวงคนแรก) มีประชากรชาวอาข่าอาศัยอยู่ประมาณ 20 หลังคาเรือน

ในปี พ.ศ. 2493 ได้มีชาวอาข่าอพยพมาจากชายแดนไทย - พม่า เพิ่มอีก 15 หลังคาเรือน และช่วงนี้ได้มีการเปลี่ยนผู้นำคนใหม่มาเป็น นายก่อโล๊ะ อายีกู เป็นผู้นำคนที่ 2

ในปี พ.ศ. 2496 ได้ย้ายหมู่บ้านจากที่ตั้งเดิมมาอยู่ตรงบริเวณ บริษัท นวดี² (นะ-วุด-ติ) ไร่ 1 ในปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ได้มีชาวอาข่าย้ายเข้ามาเพิ่มอีกจำนวน 8 หลังคาเรือน แต่หลังจากนั้นปรากฏว่ามีราษฎรชาวอาข่าเจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ต้องมีการย้ายหมู่บ้านใหม่และมาตั้งอยู่บริเวณสวนแม่ฟ้าหลวงในปัจจุบัน โดยในขณะนั้นมีจำนวนประชากรอาข่าทั้งสิ้น 65 หลังคาเรือน หลังจากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหมู่บ้านใหม่คือ นายหล่อ โจ่ ยาแบ่งกู แต่ทำงานได้ไม่นานถูกลอบสังหารจนเสียชีวิต จึงมีการเลือกผู้นำคนใหม่อีกครั้งได้แก่ นายอาแม ยาแบ่งกู ซึ่งผู้นำท่านนี้เป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย และจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเห็นว่าผู้นำของหมู่บ้านน่าจะมีการเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สอบถามกับผู้ใหญ่อภิสิทธิ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการสืบตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้าน และได้ความว่า

“...ตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านนี้จะต้องสืบเชื้อสายมาจากหัวหน้าหมู่บ้านคนก่อนๆ เมื่อหัวหน้าหมู่บ้านตายลง ลูกชายคนโตต้องรับตำแหน่งแทน หากไม่มีผู้ชายก็ต้องให้ญาติที่ใกล้ชิดที่สุดรับตำแหน่ง การเป็นหัวหน้าหมู่บ้านโดยการสืบสายสกุลแบบนี้ต้องถือปฏิบัติอย่างเข้มงวดโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง หากหัวหน้าหมู่บ้านตายลงโดยไม่มีทายาทสืบทอดตำแหน่ง บุคคลที่มีได้สืบ

² บริษัท นวดี ตั้งอยู่เลขที่ 920/4 หมู่ที่ 7 อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นบริษัทในโครงการพัฒนาคอยดุงฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกป่าและพัฒนาป่าเศรษฐกิจของคอยดุง โดยการปลูกกาแฟและแมคคาเดเมีย เพื่อสร้างงานและรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวเขาที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่คอยดุง โดยได้รับผลตอบแทนในเชิงธุรกิจอย่างน่าพอใจ และได้นำผลกำไรที่ได้รับกลับไปลงทุนใหม่ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชน ปัจจุบัน นวดี แบ่งพื้นที่การดูแลออกเป็น 6 ไร่ มีศูนย์กลางการแปรรูปอยู่ที่ไร่ 1 นักท่องเที่ยว สามารถเข้ามาสัมผัสทั้งรูป รส กลิ่น และเข้ามาดูวิธีการแปรรูปกาแฟและแมคคาเดเมียได้ (ชนาวัดน์ ศรีศิริรินทร์, 2557: สัมภาษณ์)

เชื้อสายของหัวหน้ามาก่อนอาจจะได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านได้โดยการเสนอชื่อให้ชุมชนหมู่บ้านรับรอง แต่การเป็นหัวหน้าหมู่บ้านโดยวิธีนี้เป็นการผิดประเพณีถือว่าไม่ดี ชาวอาข่าเชื่อกันว่าการรับตำแหน่งอาจพบกับความหายนะได้...” (อภิสิทธิ์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

จนกระทั่งเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2531 ถือเป็นวันฤกษ์ดีของบ้านอาข่าปากกล้วย จึงได้ทำการย้ายหมู่บ้านใหม่อีกครั้งหนึ่งมาอยู่ตรงที่ตั้งในปัจจุบัน คือหมู่ที่ 7 ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยผู้ใหญ่อภิสิทธิ์ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับวันฤกษ์ดีหรือวันมงคลของชาวอาข่าให้ฟังว่า

“... วันในความเชื่อของชาวอาข่าตามความเชื่อแบบดั้งเดิมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดประเพณีหรือพิธีกรรม ในจำนวนวันทั้งหมดนั้นวันดีหรือวันที่เป็นมงคลของแต่ละคนจะไม่เหมือนกันและมีไม่เท่ากัน วันที่ไม่เป็นมงคลของแต่ละครอบครัวคือวันเกิดบุตร ส่วนวันมงคลตามความเชื่อของอาข่าในการจัดประเพณีและพิธีกรรมนิยมใช้ “วันโฮ” หรือ “วันโญ...” (อภิสิทธิ์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

ซึ่งความหมายของวันมงคล วันอัปมงคล ตามความเชื่อราศีสัตว์ ตลอดจนการนับเดือน ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงในส่วนถัดไป แต่จากการพูดคุยกับผู้นำทางศาสนาทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องวันกับ การจัดประเพณีพิธีกรรมจะยึดหลักสากลตามแบบของแต่ละศาสนาเป็นหลัก

สำหรับการตั้งหมู่บ้านของอาข่ายังได้นำหลักความเชื่อตามธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง คือสถานที่ตั้งหมู่บ้านต้องอยู่ห่างจากแหล่งน้ำหรือพื้นที่ราบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคมาลาเรีย และชาวอาข่ากล่าวว่าเมื่อฝนตกลงมาอาจทำให้บ้านถูกน้ำท่วมได้ ดังนั้นจึงนิยมตั้งหมู่บ้านในพื้นที่ลาดเทหรือตามสันเขา ปากทางเข้าหมู่บ้านจะมีการสร้างประตูหมู่บ้าน เรียกว่า “ลื้อช่อง” ไว้เพื่อป้องกันสิ่งเลวร้ายต่างๆ ไม่ให้เข้ามาในชุมชน โดยจะมีรูปสัตว์ เช่น นก อยู่ข้างบนประตูเพื่อคอยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแล ส่วนข้างล่างประตูมีรูปแกะสลักของมนุษย์ชายหญิงตั้งคู่กัน เพศชายเรียกว่า “ฮาจียะ” และเพศหญิง เรียกว่า “ยามิยะ” โดยแกะสลักเป็นรูปเปลือย เพื่อเป็นการให้ชาวอาข่ารำลึกอยู่เสมอว่าการที่มนุษย์สามารถอยู่ในโลกนี้ได้ต่อไปต้องมีการสืบเผ่าพันธุ์ (ดังภาพผนวกที่ 6) นอกจากนี้รูปแกะสลักมนุษย์ยังเป็นการบอกกล่าวให้กับผีสาวว่าถีนี่เป็นถีนของมนุษย์ ผีเข้าไม่ได้ เมื่อผีเห็นรูปแกะสลักก็จะกลัว โดยประตูหมู่บ้านอาข่าถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใครจะแตะต้องสัมผัสไม่ได้ นอกจากนี้ผู้ใหญ่อภิสิทธิ์ยังได้อธิบายเกี่ยวกับการเลือกทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านว่า

“.....ในการเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านจะต้องประกอบไปด้วยหัวน้ำหมู่บ้าน หัวน้ำพิธีกรรม ช่างตีเหล็ก และผู้อาวุโส จะหารือกันเพื่อเลือกสถานที่ที่เหมาะสมแก่การตั้งหมู่บ้าน เมื่อตกลงเลือกสถานที่ได้แล้วหัวน้ำพิธีกรรมจะทำพิธีเสี่ยงทายหาที่ตั้งบ้านของผู้นำหมู่บ้านก่อน โดยหัวน้ำพิธีกรรมจะใช้ไข่ไก่โยนเสี่ยงทาย หากโยนไข่ตกกระทบบนพื้นแล้วไข่ไม่แตกก็ให้โยนใหม่จนครบ 3 ฟอง และถ้าไข่ไม่แตกเลยถือว่าผีไม่อนุญาตให้ตั้งหมู่บ้านในบริเวณนั้นอย่างเด็ดขาด หากคือดังก็จะทำให้หมู่บ้านที่ตั้งในที่นั้นประสบกับความโชคร้ายหายนะ...” (อภิสัทธ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

โดยในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2531 ได้มีพิธีเริ่มลงเสาเอกและทำการสร้างบ้านหลังแรกของ นายปรีชา พิมลสมบัติกิจ ตามประเพณีที่สืบทอดกันมา และในปัจจุบันหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีนายอภิสัทธ พิมลรักษาเกียรติเป็นผู้นำหมู่บ้าน (พ่อหลวง) คนปัจจุบัน

จากการศึกษาหลักฐานทางเอกสารและคำบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย คนปัจจุบันสามารถสรุปได้ว่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย นับเป็นหมู่บ้านอาข่าอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 60 ปี ราษฎรส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศพม่า โดยในครั้งแรกได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งของทหารพรานบนอ่างน้ำปากกล้วยมี นาย โล๊ะซา อายู่ เป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก หลังจากนั้นได้มีการย้ายที่ตั้งหมู่บ้านอีกหลายครั้ง จนกระทั่งในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2531 ได้ทำการย้ายหมู่บ้านมาตั้งอยู่ตรงที่ตั้งในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามยังคงพบว่าชาวอาข่านิยมสร้างบ้านอยู่ตามสันเขาและต้องอยู่ห่างจากแหล่งน้ำพอสมควรเพื่อป้องกันโรคระบาด สำหรับการเลือกทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน เมื่อเลือกพื้นที่ตั้งหมู่บ้านได้แล้วชาวอาข่าจะทำพิธีกรรมเสี่ยงทายว่าเจ้าของพื้นที่ (ผี) อนุญาตให้ใช้พื้นที่นี้เป็นที่ตั้งหมู่บ้านหรือไม่ โดยใช้การโยนไข่ 3 ฟองเป็นการเสี่ยงทาย หากไข่ทั้ง 3 ฟองไม่แตก แสดงว่าผีเจ้าที่ไม่ยอมให้ปลูกบ้านบริเวณนั้นชาวบ้านจะต้องหาพื้นที่ใหม่แทน สำหรับที่ตั้งหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยในปัจจุบันนี้ได้รับการจัดสรรพื้นที่ที่อยู่อาศัยจากโครงการพัฒนาอยดุงฯ จึงทำให้ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีพื้นที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอนโดยไม่ต้องโยกย้ายที่อยู่อาศัยเหมือนเดิมอีกต่อไป

4. การปกครอง

ในอดีตชาวอาข่ามีหัวหน้าหมู่บ้านร่วมกับคณะผู้อาวุโส ทำหน้าที่คอยควบคุมดูแลชุมชนให้อยู่ในกฎระเบียบ ตัดสินคดีข้อพิพาทและร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ชาวอาข่าจะให้เกียรติกับผู้อาวุโสกว่า เพราะผู้อาวุโสจะมีอำนาจในการตัดสินใจส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในเชิงสังคมล้วนเป็น

หน้าที่ของผู้ชายเท่านั้นนอกจากนี้ ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งประกอบไปด้วย หัวหน้าพิธีกรรม ช่างตีเหล็ก ผู้รู้ และหมอผี เป็นต้น คณะกรรมการดังกล่าวนี้จะมีหน้าที่พิจารณาตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านร่วมกับหัวหน้าหมู่บ้านและคณะผู้อาวุโส

ดังเช่นที่ ปนัดดา บุญยสาระนัย (2547) ได้อธิบายถึงการแบ่งสถานภาพทางสังคมของชาวอาข่าโดยมีผู้นำและผู้ที่ทำหน้าที่ต่างๆ ไว้ดังนี้

1. “โจ้วมา” เป็นผู้นำศาสนาของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชน ถือเป็นผู้นำหลักในการบริหารตามโครงสร้างชุมชนอาข่าแบบเดิม ตำแหน่งนี้ต้องมาจากการเลือกตั้งหรือสืบเชื้อสายโลหิต ตำแหน่งนี้มีผู้ช่วย เรียกว่า “เจ้าหย่า”

2. “พืมา/บั่วหม่อ” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้านสวดทำพิธีในงานต่างๆ ตำแหน่งนี้เปรียบเสมือน “พระ” ในสังคมของคนไทย

3. “บาจี/จิป่า” ช่างตีเหล็ก เป็นผู้จัดทำเครื่องมือการเกษตร เช่น จอบ มีด ขวาน และอาวุธที่ทำด้วยเหล็กให้กับทุกคนในหมู่บ้าน โดยไม่คิดค่าแรงแต่ชาวบ้านจะต้องตอบแทนเป็นแรงงานในการทำไร่ให้ นอกจากนี้ต้องมีความรอบรู้ในการก่อสร้างและเป็นที่ปรึกษาในการก่อสร้างของหมู่บ้านด้วย

4. “หน้าเหง่อ” มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และเป็นคนไกล่เกลี่ยระหว่างกลุ่ม

5. “ฮี้ผ่า” เป็นคนทรงหรือหมอชาสมุนไพรเชี่ยวชาญในการรักษาโรคเฉพาะด้าน มีหน้าที่ในการรักษาคนไข้ โดยใช้ยาสมุนไพรและการเข้าทรง

6. “ชะมา/หละจ่า” ทำหน้าที่ประสานงานกับบุคคลภายนอก

สำหรับการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น มีตั้งแต่การถูกปรับเป็นเงิน เป็นสัตว์ ถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน และคณะผู้ปกครองยังได้อาศัยอำนาจของภูติผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นข้ออ้างในการร่วมพิจารณาความผิดด้วย ทำให้กฎระเบียบของหมู่บ้านมีความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น คนในหมู่บ้านเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าล่วงละเมิด

อย่างไรก็ตามโครงสร้างการปกครองของชาวอาข่าในหลายหมู่บ้านยังมีการใช้รูปแบบการปกครองแบบนี้อยู่ แต่สำหรับหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยแห่งนี้ ผู้วิจัยพบว่าโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงไปบางตำแหน่งที่เคยมีในอดีต ปัจจุบันไม่สามารถพบเห็นได้อีกแล้ว เช่น บาจี (ช่างตีเหล็ก) ซึ่งโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านในปัจจุบันจะอยู่ภายใต้การบริหารของผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านที่แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นส่วนๆ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน (หัวหน้าหมู่บ้าน) และจะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คอยทำหน้าที่ช่วยเหลืองานด้านต่างๆ

จากการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นป้ายรายชื่อผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านมีการอธิบายถึงโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย พบว่าการปกครองภายในหมู่บ้านยังได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ อีก เช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายป้องกันภัย ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายสวัสดิการสังคม ประชานแม่บ้าน ประชานเยาวชน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการกลางในส่วนของการบริหารราชการระดับท้องถิ่นซึ่งอยู่ในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวงเข้ามาช่วยในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างหมู่บ้านกับทางราชการอีกด้วย

การปกครองภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจะมีมาตรฐานและกฎระเบียบของหมู่บ้านที่ทุกคนต้องยึดถือและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดขึ้นอยู่กับความผิดที่ได้กระทำอาจถูกปรับเป็นเงิน ถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน และถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เป็นต้น โดยผู้ใหญ่บ้านจะมีหน้าที่ในการรักษามาตรฐานและกฎระเบียบของหมู่บ้าน และเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก็ตาม แต่ตำแหน่งผู้นำของหมู่บ้านและตำแหน่งที่สำคัญๆ จะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น จากการลงพื้นที่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย พบว่ามีผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่กันทำงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการกลางในส่วนของการบริหารราชการระดับท้องถิ่นเข้ามาช่วยดูแลด้วย สำหรับมาตรฐานและกฎระเบียบของหมู่บ้านจะมีบัญญัติไว้อย่างชัดเจน ทุกคนต้องถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของสังคม นอกจากนี้ในการปกครองภายในหมู่บ้านผู้วิจัยพบว่า มีการนำหลักจารีตประเพณีเข้าช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการฝ่าฝืนกฎระเบียบของหมู่บ้านร่วมกับบทลงโทษอื่นๆ ของหมู่บ้านที่ได้บัญญัติไว้ เช่น การถูกปรับเป็นเงิน ถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เป็นต้น จากจารีตประเพณีและกฎระเบียบที่เคร่งครัดของหมู่บ้านนี้เอง ทำให้ภายใน

หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยอาศัยอยู่กันอย่างสงบสุข เนื่องจากทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลสิ่งผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นจึงทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ปราศจากปัญหาอาชญากรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็นหมู่บ้านที่ปลอดภัยเสพติด จึงทำให้ไม่พบเห็นสิ่งเสพติดภายในหมู่บ้าน ซึ่งหากพบว่าบุคคลใดเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดจะถูกลงโทษด้วยการขับไล่ออกนอกหมู่บ้าน ถูกปรับ และถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างถึงที่สุด

5. ประชากร

จากการสำรวจจำนวนประชากรแยกตามหมู่บ้าน ตามเป้าหมายโครงการพัฒนาคอยตุงฯ ปี 2555 พบว่าประชากรหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย มีทั้งสิ้น 578 คน จำนวน 92 หลังคาเรือน แบ่งเป็น เพศชาย 326 คน เพศหญิง 294 คน (ฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2555) และเป็นหมู่บ้านอาข่าที่มีจำนวนประชากรชาวอาข่าอาศัยอยู่มากที่สุดในแต่ละครอบครัวประชากรจะประกอบอาชีพที่หลากหลาย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ในครั้งนี้ครอบคลุมกับอาชีพส่วนใหญ่ของชาวอาข่าในหมู่บ้าน โดยอาชีพหลักได้แก่ การทำสวนกาแฟ การเกษตรกรรม และอาชีพรองได้แก่ การค้าขาย และการรับจ้างทั่วไป

6. ระบบสาธารณูปโภค

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันบนคอยตุงมีสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่างที่เอื้อต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวอาข่า รวมทั้งมีระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน อาทิเช่น ระบบการคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า น้ำประปา สถาบันการศึกษา การบริการสาธารณสุข สถานีตำรวจ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง เป็นต้น ทำให้วิถีชีวิตในปัจจุบันของชาวอาข่าภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยและหมู่บ้านอื่นๆ มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้น โดยสาธารณูปโภคที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

ระบบการคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า และน้ำประปา

ปัจจุบันการคมนาคมเพื่อเข้าสู่หมู่บ้านมีความสะดวกสบาย เส้นทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก มีรถยนต์โดยสารประจำทางวิ่งผ่านจาก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และสามารถนั่งรถประจำทางสายเชียงราย-แม่สายไปลงที่บ้านห้วยไคร้ จากนั้นต่อรถสองแถวสีม่วงขึ้นไปคอยตุง ด้านไฟฟ้ามีเข้าถึงทั่วทั้งหมู่บ้าน เป็นผลให้ชาวบ้านนำเทคโนโลยีใหม่ๆ

มาใช้อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์ พัดลม ตู้เย็น เตารีด โทรศัพท์ เป็นต้น สำหรับแหล่งน้ำที่ใช้สำหรับการบริโภคภายในครัวเรือนได้แก่ แหล่งน้ำบนภูเขา ซึ่งได้จัดทำเป็นระบบประปาภูเขา และระบบประปาภูเขาที่มีน้ำเพียงพอสำหรับคนในหมู่บ้านบริโภคกันได้อย่างตลอดทั้งปี และเป็นปกติของทุกพื้นที่ที่มีเมื่อมีถนน ไฟฟ้า น้ำประปา จะต้องมีการสื่อสารตามมาในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีผู้โทรศัพท์สาธารณะแบบระบบหยอดเหรียญจำนวน 1 ตู้ ไว้ให้บริการแก่ชาวอาข่าอยู่บริเวณด้านข้างศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน แต่จากการสังเกตพบว่า สำหรับครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีจะมีโทรศัพท์บ้านหรือโทรศัพท์มือถือใช้เป็นของตัวเองเนื่องจากสะดวกในการใช้มากกว่า

สถาบันการศึกษา

เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เยาวชนชาวเขาที่อาศัยอยู่บนดอยสูงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทางโครงการพัฒนาดอยสูงฯ จึงได้ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการกำหนดหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนที่ไม่ได้เพียงแต่มุ่งหวังให้เยาวชนชาวเขาสามารถอ่านออกเขียนได้และคำนวณได้ดีเท่านั้น แต่ยังเน้นถึงการปลูกฝังวินัยความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมให้เยาวชนรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีการนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เช่น มอนเตสซอรี (Montessori) การจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงาน (Project-based Learning) และการฝึกอบรมวิชาชีพจากการปฏิบัติจริงมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งได้กล่าวถึงหลักสูตรมอนเตสซอรีว่า

“...หลักสูตรแบบมอนเตสซอรี (Montessori) จะสอนให้เด็กเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ไม่ให้นำความรู้ไปบอกเด็กแต่ควรปลูกฝังให้เด็กได้เจริญเติบโตไปตามความต้องการตามธรรมชาติของเขา...” (เกรียงไกร สิงห์ละ, 2556: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันการศึกษาในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยสูงฯ มีโรงเรียนทั้งหมด 8 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังวาลย์วิทย 8 เปิดสอน ชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. โรงเรียนเขาแห่งพัฒนา เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. โรงเรียนบ้านผาอี เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
4. โรงเรียนพ่อหลวงอุปถัมภ์ เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
5. โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
6. โรงเรียนกิริสมวงศ์ เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
7. โรงเรียนป่าซางนาเงิน เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
8. โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง เปิดสอนชั้นอนุบาล-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่จะเปิดสอนถึงเพียงแค่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว ครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อสายสามัญหรือสายอาชีพในเมือง หากไม่เรียนต่อก็จะอยู่ช่วยครอบครัวทำงานในหมู่บ้านต่อไป สำหรับโรงเรียนที่เยาวชนในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยนิยมเข้าเรียนมากที่สุด คือ โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวงอุปถัมภ์ เนื่องจากหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยอยู่ในเขตพื้นที่ให้บริการของโรงเรียน การเดินทางไปเรียนหนังสือค่อนข้างสะดวก ซึ่งมีระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนประมาณ 15 กิโลเมตร

การบริการสาธารณสุข

ในอดีตเมื่อชาวเขาบนดอยสูงเจ็บป่วยจะใช้วิธีการรักษาโดยใช้ยาสมุนไพร ตามความเชื่อของแต่ละชนเผ่า แต่ในปัจจุบันการแพทย์แผนใหม่เข้าถึงทุกหมู่บ้าน เมื่อชาวอาข่าเจ็บป่วยมักจะไปใช้บริการที่สถานีนามัย ซึ่งมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขคอยให้บริการ นอกจากจะเปิดให้บริการรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยในเบื้องต้นแล้ว ยังให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสภาพ การวางแผนครอบครัว มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยแก่ชาวบ้านด้วย สถานีนามัยบนดอยสูงมีด้วยกันทั้งหมด 6 แห่ง ได้แก่สถานีนามัยเฉลิมพระเกียรติฯ ดอยสูง สถานีนามัยห้วยน้ำขุ่น สถานีนามัยสามัคคีใหม่ สถานีนามัยปางมูเชอ สถานีนามัยผาอี และสถานีนามัยผาหมี โดยสถานีนามัยที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยและชาวบ้านนิยมไปให้บริการมากที่สุดคือ สถานีนามัยเฉลิมพระเกียรติฯ ดอยสูง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร

สถานีตำรวจ

สถานีตำรวจภูธรแม่ฟ้าหลวงตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็นระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร มีหน้าที่คอยดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและคอยรับเรื่องร้องทุกข์ตลอด 24 ชั่วโมง โดยการดำเนินงานจะเป็นไปลักษณะมวลชนสัมพันธ์ และเพื่อให้ชาวบ้านได้มีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันอาชญากรรม คำแนะนำในการติดต่อ การขออนุญาตและสิทธิที่ประชาชนพึงมี ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายที่ควรรู้ในปัจจุบัน สถานีตำรวจภูธรแม่ฟ้าหลวงจึงได้จัดให้มี “คู่มือประชาชน” แจกฟรีสำหรับประชาชนที่มาติดต่อราชการ นอกจากนี้ยังช่วยอำนวยความสะดวกและรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยสูง โดยประสานการปฏิบัติงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจสำคัญในการปฏิบัติงานเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ถือเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีขนาดเล็ก มีอาณาเขตพื้นที่ 106.93 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 68,125 ไร่ มีหมู่บ้านในการให้บริการจำนวน 19 หมู่บ้าน หนึ่งในนั้นคือ หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ซึ่งหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีระยะทางห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวงประมาณ 10 กิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สภาพเศรษฐกิจ

ชาวอาข่าเป็นกลุ่มชนที่มีความขยันขันแข็งเป็นอย่างมาก ในอดีตประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น การปลูกพืชไร่แต่เป็นการทำเพื่อยังชีพ กล่าวคือเป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่หากปีไหนได้ผลผลิตมากจะนำไปแบ่งขาย พืชที่ปลูก เช่น ข้าว ข้าวโพด มะเขือเทศ พักทอง มันเทศ แตงไทย ฯลฯ นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงสัตว์จำพวก หมู เป็ด ไก่ แพะ สุนัข เป็นต้น เพื่อใช้บริโภคและใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน ได้แก่ วัว ควาย ม้า เป็นต้น

จากการศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสารของฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง เกี่ยวกับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เมื่อปี 2555 พบว่ามีรายได้เฉลี่ย 72,291 บาทต่อ

คนต่อปี ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของจังหวัดเชียงราย พบว่ามีรายได้เพียง 55,348 บาทต่อคนต่อปี จะเห็นได้ว่าชาวอาข่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าจังหวัดเชียงรายอยู่ถึง 16,943 บาท และหากนำมาเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชากรทั้งประเทศ พบว่ามีรายได้ 61,541 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งยังคงจะเห็นว่าชาวอาข่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าประชากรทั้งประเทศอยู่ 10,750 บาท จึงถือได้ว่าสภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็นหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการส่งเสริมอาชีพของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ทำให้ราษฎรมีรายได้ที่มั่นคง และการพัฒนาการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชาวอาข่ามีงานทำและมีรายได้เสริมจากการขายของให้กับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ จากการที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยตั้งอยู่ใกล้กับพระตำหนักคอยดุงซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่งผลให้มีสาธารณูปโภคและระบบการคมนาคมที่สะดวกสบายชาวบ้านมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ 1) รายได้จากผลผลิตการเกษตร เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้เมืองหนาว ชา กาแฟ เป็นต้น แต่รายได้จากการเกษตรนั้นมีความไม่แน่นอน อาจเพราะมีปัญหาหลายประการ เช่น พื้นที่ทำการเกษตรไม่เพียงพอ ไม่มีเงินลงทุน ราคาของสินค้าเกษตรไม่แน่นอน 2) รายได้จากการขายของป่า โดยในฤดูฝนชาวอาข่าจะนิยมเก็บหน่อไม้และเห็ดบริเวณในป่าใกล้หมู่บ้านมาจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว 3) มีรายได้จากการรับจ้างเป็นแรงงานนอกหมู่บ้าน โดยเมื่อว่างจากงานในไร่จะเดินทางเข้าในกรุงเทพ ตัวเมืองเชียงราย หรือจังหวัดใกล้เคียง เพื่อไปทำงานหารายได้เสริมและเมื่อถึงฤดูทำไร่ก็จะกลับมาทำไร่ตามเดิม 4) รายได้จากการค้าขาย เนื่องจากหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยตั้งอยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยว จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ชาวบ้านสามารถขายของให้กับนักท่องเที่ยวตรงบริเวณคอยดุง (ตลาดคอยดุง) ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าจำพวก เสื้อผ้า ผ้าปัก กระเป๋า ย่าม และเครื่องประดับเงิน

นอกจากการประกอบอาชีพที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยยังพบว่าเด็กวัยรุ่นในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยนิยมไปทำงานเป็นแรงงานอยู่ในโรงงานที่ต่างประเทศ โดยเฉพาะที่ประเทศไต้หวัน เกาหลี และญี่ปุ่น ซึ่งในการไปทำงานต่างประเทศจะมีบริษัทรับจัดหางานมารับสมัคร และสำหรับคนที่ต้องการไปทำงานต้องมีค่าใช้จ่ายก่อนการเดินทางด้วย จากการสอบถามผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณคนละ 150,000-200,000 บาท ทั้งนี้เนื่องจากการไปทำงานที่ต่างประเทศจะได้เงินค่อนข้างมากกว่าทำงานอยู่ในพื้นที่ อีกทั้งยังได้ไปเที่ยวเปิดหูเปิดตาในต่างประเทศ เพราะหากไม่ได้ไปทำงานคงไม่มีโอกาสหรือประสบการณ์ใดๆ เช่นนี้ ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งเล่าว่า

“...ไปทำงานเมืองนอกขายได้ดีกว่ามากๆ มีเงินเก็บ เมื่อก่อนเคยไปทำงานในโรงงานที่ได้หัวนอยู่ 3 ปี และตอนนี้เรียนภาษาเกาหลีอยู่ เพราะว่ากำลังจะไปทำงานที่เกาหลี...” (ดวงฤดี อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

ส่วนทางด้านรายจ่ายของครอบครัว ในสมัยที่สังคมอาชังยังไม่เปิดสู่โลกภายนอกมากนัก รายจ่ายของครอบครัวจึงยังมีไม่มาก ผลผลิตจากไร่และแหล่งอาหารจากในป่าสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ตลอดทั้งปี แต่ในปัจจุบันพบว่า ความเป็นอยู่ของชาวอาชังเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น เมื่อความเจริญทางด้านวัตถุและสาธาณูปโภคต่างๆ เข้ามาภายในหมู่บ้าน วิถีชีวิตของชาวอาชัง หมู่บ้านอาชัง ปากด้วยเริ่มผูกติดกับค่านิยมจากความเจริญทางด้านวัตถุหลายๆ อย่าง ส่งผลให้รายจ่ายหลักของครอบครัวมีเริ่มมีมากขึ้น อาทิเช่น ต้องซื้อข้าว ซื้ออาหารเพื่อบริโภค เพราะแม้ชาวอาชังจะสามารถหาอาหารตามธรรมชาติได้แต่ก็ไม่เพียงพอตลอดทั้งปี ซึ่งจากเดิมที่วัฒนธรรมในการบริโภคของชาวอาชังเคยเก็บผักหาอาหารตามธรรมชาติ ได้เปลี่ยนไปเป็นการบริโภคอาหารสำเร็จรูป อาหารสด อาหารแห้ง นอกจากนี้การปรุงแต่งในการประกอบอาหารแต่เดิมใช้เพียงเกลือและพริกขี้หนูเท่านั้น แต่ปัจจุบันชาวอาชังนิยมใช้เครื่องปรุงรสเพิ่มขึ้นอีกหลายอย่าง เช่น น้ำตาลทราย น้ำปลา ซีอิ๊ว ฯลฯ และรวมไปถึงสินค้าอย่างอื่นที่ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น สบู่ ยาสระผม ผงซักฟอก น้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นต้น สิ่งของเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของชาวอาชังและเป็นการเพิ่มรายจ่ายให้กับครอบครัวอีกด้วย ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งให้เหตุผลถึงความจำเป็นต้องใช้สินค้าบางอย่างในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำยาปรับผ้านุ่มว่า

“....ดูโฆษณาในทีวีเขาบอกว่าใช้แล้วผ้าจะนุ่มและหอมเลยลองหาซื้อมาใช้ เดียวนี้พอจะซักผ้าก็ต้องใช้น้ำยาปรับนุ่มด้วย ผ้าจะได้มีกลิ่นหอม...” (ศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ รายจ่ายที่จำเป็นอีกประเภทหนึ่ง คือ เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งที่ต้องการของทุกครอบครัว จากการสัมภาษณ์พบว่าหากซื้อด้วยเงินสดไม่ได้ก็จะใช้ระบบเงินผ่อน ซึ่งสินค้าเหล่านี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของหนี้สินที่ชาวบ้านต้องแบกรับภาระในการผ่อนส่งอีกด้วย ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งกล่าวถึงการเป็นหนี้ของคนในหมู่บ้านว่า

“...ปัจจุบันชาวบ้านเก็บเงินกันไม่ค่อยได้ พอมีรายได้มากขึ้นก็อยากได้นั่นได้นี้ ทั้งรถยนต์ โทรทัศน์ ตู้เย็น โทรศัพท์มือถือ ต้องมีกันหมด ถึงกับยอมเป็นหนี้ ซื้อของเงินผ่อน...” (อานนท์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า แต่เดิมชาวอาข่ามีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อยังชีพ หากได้ผลผลิตมากก็จะนำมาขายเพื่อเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยถือว่ามีความเจริญรุ่งเรืองที่ค่อนข้างดี เพราะได้รับการส่งเสริมอาชีพจากทางโครงการพัฒนาอ้อยสูงๆ ชาวบ้านประกอบอาชีพที่หลากหลายและมีรายได้ที่มั่นคง แต่สำหรับทางด้านรายจ่ายก็มีมากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากกระแสความเจริญเข้ามาในหมู่บ้าน ประกอบกับคนในหมู่บ้านออกไปทำงานนอกพื้นที่ จึงทำให้สื่อทั้งโทรทัศน์และวิทยุเข้ามาเป็นวัฒนธรรมหนึ่งในชีวิตประจำวันและเป็นสาเหตุให้เกิดความอยากได้อะไรก็มี ชาวอาข่าเริ่มผูกติดกับค่านิยมจากความเจริญทางด้านวัตถุ จนในบางครั้งทำให้ชาวบ้านต้องกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อใช้ในการซื้อสินค้า

ลักษณะทางสังคม

สังคมของชาวอาข่าจะปลูกฝังให้ทุกคนต้องเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบรรพบุรุษสืบต่อกันมาครอบครัวชาวอาข่ามักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นครอบครัวหลายคน จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่อภิสิทธิ์ทำให้ทราบว่า ครอบครัวชาวอาข่าจะเป็นครอบครัวที่ขยายไปทางฝ่ายบิดา อาข่าจึงเป็นชนเผ่าที่สืบสายโลหิตทางบิดาเป็นสำคัญ ซึ่งการสืบเชื้อสายแบบนี้ เรียกว่า “อีจี” หมายถึง ตระกูลชาติกำเนิดของตน โดยบุตรชายคนโตจะต้องรับผิดชอบในการรักษาสกุลไว้และเมื่อบิดาเสียชีวิตลงจะต้องรับหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวคนต่อไป นอกจากนี้สกุลของอาข่าถือเป็นเครื่องกำหนดข้อห้ามของการแต่งงาน คือห้ามแต่งงานระหว่างคนในสกุลเดียวกัน และหากผู้ชายอาข่าแต่งงานจะต้องนำภรรยาเข้ามาอยู่ด้วยกันในบ้านของบิดาและมารดา ส่วนฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานก็ต้องย้ายออกไปอยู่บ้านของฝ่ายชาย ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าประหลาดใจที่ภายในครัวเรือนของสังคมชาวอาข่า ผู้ชายจะเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุดเกือบทุกเรื่องและผู้ชายที่อาวุโสที่สุดจะเป็นหัวหน้าครอบครัว

มารยาททางสังคมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอาข่าคือ การต้อนรับแขก เมื่อมีแขกเข้ามาพักในบ้านของชาวอาข่าต้องรับรองและบริการให้แขกได้รับประทานอาหารและจัดที่นอนให้แขกได้พักอย่างสะดวกสบาย และระหว่างที่มีแขกมาพักเจ้าของบ้านจะไม่ออกไปทำธุระนอกบ้าน นอกจากออกไปหาอาหารมาให้แขกรับประทานเท่านั้น และในระหว่างที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย สังเกตเห็นว่าทุกครั้งในขณะที่จะเข้าไปขอทำการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านจะต้มน้ำชามาให้ดื่ม หรือหากบางบ้านมีสุราก็จะนำมาให้ร่วมดื่มด้วย ผู้วิจัยจึงได้สอบถามเกี่ยวกับการต้อนรับแขกที่มาหาที่บ้าน จึงได้คำตอบว่า

“...อาช่าจะให้ความสำคัญกับแขกทุกคนที่มาหาที่บ้าน ไม่ว่าจะเคยรู้จักมาก่อนหรือไม่ เคยรู้จักกันก็ตาม อาช่าจะให้การต้อนรับอย่างดีโดยการรินน้ำหรือต้มน้ำชาให้ดื่ม เพราะอาช่าถือว่าเป็นการใช้เกียรติกับแขกที่เดินทางมาเยี่ยมเยียนถึงบ้าน และเนื่องจากอาช่าอาศัยอยู่บนดอยสูงซึ่งมีอากาศค่อนข้างเย็นตลอดทั้งปี การดื่มชาจะช่วยสร้างความอบอุ่นให้กับร่างกายและชาเป็นยาประจำบ้านเพื่อใช้รักษาโรคและเพื่อบำรุงกำลังอีกด้วย...” (อานนท์ พิมลรักษาเกียรติ, 2557: สัมภาษณ์)

สำหรับการนั่งรับประทานอาหาร ชาวอาช่าจะนั่งรับประทานอาหารร่วมกันรอบขันโตก ซึ่งขันโตกเป็นภาชนะใช้สำหรับวางอาหาร มีลักษณะกลมเหมือนถาดมีขาตั้งสูงทำด้วยไม้ไผ่หรือหวาย แต่ลักษณะการรับประทานขันโตกของชาวอาช่าจะแตกต่างจากชาวภาคเหนือทั่วไปคือ ชาวอาช่าจะนั่งบนเก้าอี้ไม้เล็กๆ ล้อมวงกันแล้วรับประทานอาหาร (ดังภาพผนวกที่ 7) โดยการรับประทานอาหารที่บ้านจะไม่มีพิธีกรรมใดๆ เจ้าของบ้านจะเชิญแขกรับประทานอาหารพร้อมกัน ผู้ชายและผู้หญิงจะสามารถนั่งรับประทานอาหารร่วมกันได้ แต่ถ้าเป็นงานประเพณีหรืองานพิธีกรรมเจ้าของบ้านจะเชิญให้แขกมานั่งรับประทานอาหารร่วมวงกับผู้อาวุโส เพราะถือเป็นการให้เกียรติต่อแขก ซึ่งผู้วิจัยยังได้มีประสบการณ์ในการรับประทานอาหารร่วมกับชาวอาช่าในงานพิธีกรรมศพ โดยเจ้าภาพงานได้เชิญผู้วิจัยให้ร่วมรับประทานอาหารร่วมวงกับผู้ชายชาวอาช่าซึ่งแต่ละคนเป็นบุคคลสำคัญในหมู่บ้าน อาทิเช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าแขกที่มาจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายแต่ชาวอาช่ายังคงให้เกียรติและให้ความสำคัญเสมอ โดยก่อนรับประทานอาหารจะนิยมดื่มเหล้าก่อนซึ่งเจ้าของบ้านจะเป็นผู้รินให้ และเมื่อรับประทานอิ่มแล้วเจ้าของบ้านจะรินน้ำหรือน้ำชาให้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้จากการสังเกตการณ์ภายในงานพิธีกรรมศพผู้วิจัยพบว่า หากเป็นในงานพิธีกรรมแล้วชาวอาช่าผู้หญิงและผู้ชายจะไม่รับประทานอาหารร่วมวงกันอย่างเด็ดขาดโดยผู้ชายจะล้อมวงนั่งรับประทานอาหารอยู่หน้าบ้าน ส่วนผู้หญิงจะนั่งรับประทานอาหารอยู่ด้านหลังบ้าน ส่วนสาเหตุที่ไม่รับประทานอาหารร่วมกันเพราะเชื่อว่าเป็นการผิดประเพณี และเป็นการให้เกียรติผู้ชายที่เป็นผู้นำหมู่บ้านและหัวหน้าครอบครัว

ปัจจุบันอาช่ายังคงอาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ที่ขยายไปทางฝ่ายบิดา คือเมื่อบุตรชายแต่งงานจะนำภรรยาเข้ามาอยู่ภายในบ้านเดียวกัน และสำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องตัดขาดจากสกุลเดิมของตนและเปลี่ยนมาใช้นามสกุลของสามีแทน ชาวอาช่าจะปลูกฝังลูกหลานของตนเองเกี่ยวกับเรื่องของการเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อาวุโสผู้ชายในสังคมชาวอาช่าจะถือว่ามีความสำคัญมากในทุกๆ เรื่อง เห็นได้จากการเป็นหัวหน้าครอบครัว การมีอำนาจเหนือภรรยาและการรับประทานอาหารในพิธีกรรมก็แยกระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง เพราะชาวอาช่าถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็น

การให้เกียรติกับผู้ชาย ซึ่งในลักษณะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าในสังคมของชาวอาข่ามีลักษณะคล้ายกับสังคมแบบ “ปิตาธิปไตย” (Patriarchy) คือสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ให้ผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการตัดสินใจ จนกลายมาเป็นพื้นฐานที่ว่าผู้ชายมีบทบาทสำคัญกว่าผู้หญิงและส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในด้านอื่นๆ ตามมา สำหรับมารยาททางสังคมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอาข่า คือหากมีแขกมาหาที่บ้านชาวอาข่าจะให้การต้อนรับเป็นอย่างดีโดยจะต้มน้ำชาหรือรินเหล้าให้ดื่ม ทั้งนี้ถือเป็นมารยาทและเป็นการให้เกียรติกับแขกด้วย

ศาสนาและความเชื่อ

ชาวอาข่าไม่มีคำว่า “ศาสนา” มีแต่คำว่า “บัญญัติอาข่า” ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและพิธีการทุกอย่างในการดำเนินชีวิต เดิมชาวอาข่ามีความเชื่อในเรื่องผี โชคลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ผี หรือ “ແຮ່ນະ” ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของชาวอาข่า โดยเชื่อว่าทุกหนทุกแห่งจะต้องมีผีสิงสถิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ จะต้องระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อผี ดังนั้นก่อนทำสิ่งใดต้องตรวจดูโชคลาง มีการเสี่ยงทายและมีพิธีกรรมเช่นไหว้ผี ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยปราศจากภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งผีที่ทุกครัวเรือนนับถือคือ ผีบรรพบุรุษหรือผีเรือน และจากการได้พูดคุยกับผู้นำทางศาสนาทำให้ได้ทราบว่า ทุกบ้านต้องมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษ (ศาลเจ้ามิดสา) โดยหิ้งบูชาบรรพบุรุษของชาวอาข่านั้นจำทำขึ้นอย่างง่าย ๆ อยู่นอกชายคาบ้านตรงหัวนอนหรือใกล้กับชานนอกบ้าน ซึ่งจากการสังเกตการณ์พบว่า ศาลเจ้ามิดสานี้ มีรูปร่างคล้ายกับศาลพระภูมิของไทย หิ้งบูชาบรรพบุรุษของชาวอาข่าจะมีลักษณะคล้ายบ้านหลังเล็กๆ กว้างและยาวประมาณ 1 ฟุต ใช้ไม้ไผ่ ทำเป็นเสา 4 เสา มีไม้ไผ่ผ่าซีกเล็กๆ สานเป็นรูปตาราง ทำเป็นพื้นและฝา มี 3 ด้าน มุงด้วยใบ หย้าคา ภายในว่างเปล่าไม่มีอะไร (ดังแผนภาพที่ 8) โดยผู้นำทางศาสนาได้เล่าว่า

“...ทุกบ้านจะต้องมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษ และมีการเซ่นเครื่องสังเวยอยู่เสมอ เพราะเราเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะช่วยคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวและในหมู่บ้านให้เกิดความสงบสุข...” (อาหือ ยาเป่งกู๋, 2556: สัมภาษณ์)

จากการสำรวจของฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง เมื่อปี 2555 พบว่าในปัจจุบันชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยส่วนใหญ่เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธมากถึง 326 คน รองลงมาคือศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโปรเตสแตนต์และคาทอลิกจำนวน 127 คน และยังคงมีชาวอาข่าบางคนในหมู่บ้านที่ยังนับถือผีบรรพบุรุษอยู่บ้างอีก 125 คน โดยในแต่ละปีจะยังมีการประกอบพิธีกรรม

ต่างๆ ในระบบการนับถือผีบรรพบุรุษเหมือนเช่นเคย แต่จากการลงพื้นที่และได้พูดคุยกับชาวอาข่า พบว่าสาเหตุที่ทำให้ต้องเปลี่ยนศาสนาเนื่องมาจากความซับซ้อนของขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมแบบเดิม เนื่องจากการนับถือผีบรรพบุรุษนั้นไม่ว่าจะประกอบพิธีกรรมใดๆ ก็ตามจะมีขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมหลายขั้นตอนซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะมีรายละเอียดค่อนข้างมาก ต้องเคร่งครัดในการประกอบพิธีกรรมอย่างยิ่งไม่สามารถทำขาดตกบกพร่องหรือผิดพลาดได้ อีกทั้งศาสนาเดิมไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื่องจากปัจจุบันชาวอาข่าต้องรีบออกไปทำงานหาเงินจึงไม่มีเวลาที่จะมาประกอบพิธีกรรมแบบเดิม เพราะบางประเพณีอาจต้องใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมทั้งวันหรือหลายวัน เช่น ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ประเพณีปีใหม่ลูกข่าง ประเพณีไล่ชิงช้า เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอมุ่งเน้นถึงขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่สำคัญในส่วนถัดไป นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางรายได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ชาวอาข่าบางคนเปลี่ยนศาสนาเพราะชาวอาข่าบางครอบครัวไม่มีลูกชายไว้สืบสกุล เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมต้องอาศัยผู้ชายเป็นหลัก และอีกสาเหตุของการเปลี่ยนศาสนาก็เพื่อเป็นการเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรมที่ต้องใช้สัตว์ต่างๆ ในการทำพิธีเช่น ไก่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวอาข่าบางคนต้องปรับตัวโดยละทิ้งศาสนาและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมแล้วหันไปนับถือศาสนาอื่นแทน

จากการลงพื้นที่สังเกตบริเวณหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ยังทำให้พบว่าถึงแม้ชาวอาข่าส่วนใหญ่จะเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ แต่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยแห่งนี้กลับไม่มีวัดอยู่ในหมู่บ้านเลย ซึ่งเวลาจะทำบุญชาวอาข่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยและหมู่บ้านอื่นๆ ที่นับถือศาสนาพุทธจะนิยมไปทำบุญและประกอบศาสนกิจที่วัดพระธาตุคอกยุดงเท่านั้น ซึ่งเป็นวัดเพียงแห่งเดียวที่ตั้งอยู่บนคอกยุดงสำหรับในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจะมีแต่โบสถ์คริสต์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น คือ “คริสตจักรปากกล้วย” (ดังภาพผนวกที่ 9) ซึ่งมีไว้สำหรับประกอบพิธีและกิจกรรมทางศาสนาคริสต์ และเป็นสถานที่ที่ติดต่อกับพระเจ้าตามความเชื่อทางศาสนา ลักษณะการปลูกสร้างโบสถ์คริสต์ประจำหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจะสร้างด้วยปูนเป็นบ้านแบบไม้ยกพื้นบนหลังคาจะมีสัญลักษณ์ของไม้กางเขน ภายในคริสตจักรจะมีหิ้งบูชารูปของพระเยซูและไม้กางเขนอยู่ตรงกลาง หิ้งบูชาตกแต่งด้วยดอกไม้แห้งอย่างสวยงาม ประดับด้วยแจกันใส่ดอกไม้หนึ่งคู่ มีถ้วยใส่เหล้าและน้ำชาอย่างละหนึ่งถ้วย ด้านข้างซ้ายและขวาจะมีเก้าอี้สำหรับนั่ง และมีทางเดินอยู่ตรงกลาง

ปัจจุบันการนับถือศาสนาของชาวอาข่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธบ้าง ศาสนาคริสต์บ้างแล้วแต่ความศรัทธาของแต่ละครอบครัวหรือบุคคล ส่วนสาเหตุที่ทำให้ต้องเปลี่ยนศาสนา อาทิเช่น วิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ความซับซ้อนของขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม การหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธี เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่า

ชาวอาข่าในหมู่บ้านจะนับถือ ศาสนาใด ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากข้ออคติที่เกี่ยวกับศาสนา และหากมีพิธีกรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้านทุกคนพร้อมที่จะออกมาช่วยเหลือร่วมแรงร่วมใจกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกศาสนา

ภาษาอาข่า

สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาข่า (2536: 13) กล่าวว่า ภาษาอาข่าจัดอยู่ในตระกูลภาษาทิเบต-พม่า (Tibeto-Burma) มีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียนเป็นของตัวเอง ภาษาพูดของอาข่าออกเสียงเพียงพยางค์เดียวมีเสียงสูง เสียงต่ำ และพยัญชนะตัวสุดท้ายออกเสียงกลั้วยาวมาก บางคำมีรากศัพท์มาจากภาษาอื่นด้วย เช่น ภาษาจีน พม่า ไทยใหญ่ และไทยภาคเหนือ ดังเช่นที่มีผู้ยกตัวอย่างภาษาอาข่าไว้ ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างภาษาของชาวอาข่า

ภาษาเขียน	ความหมาย
อู่คู่อ่องมะ	สวัสดีครับ/ค่ะ
น้อจ้อชะโค เมียหล่า	คุณสบายดีหรือเปล่า
น้ออ่าก้า แนนล้าเอ	คุณมาจากไหน
จ้าเจ้ห่า แนนล้าเอ	ผม/ฉันมาจากเชียงราย
น้ออ่าก้า อี้แวเย	คุณกำลังจะไปไหน
หน่อเอ ซอเมี้ยอ่าไยัยคุเท	คุณซื้ออะไร?
หง่าเออช อเมี้ย อ่าผ่า แล้คุเอ	ผม/ฉัน ชื่อ อ่าผ่า ครับ/ค่ะ
ก้อหล่อ หือมะเต	ขอบคุณครับ/ค่ะ
อู้จู้ค้อ เออ	ดื่มน้ำ
ห่อจ่าจ่า เออ	กินข้าว
หว่อมีะเค	ลาก่อนนะ
หงาแปซอปา ยาแม่โล่/หล่า	ช่วยฉันหน่อยได้ไหม?
อ๊ะเมย เนี้ย	เท่าไร?
ยาถ่อง โจ้วก่าหล่าห่าแซ่เมี้ย	ยินดีที่ได้รู้จัก
อิ่นอง	วันนี้
มีนอง	เมื่อวานนี้

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ภาษาเขียน	ความหมาย
อะมะยาง	เมื่อไหร่?
อาก้า	ที่ไหน?
อาก้าอี เท	ไปไหน?
อ่าเจ้ มิเน	ทำไม?
ถี้เจหมา เงอะ	ไม่เป็นไร
ง้าหนองกำ ยะ/เออ	ฉันรักเธอ
งาแบ	กลัว
มะป่าว	มะพร้าว
ติ นิ ชุ่ม โอ้ว หง่า โกะ สี แหะะ โวย่ เซ้	นับเลข 1-10

ที่มา: มุลินธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑชาวนาออนไลน์ (2555)

ปัจจุบันชาวอาข่ายังเริ่มที่จะใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกันบ้างแล้ว โดยเฉพาะในหมู่เด็กวัยรุ่นจนถึงวัยกลางคนสามารถพูดภาษาไทยได้แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ส่วนใหญ่ที่มีอายุประมาณ 65 ปีขึ้นไปยังพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ อาจจำเป็นต้องใช้ล่ามเพื่อช่วยในการสื่อสาร

การแต่งกาย

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการแต่งกายในอดีตของชาวอาข่าทำให้ทราบว่า ผู้ชายชาวอาข่ามีลักษณะร่างกายแข็งแรงลำสัน สีผิวค่อนข้างคล้ำและกร้าน สำหรับผู้หญิงส่วนมากจะมีรูปร่างเตี้ย ใบหน้ากลม หวีผมแฉกกลาง สวมหมวกและเครื่องประดับบนศีรษะตลอดเวลา ทั้งผู้ชายและผู้หญิงนิยมสวมเสื้อผ้าสีน้ำเงินเข้มหรือสีดำที่ทอจากฝ้าย ผู้ชายสวมเสื้อทรงกระบอกผ่าอกมีเชือกผูกแทนกระดุม สวมกางเกงขากว้างยาวถึงข้อเท้า บางครั้งในเทศกาลพิเศษจะสวมผ้าโพกศีรษะด้วย สำหรับการแต่งกายของผู้หญิงจะมีความประณีตกว่าผู้ชายโดยสวมเสื้อสีน้ำเงินและกระโปรงจีบรอบเอว มีแผ่นเงินกลมๆ ที่หน้าอก มีผ้าคาดเอวและสวมผ้าพันรอบน่อง

ปัจจุบันวัฒนธรรมของคนเมืองได้แผ่กระจายขึ้นไปบนดอยสูง ทำให้การแต่งกายของชาวอาข่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า ส่วนใหญ่แล้วชาวอาข่าที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจะแต่งกายเหมือนกับคนเมือง ใส่เสื้อผ้าตามสมัยนิยมคือ ทั้งผู้ชายและผู้หญิงนิยมสวม

เสื้อยืดสีส้มสดใส นุ่งกางเกง และสวมรองเท้าหุ้มส้น ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งเล่าว่า ตนเองชอบใส่เสื้อผ้าตามสมัยนิยม โดยให้เหตุผลว่า

“...ใส่ไปไหนก็สะดวกสบาย คล่องตัว แลมหาซื้อได้ง่าย...” (กิ่งแก้ว ชื่นธีระชัย, 2556: สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ พบว่าชาวอาข่าไม่นิยมใส่ชุดประจำชนเผ่าเหมือนเมื่อก่อน เนื่องจากชุดประจำเผ่าใช้เวลาในการตัดเย็บค่อนข้างนาน หากซื้อก็จะมีราคาแพงมาก อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่แล้วชาวอาข่าทุกคนจะมีชุดประจำชนเผ่าเก็บไว้คนละ 1 ชุด โดยชุดแต่งกายประจำชนเผ่ามักจะนำมาสวมใส่ในวันที่มีพิธีกรรมหรือเนื่องในโอกาสพิเศษเท่านั้น

การนับวันและเดือนของชาวอาข่า

อาข่าเป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีการนับเดือน เพื่อใช้ดำเนินการประกอบกิจวัตรประจำวัน ทั้งทางด้านพิธีกรรม ประเพณี หรือการเกษตร เป็นต้น ในรอบหนึ่งปีของชาวอาข่าแบ่งได้เป็น 12 เดือน โดยใน 1 เดือน มี 3 สัปดาห์ๆ ละ 12 วัน นั่นคือ 1 เดือน มี 36 วัน ซึ่งลักษณะการนับเดือนเป็นการนับตามแบบไทยแต่จะมีภาษาเรียกชื่อเดือนเป็นภาษาของตนเอง โดยชื่อเรียกและความหมายของแต่ละเดือนจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งการนับเดือนของชาวอาข่าเมื่อเปรียบเทียบกับการนับเดือนตามแบบอย่างของไทยจะมีลักษณะตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 การนับเดือนของชาวอาข่าในรอบ 1 ปี

เดือนสากล	เดือนอาข่า	ความหมายของเดือนตามความเชื่อของชาวอาข่า
ปลายมกราคม - กลางกุมภาพันธ์	เว่ว ลา	เป็นเดือนที่มีอากาศดี ดอกซากุระเมืองไทย (นางพญาเสือโคร่ง) บานสวยงาม
ปลายกุมภาพันธ์ - กลางมีนาคม	จ้อลา	เป็นเดือนที่ชาวอาข่าว่างงาน เดือนแห่งการพักผ่อนหาคู่ครอง
ปลายมีนาคม - กลางเมษายน	เป่ว โย๊ะ	เป็นเดือนที่อากาศร้อนมาก ชาวอาข่าเริ่มทำไร่เบาๆ เช่น ถางไร่ เผาหญ้า

ตารางที่ 3 (ต่อ)

เดือนสากล	เดือนอาข่า	ความหมายของเดือนตามความเชื่อ ของชาวอาข่า
ปลายเมษายน - กลางพฤษภาคม	จ๋มลี	เป็นเดือนแห่งการเข้าสู่ฤดูกาลใหม่ มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ปีใหม่ไข่แดง เช่นไหว้ศาลพระภูมิประจำหมู่บ้าน
ปลายพฤษภาคม - กลางมิถุนายน	จ่าห่อ	เป็นเดือนแห่งการเพาะปลูกพืชในไร่
ปลายมิถุนายน - กลางกรกฎาคม	ก๊อง ลา	เป็นเดือนที่พืชผักและสัตว์มีการเจริญเติบโต
ปลายกรกฎาคม - กลางสิงหาคม	เซ่ ลา	เป็นเดือนแห่งการกำจัดวัชพืชในไร่ เพราะฝนตกหนักวัชพืชจะขึ้นมาก
ปลายสิงหาคม - กลางกันยายน	จ่อ ลา	เป็นเดือนที่มีการละเล่นสนุกสนานเพื่อฉลองความงอกงามของพืชพันธุ์
ปลายกันยายน - กลางตุลาคม	ยอ ลา	เป็นเดือนที่ฝนจะตกหนักเป็นพิเศษ หน่อไม้เริ่มผลิใบ จะเป็นเดือนแห่งการประกอบพิธี
ปลายตุลาคม - กลางพฤศจิกายน	ลีเย๊ะ	เป็นเดือนของพืชพันธุ์ต่างๆ เริ่มออกดอกออกผล
ปลายพฤศจิกายน - กลางธันวาคม	หน่องเย๊ะ	เป็นเดือนของการเก็บเกี่ยวผลผลิต
ปลายธันวาคม - กลางมกราคม	ท็อง ลา	เป็นเดือนแห่งเทศกาลเฉลิมฉลองการเก็บเกี่ยวผลผลิต

ที่มา: ปรับจาก มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑชาวนาออนไลน์ (2555)

ตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอาข่า การนับวันถือเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่ต้องใช้ประกอบกับวิถีชีวิตประจำวัน และการถือฤกษ์ยามดีเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในอดีตชาวอาข่าจะไม่รู้เลยว่าวันแต่ละวันนั้นแตกต่างกันอย่างไร ฉะนั้นจึงมีการกำหนดการนับวันของอาข่าขึ้นมา โดยวันในรอบหนึ่งสัปดาห์จะแทนด้วยชื่อสัตว์จำนวน 12 ชนิด ตามความเชื่อเรื่องราศีสัตว์ของชาวอาข่า และสัตว์แต่ละตัวที่เข้าไปอยู่ในการนับวันของอาข่าต้องมีประวัติและความสำคัญด้วย

ตารางที่ 4 การนับวันของชาวอาข่า

ชื่อวัน	ชื่อสัตว์	ความสำคัญของแต่ละวัน
ย้อ	แกะ	เป็นวันเกิดของเทพเจ้า “อาเผ่วหมี่แย้” ผู้ซึ่งให้กำเนิดจักรวาล
โหมยะ	ลิง	เป็นวันเสียชีวิตของหมอสดพิธีกรรมคนแรก
ยา	ไก่	ไก่เป็นสัตว์ที่อาข่าเชื่อว่าการปิด-เปิดของพระอาทิตย์รู้ว่า เป็นกลางวัน กลางคืน
จื่อ	สุนัข	สุนัขเป็นสัตว์ที่เชื่อศักดิ์ เฝ้าดูแลสิ่งของและทรัพย์สินต่างๆ
หยะ	หมู	หมูเป็นสัตว์ที่อาข่าเลี้ยงเพื่อบริโภคริโภค และใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
โฮ	หนู	หนูเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าที่อุดมสมบูรณ์
โญ่/โย่	ควาย	ความเป็นสัตว์ที่ช่วยมนุษย์ในการทำงานและขนส่ง
ฆ่าหล่า	เสือ	เสือเปรียบเสมือนผู้นำ เป็นสัตว์ดุร้ายและมีอำนาจ
ถ่องละ	ลา	ลาเป็นสัตว์ที่แข็งแรงและอดทน
หล่อง	กระต่าย	เป็นวันเกิดของเทพเจ้าผู้สร้างดิน
แซ้ย	สุนัขจิ้งจอก	เป็นสัตว์ที่มีพลังคำล้งมาก สามารถคุ้มครองไม่ให้เกิด ความเสียหายแก่มนุษย์
หม่อง	ม้า	เป็นพาหนะในการเดินทาง

ที่มา: มุลนิทธีระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑชาวมหาชนออนไลน์ (2555)

นอกจากนี้ วันที่เป็นมงคลของแต่ละครอบครัวจะไม่เหมือนกันและมีไม่เท่ากัน สำหรับวันที่ไม่เป็นมงคลคือวันเกิดของบุตร ยกตัวอย่างเช่น หากครอบครัวหนึ่งมีบุตร 4 คน ครอบครัวนั้นจะมีวันดีทั้งหมด 8 วันในหนึ่งสัปดาห์ และหากอีกครอบครัวหนึ่งมีบุตร 12 คน ครอบครัวนั้นจะไม่มีวันดีเลย ซึ่งกรณีเช่นนี้ครอบครัวนั้นจะถือว่าไม่มีวันมงคล เมื่อต้องประกอบพิธีกรรมใดๆ สามารถทำได้ตามใจชอบโดยไม่ต้องเลือกวัน นอกจากนี้ยังมีวันที่ถือว่าเป็นอัปมงคลซึ่งวันดังกล่าวจะไม่มีการประกอบพิธีกรรม คือ วันเสือ วันกระต่าย วันสุนัข (นอกจากนี้วันเสวยยังเป็นวันที่ห้ามทำงานในไร่ด้วย)

การจัดประเพณีหรือพิธีกรรมของหมู่บ้านนิยมใช้วันโฮ (วันหนู) และวันโญ่/โย่ (วันควาย) โดยเลือกวันใดวันหนึ่ง เพราะทั้งสองวันเป็นวันมงคลตามความเชื่อของชาวอาข่าในการจัดประเพณีใหญ่ แต่หากภายในหมู่บ้านสมาชิกของครอบครัวใดให้กำเนิดบุตรฝาแฝดซึ่งชาวอาข่าเชื่อว่าเป็น

สิ่งไม่ดี เช่นนี้แล้วในหมู่บ้านนั้นๆ จะไม่มีวันใดเป็นวันดีเลย การจัดประเพณีหรือพิธีกรรมสามารถเลือกวันใดก็ได้เพราะจะไม่ถือวันมงคล สำหรับในปัจจุบันไม่พบว่าครอบครัวใดในหมู่บ้านอาข่าปากสวยให้กำเนิดบุตรฝาแฝด อีกทั้งความเชื่อเรื่องบุตรฝาแฝดได้เปลี่ยนไป เนื่องจากว่าความเชื่อเรื่องวันต่อการจัดประเพณีหรือพิธีกรรมตามระบบความเชื่อการนับถือผีบรรพบุรุษไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ซึ่งการจัดประเพณีและพิธีกรรมตามระบบความเชื่อใหม่นั้นในปัจจุบันจะยึดหลักสากลตามแบบของแต่ละศาสนาเป็นสำคัญ

การจัดเครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธีกรรม

การจัดประเพณีหรือพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวอาข่าจะต้องมีการจัดเครื่องเซ่นไหว้ทุกครั้ง ซึ่งลักษณะของการประกอบพิธีกรรมในการเซ่นไหว้จะมีลักษณะเหมือนกัน คือการใช้ไก่หรือหมูหรือใช้ทั้งสองชนิดเป็นเครื่องเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ ผู้ให้ข้อมูลบางรายอธิบายว่า

“...ในการจัดเครื่องเซ่นไหว้จะต้องมีขั้นตอนหลายอย่างมาก ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่จัดเครื่องเซ่นไหว้และผู้ที่ประกอบพิธีกรรมต้องปฏิบัติทุกขั้นตอนให้ถูกต้องอย่างเคร่งครัด เพราะชาวอาข่าเชื่อว่าถ้ามีการทำผิดพลาด พิธีกรรมที่จัดขึ้นจะไม่เกิดความสำเร็จสักดิ์สิทธิ์เทพเจ้าและบรรพบุรุษจะลงโทษให้ประสบแต่ความยากลำบากในการดำรงชีวิต จนถึงขั้นเสียชีวิตได้...” (อาพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

สำหรับขั้นตอนการเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เริ่มตั้งแต่เช้าของวันประกอบพิธี ตัวแทนผู้หญิงของแต่ละครอบครัวอาจเป็นแม่บ้านหรือในกรณีที่แม่บ้านไม่อยู่อาจเป็นลูกสาวไปแทนก็ได้ ซึ่งจะต้องแต่งตัวด้วยชุดประจำเผ่าเต็มยศแล้วออกไปตักน้ำบริสุทธิ์ที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน ซึ่งบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นสถานที่ที่ชาวอาข่ากำหนดไว้เพื่อใช้ในการตักน้ำมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชาวอาข่าจะนิยมขุดไว้ใกล้ๆ แหล่งน้ำตามจุดที่มีน้ำซึมตลอด เมื่อผู้ที่เป็นตัวแทนครอบครัวไปตักน้ำกลับมาถึงบ้าน จะทำการแช่ข้าวเหนียวเพื่อที่จะใช้นึ่งในการประกอบพิธี ระหว่างรอข้าวเหนียวสุกจะคั่วงาเพื่อใช้ในการทำข้าวปุก จากนั้นนำอุปกรณ์ใส่เครื่องเซ่นไหว้ออกจากตู้ม้างทำความสะอาดด้วยน้ำบริสุทธิ์ที่ตักมา อุปกรณ์ในเครื่องเซ่นไหว้ประกอบไปด้วย ขันโตกขนาดเล็ก ตะกร้าไม้ไผ่ขนาดเท่าถ้วย 2 ใบ กระบอกไม้ไผ่ขนาดเท่าแก้ว 3 ใบ ม้านั่งขนาดเล็ก 1 ตัว จากนั้นนำเหล้าพิธีรินใส่ถ้วยวางไว้บนตู้เก็บอุปกรณ์ เมื่อข้าวเหนียวนึ่งสุกให้ตักข้าวใส่ถ้วยไว้ 1 ถ้วย เพื่อเก็บไว้เป็นข้าวบริสุทธิ์ ส่วนข้าวที่เหลือนำมาใส่ครกใหญ่ตำให้ละเอียด นำงาที่คั่วมาตำให้ละเอียดแล้วคลุกกับข้าวที่ตำไว้ก็จะได้ข้าวปุก จากนั้นแบ่งข้าวปุกออกเป็น 3 ชิ้นเล็กๆ และใส่ถ้วยเครื่องเซ่นไหว้ที่เตรียมไว้ นำข้าวที่ยัง

ไม่ได้ดำใส่ในถ้วยเครื่องเช่นอีกใบ และนำจึงรวมกับใบชาใส่ถ้วย เดิม่น้ำบริสุทธิ์ใส่กระบอกไม้ไผ่ เมื่อเตรียมเครื่องไหว้ครบแล้วผู้ประกอบพิธีจะนำเครื่องเช่นไหว้ทั้งหมดใส่ไว้ในตู้บูชา

ขั้นตอนการเช่นไหว้ จะเป็นการเตรียมเครื่องเช่นไหว้ที่ไม่มีเนื้อสัตว์ เพราะชาวอาข่าเชื่อกันว่าเป็นการทำบุญที่บริสุทธิ์ให้กับเทพเจ้าและบรรพบุรุษ การเช่นไหว้จะเริ่มตั้งแต่ผู้ประกอบพิธีกรรมยกเครื่องเช่นไหว้ที่เตรียมไว้ออกมาจากตู้บูชา ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งเล่าว่าขณะที่ผู้ประกอบพิธีทำการสวดเชิญเทพเจ้าและบรรพบุรุษมากินเครื่องเช่นไหว้ ทุกคนต้องหันหลังให้กับเครื่องเช่นไหว้

“...พวกเราต้องหันหลังให้กับเครื่องเช่นไหว้สักครู่ เพราะชาวอาข่าเชื่อว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่เทพเจ้าและบรรพบุรุษลงมาเสวยเครื่องเช่น...” (อาพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

เมื่อได้เวลาผู้ประกอบพิธีจะยกเครื่องเช่นออกมาและรับประทานเป็นคนแรก จากการสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนาได้รับข้อมูลเพิ่มเติมว่า สาเหตุที่ผู้ประกอบพิธีกรรมต้องรับประทานเป็นคนแรกเนื่องมาจากชาวอาข่าเชื่อว่าผู้ที่ประกอบพิธีกรรมเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและรับพรมาจากพระเจ้าและบรรพบุรุษ ซึ่งการรับประทานเครื่องเช่นนั้นเชื่อกันว่าผู้ประกอบพิธีกรรมนำพรที่ได้จากเทพเจ้าใส่ลงในอาหาร เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมรับประทานเรียบร้อยแล้วจึงให้สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวนำไปแบ่งกันรับประทานเพื่อรับพรที่ได้มาจากเทพเจ้าและบรรพบุรุษ ขั้นตอนต่อไปผู้ประกอบพิธีก็จะยกขันโตกใส่เครื่องเช่นเก็บไว้ในตู้บูชา ถือเป็นอันเสร็จพิธี

ประเพณีที่สำคัญของชาวอาข่า

ประเพณีของชาวอาข่ามีอยู่หลายประเพณีด้วยกันซึ่งในแต่ละประเพณีล้วนแล้วแต่มีความหมายและความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันทั้งสิ้นในการจัดประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ จะต้องเลือกวันที่เป็นมงคลตามความเชื่อของชาวอาข่า ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ส่วนในแต่ละขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมจะมีหลายขั้นตอนการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนจะต้องเคร่งครัดผิดพลาดมิได้ เพราะจะทำให้พิธีไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์ และจากการสัมภาษณ์ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยพบว่าในปัจจุบันหากจะกล่าวถึงประเพณีที่สำคัญๆ ที่ยังคงมีการปฏิบัติและเป็นที่ยึดถือของคนทั่วไปแล้วจะมีอยู่ 5 ประเพณีด้วยกัน ได้แก่ ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ประเพณีไล่ชิงช้า ประเพณีปีใหม่ลูกข่าง ประเพณีกินข้าวใหม่ และประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเพณีปีใหม่วาไรแดง (จิมลี จิมมี อาเผ่ว)

ประเพณีปีใหม่วาไรแดง เป็นประเพณีที่มีมาช้านานเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ประเพณีปีใหม่วาไร” หรือ “ประเพณีวาไรแดง” มีขึ้นภายหลังจากที่มีการอยู่กรรม³ จากการเผาไฟในไร่ช่วงประมาณกลางเดือนเมษายน ประเพณีปีใหม่วาไรแดงเป็นประเพณีการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ของชาวอาข่า เป็นประเพณีที่เน้นความสนุกสนาน เด็กๆ จะนำไข่มมาชนกันของใครแตกก่อนถือว่าแพ้ เนื่องจากประเพณีนี้มีการนำไข่มมาใช้ประกอบพิธี โดยการข้อมเปลือกไข่มให้เป็นสีแดงขณะต้มด้วยว่านหอมแดง⁴ (ดังภาพผนวกที่ 10) จากนั้นจะใส่ตะกร้าเล็กๆ ที่สานขึ้นโดยเฉพาะ ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งเล่าว่า

“...ชาวบ้านจะสานชะลอมไว้สำหรับใส่ไข่ม เอาไว้สำหรับผูกเชือกห้อยคอ เป็นสัญลักษณ์แห่งความโชคดีในวันปีใหม่ และสื่อความรักให้แก่กัน...” (อาหมือ เบจิอู, 2556: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับประเพณีของชาวอาข่า (อาทุ ปอแน, 2536) และคำบอกเล่าของชาวบ้าน พบว่าโดยปกติแล้วประเพณีนี้จะใช้เวลาในการประกอบพิธีทั้งสิ้น 5 วัน ดังนี้

วันแรก (พิธี จิมเฮ้ว อาเผ่ว) เป็นการเซ่นไหว้ ทำพิธีให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

วันที่ 2 (พิธี จิมลี อาเผ่ว) มีการทำพิธีโดยใช้ไก่ในการประกอบพิธีและเริ่มทำการข้อมวาไรแดง โดยการนำไข่มมาต้มกับหัวว่านหอมแดง

วันที่ 3 (พิธี จิมลี เจ่ ลอง เออ) อยู่กรรม คือ การอยู่กรรมต้อนรับฟ้าใหม่ที่จะมีฝนตกลงมาเป็นครั้งแรกในประเพณีนี้ โดยจะมีการปักตาแหลว⁵ (ดังภาพผนวกที่ 11) ซึ่งอาข่าเรียกว่า “ต้า แล้” เพื่อแสดงให้เห็นบุคคลภายนอกรู้ว่าทางชุมชนจะมีการทำพิธี หากไม่มีความจำเป็นก็อย่าเข้ามาในชุมชน

³ การอยู่กรรม คือ ในวันนั้นจะไม่มีกิจกรรมใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน โดยใช้เวลาเพียง 1 วัน

⁴ ว่านหอมแดงเป็นพืชล้มลุก มีหัวอยู่ใต้ดินสีแดง มีใบเกล็ด ห่อหุ้ม ลักษณะคล้ายหัวหอม

⁵ ตาแหลว คือ เครื่องหมายที่ชาวอาข่าทำขึ้นมาจากไม้ไผ่ โดยนำไม้ไผ่มาผ่าบางๆ และสานถี่ๆ ติดกันหลายรอบ แล้วนำไปติดตามต้นไม้ เป็นสัญลักษณ์ หมายถึง การห้าม

วันที่ 4 (พิธี ชิมมี อำเภั่ว) ในวันนี้จะปฏิบัติเหมือนวันแรกทุกประการ แต่จะไม่ใช้ไข่ไก่ในการประกอบพิธีกรรม และในตอนกลางคืนจะมีการเลี้ยงอาหารและสุราตลอดทั้งคืน

วันที่ 5 (พิธี ชิมมี เจั่วหละ หะเออ) วันนี้เป็นวันประกอบพิธีกรรมและประเพณีชนไข่เป็นวันสุดท้าย มีพิธีไหว้ครูตำแหน่งผู้นำวัฒนธรรมและการปกครอง มีการฆ่าหมูเพื่อเลี้ยงแขก

ทางด้านการประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ไข่แดงตามความเชื่อดั้งเดิมล้วนแล้วแต่มีความหมายและความสำคัญ เช่น การไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับในปัจจุบันแล้วจะพบว่ามีข้อแตกต่างกัน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า

“...การประกอบพิธีกรรมในประเพณีปีใหม่ไข่แดง ตามความเชื่อดั้งเดิมยังคงปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัด เพราะถือว่ามีความหมายและความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน บรรพบุรุษจะปกป้องรักษาให้มีแต่ความสุข พืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์ แต่สำหรับชาวอาข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ การจัดประเพณีปีใหม่ไข่แดงตามความเชื่อทางศาสนาคริสต์จะ ไม่มีการประกอบพิธีตามระบบความเชื่อดั้งเดิม เพราะพวกเขาเชื่อว่าได้จัดประเพณีที่มีความสำคัญที่สุดไปก่อนหน้านี้แล้ว คือการจัดงานวันคริสต์มาส...” (อามือ เบซิกู, 2556: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันประเพณีปีใหม่ไข่แดงนี้ยังคงจัดขึ้นทุกปี เนื่องจากเป็นประเพณีที่จัดกันมาช้านาน มีความสนุกสนาน ทำให้ชาวบ้านได้มีการทำกิจกรรมร่วมกันและเป็นการพักผ่อนหลังจากการทำงานหนักในไร่ ซึ่งในช่วงเวลาที่มีการจัดประเพณีปีใหม่ไข่แดงจะมีกิจกรรมการเล่นระหว่าง การประกอบพิธีด้วย เช่น การเล่นกระทู้กระบอกละไมไฟ การดำข้าวเหนียวหนึ่ง การนำไข่ต้มมาเล่นชนกัน แต่กิจกรรมการเล่นในประเพณีปีใหม่ไข่แดงในปัจจุบันนี้ กิจกรรมการเล่นในส่วนอื่นๆ เช่น การเล่นกระทู้กระบอกละไมไฟ การดำข้าวเหนียวหนึ่ง จะถูกตัดออกไปคงเหลือเพียงแต่การนำไข่ต้มมาเล่นชนกันเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น

2. ประเพณีไล่ชิงช้า (แย้บู อำเภั่ว)

ประเพณีไล่ชิงช้าจะมีการจัดขึ้นทุกๆ ปี ประมาณปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน ซึ่งจะตรงกับช่วงที่ผลผลิตทางการเกษตรกำลังออกงาม และพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวในอีกไม่กี่วัน ตามความเชื่อดั้งเดิมชาวอาข่าถือว่าประเพณีนี้มีวัตถุประสงค์ที่แฝงอยู่กับความเชื่อหลายประการ อาจกล่าวได้ว่าเป็นประเพณีที่ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน ส่งเสริมความรู้เป็นการแสดงออกถึง

ความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บิดา มารดา และบรรพบุรุษของตนเอง ประเพณีโล้ชิงช้าเป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับผู้หญิง โดยผู้หญิงอาข่าจะพร้อมใจกันแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายที่ประดับด้วยเครื่องเงินอย่างสวยงามเป็นกรณีพิเศษสำหรับเทศกาลนี้เพื่อแสดงให้คนในชุมชนได้เห็นว่าคุณเองได้เข้าสู่วัยสาวแล้ว พร้อมทั้งขึ้นโล้ชิงช้าและร้องเพลงทั้งลักษณะเดี่ยวและคู่ (ดังแผนภาพที่ 12) ในการจัดประเพณีโล้ชิงช้าแต่ละปีของอาข่าจะต้องมีฝนตกลงมา ถ้าปีไหนฝนไม่ตกถือว่าไม่ดี ผลผลิตทางการเกษตรจะไม่งอกงาม ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับประเพณีของชาวอาข่า (อาทู่ ปอแจ๋, 2536) และคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่า ประเพณีนี้มีระยะเวลาในการจัดรวมทั้งสิ้น 4 วัน ดังนี้

วันแรก (จำแบ) เป็นวันแรกของพิธีกรรม มีการเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูล ผู้หญิงอาข่าจะแต่งตัวด้วยชุดประจำเผ่าเต็มยศแล้วออกไปตักน้ำที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยนำน้ำที่ได้มาแบ่งแช่ข้าวเหนียว จากนั้นเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ที่เป็นไก่ โดยขึ้นตอนต่างๆ ในการเซ่นไหว้ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

วันที่ 2 (หละ เล่อ โจ๊ะ อ้านอง) เป็นวันสร้างเสาชิงช้าทุกคนจะมารวมตัวกันที่บ้านของผู้นำศาสนา “โจ้วมา” เพื่อจะปรึกษาและแบ่งงานในการจะปลูกสร้างชิงช้าของชุมชนหรือเรียกว่า “หละเล่อ” ในวันนี้จะไม่มีการทำพิธีใดๆ ทั้งสิ้น แม้กระทั่งการฆ่าสัตว์และไม่มีอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์ หลังจากที่เราสร้างเสร็จจะมีพิธีเปิดโล้ชิงช้าโดย “โจ้วมา” จะเป็นผู้เปิดโล้ก่อน โดยใช้ของ 3 สิ่ง ได้แก่ ก้อนหิน หญาเจ้าชู้ และเถาวัลย์ ขึ้นโล้ก่อน 3 ครั้ง จากนั้นเมื่อเสร็จพิธีทุกคนจึงสามารถโล้ได้ ซึ่งก้อนหิน หมายถึง ความแข็งแกร่งหนักแน่นของจิตใจและความคงทนชุมชน หญาเจ้าชู้ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ และเถาวัลย์ หมายถึง รื้อรนามป้องกันภัยทุกด้าน นอกจากนี้ทุกครัวเรือนจะต้องสร้างชิงช้าขนาดเล็ก (เออเลอ) ไว้ที่หน้าบ้านของตนเองเพื่อให้ลูกหลานของคนเล่นด้วย

วันที่ 3 (ลื้อดา อ่าเผ่ว) ถือเป็นวันพิธีใหญ่ มีการเลี้ยงฉลองกันทุกครัวเรือน พร้อมทั้งมีการเชิญผู้อาวุโส หรือแขกต่างหมู่บ้านมาร่วมรับประทานอาหารในบ้านของตน

วันที่ 4 (จำสา) เป็นวันสุดท้ายของพิธีกรรม สำหรับในวันนี้จะไม่มีการประกอบพิธีกรรมอะไรทั้งสิ้น นอกจากร่วมกันดื่มฉลองและพากันมาโล้ชิงช้าอย่างสนุกสนานเพราะเป็นวันสุดท้ายที่จะได้โล้ชิงช้าแต่พอตะวันตกดินหรือประมาณ 18.00 น. ผู้นำศาสนาก็จะทำการตัดสาย

ชิงช้าแล้ว นำมามัดติดกับเสาชิงช้าเพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าประเพณีโล้ชิงช้าในปีนี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว และห้ามเล่นจนกว่าจะถึงประเพณีโล้ชิงช้าอีกครั้งในปีถัดไป และหลังอาหารเย็นจะทำการเก็บเครื่องเล่นไว้ต่าง ๆ เข้าไว้ที่เดิมถือว่าเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรม

จากการลงพื้นที่และได้พูดคุยกับชาวอำเภอลำปางทำให้ทราบว่า ประเพณีโล้ชิงช้าที่จัดขึ้นในปัจจุบันมีความแตกต่างจากแบบเดิมอยู่มาก คือวันแรกเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้า ผู้ชายจะช่วยกันทำชิงช้าขึ้นโดยการเข้าป่าเพื่อไปตัดต้นไม้มา 4 ต้น พร้อมเถาวัลย์จำนวนหนึ่ง เมื่อได้ครบแล้วนำกลับมาหมู่บ้านโดยมัดปลายไม้ทั้งหมดทำเป็นเสาชิงช้ารูปทรงปิรามิด จากนั้นนำเถาวัลย์มามัดห้อยจากยอดเสาเพื่อเป็นสายโล้ แล้วจึงกลับไปทำชิงช้าขนาดเล็กไว้ที่บ้านอีกเพื่อให้เด็กเล็กได้เล่นโล้ชิงช้าด้วย เมื่อสร้างเสาชิงช้าเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้นำหมู่บ้านจะเป็นผู้โล้คนแรกถือว่าเป็นการเปิดงาน ประเพณีโล้ชิงช้านี้จะปฏิบัติเช่นนี้เหมือนกันทั้ง 4 วัน จนถึงวันสุดท้ายซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความสุขสนุกสนาน โดยที่ชาวบ้านทุกบ้านจะทำอาหารแล้วเชิญเพื่อนบ้านและผู้ที่มาเที่ยวงานรับประทานอาหารร่วมกัน พร้อมทั้งดื่มสุรา ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นต่อประเพณีโล้ชิงช้าไว้ต่างกัน ดังนี้

“...ประเพณีโล้ชิงช้าในปัจจุบันเป็นแค่การจัดเทศกาลของการพักผ่อนและจัดขึ้นเพื่ออนุรักษ์ในสิ่งที่ป็นเสมือนสัญลักษณ์ของชนเผ่าอาข่า เพราะเมื่อพูดถึงการโล้ชิงช้าทุกคนก็จะนึกถึงชาวอาข่า...” (ธรรมบุญ พิมลดำรงเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

“...น่าเสียดาย ในอดีตประเพณีโล้ชิงช้าเป็นประเพณีที่มีความหมายและมีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีการละเล่นต่างๆ ที่สนุกสนานมากกว่าในปัจจุบัน...” (อภิชาติ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

จากการได้พูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณีโล้ชิงช้าส่วนใหญ่จะได้รับคำตอบว่าเป็นประเพณีที่ไม่มีกำหนดไว้ในบทบัญญัติของชาวอาข่า แต่ที่มีการจัดขึ้นทุกปีส่วนหนึ่งเกิดจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ต้องการให้ช่วยอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ ปัจจุบันประเพณีโล้ชิงช้าถือเป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนาน ชุมชนได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี

3. ประเพณีปีใหม่ลูกข่าง (คำทอง อ่าเผ่ว)

เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนฤดูกาลทำกิน จัดขึ้นประมาณปลายเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนมกราคมของทุกปีคนทั่วไปนิยมเรียกประเพณีนี้ว่า “ปีใหม่ลูกข่าง” ประเพณีนี้มีประวัติเล่ากันมาว่า เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลทำมาหากินภายหลังจากที่มีการ

เก็บเกี่ยวพืชพันธุ์จากท้องไรนาเสร็จแล้วก็จะเข้าสู่ฤดูแห่งการพักผ่อน ประเพณีปีใหม่มูลูกข้างนี้ถือเป็นประเพณีของผู้ชาย โดยผู้ชายทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะมีการทำลูกข้าง หรือ “น้อง” แล้วมีการละเล่นแข่งตีลูกข้างกัน (ดังแผนภาพที่ 13) เพื่อฉลองการเปลี่ยนแปลงวัยที่มีอายุมากขึ้น พร้อมทั้งภายในชุมชนแต่ละครัวเรือนก็จะมีการแลกเปลี่ยนส้มเหล้ากันในชุมชน ดังสุภาษิตอาข่าที่ว่า “คำท้องจี่จี่” แปลว่า ประเพณียกเหล้า ฉะนั้นหากประเพณีนี้ถ้ามีคนเมาเหล้าก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติและเป็นการเริ่มต้นกินข้าวที่เก็บไว้ในฉางข้าว ส่วนผู้หญิงก็จะมีการเล่นสะบ้าในลานชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงการเล่นสะบ้าไว้ในหัวข้อถัดไป

จากการศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับประเพณีของชาวอาข่า (อาทุ่ ปอแง, 2536) และคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่า ประเพณีปีใหม่มูลูกข้างนี้มีระยะเวลาในการจัด 4 วัน ดังนี้

วันแรก เป็นวันประกอบพิธีบูชา เช่น ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษของตัวเอง

วันที่ 2 วันทำลูกข้าง โดยช่วงเช้าหัวหน้าครอบครัวจะนำไม้เนื้อแข็งมาทำลูกข้าง โดยแต่ละคนเมื่อได้ลูกข้างแล้วจะแกะสลักลวดลายไปบนลูกข้างเพื่อให้เกิดความสวยงาม จากนั้นก็นำปอป่ามาทำเป็นเชือกเพื่อใช้ในการมัดลูกข้างให้หมุน และเมื่อทำลูกข้างเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงจะนำออกมาเล่นกัน

วันที่ 3 วันฉลอง เป็นวันที่ใหญ่ที่สุดมีการฉลองกันตลอดทั้งวัน ทุกครอบครัวจะประกอบพิธีตั้งแต่เช้าและมีการบูชาเช่น ไหว้บรรพบุรุษอีกครั้ง จากนั้นก็จะร่วมรับประทานอาหารและดื่มสังสรรค์กันที่บ้านของตัวเอง

วันที่ 4 วันสุดท้าย จะไม่มีการประกอบพิธีกรรมอะไรนอกจากร่วมกันดื่มฉลองและเล่นลูกข้างบริเวณลานวัฒนธรรมของหมู่บ้านร่วมกันอย่างสนุกสนาน

ประเพณีปีใหม่มูลูกข้างที่จัดขึ้นในปัจจุบันมีความแตกต่างจากเดิมเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับการจัดในสมัยก่อน กล่าวคือ แต่เดิมการประกอบพิธีกรรมในทุกขั้นตอนจะมีความหมาย มีความเชื่อว่าเป็นประเพณีที่บอกถึงการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและมีความหมายต่อการดำรงชีวิตของชาวอาข่า แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ถูกลดความสำคัญลงไปจากชีวิตของชาวอาข่า ถึงแม้ยังคงจัดขึ้นทุกปีแต่เป็นการจัดเทศกาลเพื่อความสนุกสนาน เพื่อผ่อนคลายจากการทำงานหนักและเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายจะปฏิบัติเหมือนๆ กัน

คือ ผู้ชายในหมู่บ้านจะนำลูกข่างที่ทำขึ้นเองมาเล่น การเล่นจะไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเล่นก่อนเพื่อเปิดงาน แต่จะมีการจับกลุ่มกันเล่นในหมู่บ้านอาจแบ่งกันเล่นเป็นฝ่ายหรือเล่นกันตัวต่อตัวก็ได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้เล่าถึงประเพณีปีใหม่มูลูกข่างในปัจจุบันว่า

“...เมื่อก่อนการจัดประเพณีปีใหม่มูลูกข่างจะมีกิจกรรมการเล่นมากกว่านี้ เดิมนี่การเล่นส่วนอื่นๆ ถูกตัดออกไป คงเหลือแต่การนำลูกข่างที่ประดิษฐ์ขึ้นเองมาเล่นกันเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น...” (วีรพงษ์ วิบูลทวีทรัพย์, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้เมื่อได้พูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดประเพณีปีใหม่มูลูกข่าง ผู้วิจัยได้คำตอบไปในทางเดียวกันว่า เหตุผลที่ยังจัดประเพณีปีใหม่มูลูกข่างเป็นประจำทุกปีนั้นเพราะได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น โครงการพัฒนาออยตุงฯ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง ให้อนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมไว้ เพื่อให้ลูกหลานและคนภายนอกได้เรียนรู้ต่อไป

4. ประเพณีกินข้าวใหม่ (ขอ พู นองหมื้อ เซ้ เออ)

ประเพณีกินข้าวใหม่ถือเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญ ตามความเชื่อดั้งเดิมประเพณีนี้จัดเพื่อกำหนดวันเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว อาจถือว่าเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการเพาะปลูกข้าว เนื่องจากชาวอาข่าเชื่อว่าการจัดประเพณีกินข้าวใหม่เป็นพิธีกรรมการต่อเมสส์พันธุข้าวจากบรรพบุรุษเพื่อใช้ปลูกต่อไปในฤดูกาลหน้า และยังเชื่อกันว่าข้าวที่ผ่านพิธีกรรมต่อพันธุในประเพณีกินข้าวใหม่เมื่อนำไปปลูกเมสส์พันธุจะงอกงามได้และผลผลิตที่ดี ซึ่งประเพณีนี้จะใช้ระยะเวลาในการประกอบพิธีเพียง 1 วันเท่านั้น

แต่เดิมประเพณีนี้ผู้นำศาสนาจะกำหนดวันประกอบพิธีและประกาศให้สมาชิกทุกคนในหมู่บ้านทราบ ในคืนก่อนวันประกอบพิธีทุกคนต้องปฏิบัติตามข้อห้ามที่ได้กำหนดไว้ เช่น ห้ามออกไปเก็บของป่า ห้ามยุ่งเกี่ยวเรื่องเพศ และต้องทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งนี้ก็เนื่องจากเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ซึ่งขั้นตอนในการประกอบพิธีจะมีดังนี้

1. เช้าของวันประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีกรรมจะแต่งตัวด้วยชุดประจำเผ่าอาข่าแบบเต็มยศ สวมหมวก สะพายย่าม พร้อมด้วยเคียวเกี่ยวข้าว 1 เล่ม ออกเดินทางไปยังไร่ข้าวของตนเอง พร้อมสมาชิกในบ้านที่เป็นผู้ชายอีก 5 คน เพื่อเก็บพันธุ์ข้าวกลับมาประกอบพิธี

2. เมื่อเดินทางถึงไร่ข้าวจะช่วยกันทำซุ้มพิธี จากนั้นเก็บใบฝือก 2 ใบมาวางไว้บนซุ้มพิธี ผู้นำจะเกี่ยวข้าวที่มีรวงสมบูรณ์จำนวน 3 รวง และทุกรวงต้องมีใบติดมาด้วยแล้วนำไปวางบนซุ้มพิธี จากนั้นจะนำข้าวทั้ง 3 รวง มามัดรวมกันเก็บใส่ย่ามแล้วเดินทางกลับบ้าน ส่วนผู้ติดตามจะเกี่ยวคนละ 3 ครั้ง ครั้งละ 3 รวง และนำไปวางเป็นกองของตัวเองและต้องใช้เท้าเปล่าเหยียบให้เมล็ดข้าวหล่นให้หมด แล้วจึงนำเมล็ดข้าวใส่ย่ามเพื่อนำไปเป็นพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูกปีถัดไป

3. เมื่อถึงบ้านผู้นำศาสนาจะนำข่ามที่ใส่รวงข้าวแขวนไว้ที่ฝักกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง จากนั้นผู้หญิงจะออกเดินทางไปตักน้ำบริสุทธิ์ที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน

4. ผู้ติดตาม 5 คนจะนำเมล็ดข้าวออกมาผึ่งแดด เพราะเชื่อว่าพลังงานจากแสงอาทิตย์จะช่วยเพิ่มพลังให้กับตนเองและสมาชิกในหมู่บ้าน จากนั้นก็จะนำเมล็ดข้าวไปตำแล้วนำมาทำเป็นข้าวเม่า โดยวิธีการทำคือ เอาข้าวใหม่ที่กั่วและตำเสร็จแล้วนำมาผสมน้ำเพื่อให้เหนียว จากนั้นใช้ใบตองมัดให้แน่นแล้วทิ้งไว้ระยะหนึ่งยิ่งนานยิ่งดี เพราะจะทำให้ข้าวใหม่นุ่มขึ้นและในลำดับต่อไปก็จะเป็นการเตรียมการเช่นไหว้บรรพบุรุษ

5. เมื่อถึงเวลาบ่ายจะมีการฆ่าหมู เพื่อนำมาประกอบอาหารเลี้ยงผู้อาวุโสและผู้ที่มาร่วมงาน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วตัวแทนผู้อาวุโสจะให้พรลูกหลานในหมู่บ้านให้มีความสุข ความเจริญเป็นอันเสร็จพิธี ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้เล่าเกี่ยวกับความเชื่อของพิธีกรรมนี้ว่า

“...พวกเราเชื่อว่า เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผ่านพิธีกรรมในประเพณีกินข้าวใหม่เป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ศักดิ์สิทธิ์ จะช่วยให้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผสมกันนั้นงอกงามและได้ผลผลิตที่สมบูรณ์...” (วิมลทิพย์ วิบูลทวีทรัพย์, 2556: สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันประเพณีนี้ยังคงจัดขึ้นอยู่ทุกปีเหมือนเช่นเคย โดยใช้ระยะเวลาในการจัดเพียง 1 วัน ซึ่งจะตรงกับช่วงปลายเดือนตุลาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายน แต่ขั้นตอนการประกอบพิธีได้ค่อนข้างเปลี่ยนไปมาก โดยระยะเวลาที่ใช้ประกอบพิธีจะมีความกระชับขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ ผู้นำหมู่บ้านจะประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อกำหนดวันที่จะจัดงาน จากนั้นจะประกาศให้ทราบในที่ประชุม และให้คณะกรรมการหมู่บ้านกระจายข่าวแจ้งผ่านเสียงตามสายในหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้ทราบต่อไป เช้าวันประกอบพิธีทุกครอบครัวจะไปยังไร่ข้าวของตนเองเพื่อเกี่ยวรวงข้าวแล้วมัดติดกันมารวมประกอบพิธี มีการฆ่าหมูเพื่อใช้สำหรับประกอบเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมพิธี ซึ่งหมูตัวดังกล่าวทุกครอบครัวในหมู่บ้านจะรวมเงินซื้อกัน หลังจากประกอบพิธีทางศาสนาเสร็จ

เรียบร้อยแล้วจะร่วมกันรับประทานอาหาร และเมื่อรับประทานอาหารเสร็จทุกคนจะนำรวงข้าวของตนเองกลับไปวางไว้ที่หิ้งบูชาที่บ้าน เพื่อเก็บไว้ผสมกับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จะปลูกในฤดูกาลถัดไป

5. ประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ (ยา จิ อำเภ้ว)

ประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษตามระบบความเชื่อดั้งเดิมเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับตนเองและสมาชิกในครอบครัว ด้วยความเชื่อที่ว่าเมื่อครอบครัวใดประกอบพิธีไหว้บรรพบุรุษจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ทำกิจการงานใดก็จะประสบความสำเร็จ พิษพันธุ์ที่ปลูกในไร่จะได้ผลดีเพราะมีบรรพบุรุษคอยดูแลรักษา ประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะกำหนดวันจัดตรงกับวัน “ย้อ” (วันแคะ) ซึ่งตรงกับความเชื่อของชาวอาข่าที่ว่าเป็นวันเกิดของพระเจ้าองค์สูงสุด ส่วนประเพณีอื่นๆ จะกำหนดวันจัดตรงกับวัน “โฮ” (วันหนุ) หรือวัน “โญ่/โย” (วันควาย) ซึ่งเป็นวันที่ดีที่สุดในการจัดประเพณีตามความเชื่อของชาวอาข่า ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งได้เล่าถึงพิธีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษว่า

“...หากเข้าร่วมประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะได้รับพรและการคุ้มครองดูแลจากบรรพบุรุษ จะทำการงานสิ่งใดก็จะมีแต่ประสบแต่ความสำเร็จ...” (อำพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

พิธีกรรมจะเริ่มตั้งแต่เช้า โดยตัวแทนผู้หญิงของแต่ละครอบครัวออกไปตักน้ำบริสุทธิ์ที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ส่วนขั้นตอนต่างๆ ในการประกอบพิธีกรรม การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้จะเหมือนกับประเพณีอื่นๆ ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น และเมื่อการประกอบพิธีกรรมการเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ครอบครัวของผู้พิธีกรรมจะประกอบอาหารให้ผู้อาวุโสและผู้เข้าร่วมพิธีรับประทานอาหาร หลังจากนั้นช่วงเวลาพลบค่ำทุกคนจะนำภาชนะใส่เครื่องเซ่นไหว้ออกมาทำความสะอาด และเก็บไว้ในตู้อุปการณ์ตามเดิม พิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษในปีนั้นๆ ก็จะเสร็จสิ้นลงอย่างสมบูรณ์

ปัจจุบันประเพณีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษนี้มีการจัดขึ้นทุกปี ราวต้นเดือนกันยายน ระยะเวลาในการจัดจะใช้เพียง 1 วัน ประเพณีจะถูกกำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการหมู่บ้านปรึกษาหารือกับผู้อาวุโส ประเพณีนี้มักจะเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “การทำบุญป่าช้า” เป็นการจัดพิธีทำบุญเพื่อแผ่ส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษของตนเองที่ล่วงลับไปแล้ว สถานที่ในการประกอบพิธีคือ บริเวณป่าช้าของหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์ชาวอาข่าที่ยังนับถือผีบรรพบุรุษเกี่ยวกับประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ จะได้รับคำตอบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการปฏิบัติอย่างมาก กล่าวคือ เซ่นไหว้ประกอบพิธี ผู้นำหมู่บ้านจะนำลูกบ้านไปบริเวณป่าช้าของหมู่บ้าน ทุกครอบครัวจะช่วยกันทำความสะอาดป่าช้า มีการฆ่าหมูเพื่อใช้ในการประกอบอาหารเลี้ยงผู้ที่เข้าร่วมพิธี ซึ่งหมูตัวดังกล่าวทุกครอบครัวในหมู่บ้าน จะรวมเงินกันซื้อเพราะเชื่อว่าเป็นการทำบุญอีกทางหนึ่ง จากนั้นทุกคนที่มาร่วมพิธีจะรวมตัวกัน บริเวณทางเข้าป่าช้า ผู้นำศาสนาประจำหมู่บ้านจะนำสวดและเมื่อสวดเสร็จทุกคนจะร่วมกันรับประทาน อาหารบริเวณที่ประกอบพิธีเป็นอันเสร็จพิธี

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในปัจจุบันแม้จะคงเรียกชื่อ ตามแบบอย่างเดิมไว้ แต่ลักษณะของการประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ และความเชื่อต่างๆ ได้ เปลี่ยนแปลงความหมายไปจากระบบความเชื่อเดิม ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมของ ชาวอาข่าที่นับถือบรรพบุรุษสืบเนื่องกันเป็นเวลายาวนานถูกปฏิเสธจากศาสนาใหม่ๆ ที่ชาวอาข่า เปลี่ยนไปนับถือ โดยขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมบางสิ่งหรือวัฒนธรรมบางอย่าง เช่น การเซ่น ไหว้ผีหรือบรรพบุรุษ ศาสนาบางศาสนาที่ชาวอาข่าเปลี่ยนไปนับถือได้กำหนดไว้ว่าไม่ให้ทำต่อ ไม่ให้มีและไม่ยอมรับ ทำให้ขั้นตอนหรือพิธีกรรมบางอย่างสูญหายและไม่ได้รับการสืบทอดต่อ แต่ได้ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่แทน

การละเล่นของชาวอาข่า

การละเล่นเป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งของชาวอาข่าที่นิยมเล่นกันหลังจากที่ว่างจากการทำไร่ ทำนา ทำสวน และช่วงที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือประเพณีต่างๆ ซึ่งเด็กหรือผู้ใหญ่จะมารวมตัว กันบริเวณลานวัฒนธรรมพร้อมทั้งจัดกลุ่มกันแล้วก็เล่น เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินและจะเน้นการเล่นเป็นกลุ่มเพื่อส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี อีกทั้งยังเป็นการใช้ภูมิปัญญา ของชาวบ้านในการนำสิ่งของต่างๆ มาประดิษฐ์ เป็นของเล่น โดยการใช้วัสดุจากธรรมชาติที่หาได้ง่าย ในท้องถิ่นมาดัดแปลงทำเป็นของเล่น ซึ่งการละเล่นของชาวอาข่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ การละเล่นในพิธีกรรม และการละเล่นทั่วไป

การละเล่นในพิธีกรรม ได้แก่

1. ลูกข่าง (ถ้อง) จะเล่นปีละครั้งในช่วงที่มีพิธีกรรมหรือประเพณีเท่านั้น การละเล่นลูกข่าง เป็นการละเล่นของผู้ชายที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยเมื่อถึงวันที่มีพิธีกรรมผู้ชายจะออก

จากบ้านตั้งแต่เช้าเพื่อจะไปตัดไม้เนื้อแข็งมาทำเป็นลูกข่างเมื่อกลับมาถึงบ้านก็จะเริ่มทำลูกข่างโดยเหลาปลายไม้ให้ปลายแหลมๆ บางคนจะใส่เหล็กตรงปลายเพื่อให้ลูกข่างหมุนได้นาน (ดังภาพผนวกที่ 14) จากนั้นก็จะมาเล่นกันโดยแบ่งเป็นสองฝ่ายๆ ละกี่คนก็ได้

2. โส้ชิงช้า (แฮ้งอ้อเผ่ว) ประเพณีโส้ชิงช้าเป็นประเพณีที่จัดขึ้นช่วงประมาณปลายเดือนสิงหาคม – ต้นเดือนกันยายนของทุกปีหลังจากที่ทำการเพาะปลูกข้าวเรียบร้อยแล้ว เป็นการละเล่นของเด็กผู้หญิง เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนเองเข้าสู่วัยสาว โดยชิงช้าที่ทำจะมี 3 ลักษณะคือ ชิงช้าใหญ่ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้น (หล่าเผ่อ) (ดังภาพผนวกที่ 15) ชิงช้าหมุน (ก่าหล่าเผ่อ) (ดังภาพผนวกที่ 16) และชิงช้าขนาดเล็กที่สร้างไว้หน้าบ้านของแต่ละครอบครัว (เออเลอ) (ดังภาพผนวกที่ 17) ประเพณีโส้ชิงช้าเป็นประเพณีที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นการโล้เพื่อเร่งผลผลิตต่างๆ ที่เพาะปลูกให้เจริญงอกงาม

3. การเต้นรำ (บ่อฉ่องคูเออ) เป็นการเต้นรำกระทุ้งไม้ไฟ จะเล่นในช่วงที่มีพิธีกรรมหรือประเพณีเท่านั้น โดยทั้งชายและหญิงจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าที่งดงามแล้วมารวมตัวกันที่ลานหมู่บ้านหรือที่ๆ มีพื้นที่กว้างขวาง โดยจะมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเต้นรำดังนี้ กลองที่ทำมาจากไม้หนังวัวหรือหนังควาย (ถ่อง) หม้อ (โหวโล) ฉิ่ง (แจและ) และกระบอกไม้ (บ่อฉ่อง) สำหรับลักษณะการเต้นก็มีหลายแบบด้วยกัน ดังนี้

3.1 เต้นเป็นวงกลมโดยทุกคนจะเต้นเป็นจังหวะตามเสียงกลองโดยจะเต้นจากด้านซ้ายไปยังด้านขวาอย่างพร้อมเพรียงกัน (ดังภาพผนวกที่ 18)

3.2 เต้นแบบราวกระแทบไม้ เป็นการเต้นที่เน้นในเนื้อของจังหวะโดยผู้หญิงจะมีกระบอกไม้ไฟสำหรับกระแทบไม้แล้วให้เกิดเสียงดัง หรือผู้ชายอาจเต้นเป็นวงกลมล้อมรอบผู้หญิงด้วยก็ได้ (ดังภาพผนวกที่ 19)

4. สะบ้า (ฮะเบอฉื่อเออ) การเล่นสะบ้าจะนิยมเล่นกันในช่วงที่มีงานประเพณีหรืออยู่กรรม เพราะชาวอาข่าจะมีเวลาว่างจึงหันมาเล่นสะบ้า การเล่นสะบ้าเป็นการละเล่นของผู้หญิงโดยจะเก็บผลสะบ้าจากป่า (ดังภาพผนวกที่ 20) มาแล้วเล่นกันเป็นทีมๆ ละกี่คนก็ได้ (ดังภาพผนวกที่ 21)

การเล่นทั่วไป ได้แก่

1. สามล้อ (ลาหล้อ) การเล่นสามล้อถึงแม้เป็นการเล่นที่หาด้นกำเนิดไม่ได้แต่เป็นการเล่นที่เด็กอาขานิยมเล่นกันมากโดยเมื่อต้องการทำสามล้อก็จะไปหาดัดท่อนไม้ที่มีขนาดใหญ่พอสมควรมา 3 ล้อ จากนั้นก็ตัดไม้มามัดหรือตอกด้วยตะปูให้แน่น โดยข้างหน้าจะมีเพียงล้อเดียว และข้างหลังมี 2 ล้อ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วสามารถนำมาเล่นได้เลย โดยผู้เล่นจะนั่งบนสามล้อแล้วปล่อยให้สามล้อวิ่งลงจากเนิน ส่วนในเรื่องของความเร็วเด็กๆ จะใช้เปลือกไม้ชนิดหนึ่ง นำเปลือกไม้มาแล้วทุบ หรือตำให้ละเอียดแล้วทาบริเวณล้อเพราะเปลือกไม้ชนิดนี้จะเหนียวและลื่น ซึ่งจะทำให้สามล้อวิ่งได้เร็วอีกทั้งยังเอาเปลือกไม้เหล่านี้มาดองเก็บไว้ในขวดพลาสติก เพื่อเอาไว้ใช้ในคราวต่อไปอีกด้วย การเล่นสามล้อเป็นการเล่นที่ค่อนข้างอันตรายเหมือนกัน หากเด็กทำไม่แน่นหรือไม่ได้มาตรฐานอาจทำให้เกิดอันตรายได้ (ดังภาพผนวกที่ 22)

2. ไม้โก่งกาง (หม้อหน่อ) เป็นของเล่นที่ค่อนข้างหวาดเสียวสำหรับบุคคลที่ยังไม่เคยเล่น เพราะสูงและจะต้องจัดทรงให้ได้ก่อนในสมัยก่อนนิยมเล่นกันมากโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน เพราะสมัยก่อนไม่มีรองเท้าสวมใส่ เวลาฝนตกทำให้ถนนลื่นและแฉะจะเดินไปไหนมาไหนไม่ค่อยสะดวก จึงได้ใช้ไม้โก่งกางในการเดินทางไปมาหาสู่กัน วัสดุทำจากไม้ไผ่ 2 อัน แต่ละอันจะต้องประกอบที่เหยียบไว้ใช้เดินแทนเท้าเพื่อที่จะเดินได้สูงๆ ไม้โก่งกางถือเป็นกีฬาชนิดหนึ่งของเด็กและวัยรุ่นชาวอาข่า ที่จะต้องฝึกเล่นเป็นประจำจนเกิดความชำนาญ (ดังภาพผนวกที่ 23)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าอาข่าเป็นชนเผ่าที่รักความสนุกสนานชอบการร้องรำทำเพลง แม้กระทั่งเวลาเดินทางไปไร่ก็จะมีกรร้องเพลงไปด้วยในสมัยก่อนจึงเป็นชีวิตที่มีสีสันมาก แต่ในปัจจุบันเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่การใช้ชีวิตแบบนี้เริ่มหาได้ยาก เนื่องจากการพัฒนาที่นำมาซึ่งความเจริญในด้านต่างๆ ได้ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอาข่าการเล่นเหล่านี้จึงถูกกลืนหายไปคงเหลือเพียงแต่คำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามหากนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวช่วงเทศกาลต่างๆ จะมีโอกาสได้ชมการแสดงการเล่นต่างๆ เหล่านี้ โดยทางโครงการพัฒนาออยตุงฯ ได้จัดให้มีการแสดงการเล่นของชนเผ่าอาข่าอยู่บริเวณ “วงเวียนดินตุง” และหากนักท่องเที่ยวมาเป็นหมู่คณะและประสงค์จะชมการแสดง สามารถแจ้งความจำนงค์ต่อโครงการพัฒนาออยตุงฯ ได้

ส่วนที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวโครงการพัฒนาคอยตุ้งฯ

โครงการพัฒนาคอยตุ้งฯ มีพื้นที่ทั้งหมด 93,515 ไร่ หรือประมาณ 150 ตารางกิโลเมตร มีชายแดนติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ 24 กิโลเมตร จากคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่ในโครงการพัฒนาคอยตุ้งฯ เกี่ยวกับสภาพพื้นที่บริเวณคอยตุ้งก่อนที่จะได้รับการการพัฒนา ทำให้ทราบว่า

“...สภาพพื้นที่ของคอยตุ้งก่อนที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงงานเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2531 พื้นที่ป่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นถิ่นทุรกันดาร ดินไม่สมบูรณ์ถูกตัดจนโล่งเตียน ดินเป็นสีแดงทั่วทั้งภูเขา ดินน้ำลำธารถูกทำลาย ชาวบ้านต้องยังชีพด้วยการปลูกฝิ่น ทำไร่เลื่อนลอย โดยวิธีทางป่าเผา ทำไร่หมุนเวียนไปเรื่อยๆ ซึ่งในเวลานั้น “ฝิ่น” เป็นผลผลิตเพียงอย่างเดียวที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน จนกระทั่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ได้ทอดพระเนตรเห็นผืนป่าค่อยๆ ถูกทำลายจนเกือบหมดสิ้น จึงมีพระราชปณิธานที่จะฟื้นฟูความเจริญให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมกับทรงมีรับสั่งว่า “ฉันจะปลูกป่าที่คอยตุ้ง” จากนั้นการปลูกสร้างพระตำหนักคอยตุ้งเพื่อเป็นที่ประทับทรงงานก็ได้เริ่มขึ้น พร้อมกับมีโครงการปลูกป่าและการสร้างอาชีพทางเลือกใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงาน มีการฝึกทักษะงานต่างๆ ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเขาคอย...” (เกรียงไกร สิงห์ละ, 2556: สัมภาษณ์)

ทุกวันนี้ผืนป่าบนคอยตุ้งได้ฟื้นคืนสู่ความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์อีกครั้ง ผู้คนและผืนป่าได้ปรับตัวเข้าหากันและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว รวมถึงการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันงดงามของชนเผ่า จนในปัจจุบันคอยตุ้งได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงราย

ทุกครั้งที่คุณคนพุดถึงจังหวัดเชียงรายต่างก็ต้องนึกถึงสถานที่ท่องเที่ยวอย่าง “คอยตุ้ง” ด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันงดงาม ประกอบกับภูมิอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี เราจึงอาจกล่าวได้ว่า “คอยตุ้ง” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอันดับต้นๆ ของจังหวัดเชียงราย จากการพลิกฟื้นคืนชีวิตให้ผู้คนและผืนป่าบนคอยตุ้ง ทำให้ธรรมชาติแห่งขุนเขาอดคอยและสีต้นจากพันธุ์ไม้งามนานาชนิด เป็นแรงดึงดูดใจผู้คนให้มาชมความงดงามสัมผัสกับทัศนียภาพและอากาศที่บริสุทธิ์ชื่นชมกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวเขาที่อยู่ดีกินดีมีความสุข และสามารถดูแลรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างลงตัวดังเช่นที่ผู้บริหารโครงการพัฒนาคอยตุ้งฯ ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“...เนื่องจากคอยตุงเป็นโครงการขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีทรัพยากรหลากหลายอยู่ในพื้นที่สุดลูกหูลูกตา ดังนั้นการจัดการด้วยระบบมืออาชีพเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด การท่องเที่ยวเป็นแม่เหล็กอย่างหนึ่งของโครงการสามารถดึงคนจากทุกอาชีพและทุกชาติเข้ามาทัศนศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจได้ปีละหลายล้านคน สร้างรายได้ปีละหลายพันล้านบาท โดยภายในโครงการมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีความรู้เชื่อมโยงแบบครบวงจร เดินเรื่องท่องเที่ยวโดยผูกโยงกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง...” (ชนาวัฒน์ ศรีศิริรินทร์, 2557: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันโครงการพัฒนาคอยตุงฯ มีบริการทางด้านการท่องเที่ยวแบบครบวงจร ทั้งในเรื่องของความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว พื้นที่ศึกษาดูงาน ไปจนถึงการบริการด้านอาหาร เครื่องดื่มของที่ระลึก และที่พักอย่างคอยตุง ลอดจ์ (Doitung Lodge) ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวมีรองรับนักท่องเที่ยวถึง 6 แห่ง ได้แก่ พระตำหนักคอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง และพระธาตุคอยตุง เป็นต้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

คอยตุง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รายล้อมไปด้วยสิ่งที่น่าสนใจมากมายและสามารถท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจบนคอยตุง ซึ่งในที่นี้ได้เสนอตามลำดับ ดังนี้ พระตำหนักคอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง และพระธาตุคอยตุง นอกจากนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุงฯ โดยผู้วิจัยได้อธิบายแยกเป็นหัวข้อต่างๆ อันได้แก่ สถานที่พัก ห้องประชุมสัมมนา และจัดเลี้ยง ห้องอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก และโปรแกรมการท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาคอยตุงฯ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

พระตำหนักคอยตุง (Doi Tung Royal Villa)

เพียงแต่ย่างก้าวสู่ทางขึ้นพระตำหนักคอยตุง นักท่องเที่ยวจะรู้สึกได้ถึงความรู้สึกชื่นชม รักใคร่ ชมนก ชมไม้ หรือดอกไม้ตามทางไปได้เรื่อยๆ และเมื่อมาถึงพระตำหนักจะพบว่าพระตำหนักเป็นการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมล้านนากับบ้านพื้นเมืองของสวิสเซอร์แลนด์ (ดังภาพผนวกที่ 24) ตัวพระตำหนักมีสองชั้นและชั้นลอย ที่ประทับชั้นบนจะแยกเป็นส่วนแต่เชื่อมต่อกันเป็นอาคาร

หลังเดียวเสมอกับลานกว้างยอดเนินเขา ส่วนชั้นล่างจะตั้งอยู่ตามไหล่เนินเขา ลักษณะเด่นจะอยู่ที่
กาแลและเชิงชายแกะสลักลายเมฆไหลรอบพระตำหนัก (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, ม.ป.ป.) ถึงแม้พระ
ตำหนักจะมีสไตล์แบบบ้านพื้นเมืองของสวิสเซอร์แลนด์ผสมผสานอยู่แต่กลับรู้สึกได้ถึงความเป็น
ไทยแบบล้านนา และก่อนที่เราจะเดินเข้าไปในพระตำหนักเจ้าหน้าที่จะแจกเครื่องอัดเสียงบรรยาย
ที่นำไปในแต่ละจุดภายในพระตำหนักเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้เรื่องราวสั้นๆ เข้าใจ
ปรัชญาในการดำเนินชีวิตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเมื่อเดินเข้ามาในพระตำหนักเรื่อยๆ จะถึงท้องพระโรง
ตรงกลางเป็นประดิษฐานพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ภายในท้องพระโรงหากแหงนหน้ามองขึ้น
ไปจะเห็นเพดานดาวที่แกะสลักเป็นกลุ่มดาวต่างๆ ล้อมรอบระบบสุริยะจักรวาลเรียงตามองศาใน
วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2443 ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และที่เชิงบันไดแกะสลักเป็นตัว
พยัญชนะไทยพร้อมภาพประกอบ ส่วนบริเวณรอบระเบียงภายนอกพระตำหนักจะประดับด้วย
ดอกไม้้นานาพันธุ์ปลูกอยู่ในกระเบาะเบ้องหน้า เมื่อหันหน้าออกจากตัวอาคารจะเห็นสวนแม่ฟ้าหลวง
และสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้ไกลถึงอำเภอแม่จัน เชียงแสน แม่น้ำโขง และทิวเขาฝั่งลาว

สวนแม่ฟ้าหลวง (Mae FahLuang Garden)

เป็นสวนไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว ขึ้นชื่อในเรื่องความสวยงามของดอกไม้้นานาชนิด
ตั้งอยู่ในหุบเขาใกล้พระตำหนักคอยดุงบนเนื้อที่ราว 30 ไร่ สวนแม่ฟ้าหลวงแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อปี
พ.ศ. 2534 ตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่ต้องการให้คนไทยที่ไม่มี
โอกาสไปต่างประเทศได้เห็นดอกไม้เมืองหนาว ภายในสวนตกแต่งด้วยพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับนับ
ร้อยสายพันธุ์ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนตลอดทั้งปี ซึ่งดอกไม้จะถูกเปลี่ยนไปตามฤดูกาลไม่ซ้ำกันทั้ง
3 ถัดตรงกลางสวนมีงานประติมากรรม ของนางมิเชียม ยิบอินซอย โดยสมเด็จพระราชทานชื่อ
ว่า “ความต่อเนื่อง” (Continuity) (ดังภาพผนวกที่ 25) สื่อถึงการทำงานใดๆ จะสำเร็จได้ต้องทำอย่าง
ต่อเนื่อง (มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, ม.ป.ป.) สวนแม่ฟ้าหลวงแห่งนี้ไม่ว่าจะเดินไปทางไหนนักท่องเที่ยว
สามารถถ่ายรูปได้เกือบทุกมุม เช่น เรือนกล้วยไม้รองเท้านารีเป็นที่รวบรวมจัดแสดงพันธุ์กล้วยไม้ที่
หลากหลายของเมืองไทย หรือสวนป่าที่เมื่อเข้าไปแล้วจะให้ความรู้สึกเหมือนได้เดินอยู่ในป่าจริงๆ
สวนนี้ออกแบบมาเพื่อแบ่งปันเรื่องราวของพันธุ์ไม้พื้นบ้านที่มีอยู่จริงในป่าของคอยดุงและพันธุ์ไม้
ยืนต้นกว่าอีก 70 สายพันธุ์ หรือแม้กระทั่งสวนหิน ก็มีความหลากหลายในการใช้หินและกรวด
นำมาจัดตกแต่งได้อย่างสวยงาม และหากนักท่องเที่ยวเดินชมต่อไปเรื่อยๆ ก็จะพบกับของสวน
ประติมากรรม สวนน้ำพุ และสวนไม้เด่นประจำเดือน

หอแห่งแรงบันดาลใจ (Hall of Inspiration)

เป็นสถานที่จัดแสดงเรื่องราวของราชสกุลมหิดลที่ทั้ง 5 พระองค์ต่างเรียนรู้และเป็นต้นแบบของกันและกัน เพื่อสร้างประโยชน์และความสุขให้กับแผ่นดิน โดยเริ่มจากสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช หอแห่งแรงบันดาลใจนี้มีรูปแบบการจัดแสดงเป็นนิทรรศการ (ดังแผนภาพที่ 26) นำเสนออย่างเรียบง่ายด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย น่าตื่นตาตื่นใจ และมีลูกเล่นที่น่าสนใจจึงไม่ทำให้รู้สึกเบื่อในขณะที่รับชมภายในตัวอาคารแบ่งการจัดนิทรรศการออกเป็น 7 ห้อง ดังต่อไปนี้

ห้องที่ 1 “ราชสกุลมหิดล”

ห้องที่ 2 “เรื่องราวของราชสกุลมหิดล ผ่านพระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี”

ห้องที่ 3 “การกลับคืนมาตุภูมิของราชสกุลมหิดล”

ห้องที่ 4 “ความทุกข์ยากของประชาชน”

ห้องที่ 5 “แบบแผนการแก้ปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนอย่างยั่งยืน”

ห้องที่ 6 “แบบแผนการแก้ปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนบนดอยสูง”

ห้องที่ 7 “หอแห่งแรงบันดาลใจ”

โดยนิทรรศการนี้ทางโครงการพัฒนา ดอยสูงฯ หวังให้ผู้เข้าชมได้เกิดแรงบันดาลใจ ยึดมั่นในความดี คิดดี ประพฤติดีเท่าที่ตนเองจะสามารถทำได้ เพื่อพลังแห่งความดีนี้จะได้ผลิดอกออกผล บานสะพรั่งไปทั่วทุกแห่ง

หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย (Akha Pa Kluai Village)

ชาวอาข่าแต่เดิมนั้นมีความเป็นอยู่ยากจนมากและปลูกฝิ่นขาย แต่เมื่อโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ได้เข้ามาจึงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีอาชีพทางการเกษตรทำทดแทนการปลูกฝิ่น หากนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสมาเที่ยวยังหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยบริเวณทางเข้าหมู่บ้านจะมีประตูหมู่บ้าน ซึ่งบางคนนิยมเรียกประตูหมู่บ้านนี้ว่า “ประตูผี” ช่างๆ ประตูผีจะมีตุ๊กตาคนทั้งเพศชายและเพศหญิงวางตั้งอยู่ ซึ่งเป็นการแสดงถึงค่านิยมของชาวอาข่า บนบานไม้ของประตูจะมีการแกะสลักเป็นรูปเหยี่ยว ซึ่งชาวอาข่ามีความเชื่อกันว่าสัตว์เหล่านี้มีสายตาคมมองเห็นได้ไกล สามารถมองเห็นความชั่วร้ายที่จะเข้ามาในหมู่บ้าน โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้อธิบายไว้ว่า

“... ถือเป็นธรรมเนียมที่ทุกหมู่บ้านต้องสร้างประตูหมู่บ้าน เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีหรือสิ่งเลวร้าย ที่อาจเข้ามาในชุมชน ประตูของหมู่บ้านอาข่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านห้ามบุคคลทุกเพศทุกวัยทำการล่วงละเมิด หรือแตะต้องประตูหมู่บ้านนี้หากบุคคลใดทำการล่วงละเมิด หรือแตะต้องประตูหมู่บ้านจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีตรงประตูหมู่บ้าน ถือว่าเป็นการแก้และกล่าวขอโทษที่ล่วงละเมิดโดยมิได้ตั้งใจ...” (อภิสิทธิ์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตพบว่า ประตูผีของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ปัจจุบันมีรูปแบบการก่อสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป คือจากเดิมใช้ไม้ในการก่อสร้างแต่ในปัจจุบันจะใช้เป็นแท่งปูน จากการสอบถามชาวบ้าน ทำให้ทราบว่าสาเหตุที่ใช้แท่งปูนเนื่องมาจากทุกๆ ปีจะมีการตั้งเสาประตูหมู่บ้านใหม่ แต่ปัจจุบันไม้หายากมากขึ้น ประกอบกับทางหน่วยงานของรัฐไม่สนับสนุนให้มีการตัดไม้ อีกทั้งเสาปูนก็มีความแข็งแรงทนทานมากกว่าด้วย

หลังจากที่เดินผ่านประตูหมู่บ้านเข้ามาจะยังสัมผัสได้ถึงบรรยากาศทางวัฒนธรรม ความสวยงามทางธรรมชาติ บ้านเรือนที่ตั้งอยู่บนเนินเขาลดหลั่นกันไปสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน แต่หากแหงนมองขึ้นไปอาจพบกับอุปกรณ์รับสัญญาณภาพโทรทัศน์ที่ดูทันสมัยกว่าในอดีต มีรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ให้เห็นแทบทุกบ้าน แต่ทว่าความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ยังไม่ได้กลืนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้หายไปด้วยทุกอย่างยังคงมีอยู่แต่เป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้อย่างลงตัวทั้งบ้านเรือนที่ทาสีขาวซึ่งลักษณะแบบเดิมคือ สร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคาและบ้านเรือนแบบสมัยใหม่ที่ก่อสร้างด้วยปูน หรือจะเป็นการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าที่ยังคงมีให้เห็นอยู่บ้าง และหากนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจต้องการมาชมประเพณีที่สำคัญก็สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงที่มีการจัดประเพณีได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ประเพณี

โล้ชิงช้า จัดประมาณปลายเดือนสิงหาคม-ต้นเดือนกันยายน หรือประเพณีปีใหม่มูลุ่กข้าง จัดประมาณเดือนธันวาคม-เดือนมกราคม ซึ่งจะยังคงมีให้เห็นเป็นประจำทุกปี

และไม่ไกลจากประตูลำน้ำมากนัก จะสังเกตเห็นบ้านหลังหนึ่งที่ปลูกพืชไว้เต็มรอบบริเวณบ้าน ซึ่งบ้านหลังดังกล่าวเป็นบ้านของหมอยาสมุนไพร หรือ “ยี่ผ่า” หากนักท่องเที่ยวสนใจเกี่ยวกับเรื่องของสมุนไพรสามารถเข้าไปพูดคุยสอบถามหรือขอคำแนะนำเกี่ยวกับยาสมุนไพรได้ ปัจจุบันพบว่าแม้การแพทย์แผนใหม่จะเข้าถึงหมู่บ้าน มีสถานอนามัยแต่การรักษาพยาบาลตามความรู้พื้นบ้านกับหมอยาสมุนไพรยังคงดำรงอยู่ตามความเชื่อของชาวอาข่า โดยเฉพาะการรักษาผ่านพิธีกรรมในชุมชนที่ยังคงนับถือผีตามประเพณีดั้งเดิม และหากนักท่องเที่ยวเดินทางชมบรรยากาศภายในหมู่บ้านไปเรื่อย ๆ ยังจะได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ยึดง่ายตามแบบวัฒนธรรมของชาวอาข่าที่มีได้เสริมเติมแต่งเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจ สอบถามข้อมูลต่างๆ หรือสามารถขอถ่ายรูปกับชาวอาข่าในหมู่บ้านเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึกได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น (ดังภาคผนวกที่ 25)

สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง (Mae FahLuang Arboretum)

สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สวนรุกขชาติดอยช้างมูบ” นับเป็นอีกสถานที่ท่องเที่ยวบนดอยดอยช้างมูบอีกแห่งหนึ่งที่น่าสนใจ สวนแห่งนี้เป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้หายาก โดยเฉพาะกุหลาบพันปี (Azalea) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rhododendron arboreum* ssp. ซึ่งมีหลากหลายสายพันธุ์จากนานาประเทศ นอกจากนี้ยังมีดอกนางพญาเสือโคร่ง (Wild Himalayan Cherry) หรือซากุระเมืองไทย ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Prunus cerasoides* D.Don แข่งกันออกดอกผลิบานสวยงามมากในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ และหากได้เดินเข้ามาภายในสวนดอกไม้แห่งนี้ จะพบกับต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาเขียวครึ้ม รู้สึกได้ถึงความร่มรื่น สงบ ลึกลับ และมีเสน่ห์ โดยภายในสวนจัดเป็นเส้นทางลัดเลาะไปได้ร่มเงาไม้ใหญ่ เพื่อชมดอกไม้ ต้นไม้ (ดังแผนภาพที่ 28) สามารถเดินตามไล่เขาไปจนถึงระเบียงซึ่งเป็นจุดชมวิว มองเห็นทิวทัศน์ได้กว้างไกลไปจนถึงชายแดนสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่าและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และไม่ไกลออกไปจะมีลำธารเล็กๆ มีน้ำไหลเย็นตลอดทั้งปี

พระธาตุคอยตุง (Phra That Doi Tung)

เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดเชียงรายและเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทย พม่า และลาว สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 1454 เป็นพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดปีกุน วัดพระธาตุคอยตุงตั้งอยู่บนยอดคอยของเทือกเขานางนอน อยู่ห่างจากพระตำหนักคอยตุง ประมาณ 7 กิโลเมตร ภายในพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ “พระรากขวัญเบื้องซ้าย” (กระดูกไหปลาร้า) ของพระพุทธเจ้า (ดังภาพผนวกที่ 29) เมื่อก่อสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนี้ได้ทำธงตะขาบ (ภาษาพื้นเมือง เรียกว่า ตุง) ใหญ่ยาวถึงพันวาปักไว้บนยอดคอย ถ้าหากปลายธงปลิวไปไกลถึงเมืองไหนก็จำกำหนดเป็นฐานพระสถูป เหตุนี้คอยซึ่งเป็นที่ประดิษฐานปฐมเจดีย์แห่งล้านนาไทยจึงปรากฏนามว่า “คอยตุง”

สถานที่พัก ห้องประชุมสัมมนา และจัดเลี้ยง

เมื่อขึ้นมาเที่ยวบนคอยตุงนักท่องเที่ยวสามารถวางใจได้ในเรื่องของความสะดวกสบายและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่พัก หากนักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะพักค้างคืนบนคอยตุง ทางโครงการพัฒนาคอยตุงฯ จะมีห้องพักมาตรฐานไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว คือ “คอยตุง ลอดจ์” (Doitung Lodge) (ดังภาพผนวกที่ 30)

เดิม คอยตุง ลอดจ์ สร้างเพื่อเป็นที่พักสำหรับข้าราชการในขบวนเสด็จและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มาทำงานให้โครงการพัฒนาคอยตุงฯ แต่ภายหลังจากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เปิดอาคารที่พักเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสมาพักแรมบนคอยตุง

คอยตุง ลอดจ์ สร้างขึ้นอย่างเรียบง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันและได้มาตรฐานอยู่ในบรรยากาศที่เงียบสงบท่ามกลางธรรมชาติ และยังเป็นจุดชมวิวยอดนิยมที่สุดจุดหนึ่งบนคอยตุง สามารถมองเห็นวิวทัศนียภาพเบื้องล่างและหมู่บ้านชาวไทยภูเขา โดยอาคารห้องพักแบ่งออกเป็น 2 อาคาร ได้แก่ อาคาร 2 ชั้น (ห้องวิวภูเขา) ประกอบด้วยห้องพักจำนวน 21 ห้อง ราคาห้องพักแบ่งออกได้ดังนี้ ช่วง High Season ราคา 3,000 บาท ช่วง Low Season ราคา 2,500 บาท และอาคาร 3 ชั้น (ห้องวิวสวน) ประกอบด้วยห้องพักจำนวน 31 ราคาห้องพักแบ่งออกได้ดังนี้ ช่วง High Season ราคา 2,500 บาท ช่วง Low Season ราคา 2,000 บาท ทุกห้องเป็นห้องพักปรับอากาศทั้งเตียงคู่และเตียงเดี่ยว พร้อมด้วยทีวี ตู้เย็น มินิบาร์ และ อินเทอร์เน็ต ไว้คอยให้บริการนักท่องเที่ยว

นอกจากที่พักแล้ว ยังมีบริการจัดประชุมสัมมนาด้วยห้องประชุมขนาดต่างๆ พร้อมทั้งระบบ ออดิโอวิซัวร์และจอแอลซีดี ห้องประชุมมีทั้งหมด 2 ห้อง สามารถรองรับผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา ได้ตั้งแต่ 25-100 คน นอกจากนี้มีบริการอาหารว่าง (คอฟฟี่เบรก) ด้วยกาแฟคั่วดอง ซึ่งเป็นกาแฟ อาราบิก้าแท้และเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีชื่อเสียงของโครงการพัฒนาคอกุ้งฯ เสริฟพร้อมคุกกี้และ เค้ก ซึ่งทำจากแมคคาเดเมียที่ปลูกบนคอกุ้งและหากนักท่องเที่ยวมาเป็นหมู่คณะ ยังมีบริการจัดเลี้ยง อาหารในรูปแบบที่ต้องการด้วยเมนูอาหารของคอกุ้งที่ขึ้นชื่อในเรื่องรสชาติ ความสะอาด และสามารถเพิ่มบรรยากาศของการจัดเลี้ยงด้วยการแสดงของชาวไทยภูเขา คนตรีพื้นเมือง หรือการ ปลอ่ยโคมเพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา

ห้องอาหาร

บนคอกุ้งมีห้องอาหารสำหรับบริการแก่นักท่องเที่ยว มีอาหารให้เลือกชิมมากมาย แต่จะ ขึ้นชื่อมากเรื่องสลัดผักซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเพราะมีผักเมือง หนาวให้เลือกรับประทานหลากหลายชนิด เช่น มะเขือเทศ ผักกาดแก้ว เป็นต้น และมั่นใจได้ว่าจะ ได้รับประทานผักที่สด สะอาด และปลอดสารพิษ นอกจากนี้ยังมีเมนูอย่าง เห็ดหอมสดผัดน้ำมัน หอยเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อไม่แพ้กัน อีกสิ่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดชิม คือ กาแฟสดพันธุ์ อาราบิก้าของคอกุ้ง เป็นกาแฟคุณภาพดีเยี่ยม ผ่านวิธีคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ตามมาตรฐาน ผ่านการคั่ว บด มีการทดสอบกลิ่นและรสก่อนจำหน่าย จึงสามารถมั่นใจได้ว่าได้ดื่มกาแฟที่มีรสชาติและกลิ่นดี ที่สุด สำหรับห้องอาหารบนคอกุ้งมีให้บริการทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่

1. คริวคำหนัก ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับ ศูนย์ท่องเที่ยวและบริการของพระตำหนักคอกุ้ง บริการ อาหารพื้นเมือง เปิดให้บริการระหว่างเวลา 07.00-22.00 น. (ดังภาพผนวกที่ 31)
2. คริวคอกุ้ง ตั้งอยู่ด้านข้างติดกับคริวคำหนัก บริการอาหารสำเร็จรูปแบบบริการตนเอง เปิดให้บริการระหว่างเวลา 07.00-14.00 น. (ดังภาพผนวกที่ 32)
3. ศาลาลีลาวดี ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับที่พัก คอกุ้ง ลอดจ์ บริการอาหารพื้นเมือง เปิดให้บริการ ระหว่างเวลา 12.00-22.00 น. (ดังภาพผนวกที่ 33)
4. กาแฟคอกุ้ง ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับสวนแม่ฟ้าหลวง บริการกาแฟและขนมเปิดให้บริการ ระหว่างเวลา 07.00-18.00 น. (ดังภาพผนวกที่ 34)

ร้านขายสินค้าที่ระลึก

ร้านขายสินค้าที่ระลึกบนดอยตุงนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยจะแบ่งเป็นร้านขายสินค้าที่ระลึกของโครงการพัฒนาดอยตุงฯ จะจำหน่ายผลิตภัณฑ์งานฝีมือของชาวเขาบนดอยตุงเป็นการผสมผสานความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยรายได้ที่ได้จากการขายจะกลับมาสู่คนในพื้นที่ นำไปพัฒนาด้านการศึกษา การสาธารณสุข การรักษาป่า และสิ่งแวดล้อม ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของโครงการพัฒนาดอยตุงฯ จะมีอยู่ด้วยกัน 2 จุด คือบริเวณข้างจุดจำหน่ายบัตรเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว และบริเวณข้างประชาสัมพันธ์

สำหรับร้านขายสินค้าที่ระลึกของชาวเขาจะอยู่ตรงบริเวณกาดดอยตุง (ตลาดดอยตุง) และบริเวณจุดชมวิวกิโลเมตรที่ 12 ซึ่งสินค้าที่จำหน่ายภายในร้านจะมีทั้งสิ่งของที่ผลิตขึ้นเองในชุมชนและสินค้านำมาจากแหล่งอื่น โดยทั่วไปสินค้าที่จำหน่ายจะมีลักษณะคล้ายๆ อาทิเช่น เสื้อผ้าของชาวเขา เครื่องประดับ เครื่องเงิน กระเป๋า หมวกรูปทรงต่างๆ พวงกุญแจที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งมีทั้งงานหัตถกรรมแบบดั้งเดิมและแบบทันสมัยทั่วไป สำหรับร้านขายของที่ระลึกอื่นๆ เช่น ใบชา พืชผักผลไม้ตามฤดูกาล โดยการตั้งร้านเพื่อขายสินค้าที่ระลึกนี้ทางโครงการพัฒนาดอยตุงฯ และทางองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวงจะจัดที่สำหรับขายสินค้าให้เป็นสัดส่วนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยลักษณะของร้านขายของที่ระลึกจะเป็นร้านเล็กๆ ปลูกสร้างอย่างเป็นระเบียบเรียงกันไป

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมการท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกเป็น 2 โปรแกรม คือ โปรแกรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้างคืน และโปรแกรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืน (3 วัน 2 คืน และ 4 วัน 3 คืน)

1. โปรแกรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้างคืน

สำหรับโปรแกรมที่ไม่พักค้างคืนนั้น นักท่องเที่ยวจะสามารถเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ได้ตามอรรถาธิบาย ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งมีการเก็บค่าบริการเพื่อเข้าชมด้วย (ดังภาพผนวกที่ 35) โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณโครงการพัฒนาดอยตุงฯ มีดังนี้

1.1 เข้าชมพระตำหนักคอยดูง

1.2 เทียวชมสวนแม่ฟ้าหลวง

1.3 ชมนิทรรศการในหอแห่งแรงบันดาลใจ

1.4 สักการะพระธาตุคอยดูง

1.5 เทียวชมสวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง

1.6 ชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

2. โปรแกรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืน

สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเที่ยวเป็นแบบแพคเกจทัวร์ ทางโครงการพัฒนาคอยดูงฯ มีแพคเกจทัวร์ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกตามความพึงพอใจ โดยมีให้เลือก 2 แบบ คือพักค้างคืนเป็นระยะเวลา 3 วัน 2 คืน หรือ 4 วัน 3 คืน โดยสถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวบนคอยดูงและสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงราย ซึ่งการท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนนี้จะมีกิจกรรมเสริมเข้ามาเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีกิจกรรมทำเพิ่มเติม อาทิเช่น กิจกรรมปลูกต้นกล้าพันธุ์ไม้ดอกเมืองหนาว กิจกรรมเก็บเมล็ดแมคคาเดเมียหรือเมล็ดกาแฟ กิจกรรมเก็บใบชา กิจกรรมดอกไม้อัดแห้ง ชมแปลงปลูกผักอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ในแพคเกจยังมีรถตู้คอยบริการรับส่งไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ มีอาหารให้บริการทุกมื้อ ทั้งมื้อเช้า กลางวัน และเย็น โดยแพคเกจท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาคอยดูงฯ มีทั้งหมด 8 แพคเกจ (ดังภาพผนวกที่ 36)

คอยดูงจากที่เคยเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม มาในวันนี้ได้ถูกพลิกฟื้นและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญปัจจุบันคอยดูงมีสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมมากมายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกทำ มีระบบสาธารณูปโภคที่ทันสมัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครันให้กับนักท่องเที่ยว อาทิเช่น สถานที่พัก ห้องประชุมสัมมนา ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งการได้มีโอกาสขึ้นมาท่องเที่ยวบนคอยดูงแห่งนี้ไม่เพียงแต่จะได้รับความรื่นรมย์จากความงดงามตามธรรมชาติบนยอดคอยดูงที่สลับซับซ้อนไม่ต่างจากพันธุ์ไม้งามนานาชนิดและได้สัมผัสกับบรรยากาศทางวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เท่านั้น แต่คอยดูงยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ประสบการณ์และแรงบันดาลใจเรื่อง

การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามพระวิสัยทัศน์ของสมเด็จพระเจ้า ทำให้ผู้มาเยือนสามารถสัมผัสและซึมซับได้ถึง การอยู่ร่วมกันของคนกับป่าที่ต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์กันและกัน จึงนับเป็นการท่องเที่ยวเชิง เรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตที่ดีที่สุดในจังหวัดเชียงราย

จากปรากฏการณ์การท่องเที่ยวที่ได้เปิดฉากขึ้นอย่างจริงจัง เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว ของดอยตุงเป็นเสมือนแม่เหล็กที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศให้หลั่งไหลขึ้นมาท่องเที่ยว ชมความงดงามทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่า ทำให้แรงกระแทกจากอิทธิพลของ การท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รวมถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การที่มีนักท่องเที่ยว ขึ้นมาเที่ยวชมดอยตุงเป็นจำนวนมาก ทำให้วิถีชีวิตการดำเนินชีวิตของคนบนดอยแห่งนี้ได้เปลี่ยนไป จากเดิม โดยความเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทของการท่องเที่ยวนั้นไม่ว่าจะเกิดจากปัจจัย ภายนอกหรือเกิดจากปัจจัยภายในย่อมจะส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่อยู่บริเวณรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวไม่มากก็น้อย ซึ่งผลกระทบเหล่านี้เกิดขึ้นในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และจากสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญใน การศึกษาผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่า ปากกล้วย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและ พฤติกรรมที่บุคคลในสังคมได้เคยปฏิบัติต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคย ชินมาก่อน ซึ่งย่อมจะส่งผลให้เกิดผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบต่อการดำเนินชีวิตของชาว อาข่า โดยผู้วิจัยอาศัยการศึกษาจากเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์จากกลุ่ม ตัวอย่าง ซึ่งได้สุ่มตัวอย่างจากประชาชนชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีหลากหลาย อาชีพที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมค้าขายและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อ นำผลการศึกษาที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ถึงผลทางด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยเน้น ถึงผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ที่จะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 3 ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญและเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญส่วนหนึ่ง ของประเทศ โดยพบว่าในปี 2555 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังจังหวัดเชียงรายประมาณ 2.75 ล้านคน มีอัตราขยายตัวเพิ่มขึ้น 0.75 ล้านคน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น ประมาณ 10,000 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555) แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวที่

ผ่านมายังคงเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ ฉะนั้นย่อมส่งผลให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ ไม่น่าก่น้อย ดังเช่นงานวิจัยหลายเรื่องในประเทศไทยที่พบว่าการท่องเที่ยวมีผลกระทบด้านลบมากกว่าผลกระทบด้านบวกต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยจะเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ตามมา และจากการที่คอยดูงได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทำให้ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศหลั่งไหลเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของชาวเขาน้อยแห่งนี้ โดยเฉพาะอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนบริเวณรอบๆ ทั้งในเรื่องของวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติ เช่น การแต่งกาย การกินอยู่ การใช้ภาษา ประเพณี ฯลฯ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นนี้ส่งผลทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยที่อาศัยอยู่บนดอยตุง โดยการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในครั้งนี้ได้ค้นพบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบหลักๆ ที่ปรากฏขึ้นในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ดังนี้คือ

ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านบวก

การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมหนึ่งเดินทางไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง และการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน คือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบเห็นวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และยอมรับในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ และเมื่อนักท่องเที่ยวซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเข้าไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใดก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ดังนี้

1. ช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของชนเผ่า

ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบมากมายทั้งทางบวกและทางลบต่อวัฒนธรรมของชุมชน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการรักษาวัฒนธรรมบางอย่างที่อาจจะกำลังสูญหายไป และจากการที่คอยดูงได้กลายมาเป็นจุดหมายสำคัญของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังจังหวัดเชียงราย ซึ่งสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวนบนดอยตุง ได้แก่ ความงดงามทางธรรมชาติ สภาพอากาศที่บริสุทธิ์ และความต้องการที่จะสัมผัสกับประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านบวกของการท่องเที่ยวที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมของชนเผ่า วัฒนธรรมของชาวอาข่าที่นับว่ามีความน่าสนใจอย่างมากแต่จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นได้ส่งผลกระทบไปถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของชาวอาข่าด้วย การละเล่นก็เช่นเดียวกันมีการขาดช่วงของการสืบทอดอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งการละเล่นเป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งของชาวอาข่าที่นิยมเล่นกันยามที่ว่างจากการทำไร่ ทำสวน และช่วงที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือประเพณี ส่วนใหญ่จะเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินซึ่งการละเล่นของชาวอาข่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ การละเล่นในพิธีกรรมและการละเล่นทั่วไป ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันการละเล่นบางอย่างของชาวอาข่าไม่สามารถพบเห็นได้อีกแล้ว หรือการละเล่นบางอย่างกำลังจะเลือนหายตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยชาวอาข่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับการละเล่นหรือการร้องรำทำเพลงในหมู่บ้านมากนัก เด็กและเยาวชนนิยมไปศึกษาเล่าเรียนในเมือง หนุ่มสาวออกไปทำงานรับจ้าง ซึ่งการที่ชาวอาข่าออกจากชุมชนไปทำให้ไม่มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรม และถึงแม้ว่าในหมู่บ้านจะยังคงมีการจัดประเพณีและพิธีกรรมของหมู่บ้านอยู่ แต่การเข้าร่วมงานประเพณีเพื่อเรียนรู้พิธีกรรมต่างๆ ของคนในหมู่บ้านนั้นก็น้อยลงไปทุกที อีกทั้งยังมีการรับวัฒนธรรมจากคนภายนอกซึ่งทำให้อาจเกิดการสูญสลายของวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ในไม่ช้า ดังนั้นทางโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ได้เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าวจึงได้ขอความร่วมมือไปยังหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่ใกล้เคียงให้จัดเยาวชนผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังการละเล่นให้แก่เด็กและเยาวชน และยังเป็น การช่วยอนุรักษ์และช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมอันน่าภาคภูมิใจของชาวอาข่าอีกทางหนึ่งด้วย โดยจัดให้มีการแสดงบริเวณ “วงเวียนต้นดุง” ซึ่งเป็นลานกว้างก่อนทางเดินขึ้นพระตำหนักคอยดุง การแสดงเหล่านี้จะจัดแสดงตามช่วงเวลาและแสดงเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว เทศกาลสำคัญๆ หรือในช่วงวันสุดสัปดาห์ ส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงที่เน้นความสวยงามและความสนุกสนานรื่นเริง อาทิเช่น การแสดงการละเล่นตามงานประเพณี พิธีกรรม หรือการร้องรำทำเพลงประกอบเครื่องดนตรี ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

“...ส่วนใหญ่แล้วการแสดงที่ให้นักท่องเที่ยวได้ชมจะเป็นพวกการร้องเพลง รำกลอง เล่นกระทู้ไม้ไผ่ คนที่แสดงก็จะเป็นเด็กๆ ทำให้เด็กเหล่านี้เขาซึมซับวัฒนธรรมและไม่หลงลืม วัฒนธรรมของชนเผ่า...” (อานนท์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

“...ถ้าในชีวิตประจำวันการเล่นพวกนี้ก็ไม่มีใครเล่นกันแล้ว เพราะทุกคนไม่มีเวลาต้องรีบออกไปทำงานหาเงิน แต่จะมีพวกเด็กๆ ไปแสดงให้นักท่องเที่ยวดู อย่างน้อยที่สุดนักท่องเที่ยวก็จะได้เห็นวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากของตนเอง และยังเป็นการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าอีกด้วย...” (ดวงฤดี อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงปลายเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลท่องเที่ยวผู้วิจัยได้มีโอกาสรับชมการแสดงของชาวอาข่า โดยการแสดงที่เยาวชนชาวอาข่านำมาแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม คือ การแสดงกระทุ้งไม้ไผ่ (บ่อน้องตูเออ) การเล่นกระทุ้งไม้ไผ่เป็นการเล่นที่ใช้ต้องเครื่องดนตรีกลอง ฆ้อง ฉาบ ประkob ส่วนใหญ่แล้วผู้หญิงหรือกลุ่มแม่บ้านจะนิยมเล่นและมีทำเต็นประkob โดยนิยมเล่นกันในช่วงเทศกาลประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่น ประเพณีไล่ชิงช้า และเทศกาลต่างๆ ซึ่งจะมีการเต้นเป็นวงกลมตามจังหวะของกลองฆ้อง ฉิ่ง อย่างพร้อมเพรียงกัน หลังจากการแสดงจบผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปพูดคุยกับชาวอาข่าที่มาทำการแสดง ได้ความว่า

“...สมัยเด็กๆ เคยเห็นการเต้นกระทุ้งไม้ไผ่มาบ้างตามงานประเพณี แต่ปัจจุบันก็ไม่ค่อยเห็นเขาเล่นกันแล้ว ส่วนตัวอยากฝึกเล่นกระทุ้งไม้ไผ่ เพราะเป็นการเล่นที่สนุกสนานและจะได้มาแสดงให้นักท่องเที่ยวดู และช่วยฟื้นฟูการเล่นที่กำลังจะหายไปด้วย...” (สุดา อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

การแสดงเต้นกระทุ้งไม้ไผ่จะเป็นลักษณะการเต้นท่าเดียวตลอดจนจบเพลงโดยผู้แสดงทุกคนจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอาข่า จากนั้นผู้แสดงจะออกมาขึ้นเรียงแถวหน้ากระดาน โดยในมือจะถือกระบองไม้ไผ่อันใหญ่อยู่ด้านหน้า เมื่อได้เวลาทำการแสดงผู้แสดงทุกคนจะเต้นเป็นวงกลมใช้กระบองไม้ไผ่กระทุ้งกับพื้นและจะเต้นจากด้านซ้ายไปยังด้านขวาเป็นจังหวะตามเสียงเครื่องดนตรีที่บรรเลง

นอกเหนือจากการเล่นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความน่าสนใจไม่แพ้กัน คือ เครื่องดนตรี ซึ่งเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นล้วนแล้วแต่ประดิษฐ์ขึ้นมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ ไม้ไผ่ และหนังสัตว์ เป็นต้น จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าอ่าพล ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าชาวอาข่ามีเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการเล่นอยู่หลายชนิด ซึ่งเครื่องดนตรีของอาข่ามีลักษณะ ดังนี้

“ถ้อง” มีลักษณะคล้ายกลองยาวใช้บรรเลงจังหวะประกอบในการกระทุ้งไม้ไผ่หรือ “บ่อน้องตูเออ” และใช้ในการบอกสัญญาณในพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน

“โบวโล” หรือ ฆ้อง ใช้บรรเลงจังหวะประกอบในการกระทุ้งไม้ไฟ

“แจล่” หรือ ฉาบ ใช้บรรเลงจังหวะประกอบในการกระทุ้งไม้ไฟ

“บ่อล่อง” หรือ กระบอกไม้ไผ่ ใช้บรรเลงในพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงถึงการอวยพร

“เค็ม” เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายซิ่งของทางภาคเหนือ แต่จะมี 3 สายใช้เป็นเครื่องดำเนินทำนองใช้บรรเลงประกอบการร้องเพลงในงานรื่นเริงต่างๆ ของหมู่บ้าน

“หละเง่” หรือ แคน เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องดำเนินทำนองใช้ในการบรรเลงประกอบการเดินรำ

“ซูลู้” หรือ ขลุ่ย จะมี 3 รู เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ดำเนินทำนองใช้ในการบรรเลงเพื่อความเพลิดเพลิน

“ยะเอ่ว” วิธีการเล่นจะใช้การดีดและใช้ลมที่ปากช่วยทำให้เกิดเสียง ใช้ในการบรรเลงเพื่อความเพลิดเพลิน

ปัจจุบันเครื่องดนตรีประกอบการละเล่นของชาวอาข่าที่สำคัญเหลือเพียง 4 ชนิด คือ กลอง (ถ่อง), ฆ้อง (โบวโล), ฉาบ (แจล่) และกระบอกไม้ไผ่ (บ่อล่อง) สำหรับใช้ประกอบในการละเล่นต่างๆ ซึ่งจะเล่นตามจังหวะของบทเพลงแต่ละเพลงที่ได้บรรเลงและขับร้อง โดยผู้เฒ่าอำพลเล่าว่า

“...ฆ้อง กลอง ฉาบ เครื่องดนตรีทั้งสามชนิดนี้จะต้องเล่นร่วมกันและจะใช้ในพิธีที่สำคัญๆ เท่านั้นและพิธีนั้นก็ต้องเป็นพิธีเกี่ยวกับส่วนรวมด้วย จะนำมาเล่นภายในครอบครัวไม่ได้...” (อำพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ผู้เฒ่าอำพลได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเครื่องดนตรีว่า

“...เครื่องดนตรีของชนเผ่าแต่ละชนิด คือ สิ่งที่บ่งบอกถึงความสวยงามและความหลากหลายทางภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เกิดขึ้นมาเพื่อใช้ในการสื่อสารอารมณ์แทนการบอกเล่ากันทางปากต่อปาก...” (อำพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาคนในหมู่บ้านมิได้ให้ความสำคัญในการฝึกหัดหรือสืบทอดทางด้านดนตรีมากนัก เด็กๆ วัยรุ่นชาวอาข่าไม่ค่อยให้ความสนใจกับเครื่องดนตรีดั้งเดิม อีกทั้งดนตรีในพิธีกรรมต่างๆ ก็ถูกลดบทบาทลงเนื่องจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับยุคสมัยและความสะดวกของผู้ประกอบพิธี ทั้งยังไม่มีรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านดนตรีให้เป็นลายลักษณ์อักษรจึงทำให้ความรู้ทางดนตรีพื้นบ้านของชาวอาข่าเริ่มจะเลือนหายไป

แต่หลังจากที่ทางโครงการพัฒนาออยตุงฯ ได้สนับสนุนและผลักดันให้มีการแสดงของชาวอาข่าในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจึงได้ส่งเสริมให้เยาวชนฝึกเล่นดนตรีเพื่อไปทำการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้หนุ่มสาวในหมู่บ้านได้เข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด อีกทั้งจัดการฝึกสอนการเล่นเครื่องดนตรีแต่ละชนิดให้กับเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อจะได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชนเผ่าตน ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้กล่าวถึงดนตรีไว้ว่า

“...สำหรับชาวอาข่าแล้วดนตรีเป็นมากกว่าเสียงเพลงที่สร้างความไพเราะเพราะดนตรีเป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดให้คนภายนอกได้เข้าใจถึงลักษณะการดำรงชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางด้านภาษาวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ...” (สุดา อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

เครื่องดนตรีเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงภูมิปัญญา ความสามารถ และความเจริญของชนชาติตน เครื่องดนตรีของชาวอาข่าเกิดจากการสร้างสรรค์ การประดิษฐ์คิดค้นจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นและพัฒนาขึ้นมาตามลำดับเพื่อสร้างเสียง ทำนอง จังหวะ อันมีผลต่อจิตใจ อารมณ์ ให้มีความอ่อนโยน สนุกสนาน ตลกขบขัน และยังมีผลต่อการอยู่ร่วมกันทางสังคมอีกด้วย ซึ่งการที่เครื่องดนตรีแต่ละชนิดจะยังคงอยู่สืบเนื่องต่อไปควรได้รับการปลูกฝังและการเอาใจใส่จากกลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าชนรุ่นใหม่ เพราะเครื่องดนตรีถือว่าเป็นสมบัติของชาวอาข่าที่ควรค่ายิ่งแก่การอนุรักษ์ไว้

สำหรับการแสดงศิลปวัฒนธรรมการละเล่นที่โครงการพัฒนาออยตุงฯ จัดให้นักท่องเที่ยวได้ชมนี้ได้มีการรวบรวมเอาศิลปวัฒนธรรมการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอาข่ามาแสดงเพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสดูเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่าที่หาชมได้ยาก ซึ่งจะทำให้การแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมเฉพาะวันหยุดสุดสัปดาห์หรือในช่วงที่เป็นเทศกาลท่องเที่ยวเท่านั้น จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยว นับเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้วัฒนธรรมการละเล่นรวมทั้งเครื่องดนตรีของชาวอาข่ายังคงอยู่ และ

นอกจากการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวอาข่าแล้ว ยังช่วยปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนได้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดความภาคภูมิใจ ความรักและหวงแหนต่อวัฒนธรรมอันมีค่าในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและเผยแพร่อย่างสร้างสรรค์

2. ช่วยเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกให้เข้ามาท่องเที่ยวและเรียนรู้ภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว คือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนในท้องถิ่น และเนื่องจากคอยดูมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่าที่หลากหลายและด้านวิถีชีวิตชุมชนซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีเสน่ห์เป็นของตนเอง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจอยากที่จะเข้ามาสัมผัส เรียนรู้ และหาประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิม

เดิมชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยยังไม่มีติดต่อกับสังคมภายนอกมากนัก วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีจะปรากฏอยู่แต่ภายในชุมชนของตนเองเท่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีไปยังรุ่นต่อรุ่นมากกว่า ไม่ได้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีไปให้กับคนภายนอกได้รู้จัก แต่สำหรับในทุกวันนี้การท่องเที่ยวได้เปิดโอกาสให้ผู้คนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าบ้าน

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนต่างๆ เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวร่วมกับเจ้าบ้านและมีโอกาสพัฒนาสร้างสรรค์ทักษะใหม่ๆ ผ่านกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมและได้ทำความเข้าใจชุมชนท้องถิ่นที่ไปเยือนอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์ผู้วิจัยพบว่า ภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีการเปิดให้บริการโฮมสเตย์อยู่หนึ่งแห่ง คือ “ภูดาวหมอก โฮมสเตย์” ซึ่งโฮมสเตย์เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่เน้นการศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้านหรือคนในชุมชนนั้น จากการสัมภาษณ์เจ้าของโฮมสเตย์ซึ่งเป็นชาวอาข่า ทำให้ทราบว่ามีอาชีพหลักอยู่แล้ว คืออาชีพรับจ้างที่โรงงานน้ำตาลในตัวเมืองเชียงราย แต่ทำโฮมสเตย์เพื่อเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว รวมทั้งเป็นการช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมชาวอาข่าในรูปแบบต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้

เรียนรู้ สัมผัสชีวิต ธรรมชาติที่น่าใจไมตรีของคนในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ ออกสู่สายตาของนักท่องเที่ยว ซึ่งเจ้าของโฮมสเตย์ได้กล่าวเสริมว่า

“...เมื่อมาพักที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ของชาวอาข่าได้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เหมือนกับชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เช่น ทำอาหาร ทำไร่ ทำงานฝีมือต่างๆ...” (วิรพงษ์ วิบูลทวีทรัพย์, 2556: สัมภาษณ์)

สำหรับบ้านที่ใช้เป็นที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยนี้ จะสร้างแยก ออกจากบ้านของชาวอาข่าแต่จะยังคงอยู่ภายในบริเวณรั้วบ้านเดียวกัน ตัวบ้านจะสร้างเป็น รูปแบบที่ค่อนข้างทันสมัย คือใช้ปูนในการก่อสร้างเนื่องจากมีความแข็งแรงกว่า สภาพของ โฮมสเตย์มี 2 ชั้น ทั้งหมด 8 ห้อง ราคาห้องละ 500 - 1,000 บาท แล้วแต่ช่วงเวลาที่พักนักท่องเที่ยวเข้าพัก โดยชั้นล่างแบ่งเป็นห้องพักสำหรับนักท่องเที่ยวสามารถพักได้ห้องละ 2 คน มีเครื่องนอนพร้อม และมีสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ พัดลม น้ำดื่ม กาต้มน้ำไฟฟ้า สำหรับห้องน้ำจะเป็นห้องน้ำรวม ส่วนด้านบนจะเป็นลานกว้างไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมต่างๆ หรือหากนักท่องเที่ยว ประสงค์ที่จะกางเต็นท์ก็สามารถทำได้ ซึ่งในขณะที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ภูดาวหมอกโฮมสเตย์เพิ่งเปิดให้บริการได้เพียง 5 เดือนเท่านั้น และจากการสอบถามเจ้าของโฮมสเตย์ พบว่า ปัจจุบันกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังมีน้อยและอาจยังไม่ดึงดูดใจผู้ที่มาพักอาศัย แบบโฮมสเตย์มากนัก ดังนั้นเพื่อให้แหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็น แหล่งที่พักอาศัยและแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น เจ้าของแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาอยตุงฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจะต้องช่วยกันหากิจกรรมอันหลากหลายที่สามารถดึงดูดให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น ซึ่งเจ้าของโฮมสเตย์ได้บอกถึงกิจกรรมที่จะจัดให้ มีขึ้นในอนาคตว่า

“...ในอนาคตอันใกล้นี้จะจัดให้มีกิจกรรมเพิ่มขึ้น เช่น กิจกรรมการเดินป่า นักท่องเที่ยว จะได้เดินไปด้วยและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติไปด้วย เพราะเส้นทางเดินในป่ามีหลายอย่างให้เรียนรู้ ทั้งต้นไม้ดอกไม้และการดำรงชีพในป่า...” (วิรพงษ์ วิบูลทวีทรัพย์, 2556: สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์เจ้าของโฮมสเตย์ พบว่า ภูดาวหมอกโฮมสเตย์เริ่มเป็นที่รู้จักของ นักท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากการประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาอยตุงฯ

เช่น มีการคิดป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ โดยจะบอกหมายเลขโทรศัพท์และหากนักท่องเที่ยวสนใจสามารถโทรไปสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้

นอกจากการพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้านแล้ว ช่วงเวลากลางคืนในหมู่บ้านยังจัดให้มีลานวัฒนธรรมเพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอาข่า โดยจะเชิญนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมในลานวัฒนธรรมร่วมกับชาวอาข่าคนอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจะเป็นนันทนาการภาคกลางคืน มีการละเล่นดนตรีเพื่อความสนุกสนาน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ระหว่างกัน และมีการบรรยายทางวัฒนธรรมจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับฟังอีกด้วย ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับลานวัฒนธรรมว่า

“...ลานวัฒนธรรมเป็นอีกสถานที่หนึ่งเพื่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรื่องวัฒนธรรมของชาวอาข่า ชาวอาข่าทุกคนรวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านสามารถร่วมรับฟังหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมร่วมกัน...” (ทรงกลด อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นั้นเป็นการท่องเที่ยวที่แฝงไปด้วยสาระความรู้ และยังเป็นการช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชาวอาข่าด้วยอีกทางหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมด้านต่างๆ อันเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรงผ่านการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว เป็นต้นว่าการใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านอย่างแท้จริงไม่ใช่เป็นการแสดงหรือสร้างขึ้นมา นอกเหนือจากนั้นแล้วการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่นเพื่อที่จะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และยังเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของชาวอาข่าในด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอีกด้วย

ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านลบ

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยวมิใช่มีผลกระทบด้านบวกต่อวัฒนธรรมเพียงด้านเดียวแต่การท่องเที่ยวก็ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมต่อชุมชนด้านลบอันเป็นผลเสียหรือเป็นปัญหาของการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งสามารถสรุปผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม

ค่านิยม เป็นแนวความคิด เป็นอุดมการณ์ เป็นความต้องการของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าควรแก่การนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทุกสังคมย่อมจะมีระบบค่านิยมของตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ และคนในแต่ละสังคมมักจะมีค่านิยมที่คล้ายๆ กัน แต่ในสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ในสังคมทำให้คนในสังคมเดียวกันอาจมีค่านิยมที่แตกต่างกันได้ และเมื่อคอยดุงได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวเหล่านี้ก็จะนำค่านิยมของตนเองเข้ามาสู่ชุมชนรอบๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ซึ่งการเกิดขึ้นของกิจกรรมการท่องเที่ยวบนคอยดุงนั้น ได้ส่งผลให้ชุมชนชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็ดรับความเจริญจากภายนอกชุมชนในทุกรูปแบบ ทั้งนี้ความเจริญในมิติต่างๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อค่านิยมบางประการของคนในชุมชน ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการแต่งกาย

การแต่งกายนั้นถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับมนุษย์ ลักษณะการแต่งกายของแต่ละกลุ่มแต่ละเชื้อชาติย่อมแตกต่างกันออกไป ชนเผ่าแต่ละกลุ่มก็เช่นเดียวกันต่างมีชุดประจำเผ่าเป็นของตนเอง จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารพบว่า ชนเผ่าอาข่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ อุโล้อาข่า ลอม้อาข่า และพะหม้ออาข่า แต่ละกลุ่มย่อยจะมีลักษณะการแต่งกายชุดประจำเผ่าที่แตกต่างกันออกไปอีก โดยการแต่งกายของผู้หญิงอาข่าเป็นข้อบ่งชี้อย่างหนึ่งถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มย่อย ซึ่งสามารถสังเกตได้จากลักษณะหมวกของผู้หญิง (ดังภาพผนวกที่ 37)

“...สำหรับชาวอาข่าในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย จะอยู่ในกลุ่มของ”ลอม้อาข่า” หมวกของผู้หญิงจะมีลักษณะแบน มีแผ่นเงินรูปสี่เหลี่ยมคางหมูเซดขึ้นมาจากด้านหลัง ด้านหน้าแต่งด้วยแถวลูกปัดสลับกับแถวกระดุมเงิน ล้อมกรอบใบหน้าด้วยลูกบอลเงิน เหยียดและลูกปัดห้อยเป็นสายประป่า...” (กิ่งแก้ว ชื่นธีระชัย, 2556: สัมภาษณ์)

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการแต่งกายนั้น เป็นลักษณะหนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุด จากการสัมภาษณ์ชาวอาข่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ทำให้ได้ทราบว่าชุดแต่งกายประจำเผ่าจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เสื้อผ้าของชาวอาข่าจะใช้วัตถุดิบเป็นผ้าฝ้าย ในอดีตจะปลูกต้นฝ้าย

เพื่อนำมาปั่นเป็นด้ายเอง เวลาปั่นฝ้ายจะผูกกล่อ้งฝ้ายไว้กับเอว เกี่ยวใยเข้ากับตะขอกงซึ่งเกาะไว้กับต้นขาแล้วปั่นอย่างรวดเร็วออกมาเป็นฝ้ายหนา โดยผู้หญิงจะเป็นคนเรียนรู้วิธีการปั่นฝ้ายและการตัดเย็บเสื้อผ้าให้กับสมาชิกทุกคนในครอบครัว หญิงอาข้าจะได้เรียนรู้การปั่นฝ้ายตั้งแต่อายุ 6-7 ขวบ เพราะหากผู้เป็นแม่ปั่นฝ้ายเพียงคนเดียวจะไม่ทันใช้สำหรับทอผ้าให้กับคนทั้งครอบครัว ดังนั้นในอดีตจึงพบเห็นหญิงอาข้าทอผ้าปั่นฝ้ายกันตลอดเวลาที่ว่างจากการทำงาน ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าเกี่ยวกับการปั่นด้ายในอดีตของชาวอาข้าว่า

“...ผู้หญิงอาข้าจะปั่นด้ายกันตลอดเวลาที่ว่างจากงาน เช่น ระหว่างเดินทางออกไปทำไร่ ขณะแบกฟืน หาบน้ำ แม้กระทั่งนั่งผิงไฟอยู่บ้าน แต่ในปัจจุบันนิยมซื้อฝ้ายดิบจากในเมืองมาอัดเป็นก้อน บรรจุลงในปล้องไม้ไผ่ แล้วค่อยนำมาทอเป็นเส้นด้าย...” (ศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

เมื่อได้เส้นด้ายที่ปั่นออกมาแล้วจะนำไปทอเป็นผืนผ้าหน้ากว้างประมาณ 17-20 เซนติเมตร โดยใช้ที่กระตุกแบบยืนทอ จากนั้นนำผ้าที่ได้ไปย้อมครามจนกว่าจะได้สีน้ำเงินเข้มเกือบดำ ซึ่งการย้อมผ้านี้ใช้เวลาย้อมประมาณหนึ่งเดือนเพราะต้องย้อมซ้ำไปซ้ำมาหลายครั้ง หลังจากนั้นจึงนำไปตัดเย็บด้วยมือเป็นเสื้อ กระโปรง กางเกง หมวก แล้วปักลวดลายต่างๆ พร้อมทั้งตกแต่งด้วยเครื่องประดับอื่นๆ อีก เช่น เครื่องเงินรูปร่างต่างๆ เมล็ดเดือย ลูกปัดหิน ขนนก ขนไก่ ย้อมสี เปลือกหอย เป็นต้น ซึ่งทั้งผู้ชายและผู้หญิงชาวอาข้า จะมีลักษณะการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าดังต่อไปนี้

การแต่งกายชุดประจำเผ่าอาข้าชายแบบดั้งเดิม

การแต่งกายของผู้ชายชาวอาข้าแบบดั้งเดิมนั้น โดยทั่วไปผู้ชายจะสวมเสื้อสีดำแขนยาวทรงกระบอกผ่าหน้าอกมีเชือกผูกแทนกระดุม เสื้อจะไม่คับหรือหลวมต้องพอดีตัว มีลายปักประดับชายเสื้อโดยรอบและรอบตะเข็บทั้งข้างซ้ายและขวา หรือบางทีถ้าไม่มีปักชายจะปักประดับอย่างงดงามที่สาบด้านหน้าส่วนกางเกงนั้นจะนุ่งกางเกงสีดำคล้ายกางเกงขาก๊วยแต่ช่วงขาจะแคบกว่าเล็กน้อย (ดังภาคผนวกที่ 38) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายการแต่งกายของผู้ชายอาข้า ไว้ดังนี้

“...การแต่งกายของผู้ชายลอมมีอาข้าไม่ได้แตกต่างจากอาข้ากลุ่มอื่นมากนัก บางครั้งมีผ้าโผกสีดำมาพันรอบหัวและมีสร้อยเงินมัดห้อยบริเวณหน้าผาก...” (อภิชาติ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

“...ผู้ที่มีฐานะดีจะตกแต่งเสื้อผ้าด้วยเครื่องประดับที่มีราคา เช่น กระดุมเงิน เหรียญเงิน อยู่ตรงบริเวณไหล่และหน้าอก...” (อศวิน พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

การแต่งกายชุดประจำเผ่าอาข่าหญิงแบบดั้งเดิม

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารและคำบอกเล่าของชาวอาข่า พบว่าในบรรดาผู้หญิงชาวอาข่าด้วยกัน การแต่งกายของผู้หญิงชาวอาข่าถือได้ว่าเป็นชนเผ่าที่มีเครื่องแต่งกายที่สวยงามที่สุดชนเผ่าหนึ่ง ผู้หญิงชาวอาข่าจะแต่งกายแตกต่างกันไปตามวัย คือ เมื่อยังเป็นเด็กจะนุ่งกระโปรงสวมเสื้อสีดำติดกระดุมเงินหรือไม่ติดก็ได้สวมหมวกที่เป็นผ้ามีเครื่องประดับเพียงเล็กน้อย แต่เมื่อเริ่มโตเป็นสาวจะนุ่งกระโปรงสีดำมีจีบรอบเอว ชายกระโปรงสั้นเหนือเข่า ขอบกระโปรงจะอยู่ต่ำกว่าสะดือเล็กน้อย สำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะมีผ้าคาดอกเป็นเสื้อชั้นใน ส่วนเสื้อตัวนอกเป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้ามีแขนยาวทรงกระบอกติดกระดุมเงิน ที่แขนทั้งสองข้างปักลายด้วยผ้าแถบสีเป็นลวดลายต่างๆ ติดกระดุมเงินแผ่นกลมแบนขนาดใหญ่ประดับที่หน้าอกสวมรัดน่องเป็นผ้าสีดำสวมหมวกทรงแบน (ดังภาพผนวกที่ 39) ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้กล่าวเสริมว่า

“...การแต่งกายและการตกแต่งเครื่องประดับของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว และผู้หญิงสูงอายุ จะใช้เครื่องประดับน้อยกว่าผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน...” (วราพร พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอาข่าแบบดั้งเดิม ผู้ชายจะแต่งกายแบบเรียบง่ายสวมเสื้อคอกลมแขนยาวผ่าหน้ามีรายละเอียดของการปักและการประดับประดาที่หลากหลายใช้ลวดลายและสีสันเช่นเดียวกับเสื้อของผู้หญิง ส่วนกางเกงจะไม่มีการตกแต่ง ในบางโอกาสจะใช้ผ้าโพกศีรษะสีดำ ส่วนผู้หญิงชาวอาข่าเมื่อแต่งตัวครบเครื่องนั้นจะสวยงามเป็นอย่างมากตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า เครื่องแต่งกายประกอบด้วยหมวกทรงแบน เสื้อตัวสั้นแขนยาวปักลวดลายอย่างสวยงามสวมกระโปรงจีบรอบสั้นเหนือเข่าและสวมรัดน่อง สำหรับเครื่องประดับนั้นส่วนใหญ่จะถูกเย็บติดกับเสื้อผ้า แต่ก็ยังนิยมสวมเครื่องเงินเป็นกำไลคอและข้อมือ รวมทั้งนิยมประดับตกแต่งหมวกด้วยเหรียญและเครื่องเงิน

การแต่งกายของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

หลังจากการเข้ามาของโครงการพัฒนาคอยคองฯ และการเกิดขึ้นของการท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นมาท่องเที่ยวยังคอยคองเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้วัฒนธรรมของคนเมืองได้แพร่กระจายขึ้นไปบนคอย เกิดค่านิยมใหม่ๆ ขึ้น โดยเฉพาะค่านิยมด้านการแต่งกายของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือเป็นแฟชั่นการแต่งกายที่ทันสมัยตามแบบอย่างของนักท่องเที่ยวชุดประจำเผ่าแบบดั้งเดิมถูกเก็บเอาไว้ใช้สำหรับโอกาสพิเศษและจำกัดอยู่กับเฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น

“...วัฒนธรรมการแต่งกาย ปัจจุบันจะมีเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้นที่จะแต่งชุดประจำชนเผ่า นอกนั้นก็แต่งเฉพาะเวลาที่มีงานพิธีกรรมที่สำคัญภายในหมู่บ้าน...” (อภิสิทธิ์ พิมลรักษา เกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า ในชีวิตประจำวันผู้ชายส่วนใหญ่จะนิยมสวมเสื้อเชิ้ตหรือเสื้อยืด สีส้นแตกต่างกันออกไปตามสะดวกตามแบบอย่างคนพื้นราบ สวมกางเกงขาวโตนสีมืดหรือกางเกงยีนส์ นอกจากนี้ผู้ชายบางกลุ่มโดยเฉพาะผู้ชายวัยกลางคนขึ้นไปจะนิยมสวมเสื้อสีดำแขนยาวทรงกระบอกตามแบบดั้งเดิม ส่วนท่อนล่างใส่กางเกงขาวสีเข้ม สำหรับผู้หญิงในหมู่บ้านจะนิยมสวมเสื้อผ้าตามแบบคนพื้นราบเช่นเดียวกับผู้ชาย คือหันมาสวมเสื้อยืด ไม่นิยมใส่กระโปรงเหมือนเมื่อก่อนแต่หันมาใส่กางเกงกันมากขึ้น เนื่องจากสะดวกต่อการทำงาน (ดังภาพผนวกที่ 40-42) ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าถึงความรู้สึกเวลาใส่ชุดแบบคนพื้นราบว่า

“....การแต่งกายแบบคนพื้นราบทำให้รู้สึกมั่นใจ สะดวกสบาย ไม่ต้องกลัวว่าใครจะมามองว่าเป็นคนไม่ทันสมัย...” (ธรรมบุญ พิมลดำรงเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

ทางด้านเด็กวัยรุ่นในหมู่บ้าน ยังสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่าทุกคนแต่งกายแบบคนพื้นราบจนกลายเป็นเรื่องธรรมดาเพราะเนื่องจากตั้งแต่จำความได้ก็เห็นพ่อแม่ใส่เสื้อผ้าแบบคนพื้นราบกันแล้ว หรือในบางครั้งพ่อแม่ได้ออกไปนอกหมู่บ้านจะหาซื้อเสื้อผ้ามาให้ ทั้งเสื้อยืดและกางเกง แต่พอโตขึ้นมาจะเป็นคนออกไปเลือกซื้อด้วยตนเองตามใจชอบ ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแต่งกายของวัยรุ่นในปัจจุบันว่า

“...เด็กวัยรุ่นสมัยนี้ไม่ใส่ชุดประจำเผ่ากันแล้วหันไปแต่งกายแบบคนในเมืองตามแฟชั่น เพราะแบบสวย ใส่แล้วรู้สึกดี” (กรรณิการ์ อยู่ลือ, 2556: สัมภาษณ์)

และจากการสังเกตบริเวณกาดคอยตุง ที่อยู่ใกล้กับบริเวณหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ซึ่งเป็นสถานที่ที่จัดไว้สำหรับขายสินค้าของชนเผ่าต่างๆ มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเลือกชมและเลือกซื้อสินค้าอยู่เป็นจำนวนมาก พบว่าชาวอาข่าบางคนที่มาขายของนั้นบางคนแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอย่างครบถ้วน บางคนแต่งชุดประจำเผ่าแค่เพียงบางส่วน และบางคนก็แต่งกายแบบคนพื้นราบ แต่เป็นที่สังเกตได้ว่าคนที่แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษ ผู้ให้ข้อมูลซึ่งมีอาชีพค้าขายอยู่บริเวณกาดคอยตุง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการแต่งกายว่า

“...การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอาข่ามาขายของ ทำให้ดูเด่น เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว และก็ทำให้ขายของได้ดีขึ้นด้วย แต่ถ้าวินไหนไม่ได้ขายของก็จะแต่งกายแบบคนพื้นราบ...” (ชนิษฐา พิมพ์รักษากุล, 2556: สัมภาษณ์)

พ่อค้าแม่ค้าบางรายได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงเหตุผลที่บางครั้งชอบแต่งตัวแบบคนพื้นราบว่า

“...เห็นนักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่งตัวสวยๆ เราก็อยากแต่งให้ทันสมัยแบบเขาบ้าง พอได้เข้าไปในเมืองก็ไปหาซื้อมาลองใส่...” (อาจุ นายเชอะ, 2556: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ชาวอาข่าในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีการแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิง เด็กวัยรุ่น หรือผู้สูงอายุ ไม่ค่อยมีคนในหมู่บ้านแต่งกายด้วยชุดแต่งกายประจำเผ่ากันมากนัก นอกจากผู้สูงอายุเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิยมการเลียนแบบวัฒนธรรมการแต่งกายตามอย่างนักท่องเที่ยว แต่จากการศึกษายังพบอีกว่านอกจากการท่องเที่ยวแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการแต่งกายประจำเผ่าที่เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม มีสาเหตุอีกประการหนึ่ง คือเนื่องจากความรู้สึกรักของชนในชุมชนเองที่มองว่าการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าไม่สะดวกในการออกไปทำงานและการเดินทางออกไปนอกชุมชนเนื่องจากมักได้รับความรังเกียจจากคนในเมืองและอีกประการหนึ่งมองว่าเป็นการเสียเวลาหากต้องมานั่งฝ้าย ทอผ้า และตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เอง เพราะใช้เวลาในการผลิตแต่ละชิ้นตอนค่อนข้างนาน ซึ่งวิถีชีวิตในปัจจุบันมีความรีบเร่งต้องแข่งขันกับเวลาอยู่เสมอ ถ้าหากซื้อจะมีขายอยู่ตามร้านหลายแห่งแต่จะมีราคาแพงมาก

ดังนั้นจึงทำให้ชาวอาข่าหันมาเลือกการแต่งกายแบบคนพื้นราบ แต่ใช้ว่าชาวอาข่าในหมู่บ้านจะแต่งกายแบบคนพื้นราบทุกคน ยังคงมีบางคนใช้เวลาออกไปขายของก็จะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอาข่า เพื่อเรียกความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเลือกซื้อสินค้า นอกจากนี้จะมีชาวอาข่าบางกลุ่มที่แต่งกายแบบครึ่งท่อน คือ นำเสื้อแบบชุดประจำเผ่ามาสวมใส่กับกางเกงยีนส์ หรือการสวมใส่เสื้อชนเผ่ากับผ้าถุงสวมรัดน่อง แต่ไม่สวมหมวกหรือเครื่องประดับเงิน ซึ่งค่านิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบที่เข้ามาในหมู่บ้านนี้ ทุกคนในหมู่บ้านมีความรู้สึกพอใจและมั่นใจในการสวมใส่ และถึงแม้ว่าคนในหมู่บ้านจะมีชุดประจำเผ่าก็ตามแต่ชาวอาข่าจะเก็บไว้และนำมาสวมใส่เฉพาะในโอกาสพิเศษ ในพิธีกรรม หรืองานพิธีต่างๆ เท่านั้น

การแต่งกายในงานพิธีกรรมหรืองานพิธีต่างๆ ในปัจจุบัน

แต่เดิมการแต่งกายในงานพิธีกรรมสำคัญของชาวอาข่า เช่น การแต่งงาน งานศพ ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนนิยมแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอย่างสวยงาม โดยเฉพาะผู้หญิงที่จะแต่งกายด้วยเครื่องทรงต่างๆ อย่างครบชุด แต่ในปัจจุบันการแต่งกายในชีวิตประจำวันได้เปลี่ยนแปลงไป จึงมีผลทำให้การแต่งกายในงานพิธีกรรมต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า การแต่งกายในงานพิธีกรรมของชาวอาข่าได้เปลี่ยนแปลงไป คือ ปัจจุบันในงานพิธีกรรมต่างๆ ผู้ชายและผู้หญิงมีทั้งการแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่าและไม่ได้แต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่าสำหรับผู้ที่ไม่แต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่าแบบครบชุดส่วนใหญ่นั้นจะเป็นเจ้าภาพการจัดงานและบรรดาญาติ พี่ น้อง เท่านั้น นอกเหนือจากนี้จะนิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบ นั่นก็คือการสวมเสื้อยืด เสื้อเชิ้ต กางเกงผ้าหรือกางเกงยีนส์

จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่และมีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมศพ พบว่าการแต่งกายในงานพิธีกรรมศพของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด คือ คนที่ยังคงแต่งชุดประจำชนเผ่าเหล่านั้นจะเป็นบรรดาญาติๆ ของผู้เสียชีวิต และผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาร่วมงานเพียงบางคนเท่านั้น ซึ่งจากการสังเกตการณ์พบว่ามีจำนวนไม่เกิน 10 คน ที่เหลือจะแต่งกายแบบคนพื้นราบตามสมัยนิยม ทั้งนี้ในพิธีกรรมศพชาวอาข่าไม่คำนึงว่าจะต้องแต่งกายมาร่วมงานด้วยสีขาว-ดำ เหมือนกับคนพื้นราบสามารถสวมใส่เสื้อผ้าสีอะไรก็ได้แต่ต้องไม่ใช่สีที่ดูฉูดฉาดจนเกินไป ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งที่มาร่วมงาน ได้เล่าถึงสาเหตุที่แต่งชุดประจำเผ่ามาร่วมงานว่า

“...อยากแต่งกายให้ถูกต้องตามประเพณีแบบเก่า เป็นการอนุรักษ์ของเดิมไว้ และการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าถือว่าเป็นการไว้ทุกข์ให้กับผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย...” (วุฒิชัย อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

สำหรับงานพิธีในที่นี้ คือ งานที่ทางหน่วยราชการต่างๆ ได้จัดขึ้น เช่น งานวันเฉลิมพระชนมพรรษา งานต้อนรับบุคคลสำคัญ ฯลฯ ซึ่งทางราชการได้ขอความร่วมมือมายังผู้ใหญ่บ้าน ให้นำสมาชิกในหมู่บ้านแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวแต่การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าแบบดั้งเดิมนี้เป็นไปในลักษณะของการตอบสนองของทางราชการ ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติ หรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในปัจจุบัน

หากมองในภาพรวมแล้วการแต่งกายในงานพิธีกรรมหรือพิธีต่างๆ ในปัจจุบันไม่นิยมสวมชุดประจำเผ่าอีกต่อไปที่ยังคงสวมใส่อยู่ส่วนมากจะเป็นเจ้าภาพงาน ผู้สูงอายุ หรือการแต่งชุดประจำเผ่าเพื่อตอบสนองให้กับทางราชการ ซึ่งเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้นและจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมงานพิธีกรรมศพ พบว่าไม่สามารถกำหนดรูปแบบการแต่งกายของคนในหมู่บ้านให้แต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่าได้อีกต่อไป เพราะทุกคนต่างมีอิสระในการกำหนดรูปแบบการแต่งกายตามความพึงพอใจของตนเอง และจากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นในเรื่องของการแต่งกายในงานพิธีกรรมหรือพิธีต่างๆ ของชาวอำเภอบ้านนาป่าสักในปัจจุบัน สามารถสรุปได้ว่ามีลักษณะการแต่งกาย 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การแต่งกายชุดประจำเผ่า โดยจะเป็นลักษณะแบบดั้งเดิม คือ ผู้ชายสวมเสื้อสีดำ แขนยาว มีปกประดับลวดลายอย่างงดงามที่สาบเสื้อด้านหน้า ส่วนกางเกงจะนุ่งกางเกงขาวสีดำนวลีลายกางเกงขาก๊วย ส่วนผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสีดำมีจีบรอบเอว สวมเสื้อคอกลมผ่าหน้ามีแขนยาว ทรงกระบอกติดกระดุมเงินที่แขนทั้งสองข้างปกปลายด้วยผ้าแถบสีเป็นลวดลายต่างๆ สวมรัดน่องเป็นผ้าสีดำ ใส่เครื่องประดับเงิน สวมหมวกทรงแบน

2. การแต่งกายแบบคนพื้นราบ คือ สวมเสื้อเชิ้ต เสื้อยืด กางเกงขาว

3. การแต่งกายแบบผสมผสานระหว่างชุดประจำเผ่าและเสื้อผ้าแบบคนพื้นราบ คือ ผู้ชายจะสวมเสื้อประจำชนเผ่าและสวมกางเกงสีทึบขาวหรือกางเกงยีนส์ สำหรับผู้หญิงจะไม่เห็นการแต่งกายแบบผสมผสานแต่จะเป็นการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า แต่จะไม่สวมหมวก หรือเครื่องประดับต่างๆ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในการแต่งกายของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย แห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายในชีวิตประจำวันทั่วไปหรือการแต่งกายในงานพิธีกรรมและพิธีต่างๆ นั้น มักจะพบเห็นการแต่งกายครบทั้ง 3 ลักษณะ แสดงว่าในหมู่บ้านแห่งนี้ได้มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมการแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวอาข่าและการแต่งกายตามแบบอย่างคนพื้นราบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวส่งผลทำให้ค่านิยมการแต่งกายของชาวอาข่าเปลี่ยนแปลงไป และนอกจากนี้ยังมีอิทธิพลจากสิ่งอื่นๆ ร่วมด้วย อาทิเช่น การส่งเสริมและการพัฒนาของภาครัฐและเอกชน การพัฒนาทางด้านการศึกษา สื่อหรือเทคโนโลยีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ที่ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวอาข่าด้วยทั้งสิ้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงค่านิยมด้านวัตถุและความทันสมัย

เมื่อการท่องเที่ยวได้ขยายเข้าไปยังสถานที่ใดก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านต่างๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนากระบวนสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบสื่อสาร ฯลฯ ความเจริญทางด้านวัตถุและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยก็เช่นเดียวกัน เมื่อกระแสนักท่องเที่ยวได้ไหลบ่าเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยวอย่างคอบคองความเปลี่ยนแปลงที่เข้าสู่พื้นที่รอบๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั่นก็คือความทันสมัยที่ได้นำเอาวัตถุหรือเทคโนโลยีเข้ามา ซึ่งวัฒนธรรมทางด้านวัตถุหรือเทคโนโลยีต่างๆ นั้น มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

และเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นมาเที่ยวบนคอบคองเป็นจำนวนมาก จนมีส่วนทำให้วิถีชีวิตของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีการเปลี่ยนแปลงไป การท่องเที่ยวถือเป็นตัวสร้างรายได้ให้กับชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยได้เป็นอย่างดี ในอดีตการใช้เงินของชาวอาข่าจะไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย แต่เมื่อได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้ชาวอาข่ามีรายได้มากขึ้นและมีศักยภาพในการใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน รวมทั้งชาวอาข่ายังได้เห็นพฤติกรรมเรื่องการใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยว จึงเป็นผลทำให้ชาวอาข่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้จ่ายเงิน และจากการได้พูดคุยกับชาวอาข่าในหมู่บ้านพบว่า ปัจจุบัน “เงิน” นับเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของทุกคน เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพราะในยุคที่อะไรๆ ก็ต้องใช้เงินซื้อจะซื้ออะไรก็ต้องควักเงินออกจากกระเป๋าจ่ายไม่ว่าจะเป็นคนเฒ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองหรือแม้กระทั่งกับคนที่อยู่ห่างออกไปจากความเจริญก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าว่า

“...สมัยก่อนไม่จำเป็นต้องใช้เงินเท่าไร แต่เดี๋ยวนี้ต้องดิ้นรนหาเงินมาซื้อสิ่งของเพื่ออำนวยความสะดวกกันมากขึ้น...” (วราพร พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

ความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัยต่างๆ ที่แผ่ขยายเข้ามา ทำให้ชาวอาข่าในหมู่บ้านให้ความสนใจกับเรื่องของวัตถุความสะดวกสบายในชีวิตประจำวันมากกว่าสิ่งอื่นใด มีการลอกเลียนตามแบบอย่างนักท่องเที่ยวและตามแบบแฟชั่นที่นิยมกันของคนพื้นราบ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ผู้วิจัยสังเกตพบว่าเกือบทุกบ้านมีรถจักรยานยนต์ใช้ หรือบางครอบครัวที่มีฐานะดีจะมีรถกระบะ อีกทั้งภายในบ้านยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เตาแก๊ส หม้อหุงข้าว ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านว่า

“...เมื่อก่อนนี้จะไปไหนเราก็เดินกันไป ไกลแค่ไหนก็เดินได้ แต่สมัยนี้ไม่ได้แล้วทุกบ้านต้องมีรถมอเตอร์ไซด์ แค่ว่าไปหาเพื่อนในหมู่บ้านก็ยังคงขี่มอเตอร์ไซด์ไป มันสะดวกและเร็วทันใจ...” (อาจุ นายเซอะ, 2556: สัมภาษณ์)

“...มีหม้อหุงข้าว เตาแก๊สใช้ดีแบบนี้เอง ไม่ต้องมานั่งผาฝืนนั่งก่อไฟ ชีวิตสบายขึ้นเยอะ...” (วราพร พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า โทรศัพท์มือถือได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันและมีการใช้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความนิยมใช้โทรศัพท์มือถือในกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านเพราะแสดงถึงความภาคภูมิใจและความโก้เก๋ และแม้ว่าภายในหมู่บ้านจะมีโทรศัพท์สาธารณะแบบหยอดเหรียญไว้ให้บริการ 1 ตู้ แต่ชาวอาข่าก็เลือกที่จะใช้โทรศัพท์มือถือมากกว่า เนื่องจากโทรศัพท์มือถือสามารถพกพาได้ มีความสะดวกรวดเร็ว สามารถใช้บริการได้เกือบทุกพื้นที่ และการให้บริการโทรศัพท์มือถือในปัจจุบันไม่เพียงแต่การโทรออกและรับสายเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้ด้วย ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าถึงสาเหตุในการเลือกใช้โทรศัพท์มือถือว่า

“...โทรศัพท์เป็นเหมือนทุกอย่าง สามารถใช้งานได้หลากหลาย เช่น ใช้พูดคุย ถ่ายรูป ฟังเพลง เล่นเกมส์สะดวกสบายทุกอย่าง...” (ธรรมบุญ พิมลดำรงเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

เทคโนโลยีถือเป็นมิติหนึ่งของวัฒนธรรม และถึงแม้เราจะรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยและความสะดวกสบายเข้ามา แต่ก็เหมือนกับที่เราได้รับเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่นมาด้วย ซึ่งจะนำไปสู่ความอ่อนแอทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเดิมของบรรพบุรุษถูกมองข้ามและไม่มี การนำมาพัฒนาสืบต่อกัน โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าว่า

“...เวลาทำงานกลับบ้านหรือถ้ามีเวลาว่างจะดูทีวี ลูกหลานเลิกเรียนกลับมาบ้าน ก็เล่นอินเทอร์เน็ตบ้าง คุยโทรศัพท์บ้าง คนในครอบครัวเริ่มห่างเหินกัน ไม่มีเวลาพูดคุยกันในเรื่อง วัฒนธรรมเหมือนเมื่อก่อน เด็กสมัยนี้เลยไม่ค่อยรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมชนเผ่าของตนเองมากนัก...” (ทรงกลด อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

พฤติกรรมค่านิยมทางด้านวัตถุได้ฝังลึกลงไปในชีวิตวิถีนี้ เสมือนเป็นปัจจัยที่ 5 ชาวบ้านในหมู่บ้าน บางคนยึดติดอยู่กับความเจริญของวัตถุข้าวของต่างๆ คิดว่าถ้ามีเครื่องใช้ไม่สอย เครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านี้แล้ว หมายถึงว่าพวกตนกำลังมีความเจริญ ถ้าใครไม่มีถือว่าตกยุค ไม่ทันสมัยพฤติกรรมเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัวทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว อันเกิดมาจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลือง เป็นผลให้หลายครอบครัวมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นรายได้ ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จนเกิดการกู้หนี้ยืมสินขึ้น ซึ่งจากการสำรวจของฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2555 พบว่าชาวอาข่า ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีครัวเรือนที่เป็นหนี้สินทั้งสิ้น 28 ครัวเรือน จากทั้งหมด 95 ครัวเรือน คิดเป็น 26.6 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่มาก รวมจำนวนเงินที่เป็นหนี้ทั้งหมด 2,315,900 บาท และจากการสอบถามเกี่ยวกับแหล่งเงินกู้ที่ชาวอาข่าในหมู่บ้านไปกู้ยืมเงิน พบว่านิยมไปกู้ยืมเงินด้วยกัน 3 แหล่งคือ กองทุนหมู่บ้าน ญาติ/เพื่อนบ้าน และสถาบันการเงิน โดยผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้กล่าวถึงการใช้จ่ายของชาวอาข่าในหมู่บ้านว่า

“...ของบางอย่างแพงมาก แต่ถ้าแลกกับความสะดวกสบายก็ต้องยอม บางคนเงินไม่พอจะซื้อต้องไปกู้ยืมมา หรือไม่ก็ซื้อแบบผ่อนส่ง เป็นหนี้กันทั้งนั้น...” (อานนท์ พิมลรักษา เกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

และสำหรับความก้าวหน้าด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีที่ทันสมัย คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตได้เริ่มเข้ามามีส่วนสำคัญในการติดต่อสื่อสารมากขึ้น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตนี้ ถือว่าเป็นเทคโนโลยีแห่งยุคสมัยที่กลุ่มคนรุ่นใหม่จะต้องใช้เป็น จากการสังเกตการณ์ไม่พบว่ามีร้านอินเทอร์เน็ตอยู่ภายในหมู่บ้าน แต่จะมีเพียงบางบ้านเท่านั้นที่มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตใช้ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกวัยรุ่นที่นิยมความทันสมัยทางบ้านค่อนข้างมีฐานะดี ซึ่งเทคโนโลยีที่เข้ามา

เหล่านี้ได้ส่งผลให้พวกเขาและเธอหลงใหลไปกับความทันสมัยต่างๆ นอกจากนี้แล้วบางบ้านยังมีการติดตั้งอุปกรณ์ดาวเทียมที่ส่งคลื่นโทรทัศน์มาจากทั่วโลก ซึ่งสื่อเหล่านี้มีอิทธิพลในการเผยแพร่รายการต่างๆ มีการโฆษณาสินค้าและบริการใหม่ๆ ตลอดจนสินค้าฟุ่มเฟือยต่างๆ ทำให้ผู้บริโภคค่านิยมชมชอบในสิ่งที่มีความทันสมัย รวมถึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่เห็นจากสื่อเหล่านี้อีกด้วย

จากการศึกษาพบว่า ชาวอาข่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเดิมมีวิถีชีวิตเรียบง่ายไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อเรื่องการใช้จ่ายแต่เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นมาเที่ยวคอยดูจึงทำให้วิถีชีวิตแบบเรียบง่ายเริ่มหายไปเรื่อยๆ เปลี่ยนเป็นการฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อมากขึ้น ซึ่งสามารถเห็นได้จากการซื้อสิ่งของอำนวยความสะดวก เครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้าน เช่น หม้อหุงข้าว โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิม แต่อย่างไรก็ตามนอกจากการท่องเที่ยวแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งนั้นก็เกิดจากกระแสสังคมภายนอกที่รุกเข้ามา รวมทั้งสื่อต่างๆ ก็มีอิทธิพลในการเผยแพร่ไม่ว่าจะเป็นรายการทางโทรทัศน์ ทั้งการโฆษณาสินค้าและบริการ สิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ทำให้เกิดค่านิยมในด้านวัตถุและความทันสมัย รวมทั้งการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่เห็นจากสื่ออีกด้วย

1.3 การเปลี่ยนแปลงค่านิยมด้านการบริโภค

การบริโภคของชนเผ่าอาข่าแบบดั้งเดิม

แต่เดิมในชีวิตประจำวันของชาวอาข่าจะนิยมการบริโภคอาหารอย่างง่ายๆ มีการปรุงอาหารเพื่อรับประทานกันเองภายในครอบครัว ชาวอาข่าจะเน้นรับประทานอาหารประเภทข้าว และพืชผักต่างๆ ไม่มีเนื้อสัตว์ อาหารส่วนใหญ่จะเป็นประเภทต้ม ไม่ใช้น้ำมันพืชและเครื่องปรุงรส โดยมากปรุงจากพืชผักที่หาได้ตามท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าถึงการรับประทานอาหารในอดีตว่า

“...ในแต่จะมีจะไม่มีเนื้อสัตว์ นอกจากในช่วงที่มีเทศกาลหรืองานพิธีกรรมต่างๆ จะมีการฆ่าหมู ไก่ หรือควาย หลังจากบวงสรวงเสร็จจะนำเนื้อสัตว์มาทำอาหารกิน...” (ชนินฐา พิมลรักษากุล, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชาวอาข่าไม่นิยมทานขนมหรือของที่มีรสหวานจัด ของขบเคี้ยวกินเล่นของชาวอาข่าจะเป็นผลไม้ ลูกไม้ หรือรากไม้ และด้วยวิถีชีวิตที่พึ่งพาป่าและธรรมชาติเช่นนี้จึงทำให้ชาวอาข่ามีสุขภาพที่ดี ซึ่งจากการได้พูดคุยกับชาวอาข่าพบว่าในอดีตแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวอาข่ามีอยู่ 2 แหล่ง คือ

1. การปลูกพืชผักไว้รับประทานเอง เช่น ข้าว ผักกาด พริก มะเขือ เป็นต้น โดยจะปลูกไว้ในแปลงบริเวณไร่ของตนเอง

2. การหาของป่าเป็นอาหาร โดยหาบริเวณป่าใกล้ๆ หมู่บ้าน ซึ่งอาหารที่หาได้นั้นจะเป็นตามฤดูกาล เช่น หน่อไม้ เห็ด แมลงต่างๆ เป็นต้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เล่าถึงลักษณะอาหารในอดีตว่า

“...อาหารที่กินทุกมื้อจะมีน้ำพริกเป็นหลัก เช่น น้ำพริกถั่วเน่า น้ำพริกมะเขือเทศ แกงส้มด้วยผักต้ม นอกจากนี้จะมีผัดผักต่างๆ แกงหน่อไม้แกงเห็ด...” (ชนิษฐา พิมพ์รักษากุล, 2556: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า สิ่งสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคของชาวอาข่าในอดีตนั้นคือวิธีการรับประทานอย่างเรียบง่าย ไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยในการรับประทานอาหาร มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคเป็นส่วนใหญ่ซึ่งในบางครั้งอาจจะมีมากเพียงพอเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ สำหรับอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์จะนำมาประกอบอาหารรับประทานเนื่องในโอกาสพิเศษเท่านั้น นอกจากนี้ยังไม่นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปมาบริโภคแต่จะรับประทานพืชผักที่ปลูกเองหรือหาได้จากป่าใกล้ๆ หมู่บ้าน

การบริโภคของชนเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

จากการลงพื้นที่ในหมู่บ้านและได้พูดคุยกับชาวอาข่า ทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันข้าวยังคงเป็นอาหารหลัก กับข้าวของชาวอาข่าในยังคงมีกรรมวิธีในการผลิตอย่างง่าย ๆ โดยในแต่ละมื้อยังคงประกอบด้วยข้าวเพียง 1-2 อย่างเหมือนเดิม แต่เรื่องค่านิยมการบริโภคที่ได้เปลี่ยนแปลงไปหรือเพิ่มเติมเข้ามาในหมู่บ้าน คือมีการซื้ออาหารมารับประทาน ได้แก่ อาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม ปลาทุบไซ้ หรืออาหารกระป๋อง เป็นต้น อาหารสดที่นิยมซื้อมาบริโภค เช่น ผักต่างๆ เนื่องจากชาวบ้านมีการปลูกพืชผักรับประทานกันเองน้อยลง พวกเนื้อสัตว์ต่างๆ เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อไก่ อีกทั้งยังมี

การดัดแปลงอาหารที่รับประทานให้มีเครื่องปรุงรสเพิ่มขึ้น เช่น ใส่น้ำปลา ซิอิ๊วขาว หรือผงปรุงรส ในอาหารบางชนิด ซึ่งในปัจจุบันแหล่งอาหารที่คนในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยสามารถเลือกซื้อได้มีอยู่ 2 แหล่ง คือ

1. ร้านขายของชำภายนอกหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย คือ เป็นร้านขายของชำของคนพื้นราบมีให้เลือกหลายร้าน อยู่บริเวณก่อนทางขึ้นคอย ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตร จะมีสินค้าขายเกือบทุกอย่าง เช่น น้ำมัน กะปิ น้ำตาล น้ำปลา เกลือ อาหารกระป๋อง หรืออาหารแห้ง และหากชาวอาข่าบางคนมีโอกาสได้เข้าไปในตัวเมืองจากกลับอาจซื้อของจากร้านค้าในตัวเมืองกลับมาด้วย ซึ่งในการซื้อครั้งหนึ่งจะซื้อคราวละมากๆ เพราะไม่มีโอกาสได้ไปซื้อบ่อยนัก

2. ร้านขายของชำภายในหมู่บ้าน ซึ่งภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีร้านขายของชำอยู่ 2 ร้าน ขายพวกอาหารแห้งต่างๆ เช่น ไข่ไก่ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ปลากระป๋อง น้ำปลา ผงปรุงรส เป็นต้น ร้านในหมู่บ้านนี้ชาวบ้านจะมาใช้บริการอยู่ตลอดจากการสังเกตพบว่าการซื้อจะเป็นการซื้อทีละน้อยเช่น ซื้อไข่ไก่ 1-2 ฟอง ซื้อปลากระป๋องทีละกระป๋อง เป็นต้น

ในการลงพื้นที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า มีร้านขายของชำอยู่หนึ่งร้านที่เปิดขายอาหารตามสั่งด้วย โดยจะขายเป็นอาหารแบบพื้นเมืองตามสั่งทั่วไป และยังมีขายพวกขนมขบเคี้ยว ไอศกรีม และเครื่องดื่มต่างๆ จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านทำให้ทราบว่า ตนเองนั้นเคยมีอาชีพเป็นพ่อครัวอยู่ต่างประเทศ และในเมืองมาก่อน ได้เห็นอาหารและขนมมากมายหลายอย่างที่ในหมู่บ้านยังไม่มี จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าอยากจะนำสินค้าพวกนี้มาลองขายในหมู่บ้าน เจ้าของร้านคนนี้ให้ข้อมูลว่า

“...เคยไปเป็นพ่อครัวอยู่ที่ไต้หวันและร้านอาหารในตัวเมือง จังหวัดเชียงราย พอกลับมาหมู่บ้านเห็นเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามา จึงเปิดร้านขายของและขายอาหารตามสั่ง เผื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในหมู่บ้านจะได้แวะซื้อหรือนั่งกิน...” (เอนก พรจรัสโชค, 2556: สัมภาษณ์)

ร้านค้าที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนี้ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับชาวอาข่าในหมู่บ้าน และเกิดขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่แวะเข้ามาเดินเที่ยวชมหมู่บ้าน ซึ่งการที่มีร้านขายของชำและร้านอาหารเกิดขึ้นในหมู่บ้านนี้ ด้านหนึ่งถือเป็นการลดคุณค่าบรรยากาศของหมู่บ้านชาวเขา อีกด้านหนึ่งทำให้ค่านิยมในการบริโภคของชาวอาข่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย โดยในปัจจุบันที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีการบริโภคทั้งอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปที่หาซื้อได้ง่าย มีการบริโภคขนมถุง ขนมอบกรอบหลายแบบหลายยี่ห้อ ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่ง ได้เล่าว่า

“...เมื่อก่อนไม่มีร้านขายของนะ ปลุกพืชผักเองกินเองเหลือก็นำมาแบ่งปันเพื่อนบ้านแต่พอมีร้านขายของมันสะดวกดี อยากกินอะไรก็ไปหาซื้อมา...” (ชนิษฐา พิมลรักษากุล, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากจะมีร้านขายของอยู่ในหมู่บ้านแล้วผู้วิจัยยังพบอีกว่า มีชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยได้ไปขายอาหารอยู่บริเวณกาดคอยตุง ซึ่งอาหารที่ขายนั้นเป็นกล้วยเดี่ยว จากการสอบถามแม่ค้าชาวอาข่าได้เล่าให้ ฟังว่า เมื่อก่อนตนเองนั้นทำไร้แต่ขายได้ไม่แน่นอน และเห็นว่ามีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวพระตำหนักคอยตุงกันมาก จึงเกิดความคิดว่าอยากจะขายของให้นักท่องเที่ยว แต่สินค้าชนเผ่ามีคนขายมากแล้วจึงขายอาหารเพราะยังไม่ค่อยมีคนขายซึ่งอาหารที่นำมาขายนี้ได้ไปสั่งจากร้านในเมืองมาอีกที ส่วนใหญ่แล้วลูกค้าที่มารับประทานอาหารมีทั้งนักท่องเที่ยวและคนในหมู่บ้าน

และจากการที่ผู้วิจัยสังเกตบริเวณกาดคอยตุงเห็นได้ว่า นอกจากร้านขายกล้วยเดี่ยวแล้วยังพบว่ายังมีร้านขายขนมจีน ร้านขายลูกชิ้นทอด และร้านขายเครื่องดื่ม ร้านขายอาหารเหล่านี้ได้รับความสนใจจากทั้งนักท่องเที่ยวและชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่มารับซื้ออาหารรับประทานกันอยู่ตลอด โดยเฉพาะในตอนกลางวัน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลได้เล่าถึงการซื้ออาหารรับประทานว่

“...เห็นนักท่องเที่ยวเค้าซื้อกินกันสะดวกดีไม่ต้องเสียเวลานั่งทำคูน่าอร่อยด้วยเลยลองซื้อกินดู...” (วราพร พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

“...กินกล้วยเดี่ยวครั้งแรกตอนที่ได้เข้าไปในเมือง อร่อยดีติดใจ โชคดีที่กาดคอยตุงมีขายชอบมากินบ่อยๆ...” (อาจุ นายเชอะ, 2556: สัมภาษณ์)”

อย่างไรก็ตาม ในชีวิตประจำวัน แต่ละครัวเรือนยังคงมีการประกอบอาหารรับประทานกันเองอยู่ ซึ่งหากวันไหนที่ไม่ได้ซื้ออาหารสำเร็จรูปก็จะเก็บหรือหาพืชผักจากบริเวณป่าใกล้หมู่บ้านมาทำรับประทานโดยการเปลี่ยนแปลงค่านิยมการบริโภคนี้มีทั้งการเลือกรับ เช่น มีการใช้น้ำปลา น้ำตาลทรายมาปรุงรสของอาหารและการเอาอย่าง เช่น การรับประทานขนมขบเคี้ยว รับประทานอาหารที่ทำขายสำเร็จรูป หรืออาหารกระป๋อง เป็นต้น

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการบริโภคของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย พบว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมด้านการบริโภคที่เกิดขึ้นนี้ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวที่

พ่อค้าแม่ค้าต้องการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว อีกส่วนหนึ่งนั้นเกิดจากการติดต่อกับคนพื้นราบ ทำให้มีการรับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของคนพื้นราบเข้ามาปรับใช้ในการบริโภคอาหารของชาวอาข่า ทำให้ชาวอาข่าได้เรียนรู้ว่ามีอาหารอีกหลายอย่างที่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยยังไม่มี เนื่องจากในอดีตการดำเนินชีวิตของชาวอาข่าในหมู่บ้านจะอยู่อย่างเรียบง่ายผูกพันกับธรรมชาติ อาหารในชีวิตประจำวันก็จะหามาจากป่าหรือตามไร่นาของตนเองเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพวกน้ำพริกและผักดองต่างๆ แต่ในปัจจุบันคนในหมู่บ้านมีวิวัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ มีการรับวัฒนธรรมการบริโภคจากคนพื้นราบเข้ามาในชีวิตประจำวันมากขึ้นเป็นลำดับ พบว่าการเปลี่ยนแปลงการบริโภคของชาวอาข่ามีลักษณะเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม คือยังคงมีการนำอาหารที่ได้จากท้องถิ่นมาบริโภคกันอยู่บ้าง ขั้นตอนวิธีการปรุงยังคงเป็นแบบง่ายๆ เหมือนเดิมแต่จะมีการปรับเปลี่ยนจากเดิมเล็กน้อย คือได้เพิ่มเครื่องปรุงรสเข้าไป เช่น น้ำปลา ผงชูรส ซีอิ๊วขาว ซึ่งผู้วิจัยมีโอกาสได้รับประทานอาหารของชาวอาข่าชนิดหนึ่ง คือ “ข้าวปุก” แต่เดิมข้าวปุกเป็นอาหารที่ใช้สำหรับในงานพิธีกรรม แต่ในปัจจุบันข้าวปุกเป็นอาหารหรือของว่างของชาวอาข่า จะรับประทานในช่วงฤดูหนาว เพราะจะช่วยให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย วิธีการทำข้าวปุก คือนำข้าวเหนียวมาแช่น้ำไว้ 1 คืน จากนั้นนำมาหนึ่งให้สุกแล้วนำมาตำในครกให้ละเอียดคนนำมาคลุกกับงา แล้วนำไปย่างหรือทอดก็ได้ และต้องรับประทานในขณะที่ร้อนๆ อยู่ ชาวอาข่าแนะนำว่าเวลากินอาจจะจิ้มกับน้ำตาลเพื่อเพิ่มรสชาติให้มีความหวานขึ้นก็ได้

นอกจากนี้แล้วอาหารที่ทำสำเร็จรูปที่ขายอยู่ตามร้านค้าได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ นิยมซื้อมารับประทานกันทุกคน ในขณะเดียวกันอาหารการกินในวิถีชีวิตแบบเดิมเริ่มเปลี่ยนไป มีร้านขายของชำในหมู่บ้าน มีการออกจากหมู่บ้านไปหาซื้ออาหารบริเวณร้านค้าก่อนทางขึ้นคอยตุงหรือในเมือง ร้านค้าเหล่านี้มักนำสินค้าบริโภคมาจำหน่าย มีทั้งอาหารสดและอาหารแห้ง เช่น ไข่ไก่ หมู เนื้อ ปลา ผักชนิดต่างๆ ที่มีให้เลือกซื้ออย่างมากมาย แต่เมื่อซื้อแล้วยังคงต้องนำไปปรุงเป็นอาหารอีกครั้ง ซึ่งค่านิยมการบริโภคที่เปลี่ยนไปนี้คนในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้การยอมรับและนำมาผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมการบริโภคแบบเดิมได้อย่างลงตัว

การท่องเที่ยวถือได้ว่ามีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในชุมชนบริเวณรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวทางอ้อม เพราะแหล่งที่มีการท่องเที่ยวนั้นจะเกิดการพัฒนาทางด้านต่างๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนเปิดรับความเจริญจากภายนอกมากขึ้น จึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยว ซึ่งหากมองในมุมหนึ่งนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ดีในแง่ของการพัฒนาและความ

สะดวกสบายที่มีมากขึ้น แต่หากการพัฒนาเหล่านี้เข้ามาจนเกินไปอาจทำให้วิถีชีวิตของชาวอาข่าเปลี่ยนไปและสูญเสียเอกลักษณ์ที่เคยมีมาในอดีต ซึ่งแบบอย่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวนั้นมีผลต่อวัฒนธรรมของคนในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิต ดังนั้นการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวจึงเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ อาจทำให้ชุมชนหมดเสน่ห์ที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมในอนาคต

2. การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อการนับถือศาสนา

ตามที่คุณวิจัยได้อธิบายไปแล้วข้างต้นเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาของชาวอาข่าว่าอาข่าเป็นชนเผ่าที่มีความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ ภูตผีปิศาจ ไสยศาสตร์ สิ่งเร้นลับ พิธีกรรมคำสอนที่ได้รับการปลูกฝังมาจากบรรพบุรุษและสืบทอดปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยตลอดทั้งชีวิตของชาวอาข่าจะผูกพันอยู่กับภูตผีสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เดิมศาสนาที่ชาวอาข่าหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยนับถืออยู่นั้นจัดอยู่ในลัทธิบูชาผีที่เรียกว่า “เหนะ” ในบรรดาผีที่นับถือมีอยู่มากมายทั้งผีดีและผีร้ายโดยเชื่อว่าผีต่างๆ เหล่านี้สิงสถิตทั่วไปทุกหนทุกแห่ง แต่ที่นับถือและให้ความสำคัญมากคือ “อะฟีเปาะเลาะ” (ผีบรรพบุรุษ) โดยในปีหนึ่งๆ จะมีการทำพิธีเซ่นไหว้ประจำปีของหมู่บ้าน

“...ผี ในที่นี้คือ บรรพบุรุษของเราที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวอาข่าเชื่อว่าการเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข แต่หากลบหลู่จะทำให้มีอันเป็นไปและให้โทษต่อผู้คนที่ต้องทำพิธีเซ่นไหว้ขอมา...” (อาหือ ยาแปงกู๋, 2556: สัมภาษณ์)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า การท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยน้อยมาก จากการสัมภาษณ์ชาวอาข่าคิดว่าสาเหตุที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา คือ ความเจริญที่เริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนไป ประกอบกับการประกอบพิธีกรรมของอาข่ามีขั้นตอนในการประกอบพิธีหลายขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อน อีกทั้งยังต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม เนื่องจากจะทำสิ่งใดต้องใช้เงินซื้อหา ทำให้ชาวอาข่ามีภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในงานพิธีกรรมสูงมาก ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งซึ่งเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ อธิบายถึงสาเหตุที่ตนเองเปลี่ยนศาสนาว่า

“...ที่เปลี่ยนศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่ต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เพราะบางประเพณีอาจต้องใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมหลายวันหรือทั้งวัน ซึ่งศาสนาที่เปลี่ยนมานับถือนั้นมีความสะดวกและง่ายต่อการดำรงชีวิตมากกว่าที่ผ่านมา...” (อำพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งในการเปลี่ยนศาสนา คือผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิม เริ่มเสียชีวิตไปทีละคนสองคน ไม่มีผู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าวต่อ จึงทำให้ชาวอาข่าบางคนไม่แน่ใจกับขั้นตอนแต่ละขั้นของพิธีกรรมนั้นๆ จึงไม่กล้าจะประกอบพิธีกรรมกันเอง

“...ชาวอาข่าเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นสำคัญมาก ไม่สามารถทำผิดขั้นตอนได้ แม้แต่ขั้นตอนเดียว ถ้าทำผิดอาจมีผลถึงแก่ชีวิตได้...” (อำพล อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามโดยส่วนใหญ่แล้วชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเลือกที่จะเปลี่ยนศาสนา มานับถือศาสนาพุทธ แต่มีบางส่วนที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโปรเตสแตนต์และคาทอลิกนอกจากนี้ยังมีชาวอาข่าอีกจำนวนหนึ่งที่ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษกันอยู่แต่ยังนานวันคนที่นับถือผีบรรพบุรุษก็ยิ่งลดน้อยลงไปทุกที จากการสำรวจข้อมูลของฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง พบว่า ในปีพ.ศ. 2555 ประชากรชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธมากถึง 326 คน ศาสนาคริสต์ 127 คน และที่ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษอยู่ 125 คน (ฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง, 2555) ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวถึงการเปลี่ยนมานับถือศาสนาในปัจจุบันว่า

“...เมื่อก่อนทุกคนนับถือบรรพบุรุษกันหมด แต่เดี๋ยวนี้ก็เปลี่ยนไปเป็นพุทธบ้าง คริสต์บ้าง แต่ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดหากมีพิธีกรรมขึ้นในหมู่บ้านทุกคนก็จะออกมาช่วยกัน ไม่มีใครแบ่งแยกศาสนา...” (อศวิน พิมลสกุลรักษา, 2556: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวมีผลกระทบกับการเปลี่ยนศาสนาน้อยมาก ส่วนใหญ่แล้วการเปลี่ยนศาสนาเนื่องมาจากศาสนาเดิมไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวอาข่า ซึ่งในปัจจุบันไม่ว่าจะนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์ ชาวบ้านสามารถจะจัดงานตามประเพณีทุกอย่างได้แล้วแต่ชาวบ้านจะเลือกทำ เพียงแต่ห้ามไม่ให้มีการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ผีเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น พิธีไล่ชิงช้า พิธีปีใหม่ไข่มวง ชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ยังคง

เข้าร่วมประเพณีนี้กันอยู่เป็นประจำทุกปี โดยจะละเว้นการประกอบพิธีกรรมต่อผีและบรรพบุรุษเท่านั้น

3. การเปลี่ยนแปลงด้านภาษา

เดิมชาวอาข่า หมูบ้านอาข่าปากกล้วย ใช้ภาษาอาข่าในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันนี้ผู้วิจัยยังพบว่ามีการใช้ภาษาอาข่าในการติดต่อสื่อสารอยู่เช่นเดิม แต่จะมีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปพูดภาษาไทยกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากมีความทันสมัย มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และระบบการจัดการศึกษา เช่น เวลาไปโรงเรียนครูจะใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับนักเรียน อีกทั้งชาวอาข่าในหมู่บ้านได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ทำให้พ่อแม่พยายามฝึกหัดให้ลูกของตนเองพูดภาษาไทยโดยตนเองจะใช้ภาษาไทยพูดกับลูก แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งนั้นก็ยังคงพูดภาษาอาข่ากับบุตรหลานและคนในครอบครัวอยู่เช่นเดิม

สำหรับผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ขายอาหาร ขายของที่ระลึก จะมีการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวอยู่เป็นประจำ ซึ่งภาษาที่นิยมใช้ติดต่อสื่อสารจะเป็นภาษาไทย เนื่องจากง่ายต่อการติดต่อสื่อสารและสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจมากกว่าการใช้ภาษาอาข่า จากการสัมภาษณ์แม่ค้าชาวอาข่าเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารปรากฏว่า ภาษาที่ใช้สื่อสารมากที่สุดคือภาษาไทย แต่สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะใช้ภาษาอังกฤษ ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าสามารถพูดภาษาอังกฤษได้เพียงบางคำเท่านั้นซึ่งเป็นคำที่ไม่ยาก เช่น ขอบคุณ สวัสดี นอกจากนั้นก็จะใช้ภาษาท่าทางประกอบ เช่น การทำมือประกอบคำพูด ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแม่ค้าท่านหนึ่งมีประสบการณ์การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“...ถ้าหากมีที่สอนภาษาให้ก็อยากที่จะไปเรียน เพราะบางทีมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาซื้อของจะได้สื่อสารกันรู้เรื่องมากขึ้นกว่านี้...” (กรรณิการ์ อยู่ลือ, 2556: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยยังคงให้ภาษาอาข่าในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน แต่มีชาวอาข่าบางส่วนที่นิยมพูดภาษาไทยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในหมู่เด็กวัยรุ่นจนถึงวัยกลางคน ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นและการได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ที่แพร่กระจายเข้ามาในหมู่บ้าน และสำหรับชาวอาข่าที่ต้องติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเป็นประจำจะนิยมใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากทำให้การสื่อสารสะดวกและเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน นอกจากนี้ชาวอาข่าบางครอบครัวมีความเชื่อว่าการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเป็นการเพิ่ม

ศักดิ์ศรีของครอบครัวให้ดูดี เป็นคนทันสมัยเทียบเท่ากับคนในเมือง จึงมีบางครอบครัวได้พยายามสอนให้ลูกหลานพูดภาษาไทยแทนภาษาอาข่า โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านวัฒนธรรมทางภาษา อันเป็นการลดศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมทางภาษาของตนและถือเป็นผลกระทบทางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง

4. การลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม

เมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ แล้ว สิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ การเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกกลับไปฝากญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง ซึ่งการเข้ามาของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการไหลเวียนของผู้คนหรือนักท่องเที่ยวเข้าไปยังสถานที่ท่องเที่ยว โดยคนในละแวกนั้นเริ่มปรับตัวด้วยการนำสิ่งของเครื่องใช้หรือสินค้าต่างๆ มาวางจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวโดยเน้นความเป็นของแท้ทางวัฒนธรรม

ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดการนำงานศิลปหัตถกรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ามาเป็นสินค้าที่ระลึกเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่สินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าประเภทงานหัตถกรรม ซึ่งเป็นงานที่ผลิตขึ้นจากฝีมือของคนในชนเผ่า โดยอาศัยภูมิปัญญาการฝึกหัดการเรียนรู้และการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอีกทั้งยังเป็นการดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชนเผ่า การสะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าด้วย

สำหรับงานหัตถกรรมของชาวอาข่าที่นำมาขายในระยะแรกนั้นยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าทั่วไปที่ใช้สอยในชีวิตประจำวันอาทิเช่น เสื้อผ้า ถ้วยชาม เครื่องเงิน ลูกปัด เป็นต้น แต่ในปัจจุบันสินค้าหัตถกรรมชาวเขากลายเป็นจุดสำคัญของการท่องเที่ยว จึงได้พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายเป็นของใช้และสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งเล่าว่า

“...สตรีอาข่ามีชื่อเสียงในการปักลวดลายลงบนผ้าอย่างสวยงาม เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว เราจึงนำลายปักบนผ้ามาดัดแปลงให้เป็นสินค้าใหม่ๆ อยู่ตลอด เช่น กระเป๋า เป้ พวงกุญแจ ปลอกหมอน...” (ศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์) นอกจากนี้เธอยังกล่าวต่ออีกว่า

“...สมัยก่อนสินค้าชนเผ่าถือเป็นสินค้าที่แปลกใหม่ จะขายดีมากเพราะเป็นงานที่ทำด้วยมือทั้งหมด งานแต่ละชิ้นจะมีรูปแบบและลักษณะที่ไม่ซ้ำกันเลย...” (ศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า บริเวณแหล่งท่องเที่ยวบนดอยสูงมีร้านขายของที่ระลึกของชาวเขาอยู่เป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยสูงมีจำนวนมากขึ้น ความต้องการของที่ระลึกจึงมากตามไปด้วย ประกอบกับการมองเห็นช่องทางทำมาหากินของชาวเขาบางคน จึงได้ไปรับซื้อสินค้าทางวัฒนธรรมจากโรงงานบริเวณแม่สาย ในตัวเมืองเชียงรายหรือจังหวัดใกล้เคียงมาขาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าชาวอาข่าได้เล่าถึงสินค้าที่นำมาขายว่า

“...ตอนแรกขายสินค้าจะเป็นงานฝีมือทำเองหมด แต่เดี๋ยวนี้นักท่องเที่ยวเยอะ ถ้าทำเองจะไม่ทันขาย เพราะใช้เวลาทำนานบางอย่างเป็นเดือนเป็นปีก็มี ไปรับเขามาขายสะดวกกว่า...” (วุฒิชัย อภิสุนทรกุล, 2556: สัมภาษณ์)

“...ของที่รับมาขายบางที่ก็รับมาจากโรงงานที่แม่สาย ตัวเมืองเชียงราย จังหวัดใกล้เคียงบ้าง บางครั้งก็รับจากพม่า อยากได้แบบไหนสามารถโทรสั่งได้เลย จากนั้นเราก็ไปรับเอามาขาย...” (กรรณิการ์ อยู่ลือ, 2556: สัมภาษณ์)

สำหรับการผลิตจากแหล่งที่จำหน่ายเหล่านี้จะมีการผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก มักใช้วัสดุที่มีคุณภาพด้อยกว่า และมีการดัดแปลงจากลักษณะเดิมเพื่อให้ดูมีความทันสมัยเพื่อเอานักท่องเที่ยวเนื่องจากมุ่งเน้นด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ ส่งผลทำให้งานหัตถกรรมนั้นลดคุณค่าของการเป็นงานศิลปะแบบดั้งเดิมของชนเผ่าอาข่าลงไป อีกทั้งยังเป็นการทำลายคุณค่าของงานศิลปะให้หมดความนิยมลงอีกด้วย ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวว่า

“...สินค้าที่รับมาขายนั้น คิดว่ามีการปรับเปลี่ยนและลอกเลียนแบบมาบ้าง เพื่อให้เกิดความทันสมัยและเป็นที่ถูกใจของนักท่องเที่ยว แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์เดิมไว้ด้วย...” (อานนท์ พิมลรักษาเกียรติ, 2556: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันชาวอาข่าหันมานิยมเปิดร้านขายของที่ระลึกเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายสินค้าที่เป็นสินค้าจำพวกงานศิลปหัตถกรรม แต่มักจะมีการดัดแปลงรูปแบบ

ของชิ้นงานให้ปรับเปลี่ยนไปจากรูปแบบดั้งเดิมและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น การปักผ้าเมื่อก่อนจะเป็นการปักด้วยมือมีลวดลายแบบดั้งเดิม แต่ในปัจจุบันมีการใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วยเพื่อให้งานนั้นออกมาได้รวดเร็วต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งคุณภาพของงานจะสู้ไม่ได้กับชิ้นงานที่ปักด้วยมือที่มีความประณีตกว่า และถึงแม้ว่าชาวอาข่าจะไม่ได้เป็นคนผลิตสินค้าที่พวกเขาหรือเธอนำมาขายทั้งหมด แต่ความต้องการซื้อของนักท่องเที่ยวก็ไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด เพราะแรงจูงใจในการซื้อไม่ได้อยู่ที่วัตถุหรือกระบวนการผลิตว่ามาที่ไหน แต่อยู่ที่ความหมายที่แฝงไว้ในตัวสินค้าซึ่งหมายถึงความเป็นชาติพันธุ์นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม งานศิลปหัตถกรรมนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบดั้งเดิมกลายมาเป็นศิลปหัตถกรรมเพื่อการท่องเที่ยว คือมีการผสมผสานระหว่างศิลปหัตถกรรมแบบดั้งเดิมกับแบบสมัยใหม่ มีการประดิษฐ์รูปแบบให้ทันสมัย รวมถึงการใช้วัสดุใหม่ๆที่มีความแข็งแรงทนมาทดแทน แต่ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าผลกระทบจากการท่องเที่ยวนี้จะเป็นการทำให้ลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมลงทั้งหมด แต่ในอีกด้านหนึ่งถือว่าการปรับปรุงวัฒนธรรมให้มีส่วนช่วยอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอาข่าบางส่วนให้คงไว้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า กรณีศึกษา หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุงฯ 2) ศึกษาถึงผลของการท่องเที่ยวที่ส่งผลกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย และ 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ได้แก่ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม แนวคิดความทันสมัย แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาวิจัย ตลอดจนข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความสำคัญเพื่อนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นในวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการใช้ทั้งวิธีสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ร่วมด้วย สำหรับเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบนำสัมภาษณ์ซึ่งจะใช้ลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามได้อย่างอิสระ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป หลังจากดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาตามประเด็นที่ศึกษา ซึ่งการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

คอยตุงเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงราย ด้วยความโดดเด่นและมีความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวจึงทำให้คอยตุงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในทุกๆ ฤดูกาล เนื่องจากคอยตุงเป็นยอดเขาสูง เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานางนอน กั้นพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้พื้นที่บนคอยตุงยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์

ต่างๆ ประกอบไปด้วย ชาวอาข่า ลาหู่ มูเซอ ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยลัวะ และจีนก๊กมินตั๋ง จำนวน 29 หมู่บ้าน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมของชาวไทยภูเขา มีการดำเนินชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมสอดคล้องกับธรรมชาติด้วยการยึดหลักความพอเพียงและการพึ่งพาตนเอง โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมีวัฒนธรรมและประเพณีที่งดงามแปลกตาในช่วงเวลาที่ต่างกันของปี

ในอดีตบนดอยดงมีสภาพเป็นเทือกเขาหัวโล้น จนกระทั่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี หรือ “สมเด็จพระย่า” ได้เสด็จมายังดอยดงและทอดพระเนตรเห็นผืนป่ากำลังถูกทำลาย จึงทรงมีพระราชดำริว่า “ฉันจะปลูกป่าบนดอยดง” หลังจากนั้นในปีพ.ศ. 2531 รัฐบาลไทยในสมัยที่ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ เป็นนายกรัฐมนตรีจึงอนุมัติโครงการพัฒนา ดอยดงฯ เพื่อสนองพระราชปณิธานของสมเด็จพระย่า โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบต่อแผนงานหลักที่นำเสนอ มีภาครัฐและภาคเอกชนร่วมมือกันดำเนินการในทุกขั้นตอน โดยกองทัพบกเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานกับส่วนราชการต่างๆ ร่วมกับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงซึ่งเป็นตัวแทนภาคเอกชนได้เริ่มจัดทำโครงการพัฒนา ดอยดงฯ ขึ้นเพื่อที่จะฟื้นฟูความเจริญให้กับทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาชาวเขาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากโครงการปลูกป่าและการพัฒนาชาวเขาแล้ว ยังเริ่มมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น การพัฒนาการเดินทางคมนาคมให้เป็นถนนลาดยางมีความสะดวกสบายขึ้น การพัฒนาไฟฟ้าและพลังงาน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เป็นต้น ซึ่งภายหลังจากที่สมเด็จพระย่าสวรรคต ทางโครงการพัฒนา ดอยดงฯ จึงทูลขอพระราชทานุญาตจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เปิดพื้นที่โครงการพัฒนา ดอยดงฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนทั่วไป โดยเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2535

ปัจจุบันโครงการพัฒนา ดอยดงฯ ให้บริการทางด้านการท่องเที่ยวแบบครบวงจร สำหรับแหล่งท่องเที่ยวบนดอยดงที่มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปเยี่ยมชม ได้แก่ พระตำหนักดอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ พระธาตุดอยตุง สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง และหมู่บ้านอาข่า ปากกล้วย นอกจากนี้มีการให้บริการด้านอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก และที่พักอย่างดอยตุง ลอดจ์ (Doitung Lodge) ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ตลอดทั้งปี

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวดังที่กล่าวไปแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวบางส่วนสนใจที่จะเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของหมู่บ้านชาวเขา โดยหมู่บ้านที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปเยี่ยมชม คือ หมู่บ้านอาข่า ปากกล้วย เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวอย่างพระตำหนักดอยตุง การเดินทางจึงค่อนข้างสะดวกและเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาจำกัด สำหรับในพื้นที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

ปัจจุบันยังไม่มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะแวะเข้ามาชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวอาข่าภายในหมู่บ้าน หาชื้อของฝากของที่ระลึกไม่นานก็จะกลับออกมาและไม่นิยมพักค้างแรมในหมู่บ้าน

ภายหลังจากที่คอยตุงถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มีโอกาสด้อนรับผู้คนจากทั่วทุกสารทิศทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมชมเพื่อสัมผัสความงดงามทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชนเผ่า จึงทำให้คอยตุงเล็กๆ แห่งนี้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยได้รับผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมหลายประการ ทั้งในลักษณะที่ยังไม่เห็นเด่นชัดว่าเป็นภาพบวกหรือภาพลบ รวมทั้งในลักษณะที่เห็นเป็นภาพบวกและภาพลบอย่างชัดเจน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เน้นใน 2 ลักษณะ คือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ โดยมีรายละเอียดและข้อสรุปดังต่อไปนี้

ผลกระทบด้านบวก

ในแง่ของผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมของชาวอาข่า เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทาง เข้ามาท่องเที่ยว ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมของชุมชนทางด้านบวกในหลายประเด็น จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์การเล่นแบบดั้งเดิมของชาวอาข่าที่กำลังจะเลือนหายไป โดยมีการรวบรวมนำศิลปวัฒนธรรมการเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอาข่ามาแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับชมในโอกาสต่างๆ เช่น การเดินรำอาข่า การเล่นกระทุ้งไม้ไผ่ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยฟื้นฟูและสืบทอดทางด้านเครื่องดนตรี มีการส่งเสริมให้เยาวชนฝึกเล่นเครื่องดนตรีเพื่อไปแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์และช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมอันน่าภาคภูมิใจของชาวอาข่าอีกทางหนึ่ง

สำหรับการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของชาวอาข่าไปสู่นักท่องเที่ยวและคนต่างถิ่นที่เข้ามาชมชุมชนชาวอาข่า พบว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านนั้นทำให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยอันเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่นเพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างการเข้าใจในอันติระหว่างกัน และถือได้ว่าเป็นผลกระทบของการท่องเที่ยวในทางที่ดียิ่ง

ผลกระทบด้านลบ

การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบด้านลบต่อวัฒนธรรมของชาวอาข่าหลายประการที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการแต่งกาย พบว่าในปัจจุบันชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าป่ากล้วยแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าน้อยลง หันมาแต่งกายแบบคนพื้นราบด้วยเสื้อผ้าที่ทันสมัยมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันยังคงพบว่าการแต่งกายแบบผสมผสานระหว่างเสื้อผ้าแบบคนพื้นราบและชุดประจำเผ่าด้วย ทั้งนี้การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่ามักสวมใส่เฉพาะในโอกาสพิเศษหรืองานงานพิธีกรรมที่สำคัญเท่านั้น เช่น พิธีศพ พิธีแต่งงาน เป็นต้น สำหรับค่านิยมด้านวัตถุและความทันสมัยเมื่อการท่องเที่ยวหลังไหลเข้าสู่คอกสูง ทำให้วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชาวอาข่าเริ่มเลือนหายไป เปลี่ยนเป็นความฟุ้งเฟ้อ ชาวอาข่าให้ความสนใจกับเรื่องของวัตถุความสะดวกสบาย เงินกลายเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของทุกคน เห็นได้จากสิ่งของอำนวยความสะดวกเครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้าน เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นอกจากพฤติกรรมที่แสดงออกมาของนักท่องเที่ยวแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งนั้นก็เกิดจากกระแสสังคมภายนอกที่รุกเข้ามา รวมทั้งสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่อีกด้วย ส่วนค่านิยมในด้านการบริโภคเนื่องจากมีร้านค้าและร้านอาหารเกิดขึ้นมากมาย ส่งผลให้ค่านิยมการบริโภคของชาวอาข่าเปลี่ยนไปจากเดิม ชาวอาข่าในหมู่บ้านนิยมบริโภคอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูป มีการบริโภคขนมถุง ขนมอบกรอบ แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าการบริโภคอาหารแบบท้องถิ่นอยู่แต่มีการดัดแปลงอาหารที่รับประทานโดยใช้เครื่องปรุงรสเพิ่มขึ้น

ในด้านความเชื่อในการนับถือศาสนา จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อความเชื่อในการนับถือศาสนาน้อยมาก สาเหตุที่ชาวอาข่าเปลี่ยนการนับถือศาสนาจากความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษมาเป็นศาสนาอื่นนั้น เนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้เปลี่ยนไป ชาวอาข่าในหมู่บ้านต้องรีบออกไปทำงานหาเงินนอกหมู่บ้าน ประกอบกับการประกอบพิธีกรรมของอาข่ามีขั้นตอนหลายขั้นตอน ยุ่งยากซับซ้อน อีกทั้งยังต้องใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนมาก นอกจากนี้ผู้รู้เรื่องวัฒนธรรมขั้นตอนการประกอบพิธีเริ่มเสียชีวิตไปไม่มีใครสืบทอด โดยศาสนาที่ชาวอาข่าในหมู่บ้านเปลี่ยนมานับถือมากที่สุดคือ ศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ และคาทอลิกตามลำดับ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านภาษา ชาวอาข่าในหมู่บ้านเริ่มใช้ภาษาไทยในการสื่อสารมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่เด็กวัยรุ่นจนถึงวัยกลางคน เนื่องจากความทันสมัยและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และระบบการจัดการศึกษาที่ขยายเข้ามาในหมู่บ้าน และสำหรับชาวอาข่าในหมู่บ้านที่มีอาชีพขายอาหาร ขายของที่ระลึกจะมีการติดต่อสื่อสารกับ

นักท่องเที่ยวอยู่เป็นประจำ ซึ่งภาษาที่นิยมใช้ติดต่อสื่อสารจะเป็นภาษาไทย เนื่องจากง่ายต่อการพูดคุยและสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจมากกว่าการใช้ภาษาอาข่า แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติจะใช้ภาษาอังกฤษซึ่งชาวอาข่าสามารถพูดภาษาอังกฤษได้เพียงบางคำซึ่งเป็นคำที่ไม่ยากเท่านั้น ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศให้กับชาวอาข่าที่สนใจ โดยอาจให้โรงเรียนในพื้นที่เปิดสอนภาษาต่างประเทศให้กับคนทั่วไป จัดตั้งชมรมสอนภาษา หรือเปิดรับอาสาสมัครที่มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศมาสอนภาษาอังกฤษให้กับชาวอาข่าที่สนใจ

นอกจากนี้ในส่วนของการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม พบว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการนำงานศิลปหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอาข่ามาเป็นสินค้าที่ระลึก มีร้านค้าที่ขายหัตถกรรมชาวอาข่าเป็นจำนวนมาก งานบางชิ้นที่ผลิตออกมาเกิดการลดคุณค่าของงานลงไปเนื่องจากมุ่งเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ เช่น ในการปักผ้ามีการใช้เครื่องปักในการผลิตเข้ามาช่วยทำให้ผลิตภัณฑ์ออกมาไม่ละเอียดสวยงามเท่ากับการปักด้วยมือ มีการไปรับซื้อสินค้าจากโรงงานหรือแหล่งอื่นมาขาย เช่น โรงงานที่แม่สาย ในตัวเมืองเชียงราย หรือจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งการผลิตจากแหล่งที่จำหน่ายเหล่านี้จะมีการผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ใช้วัสดุที่มีคุณภาพด้อยกว่าและมีการดัดแปลงจากลักษณะเดิมเพื่อให้ดูมีความทันสมัยเอาใจนักท่องเที่ยว

ถึงแม้การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีชีวิตของชาวอาข่าหลายประการ แต่ไม่ได้ทำให้ชาวอาข่าต่อต้านความทันสมัยและการพัฒนาที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยวแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกันยังคงพบว่า มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาเที่ยวชมและสัมผัสถึงกลิ่นอายของประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอาข่าที่ได้รับการผสมผสานจากวัฒนธรรมที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง และจะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่คอยดูจึงได้มีผลกระทบมากมายต่อแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่บริเวณโดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่หากแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีการวางแผนในการรองรับที่ดีย่อมสามารถรับมือและจัดการกับผลกระทบต่างๆ ที่จะตามมาได้

อภิปรายผล

คอยดูเป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งในจังหวัดเชียงรายที่มีศักยภาพและความน่าสนใจในทุกๆ ด้านเนื่องด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันงดงาม ประกอบกับภูมิอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี จึงเป็นแรงดึงดูดผู้คนจากทั่วทุกสารทิศให้เดินทางขึ้นมาท่องเที่ยวบนคอยแห่งนี้ และเป็นที่รู้กันว่าเมื่อได้ขึ้นมาท่องเที่ยวนบนคอยดูแล้ว สถานที่ท่องเที่ยวบนคอยดูที่มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวนิยมขึ้นไปเยี่ยมชม ได้แก่ พระตำหนักคอยดู สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ สวนรุกขชาติ

แม่ฟ้าหลวง และพระธาตุดอยตุง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วบริเวณพื้นที่รอบๆ ยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิต ที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวไทยภูเขาที่ดำเนินชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติมาเนิ่นนาน

ด้วยลักษณะที่ตั้งและภูมิอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปีประกอบกับความมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่หลากหลาย ดอยตุงจึงได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในผู้ที่รักธรรมชาติและต้องการที่จะศึกษาวัฒนธรรมต่างถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ วรรณ วท้านิช (2547) ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์นั้นต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่แปลกและแตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตน การเดินทางท่องเที่ยวย่อมจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากไม่มีอะไรดึงดูดความสนใจ ดังนั้นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยปัจจัยทั้ง 2 ชนิดนี้ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งดอยตุงมีพร้อมทั้งธรรมชาติที่สวยงาม การคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบาย สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมอันหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงไม่น่าแปลกใจที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศจำนวนมากได้เดินทางไปเยี่ยมชมเยือน ดอยตุงและหมู่บ้านชาวเขาบริเวณใกล้เคียงอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยที่พร้อมรอต้อนรับนักท่องเที่ยว ภายในหมู่บ้านมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมทั้งในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านที่น่าสนใจ และสิ่งแวดลอมที่เหมาะสมในการนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้จุดเด่นของหมู่บ้านแห่งนี้คือ ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอย่างพระตำหนักดอยตุงเพียง 500 เมตร จึงทำให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวเพื่อเข้าชมภายในหมู่บ้านค่อนข้างสะดวก ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของ วรรณ วท้านิช (อ้างแล้ว) ที่กล่าวไว้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นที่รู้จักมีคนเข้าไปท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความรวดเร็วของการคมนาคมด้วย โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการเดินทางสะดวกและอยู่ไม่ไกลมากจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาดอยตุงฯ แล้วอยากจะสัมผัสวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมชาวเขาไปพร้อมๆ กัน

อย่างไรก็ตาม จากการผลักดันให้ดอยตุงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าเยี่ยมชมก่อให้เกิดผลตามมาในหลายๆ ด้าน ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย โดยผลดีที่เห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นไปตามความต้องการของทุกฝ่ายคือ การท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นและส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้พบว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาบนดอยตุงหลายอย่าง ทั้งการบริการในด้าน

ต่างๆ เพื่อรองรับกับการท่องเที่ยว มีการปรับปรุงระบบการคมนาคมให้เกิดความสะดวกมากขึ้น สอดคล้องกับผลการค้นพบของ สุริย์ บุญญานุพงศ์ (2539) ที่ศึกษาถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการท่องเที่ยวได้เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างรวดเร็ว การพัฒนาด้านคมนาคม การบริการสาธารณสุขปโภค และสาธารณสุขการต่างๆ รวมทั้งการบริการทางสังคมอื่นๆ ได้รับการสนับสนุนมากขึ้นเพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ประชาชนในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไปมีรายได้เพิ่มขึ้น มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น และในขณะเดียวกันเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่าการท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวเกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบนดอยตุงนั้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยหลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ สำหรับผลกระทบด้านบวก คือการท่องเที่ยวได้มีส่วนช่วยให้เกิดการอนุรักษ์การละเล่นแบบดั้งเดิมและเครื่องดนตรีของชาวอาข่า จากการศึกษพบว่า ในปัจจุบันการละเล่นและเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ของชาวอาข่าเริ่มเลือนหายตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ชาวอาข่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับการละเล่นหรือการร้องรำทำเพลงเหมือนสมัยก่อน เนื่องจากสังคมครอบครัวชาวอาข่าในปัจจุบันไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน เด็กและเยาวชนนิยมไปศึกษาเล่าเรียนในเมือง หนุ่มสาวออกไปทำงานรับจ้าง ซึ่งการที่ชาวอาข่าออกจากชุมชนไปเรียนหนังสือหรือไปทำงาน โอกาสที่จะได้มาเจอหน้าพบปะพูดคุยกันไม่ค่อยมี จึงทำให้ไม่มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรม และเมื่อไม่ได้รับการถ่ายทอดหรือเรียนรู้วัฒนธรรมเหล่านั้นจึงค่อยๆ เลือนหายไป ดังนั้นเมื่อการท่องเที่ยวบนดอยตุงเริ่มแพร่หลายประกอบกับนักท่องเที่ยวสนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่า จึงได้มีการรวบรวมนำศิลปวัฒนธรรมการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอาข่ามาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้รับชมในโอกาสต่างๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมแล้วยังช่วยปลูกจิตสำนึกให้ชาวอาข่าทุกคนได้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจ ความรัก และหวงแหนต่อวัฒนธรรมอันมีค่าในท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉันทัทธ วรรณถนอม (2552) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมของประเทศไทยและชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก็จะเป็นตัวเร่งในการชักจูงประชาชนให้ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของตนที่ลืมนั่นไปให้คืนกลับมา นอกจากนี้ผลการศึกษายังได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อาคม พัตริยะ และคณะ (2533) เรื่อง “ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้” ที่พบว่า การท่องเที่ยวทำให้มีการนำขนานนาการชาวบ้านมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยใช้เพื่อให้ความสนุกเพลิดเพลิน และดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังทำให้ศิลปินและชาวบ้านได้รู้จักและตระหนักในคุณค่าของ

นันทนาการชาวบ้านมากขึ้น มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูนันทนาการชาวบ้านที่เสื่อมความนิยมหรือสูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่

นอกจากนี้แล้วการท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของชาวอำเภอไปสู่นักท่องเที่ยวและคนต่างถิ่นที่เข้ามายังชุมชนชาวอำเภอ จากการศึกษาพบว่า เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในหมู่บ้านอำเภอปากกล้วยจึงเริ่มมีการใช้กิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยโฮมสเตย์ในหมู่บ้านนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2556 โดยรูปแบบจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวอำเภอในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของชาวอำเภออย่างใกล้ชิดมากขึ้น อีกทั้งในหมู่บ้านยังจัดให้มีลานวัฒนธรรมไว้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่นเพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมาของ รังสิต เภาแก้ว (2550) เรื่อง “ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ส่งต่อการดำเนินชีวิตของชนเผ่าในจังหวัดเชียงราย กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง” ที่พบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลดีด้านวัฒนธรรม คือ การแสดงให้นักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ถือเป็นการช่วยเผยแพร่และอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่า นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังส่งเสริมโอกาสในการแลกเปลี่ยนและศึกษาวัฒนธรรมระหว่างคนต่างเชื้อชาติด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉันทัท วรรณณอม (อ้างแล้ว) ที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตน กล่าวคือ ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้พบเห็นประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นการเปิดโอกาสการพบกันระหว่างคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม ซึ่งมีวิถีชีวิต วิถีคิด วิถีปฏิบัติที่ต่างกัน ด้วยเหตุนี้ทั้งสองฝ่ายต้องปรับตัวเข้าหากัน ต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน โดยชาวอำเภอจะเรียนรู้ว่าคนที่มาเยือนที่มาจากต่างบ้านต่างเมือง มีวิถีชีวิตแตกต่างออกไป การกิน การอยู่ การนอน การทำงานไม่เหมือนกัน ในขณะที่นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนก็ต้องเคารพจารีตประเพณีวิถีชุมชนด้วย นอกจากนั้นแล้ว นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนยังอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การละเล่น การแสดงทางวัฒนธรรมต่างๆ อยากแลกเปลี่ยน อยากร่วมพูดคุยกับชาวอำเภอในหมู่บ้าน อยากมีส่วนร่วมในการทำอาหาร เรียนรู้วิธีทำอาหารแบบพื้นบ้าน เรียนรู้วิธีทอผ้า จักสาน อยากเล่นกับเด็กๆ อยากสัมผัสความยากลำบากในการทำงาน เช่น การทำนา ไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว แบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นอะไรที่อาจจะหาได้ยากแล้ว การฟื้นฟูสิ่งเหล่านี้ก็เป็นอีก “เสน่ห์” หนึ่งของชุมชน ที่ให้โอกาสผู้มาเยือนที่สนใจได้สัมผัสกับวิถีชุมชน การทำมาหากิน การอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ กลายเป็นประสบการณ์ที่หาได้เฉพาะในชุมชนเท่านั้น

การท่องเที่ยวแม้ว่าจะส่งผลกระทบด้านบวก แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็อาจส่งผลกระทบด้านลบกับชุมชนได้โดยไม่รู้ตัว ซึ่งในส่วนของผลที่เกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมด้านลบนั้น จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อค่านิยมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมในการแต่งกายที่ในปัจจุบันชาวอาข่าไม่นิยมสวมใส่ชุดประจำเผ่าแต่ละเผ่าจะหันมาแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบคนพื้นราบ และโดยเฉพาะวัยรุ่นในหมู่บ้านมีการแต่งกายที่ทันสมัยมากขึ้น ทั้งนี้ชุดประจำเผ่าจะนำมาสวมใส่เฉพาะในโอกาสพิเศษหรืองานพิธีกรรมต่างๆ เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ที่ศึกษาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า นอกจากจะแต่งชุดประจำเผ่าต่อเมื่อเข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีของชุมชนเท่านั้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวทำให้ชาวอาข่าให้คุณค่าของค่านิยมความทันสมัย จากการศึกษาพบว่าชาวอาข่าได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้ความทันสมัยต่างๆ เข้าไปในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว ชาวอาข่าให้ความสนใจกับเรื่องของเทคโนโลยีวัตถุสิ่งของเพื่อความสะดวกสบายมากขึ้น เห็นได้จากผู้คนนิยมครอบครองและหันมาเป็นเจ้าของเครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้าน เช่น โทรศัพท์ ตู้เย็น คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์มือถือ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งความทันสมัยที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้นไม่ได้มาพร้อมกับเครื่องจักรและเทคโนโลยีใหม่ๆ เท่านั้น แต่มาพร้อมกับลักษณะทางวัฒนธรรมแบบใหม่ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของสังคม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้เกิดการยอมรับในวัฒนธรรมแบบใหม่อย่างไม่รู้ตัว สอดคล้องกับแนวคิดของ งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ที่กล่าวว่า ความทันสมัยเป็นกระบวนการที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมกำลังพัฒนา กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อสังคมกำลังพัฒนาได้รับเอาวัฒนธรรมทั้งทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุของสังคมอุตสาหกรรมมาใช้ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านต่างๆ เช่น การเกษตร การสื่อสาร การแพทย์ อุตสาหกรรม ฯลฯ เมื่อนำมาใช้แล้วมักทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความทันสมัยนี้เองก็มีข้อดีอยู่ในตัว เนื่องจากความเป็นทันสมัยนั้นทำให้คนทุกคนเท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของโลกที่เกิดขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งจากการเข้ามาของความทันสมัยและกระแสสังคมเหล่านี้ได้ทำให้วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชาวอาข่าเริ่มเลือนหายไปเปลี่ยนเป็นความฟุ้งเฟ้อ นิยมสินค้าที่ฟุ่มเฟือย ชาวอาข่ามุ่งหาเงินและให้ความสนใจต่อวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมายาวนานลดน้อยลง โดยคิดว่าหากใครมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แล้วจะถือว่าเป็นคนที่มีความทันสมัย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้พยายามที่จะเปลี่ยนให้ทุกสิ่งทุกอย่างไปอยู่ในรูปของสินค้าหรือวัตถุแห่งการบริโภค ทั้งพยายามทำทุกวิถีทางที่จะให้สินค้านั้นได้แทรกเข้ามาครอบครองพื้นที่ในชีวิตประจำวันและกระตุ้นให้การบริโภคได้กลายมาเป็นกิจกรรมที่ขาดไม่ได้ โฆษณาและสื่อมวลชนนับเป็นเครื่องมือหลักที่ถูกใช้ในการสร้างความต้องการบริโภค สอดคล้อง

กับแนวคิดของ Baudrillard (1994) ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign value) ซึ่งได้กลายมาเป็นเหตุปัจจัยต่อการเลือกบริโภคในสังคมอันทันสมัยนี้ คือ นอกจากวัตถุที่บริโภคแล้วยังรวมไปถึงสัญลักษณ์ที่มีอยู่ในตัวสินค้านั้นๆ รวมไปถึง คุณค่าเชิงสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความมีระดับ การแสดงการโอ้อวด โดยนำเอาภาพลักษณ์ของตัวเองไปสัมพันธ์กับสินค้านั้นๆ การที่สินค้าแปรสภาพไปเป็น “สัญลักษณ์” ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายประการ ซึ่งก็คือ สัญลักษณ์จะทำให้มนุษย์สามารถจะบริโภคได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมนุษย์จะไม่บริโภคเพียงเพราะความต้องการทางวัตถุอีกต่อไปแล้ว หากแต่จะบริโภคเพราะ “ความต้องการทางสัญลักษณ์” ซึ่งเป็นความต้องการที่ไร้ขอบเขตไร้จินตนาการ

นอกจากด้านวัตถุสิ่งของแล้วค่านิยมที่เปลี่ยนไปอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ การบริโภคที่ในปัจจุบันต้องพึ่งพาอาหารสำเร็จรูป ของขบเคี้ยวที่ได้สารกันบูดมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า การเข้ามาของการท่องเที่ยวได้สร้างวิถีการดำรงชีวิตประจำวันในการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวอำเภอ โดยมีค่าใช้จ่ายจากการซื้ออาหารสำเร็จรูปและการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค ชาวอำเภอมิทัศนคติการบริโภคอาหารที่เปลี่ยนแปลงไปจากบรรพบุรุษของตน และเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีในการบริโภคไปตามกระแสแห่งสังคมสมัยใหม่ มาเป็นการบริโภคตามความต้องการที่หลากหลายมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการกินในรูปแบบของการผสมผสาน อันเนื่องมาจากมีทางเลือกในการบริโภคเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับมีจำนวนร้านค้าและร้านอาหารเปิดให้บริการขึ้นมากมายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของ สุธีรา อินทร์พรหม (2547) เรื่อง ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร กรณีศึกษา ชุมชนเจว้ง อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และการศึกษาของ จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) เรื่อง การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา ในประเด็นของผลกระทบด้านการบริโภคที่พบว่า การท่องเที่ยวทำให้วัฒนธรรมการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากการประกอบอาหารด้วยตนเองหรือการแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างกัน กลายเป็นการซื้ออาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปมาบริโภคเพื่อความสะดวกกันมากขึ้น ซึ่งจากภาพการดังกล่าวหมู่บ้านอำเภอลำปางกล้วยไม้ อาจหลีกเลี่ยงการบริโภคนิยมในภาวะความทันสมัยและดูเหมือนว่าจะเพิ่มปริมาณการบริโภคในการใช้จ่ายใช้สอยมากขึ้นเป็นผลให้สังคมแห่งการแลกเปลี่ยนแบบดั้งเดิมลดน้อยลงไปอย่างเห็นได้ชัด

ในด้านความเชื่อนั้น จากการศึกษาพบว่าผลจากการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อความเชื่อในการนับถือศาสนาน้อยมาก สาเหตุที่เปลี่ยนการนับถือศาสนาเนื่องจาก วิถีการดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนไป ประกอบกับการประกอบพิธีกรรมของอำเภอยังยากซับซ้อนเนื่องจากมีขั้นตอนหลายขั้นตอน อีกทั้งยังต้องใช้ค่าใช้จ่ายและงบประมาณจำนวนมาก นอกจากนี้ ผู้รู้เรื่องขั้นตอนการ

ประกอบพิธีกรรมในประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เริ่มเสียชีวิตไปไม่มีใครสืบทอด ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงด้านภาษา ชาวอาข่าในหมู่บ้านเริ่มใช้ภาษาไทยในการสื่อสารมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่เด็กวัยรุ่นจนถึงวัยกลางคน อันเนื่องมาจากความทันสมัยและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และระบบการจัดการศึกษาที่ขยายเข้ามาในหมู่บ้าน และสำหรับชาวอาข่าในหมู่บ้านที่มีอาชีพขายอาหาร ขายของที่ระลึก ซึ่งต้องมีการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวอยู่เป็นประจำ ทำให้ภาษาที่นิยมใช้ติดต่อสื่อสารจะเป็นภาษาไทย เนื่องจากง่ายต่อการพูดคุยและสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจมากกว่าการใช้ภาษาอาข่า แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะใช้ภาษาอังกฤษซึ่งชาวอาข่าสามารถพูดได้เพียงคำง่ายๆ บางคำเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ กษมา ประจง (2546) เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย พบว่าผลกระทบของการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมของสังคมเมืองค่อยๆ แพร่กระจายเข้าสู่สังคมชนบท ส่งผลกระทบถึงการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทางด้านความเชื่อชาวบ้านยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือเจ้าปู่ภูกระดึงอย่างมั่นคง ซึ่งถือเป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวบ้านให้มี ความรัก ความสามัคคี ความสงบเป็นพลังทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่ายิ่ง ในประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษาชาวบ้านนั้น พบว่าชาวบ้านนิยมสั่งสอนอบรมให้บุตรหลานพูดภาษากลางเนื่องจากเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนพวกเดียวกับนักท่องเที่ยว

นอกจากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบด้านลบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวอย่างที่ได้อธิบายมาข้างต้นแล้ว การผลิตสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวยังมีส่วนในการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมอีกด้วย ซึ่งแต่เดิมชาวอาข่าจะประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในยามที่มีเวลาว่างจากการทำไร่ทำนา โดยจะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ วัสดุที่ใช้สามารถหาได้จากสภาพแวดล้อมใกล้ตัว สิ่งของบางอย่างต้องใช้ความพิถีพิถันในการผลิต ต้องใช้เวลานานนับเดือนกว่าจะสำเร็จ จึงทำให้งานหัตถกรรมที่เกิดขึ้นนี้มีเพียงชิ้นเดียวเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร แต่หลังจากที่การท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาโดยต่างๆ ได้รับความนิยมมากขึ้น พบว่าการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการผลิตงานศิลปหัตถกรรมออกมาจำนวนมากเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว เกิดการดัดแปลงจากลักษณะเดิมเพื่อให้ดูมีความทันสมัยเอานักท่องเที่ยว มีการไปรับซื้อสินค้าจากโรงงานหรือแหล่งอื่นมาขาย เช่น โรงงานที่แม่สาย ในตัวเมืองเชียงราย หรือจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้คุณค่าของงานฝีมือลดลง ความประณีตบรรจงในเนื้องานหายไป เนื่องจากมีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต ศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่จึงดูปราศจากความเป็นตัวตนของผู้ผลิต นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์หลายอย่างที่วางจำหน่ายอาจไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่อย่างใด แต่เป็นการ

เลียนแบบจากแหล่งอื่น สอดคล้องกับคำกล่าวของ วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์ (2529) ในบทความเรื่อง ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม ที่ได้กล่าวว่า การผลิตสินค้าหัตถกรรมเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นปริมาณสินค้าและกำไรเป็นหลัก จนกระทั่งถึงขั้นปลอมแปลงหรือผลิตสินค้าด้อยคุณภาพทำให้คุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมลดลงกลายเป็นศิลปะพาณิชย์ไปตลอดจนการแสดงต่างๆ ทางศิลปวัฒนธรรมก็ทำในลักษณะสาธิตเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเกิดการประยุกต์และดัดแปลงจนผิดเพี้ยนไปจากของดั้งเดิม ทำให้ขาดเอกลักษณ์และด้อยคุณค่าลงในที่สุดไม่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวและเสื่อมความนิยมไป ในปัจจุบันพบว่าสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมของชาวอาข่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเข้าสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้คุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกลดทอนลงเหลือแต่เพียงการเป็นเพียงแค่ “สินค้า” สำหรับให้นักท่องเที่ยวจับจ่ายใช้สอย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มิ่งสรรพ ขาวสอาด (2536) เรื่อง วัฒนธรรมเพื่อการค้า และการศึกษาของมนัส สุวรรณ (2539) เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลการศึกษาไปในทิศทางเดียวกันคือ การแปรรูปวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับรสนิยมหรือความสะดวกของนักท่องเที่ยว โดยวัฒนธรรมเดิมได้ถูกนำมาดัดแปลงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในลักษณะที่เรียกว่า “การขายวัฒนธรรม” ซึ่งทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเกิดการเสื่อมโทรมลงและยังเป็นการพรากวัฒนธรรมไปจากชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

จากการศึกษาในครั้ง จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวมีผลกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เพราะเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นไม่ว่าที่ใดก็ตามย่อมจะเกิดการพัฒนาทางด้านต่างๆ ตามมา อาทิเช่น ถนนหนทาง ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนเปิดรับความเจริญที่มาจากภายนอกมากขึ้น สอดคล้องกับ สุริย์ บุญญานุพงษ์ (2539) ได้ศึกษาถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการท่องเที่ยวได้เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างรวดเร็ว การพัฒนาด้านคมนาคมทำให้ชุมชนแม่ฮ่องสอนที่สงบเรียบง่ายต้องเปิดตัวสู่โลกภายนอก ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวบวกกับเส้นทางคมนาคมก็ช่วยให้การมาเที่ยวแม่ฮ่องสอนมีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น การบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ รวมทั้งการบริการทางสังคมอื่นๆ ได้รับการสนับสนุนมากขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม และการที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยว และหากความเจริญเหล่านี้เข้ามาจนเกินไปอาจทำให้วิถีชีวิตของชาวอาข่าเปลี่ยนไป และสูญเสียเอกลักษณ์ที่เคยมีมาในอดีตก็เป็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับบทความเรื่อง “อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม” ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ที่ได้กล่าวถึงประเด็นการลอกเลียนแบบทาง

วัฒนธรรมโดยมีความว่า แบบอย่างทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวมีผลต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิต การลอกเลียนแบบอย่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวโดยคนในท้องถิ่นจึงเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเอง โดยนิธิชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไม่ว่าในรูปแบบใดควรสอดคล้องกับรสนิยม วิถีปฏิบัติ และความเชื่อของคนในชุมชนนั้นๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นมุ่งชักจูงให้เกิดการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวเป็น โอกาสให้เกิดความเสี่ยงต่อการปรับเปลี่ยนและการไม่ใส่ใจต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่น รวมทั้งความอ่อนแอของสังคมและวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการยอมรับวัฒนธรรมและความเจริญจากสังคมภายนอก ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นของตัวเอง กระแสวัฒนธรรมต่างถิ่นจึงสามารถเข้าแทรกแซงผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่เดิมได้โดยง่าย ทั้งนี้ชาวอาข่าในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยส่วนใหญ่ทราบถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี แต่ทุกคนยังคงต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ของตนเอง สำหรับการจัดการทางการท่องเที่ยวนั้น นอกเหนือจากทิศทางการพัฒนาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว รูปแบบการท่องเที่ยวที่อาศัยพื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่และการจัดการการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนด้านนโยบาย ทุนทรัพย์ และการพัฒนาความรู้และทักษะในด้านการจัดการการท่องเที่ยวจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่างๆ เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนแก่ชุมชน ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยืนยาว และแม้ว่าทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เปรียบเสมือนทุนเดิมของชุมชนของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยจะสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวมากเพียงใด ชุมชนควรจะตระหนักและคำนึงอยู่เสมอว่าทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นย่อมมีวันหมดสิ้นหรือเสื่อมโทรมลง ดังนั้นชุมชนจึงควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการพัฒนาที่เกิดขึ้น โดยเริ่มให้ความสำคัญในการพัฒนาองค์กรในชุมชนเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษา

1. ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยควรเล็งเห็นถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง โดยต้องร่วมมือกันอนุรักษ์และรักษาไว้ให้คงอยู่อย่างเหมาะสมต่อไป
2. โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ ควรส่งเสริมให้ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยหลากหลายต่าง ๆ เข้ามาเสริมเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวนอกจากการเดินชมวิถีชีวิตของชาวอาข่าในหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว
3. ควรมีการเพิ่มข้อมูลด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เช่น การประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง เฟซบุ๊กของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น
4. ควรจัดให้มีโครงการเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย และมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
5. ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ควรมีการรวมกลุ่มพูดคุยหารือกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมมือกันในการหาแนวทางจัดการการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านร่วมกัน โดยใช้การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยกับชาวอาข่าในหมู่บ้านอื่นที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล เปรียบเทียบความเหมือนความแตกต่าง และทราบผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจากการเปรียบเทียบ

2. ควรจะมีการศึกษาถึงทุนทางสังคมของชาวอาข่า ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชาวอาข่า ว่ามีกระบวนการอย่างไรในการสืบทอดวัฒนธรรมประจำเผ่าของตนเองให้คงอยู่

3. การท่องเที่ยวไม่เพียงกระทบต่อวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ตลอดจนสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ด้วย

4. ในอนาคตหลังปีพ.ศ. 2560 โครงการพัฒนาคอยดูฯ จะลดบทบาทลง โดยจะถ่ายโอนการบริหารจัดการพัฒนาและธุรกิจให้กับชาวเขาในพื้นที่ และสนับสนุนให้ชาวเขาสามารถดำรงชีวิตช่วยเหลือตนเองได้ จึงควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตชาวอาข่ารวมทั้งชาวเขาเผ่าอื่นๆ ที่อาศัยอยู่บนคอยดูฯ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่าหรือชาวเขาเผ่าอื่นๆ ภายหลังจากที่โครงการพัฒนาคอยดูฯ ได้ถอนตัวออกจากพื้นที่

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ปัจจุบันสภาพหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยที่ทำการศึกษามีความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคค่อนข้างมาก ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร จากความเจริญนี้เองย่อมทำให้ประชาชนชาวอาข่าในหมู่บ้านได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกชุมชนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ดังนั้นการวิเคราะห์ผลการศึกษาผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการท่องเที่ยวจึงอาจเกิดความคลาดเคลื่อนได้ แต่อย่างไรก็ตามผลการศึกษาวิเคราะห์ที่ได้ อาจไม่ใช่บทสรุปสุดท้าย แต่เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเพื่อตั้งสมมุติฐานในการศึกษาครั้งต่อไป

2. ผู้ศึกษามีระยะเวลาในการศึกษาพื้นที่น้อย ทำให้ไม่มีโอกาสสังเกตสภาพการท่องเที่ยวและวิธีการดำเนินชีวิตของชาวอาข่าในหมู่บ้านทั้งหมดได้มากนัก ข้อมูลที่ได้จึงจำกัดอยู่เฉพาะในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ทำให้ข้อมูลที่ได้ อาจจะไม่ครอบคลุมเพียงพอ จึงอาจส่งผลให้การวิเคราะห์ไม่สมบูรณ์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. 2543. **มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่**. กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่น เพรส โปรดักส์.

กษมา ประจง. 2546. **ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา เพื่อการพัฒนา, สถาบันราชภัฏเลย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2538. **นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้งเอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. 2555. **สถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศภาคเหนือปี 2555**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตก. 2552. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคลังสมองของชาติ ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมทบวงมหาวิทยาลัย.

งามพิศ สัตย์สวณ. 2543. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: รามการพิมพ์.

จามะรี เชียงทอง. 2529. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. 2549. **สังคมวิทยาการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.

จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ. 2444. **การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฉันทิช วรรณดอนม. 2552. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

ชูติชัย ปานปรีชา. 2539. **อารมณ์ ความเครียด และการปรับตัว**. เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาทั่วไป มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 8-15 สาขาพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. 2538. **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในมณฑลยูนนาน ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในนครคุนหมิงเมืองถุนานและเมืองกุชชี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาราชภัฏกระทรวงศึกษาธิการ.

ณรงค์ เลื่องประชา. 2541. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ทศพล สมพงษ์. 2540. **มนุษยวิทยากายภาพ**. สกลนคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2551. **เขียงรายรำลึก ฐานรากสู่อนาคตการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นิคม จารุมณี. 2544. **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม ผ้าขาวม้า ผ้าจีน กางเกงใน และ ฯลฯ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

นิตา ชัชกุล. 2550. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ซี พี บุ๊ค สแตนดาร์ด.

_____. 2548. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

บุษบา สติธิการ และคณะ. 2549. โครงการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพมหานคร: สำนักประสานการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปนัดดา บุญยสารระนัย. 2547. อาชีพหลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาสนอง ปิจโกปการี. 2553. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนัส สุวรรณ. 2539. การท่องเที่ยวกับผลกระทบ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2536. การลำดับความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มูลนิธิกระเจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานชาวเขาดอนไลน์. 2555. ชนเผ่าอาข่า. (Online). <http://www.akha.hilltribe.org/thai>, 20 เมษายน 2557.

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง. ม.ป.ป. ดอยตุงคนกับป่าอยู่ร่วมกันได้. มปท.: มูลนิธิ.

ระพีพรรณ ทองหล่อและคณะ. 2545. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รังสิต เภาแก้ว. 2550. “การศึกษาผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชนเผ่าจังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา เปรียบเทียบจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง”. การท่องเที่ยวไทยนานาชาติ 6: 68-81.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2549. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร.

เริงวิชญ์ นิลโคตร. 2547. ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยบ้าน
โคกโก่ง ตำบลลุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2545. ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
การประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้โครงการส่งเสริมและ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 7-9 มีนาคม 2545. กรุงเทพมหานคร.

ลมนู จันทร์หอม. 2537. เรือนกาแล: ประเพณีความเชื่อการปลูกเรือนในล้านนา. เชียงใหม่:
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

วรรณ วลัยวานิช. 2546. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์. 2529. “ทรัพยากรการท่องเที่ยวและผลกระทบของการท่องเที่ยว”. จุลสาร
การท่องเที่ยว 5: 82-89.

ศรันย์ เลิศรัตนมงคล. 2540. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.

ศูนย์ท่องเที่ยวและบริการ โครงการพัฒนาออยตุงฯ. ม.ป.ป. ข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการ
พัฒนาออยตุงฯ. [แผ่นพับ]. มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง.

สนธยา พลศรี. 2553. หลักสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2536. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวทางการศึกษา
วิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น: คลังนาวิทยา.

สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาข่า จังหวัดเชียงราย. 2536. ประวัติความเป็นมาของ
ชาวเขาเผ่าอาข่า. มปท.

สันทัต เสริมศรี และคณะ. 2529. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษา
จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม ภาควิชา
สังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สิทธิพันธุ์ พุทธหนู. 2542. สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สนิท สมักรการ. 2544. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม. กรุงเทพมหานคร:
โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุชา จันทน์เอม. 2536. จิตวิทยากับการดำเนินชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา.

สุนิษา ฉันทรัตน์โยธิน. 2546. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน กรณีศึกษา หมู่บ้านคอยปุย
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุริรา อินทร์พรหม. 2547. ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร
ศึกษากรณีชุมชนเลว อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริชัย หวันแก้ว. 2540. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริย์ บุญญานุพงษ์. 2539. ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษา จังหวัด
แม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง. 2555. สรุปข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านในโครงการ
พัฒนาตอตุ๋น ปี พ.ศ. 2555. เชียงราย: มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง.

เสี่ยม กองธรรม. 2527. มนุษยวิทยาเบื้องต้น. ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสำนักเทคโนโลยีการศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย. 2555. ยุทธศาสตร์พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัด เชียงราย. (Online). http://www.cots.go.th/cr_develop.php, 15 พฤษภาคม 2557.

อาคม พัดิยะ และคณะ. 2533. รายงานการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อ
วัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

อาทู่ ปอแจ๋. 2536. พิธีกรรมชาวอาข่า. เชียงราย: สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาข่า
จังหวัดเชียงราย.

Baudrillard, J. 1994. Fashion and Signification in Baudrillard. In D. Kellner (Ed.). **Baudrillard:
A Critical Reader**. Oxford: Blackwell.

Cohen, E. 1996. **Thai Tourism: Hilltribes, Island and Open-ended Prostitution** “Studies in
Contemporary: No.4. Bangkok: White Lotus.

Mathieson, A. and G. Wall. 1982. **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts**.
Longman: Harlow.

Pearce, D. 1995. **Tourism Today: A Geographical Analysis**. Longman: Harlow.

ภาคผนวก ก

ข้อมูล มุลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ และ โครงการพัฒนาออยตุง (พื้นที่ทรงงาน)
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์

วิสัยทัศน์ สืบสานพระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้า

พันธกิจ

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำรงไว้ซึ่งพระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าผู้ซึ่งเป็นพระบรมราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 และ 9 โดยการสืบสานและต่อยอดพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสนับสนุนกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และมุ่งมั่นที่จะเป็นองค์กรชั้นนำของโลกในการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เดิมชื่อ มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในปี พ.ศ. 2515 เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวเขา โดยส่งเสริมและหาตลาดให้งานหัตถกรรมของชาวเขาเผ่าต่างๆ และดูแลไม่ให้ชาวเขาเหล่านั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง การดำเนินงานประสบความสำเร็จดังจะเห็นได้จากหัตถกรรมชาวเขาเป็นที่นิยมทั้งในและต่างประเทศนับแต่นั้น เป็นต้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทยฯ เริ่มโครงการผู้นำเยาวชนชาวเขา (Hill Tribe Youth Leadership) โดยได้รับพระราชูปถัมภ์และการสนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนจากสำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development - USAID) โดยนำเยาวชนชาวเขาจากหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญมาอยู่รวมกันแบบครอบครัวให้ทุนเล่าเรียน และอบรมความประพฤติตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชชนนี เช่น ความเมตตา การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2528 มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย เปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อรองรับการขยายขอบเขตการทำงาน การยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ พม่า อัฟกานิสถาน และอินโดนีเซีย

หลักการพัฒนา

การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนเป็นแนวทางการพัฒนาของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ที่มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน แนวทางการพัฒนาดังกล่าวเป็นการสืบสานแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการแก้ปัญหาความยากจนซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม และปัญหาโครงสร้างสังคมอ่อนแอ การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนมีแนวทางการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง ดำเนินถึงบริบททางภูมิสังคมและดำเนินงานอย่างมีบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ด้านคุณภาพชีวิตอันประกอบด้วยสุขภาพ การประกอบอาชีพ และการศึกษา รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติอีกด้วย

สุขภาพ

ปัญหาสุขภาพต้องได้รับการแก้ไขเป็นประการแรก การมีสุขภาพดีทำให้คนสามารถประกอบอาชีพสุจริตได้ นำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขการแก้ปัญหาสุขภาพคนและสัตว์จึงเป็นการตอบสนองความต้องการชุมชนและแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนในลักษณะเห็นผลทันตา (Quick Hit) มีเป้าหมายให้เกิดผลภายใน 10-150 วันแรกของการดำเนินโครงการ เพื่อสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นของคนในพื้นที่ต่อโครงการและเจ้าหน้าที่โครงการ ซึ่งสุขภาพในที่นี้รวมถึงสุขภาพคนและปศุสัตว์ด้วย เนื่องจากในบางพื้นที่สัตว์ถือเป็นสินทรัพย์และแหล่งรายได้สำคัญของชุมชน

การประกอบอาชีพ

เมื่อคนมีสุขภาพดีและสามารถทำงานได้แล้ว การพัฒนาขั้นต่อไปคือการสร้างรายได้ระยะยาวให้แก่สมาชิกในชุมชน โครงการจัดอบรมเพื่อต่อยอดทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบททางภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ เช่น การปลูกกาแฟ หัตถกรรม การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น จากนั้นจึงเป็นกระบวนการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้ของชุมชน โดยไม่ขัดกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือทำลายสิ่งแวดล้อม

การศึกษา

เมื่อแต่ละครอบครัวมีรายได้พอกินพอใช้และมีเงินเก็บเพียงพอ การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญที่ตามมาเนื่องจากเป็นภูมิคุ้มกันต่อความเปลี่ยนแปลงในอนาคตและเป็นกุญแจในการสร้างโอกาสให้แก่คนรุ่นใหม่หลักสูตรการศึกษาที่คอยดองส่งเสริมทั้งความยอดเยี่ยมด้านวิชาการและทักษะในการดำรงชีวิตเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เยาวชน โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในพื้นที่ช่วยเตรียมความพร้อมให้เยาวชนท้องถิ่นเป็นผู้นำชุมชนที่มีความรู้ มีจิตสำนึก และสามารถสานต่อกระบวนการพัฒนาได้ หัวใจสำคัญของการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน คือ ความเป็นเจ้าของ เจ้าหน้าที่โครงการและชาวบ้านต้องวางแผนการพัฒนาร่วมกัน ชาวบ้านต้องเล็งเห็นประโยชน์ของโครงการและมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งในช่วงการวางแผนและรับช่วงโครงการต่อมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้นำแนวทางการพัฒนานี้ไปใช้ที่โครงการพัฒนาคอยดอง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงรายและขยายผลต่อไปยังหลายพื้นที่ทั้งในและนอกประเทศ โครงการพัฒนาในประเทศไทยประกอบด้วยโครงการปลูกป่าบ้านปางมะหัน และบ้านปุ่นะ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน และจังหวัดอุดรธานี ส่วนในต่างประเทศ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ดำเนินโครงการพัฒนาที่รัฐฉาน สหภาพพม่า (คอยดอง II) จังหวัดบัลก์ สาธารณรัฐอิสลามอัฟกานิสถาน (คอยดอง III) จังหวัดอาเงะห์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (คอยดอง IV) และอำเภอเยนนั้นของเขตแมคเกว สาธารณรัฐสหภาพพม่า นอกจากนี้ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ยังเผยแพร่หลักการพัฒนาผ่าน “มหาวิทยาลัยที่มีชีวิต” ซึ่งเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปและ/หรือองค์กรที่สนใจเข้ามาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่ของตนต่อไป

มหาวิทยาลัยที่มีชีวิต

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ริเริ่มมหาวิทยาลัยที่มีชีวิตเพื่อเผยแพร่หลักการทรงงานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในเรื่องการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติงานและบทเรียนต่างๆ จากการพัฒนาชนบท การทำธุรกิจเพื่อสังคมและการให้สิทธิแก่ชนกลุ่มน้อย เป็นต้น ในแต่ละปีโครงการพัฒนาคอยดอง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริต้อนรับคณะศึกษาดูงานกว่า 800 คณะจากหลากหลายสาขาอาชีพ อายุ และเชื้อชาติ “นักเรียน” ที่เข้าร่วมศึกษาดูงานล้วนมาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน นักพัฒนา นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ชาวบ้านผู้สนใจเรียนรู้แนวทางการพัฒนา รวมถึงผู้นำประเทศ นักเรียนจะมีโอกาสเรียนรู้จากห้องเรียนภาคสนามและคลุกคลีกับชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้พวกเขาได้ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงและรับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งก็คือนักปฏิบัติผู้มี

ประสบการณ์และชาวบ้านผู้รับประโยชน์โดยตรง ที่ครั้งหนึ่งเคยปลูกฝิ่นและประกอบอาชีพผิดกฎหมายแต่วันนี้เป็นผู้สร้างความมั่นคงบนคอกและเป็นผู้พิทักษ์ดูแลป่า ตลอดจนนักพัฒนาผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ในฐานะที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ 2 ทาง โดยนอกจากนักเรียนจะเรียนรู้แนวทางการพัฒนาจากมูลนิธิฯ แล้ว เจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ยังเรียนรู้จากนักเรียนและไปพร้อมๆ กับนักเรียนด้วย โครงการพัฒนาคอกคองฯ จึงเปรียบเสมือนห้องเรียนขนาดใหญ่ ที่องค์ความรู้เพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องโดยองค์ความรู้ที่เป็นที่ยอมรับและทำให้มีผู้สนใจมาศึกษาดูงานทุกปี ได้แก่ การพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนซึ่งยึดคนเป็นศูนย์กลางและมุ่งพัฒนาอย่างมีบูรณาการเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสมบูรณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม องค์กรท้องถิ่นเข้มแข็ง “คนอยู่ร่วมกับป่า” การทำธุรกิจเพื่อสังคม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ มหาวิทยาลัยที่มีชีวิต ณ โครงการพัฒนาคอกคองฯ และโครงการพัฒนาอื่นๆ ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ที่กำลังดำเนินการอยู่ทั้งในประเทศและต่างประเทศจะช่วยขับเคลื่อนมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ให้ก้าวไปสู่จุดหมายของการเป็นแบบอย่างด้านการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนได้อย่างแพร่หลายทั่วโลก

โครงการพัฒนาคอกคอง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการพัฒนาคอกคอง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2531 บนพื้นที่คอกคอง จังหวัดเชียงราย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 93,515 ไร่ ให้ประโยชน์แก่ชาวบ้าน 29 หมู่บ้าน ประมาณ 11,000 คน ประกอบด้วยชาวอาข่า ลาหู่ มูเซอ ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยลัวะ และจีนก๊กมินตั๋ง ในอดีตชาวบ้านบนคอกคองไม่มีสัญชาติอยู่ในโลกแห่งการเอาตัวรอดและความยากจนแร้นแค้น โดยที่ไม่มีโครงการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานและการสนับสนุนใดๆ จากภาครัฐ ทั้งยังมีกลุ่มติดอาวุธครอบครองพื้นที่บางส่วนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่รัฐ คอกคองซึ่งตั้งอยู่ใจกลางสามเหลี่ยมทองคำจึงเป็นแหล่งปลูกพืชเสพติด เผชิญปัญหาสังคมที่ซับซ้อนและมีธรรมชาติที่ถูกทำลายจากการแผ้วถางเพื่อทำไร่เลื่อนลอย

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนคอกคองเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2530 และทรงเล็งเห็นว่ารากเหง้าของปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมบนคอกคอง คือ ความยากจนและการขาดโอกาสในการดำรงชีวิต จึงทรงมีพระราชดำริที่จะนำฝิ่นป่ากลับคืนสู่คอกคอง และฟื้นฟูคอกคองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นับเป็นการให้โอกาสคนทุกหมู่เหล่าไม่ว่าเชื้อชาติ ศาสนา หรือสัญชาติใด ทำให้ชนกลุ่มน้อยต่างๆ มีความหวังอีกครั้ง

พระราชปณิธานในการทรงงานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีสำนึกและพึ่งพาอาศัยกัน

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงมีพระราชดำริให้โครงการพัฒนาถอยตุงฯ สามารถเลี้ยงตนเองได้ เพราะหากพึ่งพางบประมาณจากรัฐบาลจะไม่ใช่การยุติธรรมกับประชาชนชาวไทยที่ไม่ได้อาศัยอยู่บนถอยตุง ความมั่นคงทางการเงินที่ควบคู่กับความก้าวหน้าทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ จึงได้สร้างแบรนด์ถอยตุงขึ้นมาเพื่อเป็นช่องทางหลักในการหารายได้สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของโครงการพัฒนาถอยตุงฯ แแบรนด์ถอยตุงประกอบด้วยหน่วยธุรกิจ 4 หน่วย ได้แก่ อาหาร หัตถกรรม การเกษตร และการท่องเที่ยว โดยโครงการพัฒนาถอยตุงฯ สามารถเลี้ยงตนเองได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา

โครงการพัฒนาถอยตุงฯ วางกรอบการดำเนินงานไว้ 30 ปี และแบ่งแผนงานออกเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1: (พ.ศ. 2531–พ.ศ. 2536) ปัญหาด้านสาธารณสุขได้รับการตอบสนองอย่างเร่งด่วนโดยการกำหนดมาตรการป้องกันโรค ให้ความรู้ด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ ยังมีการฝึกอบรมการรักษาและป้องกันโรค และจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานไปพร้อม ๆ กัน

ระยะที่ 2: (พ.ศ. 2537–พ.ศ. 2545) การสร้างรายได้เป็นประเด็นสำคัญในช่วงระยะที่ 2 โครงการพัฒนาถอยตุงฯ ส่งเสริมการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ด้วยการหาวิธีเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

ระยะที่ 3: (พ.ศ. 2546–พ.ศ. 2560) ระยะนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความแข็งแกร่งให้กับหน่วยธุรกิจของแบรนด์ถอยตุง เพื่อนำรายได้กลับคืนสู่โครงการพัฒนาถอยตุงฯ และชุมชนถอยตุงให้เกิดความยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการสานต่อการพัฒนาด้วยตนเอง หลังจากปี พ.ศ. 2560 เมื่อโครงการพัฒนาถอยตุงฯ ถอนตัวออกไป เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของโครงการพัฒนาถอยตุงฯ คือการมอบการบริหารจัดการการพัฒนาและธุรกิจให้แก่ผู้นำท้องถิ่นรุ่นใหม่ได้

เมื่อปี พ.ศ. 2545 สำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม (United Nations Office on Drug and Crime - UNODC) ได้ยกย่องให้โครงการพัฒนาถอยตุงฯ เป็น ต้นแบบการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน และในปี พ.ศ. 2552 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้อำนวยการ

โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ ได้รับเลือกโดยมูลนิธิ Schwab ให้เป็นหนึ่งใน ผู้ประกอบการทางสังคม ดีเด่นสำหรับภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อแสดงถึงความพยายามขององค์กรในการแก้ปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนควบคู่ไปกับการฟื้นฟูธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนในพื้นที่คอยตุ่งบรรลุเป้าหมายในการเป็นพลเมืองที่มีสำนึกดีต่อสังคม ประกอบอาชีพสุจริตและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ จึงได้ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการในการปรับหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนที่ไม่ได้มุ่งหวังเพียงให้เยาวชนอ่าน เขียน และคำนวณได้ดีเท่านั้น แต่ยังเน้นการปลูกฝังคุณค่าที่สำคัญ เช่น วินัยและความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ การริเริ่มสิ่งใหม่ๆ และการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เยาวชนในการรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และส่งเสริมศักยภาพให้เยาวชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีการนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เช่น มอนเตสซอรรี่ (Montessori) การจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงาน (Project-based Learning) และการฝึกอบรมวิชาชีพจากการปฏิบัติจริงมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น และการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมของโครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ นอกจากนี้ โครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ มีการให้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนในท้องถิ่นเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา และเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานในอนาคต คนหนุ่มสาวในพื้นที่ที่ทำงานกับโครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ ยังได้รับการสนับสนุนและปลูกฝังให้เข้าใจคุณค่าของการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วย

ในปีพ.ศ. 2560 หรือ 30 ปี หลังจากเริ่มโครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ มีแผนการลดบทบาทเพื่อเตรียมความพร้อมในการถ่ายโอนการบริหารจัดการธุรกิจเพื่อสังคมและกิจกรรมด้านงานพัฒนาต่างๆ ของโครงการพัฒนาคอยตุ่งฯ ให้กับผู้นำรุ่นใหม่ในพื้นที่ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นตัวอย่างของโครงการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

แนวคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับ : ผู้นำทางความคิด หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า กรณีศึกษา
หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
2. เพศ
3. อายุ
4. สถานภาพ
5. ศาสนา
6. ระดับการศึกษา
7. อาชีพหลัก
8. อาชีพรอง
9. รายได้ต่อเดือน
10. ภูมิลำเนาเดิม
11. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 บริบทของชุมชน

1. ชุมชนแห่งนี้ตั้งขึ้นมาเมื่อไหร่ มีประวัติความเป็นมาอย่างไร
2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน เป็นอย่างไร (ขนาดพื้นที่, ตำแหน่งที่ตั้ง, เส้นทางคมนาคม, การสื่อสาร, สถานที่สำคัญในชุมชน)
3. สภาพแวดล้อมของชุมชนทางด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นอย่างไร
4. ประเพณีที่สำคัญของชุมชนมีอะไรบ้าง และมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร และปัจจุบันยังคงอยู่หรือไม่

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านอาข่า ปากกล้วย

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ในการส่งเสริมให้คอยตุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด เชียงราย
2. ท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมของชาวอาข่า เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
3. ภายหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ชาวอาข่าในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์/สืบทอด/เผยแพร่วัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
4. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้ชาวอาข่าในหมู่บ้านเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้วัฒนธรรมการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวทำให้ความเชื่อ หรือค่านิยมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตหรือไม่ อย่างไร
7. ท่านคิดว่าการนำงานศิลปหัตถกรรมของชนเผ่าไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับ : ชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย

เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอาข่า กรณีศึกษา
หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
2. เพศ
3. อายุ
4. สถานภาพ
5. ศาสนา
6. ระดับการศึกษา
7. อาชีพหลัก
8. อาชีพรอง
9. รายได้ต่อเดือน
10. ภูมิลำเนาเดิม
11. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน

**ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านอาข่า
ปากกล้วย**

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ในการส่งเสริมให้ดอยตุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด
เชียงราย
2. ท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่า เป็นผลมาจากการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
3. วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชุมชนมีอะไรบ้าง มีรูปแบบเป็นอย่างไร และปัจจุบันยังคงอยู่
หรือไม่
4. ภายหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ชาวอาข่าในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์/สืบ
ทอด/เผยแพร่วัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้ชาวอาข่าในหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ
นักท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้วัฒนธรรมการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร
7. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวทำให้ความเชื่อ หรือค่านิยมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตหรือไม่
อย่างไร
8. ท่านคิดว่าการนำงานศิลปหัตถกรรมของชนเผ่าไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับ : เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุง

เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชาวอาข่า กรณีศึกษา หมู่บ้าน
อาข่าปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

รายละเอียดของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล

ตำแหน่ง หน่วยงาน

1. คอยตุง ก่อนที่จะมีการพัฒนาการท่องเที่ยว มีสภาพพื้นที่เป็นอย่างไร
2. การท่องเที่ยวบนคอยตุงมีลักษณะเป็นอย่างไร
3. โครงการ / กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุง อะไรบ้าง
4. โครงการพัฒนาคอยตุงมีความพร้อมในการรองรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
5. การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่โครงการพัฒนาคอยตุงมีหรือไม่ อย่างไร รวมทั้งแนวทางการแก้ไข

รายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างชาวอาข่าที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย จำนวน 20 คน แบ่งเป็น เพศชาย 13 คน เพศหญิง 7 คน ดังนี้

1. นายอภิสิทธิ์ พิมลรักษาเกียรติ อายุ 44 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักทำสวนกาแฟ อาชีพรองเป็นผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวง) ของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ผู้ใหญ่อภิสิทธิ์ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมว่า การเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการท่องเที่ยว ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การแต่งกายเลียนแบบนักท่องเที่ยว คนใช้เงินฟุ่มเฟือยไปกับการซื้อวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ รถยนต์ ไรซ์ ทำให้ไม่มีเงินเก็บ แต่อย่างไรก็ตามผู้ใหญ่ได้บอกว่าการเปลี่ยนแปลงพวกนี้ต้องเกิดขึ้นตามเวลาไม่สามารถห้ามการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ แต่ในหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยยังคงพยายามรักษา สืบทอด และให้ความสำคัญกับประเพณี วัฒนธรรม เพื่อให้สิ่งเหล่านี้คงอยู่ต่อไป

2. นายอานนท์ พิมลรักษาเกียรติ อายุ 37 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักทำสวนกาแฟ อาชีพรองเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายอานนท์คิดว่า สิ่งที่ดีดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยสูง คือ ธรรมชาติที่สวยงาม อากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้น นายอานนท์ คิดว่าการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ค่านิยมของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนไปค่อนข้างมาก เกิดการเลียนแบบตามนักท่องเที่ยวเพราะทุกคนย่อมอยากที่จะมีความสุขสบาย ถึงกับต้องยอมเป็นหนี้กู้เงินมาซื้อของหรือซื้อแบบเงินผ่อน ด้านการแต่งกายก็เช่นเดียวกัน ชาวอาข่านิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบ ไม่นิยมใส่ชุดประจำเผ่าเหมือนแต่ก่อน นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวอาข่าไว้ โดยมีการจัดแสดงการร้องรำทำเพลง หรือการละเล่นให้นักท่องเที่ยวชม ซึ่งช่วยทำให้เยาวชนในหมู่บ้านเกิดการซึมซับและไม่หลงลืมวัฒนธรรมของชนเผ่า

3. นายอำพล อภิสุนทรกุล อายุ 72 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักทำการเกษตร นายอำพลเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือ ค่อนข้างทราบเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมของชาวอาข่าเป็นอย่างดี ซึ่งนายอำพลได้อธิบายเกี่ยวกับการนับถือศาสนาพุทธว่า เป็นอย่างไร ขั้นตอนการจัดเครื่องเซ่นไหว้ และขั้นตอนการไหว้ ว่ามีขั้นตอนปฏิบัติอย่างไรบ้าง สำหรับประเพณีที่สำคัญของชาวอาข่า ได้แก่ ประเพณีไล่ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูกว้าง ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ด้านวัฒนธรรมที่เด่นๆ ของชาว อาข่า เช่น การแต่งกาย สำหรับความคิดเห็นด้านการ

ทองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม นายอำพลคิดว่าเมื่อมีการทองเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ส่งผลให้วัฒนธรรมที่เคยมีมาในอดีตเปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนเป็นการเลียนแบบจากนักท่องเที่ยว ทั้งการกินอยู่ การแต่งกาย ค่านิยมต่างๆ และภาษา

4. นายอัศวิน พิมลสกุลรักษา อายุ 65 ปี สถานภาพสมรส นับถือผีบรรพบุรุษ อาชีพทำสวนกาแฟ นายอัศวินถือได้ว่าเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่งที่ชาวอำเภอบ้านใหม่ให้ความเคารพนับถือ ซึ่งนายอัศวินได้อธิบายเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของชาวอำเภอกับผู้วิจัยได้รับทราบ สำหรับสิ่งที่ดึงดูดให้นักทองเที่ยวขึ้นมาทองเที่ยวบนดอยสูง นายอัศวินคิดว่า คือความสวยงามของสวนแม่ฟ้าหลวง และพระตำหนักดอยสูง สำหรับประเพณีที่เป็นที่รู้จักและนักทองเที่ยวให้ความสนใจ ได้แก่ ประเพณีโล้ชิงช้า วัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า ทางด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการทองเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม นายอัศวินคิดว่า การทองเที่ยวมีส่วนทำให้วัฒนธรรมของชาวอำเภอบ้านใหม่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านการแต่งกายที่นิยมตามอย่างนักท่องเที่ยว ภาษจากเดิมที่พูดแต่ภาษาอำเภอก็เริ่มพูดภาษาไทยกันได้เกือบหมดทุกคน สำหรับช่วงเทศกาลต่างๆ จะมีการแสดงของชาวอำเภอก่อนให้นักทองเที่ยวได้ชม นายอัศวินคิดว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาวอำเภอบ้านใหม่ไว้

5. นายอาทิตย์ ยะแปงภู่อายุ 63 ปี สถานภาพโสด นับถือผีบรรพบุรุษ เป็นผู้นำทางศาสนาของหมู่บ้าน อาชีพหลักทำการเกษตร นายอาทิตย์เป็นอีกคนหนึ่งในหมู่บ้านที่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อเป็นอย่างดี ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อในการนับถือศาสนาของชาวบ้านให้ผู้วิจัยได้รับฟังว่าส่วนใหญ่แล้วนั้นชาวอำเภอบ้านใหม่จะเปลี่ยนศาสนากันไปหมดแล้วเพราะให้สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตแบบใหม่ ด้านการทองเที่ยวสิ่งที่ดึงดูดให้นักทองเที่ยวขึ้นมาทองเที่ยวบนดอยสูง คือสมเด็จย่าและสถานที่ทองเที่ยวที่สวยงาม ประเพณีที่สำคัญภายในหมู่บ้าน เช่น ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลก้าง ประเพณีปีใหม่วางไฟแดง สำหรับการทองเที่ยวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม นายอาทิตย์คิดว่าเมื่อมีการทองเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป เช่น การแต่งกาย ภาษา การนับถือศาสนา สำหรับการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอำเภอบ้านใหม่ เช่น การแสดงของชาวอำเภอบ้านใหม่ในช่วงเทศกาล ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

6. นายธรรมบุญ พิมลดำรงเกียรติ อายุ 25 ปี สถานภาพโสด นับถือผีบรรพบุรุษ อาชีพหลักทำสวนกาแฟ อาชีพรองค้าขาย นายธรรมบุญคิดว่า สิ่งที่ทำให้นักทองเที่ยวเดินทางมาทองเที่ยวบนดอยสูง คือ อากาศที่เย็นสดชื่นและสถานที่ทองเที่ยวที่สวยงามอย่างเช่น สวนแม่ฟ้าหลวง สำหรับ

ประเพณีที่สำคัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของนักท่องเที่ยว คือ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีไหมลูกช้าง ประเพณีปีไหมไข่แดง ด้านวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษา นายธรรมบุญยังคิดว่าการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้วัฒนธรรมของชาวอาข่าเปลี่ยนไป ปัจจุบันเงินมีความสำคัญกับชีวิตมากขึ้นเพื่อนำมาซื้อสิ่งของอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์มือถือ การแต่งกายที่เลียนแบบจากนักท่องเที่ยวไม่นิยมใส่ชุดประจำเผ่า แต่จะแต่งกายแบบคนพื้นราบเพราะใส่แล้วมีความมั่นใจ ชาวอาข่าในหมู่บ้านเริ่มพูดภาษาไทยกันได้หมดทุกคน เพื่อจะได้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้เข้าใจ ประเพณีบางประเพณีมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตที่ต้องรีบเร่งออกไปทำงาน แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการรักษาวัฒนธรรมของชาวอาข่าไว้ด้วย เช่น การละเล่นต่างๆ

7. นางสาวอนงค์ พรจรัสโชติ อายุ 35 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาคริสต์ อาชีพหลักค้าขาย นายอนงค์กล่าวว่า สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะขึ้นมาเที่ยวบนดอยตุง คือ อยากรชมพระตำหนัก ดอยตุง และความสวยงามของดอกไม้ที่สวนแม่ฟ้าหลวง ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้วิถีชีวิตบางอย่างต้องเปลี่ยนไป เช่น ค่านิยมด้านวัตถุสิ่งของต่างๆ เนื่องจากสามารถหาเงินได้มากขึ้น ชาวบ้านก็นำเงินไปซื้อสิ่งของที่ทันสมัยมาอำนวยความสะดวกสบาย แต่ที่เห็นได้ชัดที่สุด คือการแต่งกายเลียนแบบนักท่องเที่ยว และจะมีบางคนที่ไม่ออกไปขายของโดยจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเพื่อเป็นการเรียกความสนใจจากนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ในบางครั้งในหมู่บ้านจะมีการแสดงร้องรำทำเพลง หรือการละเล่นต่างๆให้นักท่องเที่ยวได้รับชมด้วย ซึ่งนายอนงค์คิดว่าจะช่วยในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอาข่าให้คงอยู่ต่อไป

8. นายวิรพงษ์ วัฒนทวีทรัพย์ อายุ 35 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพรับจ้าง อาชีพรองเปิดโฮมสเตย์ นายวิรพงษ์คิดว่า สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวชมบนดอยตุง คืออากาศที่เย็นสบาย ดอกไม้ที่สวยงาม และเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาชาวบ้านในหมู่บ้านได้รับผลประโยชน์ไปด้วย เช่น มีรายได้เสริมจากการค้าขายให้กับนักท่องเที่ยว ประเพณีที่สำคัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีไหมลูกช้าง ประเพณีปีไหมไข่แดง ด้านวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษา ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก็ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างเริ่มเปลี่ยนไปเพราะว่าความเจริญเข้ามามากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีต่างๆ ชาวอาข่าไม่ค่อยให้ความสนใจกันแล้วเนื่องจากต้องรีบออกไปขายของให้นักท่องเที่ยว ซึ่งบางประเพณีก็มีการปรับเพื่อให้เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวัน สำหรับการแสดงของชาวอาข่าในหมู่บ้านจะมีการแสดงการละเล่นต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม ทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็น

วัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากของตนเอง อย่างน้อยที่สุดจะช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอาข่าให้คงอยู่ต่อไป

9. นายอภิชาติ อภิสุนทรกุล อายุ 48 ปี สถานภาพโสด นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักรับจ้างเป็นคนงานป่าไม้ อาชีพรองค้าขาย นายอภิชาติคิดว่าสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยตุง คือบรรยากาศ สถานที่ท่องเที่ยว และสมเด็จย่า แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ทำให้วัฒนธรรมของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วยค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูกข่าง ประเพณีปีใหม่ไต้แดง ที่ในอดีตเคยเป็นประเพณีที่มีความหมายและมีความสำคัญมาก แต่ปัจจุบันได้มีการปรับเพื่อให้เข้ากับการดำเนินชีวิต เนื่องจากชาวอาข่าต้องรีบออกไปทำงานค้าขายจึงไม่มีเวลามาประกอบพิธี ด้านการแต่งกาย นายอภิชาติได้อธิบายเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้ชายชาวอาข่าแบบดั้งเดิม ซึ่งในปัจจุบันพบเห็นได้น้อยมาก เพราะทุกคนเปลี่ยนไปแต่งแบบคนพื้นราบกันหมดแล้ว ค่านิยมใหม่ๆ เริ่มเกิดขึ้นในหมู่บ้านเช่น โทรศัพท์มือถือ รถมอเตอร์ไซด์ อินเทอร์เน็ต เงินเข้ามามีความสำคัญเพราะไม่ว่าจะอยากได้สิ่งใดต้องใช้เงินซื้อหามา

10. นายทรงกลด อภิสุนทรกุล อายุ 40 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักทำสวน อาชีพรองค้าขาย นายทรงกลดคิดว่า สิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยตุง คือบรรยากาศทางธรรมชาติ และพระราชกรณียกิจของสมเด็จย่า ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้น นายทรงกลดบอกว่า การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเร็วขึ้น ซึ่งวัฒนธรรมของชาวอาข่าที่เปลี่ยนแปลงนี้เพื่อให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจึงอาจมีความจำเป็นที่จะต้องมีการผ่อนปรนบ้าง ด้านค่านิยม การท่องเที่ยวมีผลทำให้ค่านิยมเปลี่ยนไป ชาวอาข่าฟุ่มเฟือยกันมากขึ้น มีความต้องการสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น โทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น นายทรงกลดยังให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวยังได้นำเทคโนโลยีอันทันสมัยเข้ามาภายในหมู่บ้าน มีส่วนทำให้ครอบครัวมีความห่างเหินกัน โดยสมาชิกในครอบครัวต่างคนต่างดูทีวีบ้าง เล่นอินเทอร์เน็ตบ้าง ไม่มีเวลาพูดคุยเรื่องวัฒนธรรมเหมือนก่อน

11. นายวุฒิชัย อภิสุนทรกุล อายุ 43 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักรับจ้างอยู่ในโครงการพัฒนาดอยตุง นายวุฒิชัยการท่องเที่ยวที่ขยายเข้ามาในพื้นที่ทำให้คนมีงานทำ มีรายได้เสริมเข้า ไม่ต้องจากบ้านออกไปทำงานในเมือง ซึ่งสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะมาเที่ยวบนดอยตุง คือ ความงดงามของสวนดอกไม้ อากาศที่สดชื่นสบาย ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้น นายวุฒิชัยคิดว่าหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้วิถีชีวิตบางอย่างต้องเปลี่ยนไป ที่เห็นได้

อย่างชัดเจน คือการแต่งกายที่ปัจจุบันนิยมแต่งแบบนักท่องเที่ยวก้นมากขึ้น ส่วนตนเองนั้นเวลาทำงานจะต้องใส่ชุดเครื่องแบบ แต่จะแต่งชุดประจำเผ่าเฉพาะในงานพิธีกรรม เพราะอยากจะช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายไว้ ด้านงานศิลปหัตถกรรมของชนเผ่าซึ่งสมัยก่อนเป็นงานทำมือทั้งหมด แต่เนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวมากขึ้นทำให้ทำไม่ทันจึงต้องไปรับสินค้าจากที่อื่นมาขาย อีกทั้งค่านิยมด้านวัตถุดิบของที่เข้ามาพร้อมกับการท่องเที่ยว ชาวบ้านใช้จ่ายหมดไปกับสิ่งของฟุ่มเฟือย ทำให้ไม่ค่อยมีเงินเก็บ

12. นายอมือ เบชือ อายุ 27 ปี สถานภาพโสด นับถือศาสนาคริสต์ อาชีพหลักรับจ้างทำงานอยู่ในโครงการพัฒนาคอยตุงฯ นายอมือเล่าว่าตั้งแต่ที่บนคอยตุงแห่งนี้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นทำให้คนบนคอยได้รับโอกาสต่างๆ มีอาชีพเสริมทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น สำหรับประเพณีที่สำคัญและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว คือ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูกช้าง ประเพณีปีใหม่ไข่แดง สำหรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้น อาจุคิดว่ามีส่วนทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป วิถีรุ่นหลังลืมวัฒนธรรมของชนเผ่า ทั้งกายแต่งกายที่เลียนแบบจากนักท่องเที่ยว ภาษาอาข่าไม่ค่อยจะพูดกันเปลี่ยนไปพูดภาษาไทย แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอาข่าทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักชาวอาข่ามากขึ้นด้วย

13. นายอาจุ นายเซอะ อายุ 26 ปี สถานภาพโสด นับถือศาสนาคริสต์ อาชีพรับจ้างอยู่ในโครงการพัฒนาคอยตุงฯ นายอาจุคิดว่าสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวบนคอยตุง คือ อากาศที่เย็นสบาย สวนดอกไม้ที่สวยงาม และพระตำหนักคอยตุง ซึ่งเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับประเพณีที่สำคัญและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูกช้าง ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ด้านวัฒนธรรมที่เด่นๆ ได้แก่ การแต่งกาย นายอาจุคิดว่า สำหรับการท่องเที่ยวนั้นยังได้ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป ทั้งวัตถุดิบของที่ทุกบ้านต้องมี เช่น โทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ วิทยุ รถมอเตอร์ไซด์ การแต่งกายที่ส่วนใหญ่ไม่ใส่ชุดประจำเผ่า เทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามาทำให้การดำเนินชีวิตสะดวกสบายขึ้น

14. นางสาวกั้งแก้ว ชื่นธีระชัย อายุ 30 ปี สถานภาพสมรส นับถือผีบรรพบุรุษ อาชีพหลักรับราชการ (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง) นางสาวกั้งแก้วได้เล่าว่า โครงการพัฒนาคอยตุงฯ นอกจากจะช่วยพัฒนาด้านชีวิตความเป็นอยู่แล้ว ยังเข้ามาช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย สำหรับสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวบนคอยตุง คือสวนดอกไม้และสภาพอากาศที่เย็นสบาย ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาคนในหมู่บ้านอยากค้าขายหา

รายได้เพิ่มมากขึ้น เทคโนโลยีต่างๆ เริ่มเข้ามา วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมก็เริ่มที่จะเปลี่ยนไป เช่น วัฒนธรรมด้านการแต่งกายที่นิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบ หรือบางทีจะเห็นว่าชาวเขาบางคนใส่ชุดประจำเผ่าเฉพาะเวลาออกไปขายของ ซึ่งก็เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง หรือช่วงเทศกาลมีนักท่องเที่ยวมาก ทางหมู่บ้านจะมีการแสดงการละเล่นต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวชม ซึ่งนางสาวกิ่งแก้วคิดว่าเป็นผลดีต่อหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย เพราะเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมรวมทั้งช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาวอาข่าไว้อีกทางหนึ่งด้วย

15. นางชนิษฐา พิมลรักษากุล อายุ 33 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพค้าขาย นางชนิษฐาคิดว่า สิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวบนดอยตุง คือ พระตำหนักดอยตุง และความงดงามของสวนแม่ฟ้าหลวง และเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ชาวอาข่าในหมู่บ้านมีรายได้จากการขายของให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับประเพณีสำคัญที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูข่าง ประเพณีปีใหม่ไข่มแดง วัฒนธรรม เช่น การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า และภาษาอาข่า ทางด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม หลังจากที่มีการท่องเที่ยวส่งผลให้วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายที่นิยมแต่งกายแบบนักท่องเที่ยว ซึ่งเวลาออกไปขายของนางชนิษฐาการแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่าทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและขายของได้มากขึ้นเงิน แต่ถ้าไม่ได้ขายของจะแต่งกายแบบคนพื้นราบ ภาษาต้องพูดภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษบ้างเพื่อที่จะได้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้เข้าใจ นอกจากนี้นางชนิษฐายังบอกว่าในหมู่บ้านยังมีการอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมบางอย่างไว้ด้วยการ จัดการแสดงการร้องรำทำเพลง หรือการละเล่นให้นักท่องเที่ยวชม

16. นางสาวสุดา อภิสุนทรกุล อายุ 27 ปี สถานภาพโสด นับถือผีบรรพบุรุษ อาชีพหลักทำสวนกาแฟ อาชีพเสริมค้าขาย นางสาวสุดาความคิดเห็นว่า สิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยตุงคือ สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เช่น พระตำหนักดอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง และพระธาตุดอยตุง สำหรับประเพณีที่สำคัญและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูข่าง ประเพณีปีใหม่ไข่มแดง ด้านวัฒนธรรมที่เด่นๆ ได้แก่ ภาษาและการแต่งกาย และภายหลังจากการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาส่งผลให้วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป เช่น ชาวอาข่าได้ไปเห็นนักท่องเที่ยวแต่งกายจึงอยากจะแต่งแบบนักท่องเที่ยวบ้าง จึงทำให้การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเริ่มหายไป คนให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของมากขึ้น ถ้าไม่มีเงินก็อยู่ไม่ได้เพราะต้องใช้ซื้อสิ่งของต่างๆ ทางด้านภาษาเมื่อก่อนพูดกันแต่ภาษาอาข่า แต่พอต้องขายของให้กับนักท่องเที่ยวก็เริ่มพูดภาษาไทยกันหมดแล้ว นอกจากนี้นางสาวสุดา ยังได้อธิบายเกี่ยวกับการแสดงละเล่นและเครื่องดนตรีของชาวอาข่าว่าเป็นการช่วยเผยแพร่และอนุรักษ์ของชนเผ่าอีกทางหนึ่งด้วย

17. นางสาวศิริลักษณ์ อภิสุนทรกุล อายุ 42 ปี สถานภาพโสด นับถือผีบรรพบุรุษ อาชีพทำสวนกาแฟ อาชีพรองค้าขาย นางสาวศิริลักษณ์มีความคิดเห็นว่า สิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยตุง คือ บรรยากาศทางธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจต่างๆ แต่ภายหลังจากที่ดอยตุงได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเริ่มตามมาไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายที่เมื่อก่อนผู้หญิงต้องปั่นฝ้ายแล้วนำมาดัดเย็บเสื้อผ้าให้กับทุกคนในครอบครัว แต่ในวันนี้ไม่ต้องทำแบบนั้นอีกแล้วสามารถไปซื้อหามาใส่ได้เลย เทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เข้าถึงหมู่บ้านมากขึ้น ชาวบ้านนิยมเลียนแบบการใช้ชีวิตเหมือนนักท่องเที่ยว ทุกบ้านมีมือถือ มีโทรทัศน์กันหมด นอกจากนี้นางศิริลักษณ์ยังได้บอกว่า เมื่อก่อนงานหัตถกรรมที่ขายทำด้วยมือล้วนๆ แต่ละชิ้นใช้เวลาทำนาน แต่ในปัจจุบันนี้ของส่วนใหญ่ที่ขายก็ไปรับมาจากโรงงานที่ผลิต เพราะไม่มีเวลามาทำ

18. นางสาวกรรณิการ์ อยู่ลือ อายุ 28 ปี สถานภาพโสด นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักรับจ้างอยู่ในโครงการพัฒนาดอยตุงฯ นางสาวกรรณิการ์กล่าวว่า การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทำให้คนมีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้เพิ่มเข้ามาและไม่ต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ โดยสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยตุง คือพระตำหนักดอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง ดอกไม้ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี และหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น นางสาวกรรณิการ์คิดว่ามีส่วนทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไป ทั้งด้านการแต่งกายที่วัยรุ่นไม่นิยมใส่ชุดประจำเผ่อีกต่อไป แต่หันไปแต่งกายแบบคนพื้นราบเพราะใส่แล้วสวย ดูทันสมัย ค่านิยมทางวัตถุสิ่งของ เงินกลายเป็นปัจจัยสำคัญ ทุกคนทำงานเพื่อที่จะได้เงินนำมาซื้อสิ่งของเพื่อความความสะดวกสบาย เทคโนโลยีและสื่อต่างๆ อย่างอินเทอร์เน็ตก็ขยายเข้ามาในหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวก็ยังช่วยส่งเสริมให้เด็กๆ ภายในหมู่บ้านมีรายได้ เนื่องจากได้แสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ซึมซับวัฒนธรรมและเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวทางหนึ่งด้วย

19. นางสาวดวงฤดี อภิสุนทรกุล อายุ 29 ปี สถานภาพโสด นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักค้าขาย นางสาวดวงฤดี คิดว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในหมู่บ้านได้รับการพัฒนาหลายๆ อย่าง อีกทั้งชาวบ้านยังมีรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ามาอีกทางหนึ่ง สำหรับสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาท่องเที่ยวบนดอยตุง คือสมเด็จพระเจ้า พระตำหนักดอยตุง และความสวยงามของสวนแม่ฟ้าหลวง ประเพณีที่สำคัญและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว คือ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูกข่าง ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ด้านวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษา นางสาวดวงฤดีกล่าวว่า ภายหลังจากการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาส่งผลให้วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป เช่น การแต่งกายเพราะได้เห็นนักท่องเที่ยวแต่งตัวสวย จึงอยากจะแต่งบ้าง อีกทั้ง

ประเพณีหรือการละเล่นบางอย่างมีรูปแบบการจัดที่เปลี่ยนไปอย่างอย่างไม่ให้พบเห็นอีกแล้ว เพราะทุกคนต้องรีบเร่งออกไปค้าขายทำงานหาเงิน แต่จะมีพวกเด็กๆ ในหมู่บ้านที่ออกไปแสดงการ ร้องรำทำเพลงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ซึ่งตนเองคิดว่าเป็นการช่วยสืบสานวัฒนธรรมอันน่าภาคภูมิใจ ของชาวอาข่า

20. นางวราพร พิมลสกุลรักษา อายุ 40 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลัก ทำสวนกาแฟ อาชีพรองค้าขาย นางวราพรเล่าว่า ตั้งแต่ที่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นบนดอยตุง ทางโครงการ พัฒนาดอยตุงฯ ก็จัดให้มีที่ขายของท่ามาหากิน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สำหรับสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวบนดอยตุง คือพระตำหนักดอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวง และอากาศบนดอยตุง เย็นสบายเหมาะแก่การท่องเที่ยว สำหรับประเพณีที่สำคัญของชาวอาข่าและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ประเพณีโล้ชิงช้า ประเพณีปีใหม่มูลูกช้าง ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ด้านวัฒนธรรมที่เด่นๆ ของ ชาวอาข่า เช่น การแต่งกาย และภาษา ทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หลังจากที่มีการ ท่องเที่ยวเริ่มขยายตัวการค้าเดินชีวิตต้องรีบเร่งมากขึ้น เพราะต้องออกไปขายของให้นักท่องเที่ยว วัฒนธรรมบางอย่างของชาวอาข่าเริ่มเปลี่ยนแปลงไป บางอย่างก็เลียนแบบจากนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกายจากที่เคยแต่งชุดประจำเผ่าปัจจุบันเปลี่ยนมาใส่ชุดแบบคนพื้นราบ เพราะเห็น นักท่องเที่ยวแต่งตัวสวยๆ เลยอยากที่จะแต่งแบบนักท่องเที่ยวบ้าง อีกทั้งเงินมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งเมื่อก่อน ไม่จำเป็นต้องใช้เงินกันเลย แต่พอเห็นนักท่องเที่ยวมีมือถือ มีรถยนต์ขับทำให้อยากมีบ้าง เพราะมันทันสมัยและสะดวกสบาย นอกจากนี้การที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยมีการแสดงของชาวอาข่า ให้นักท่องเที่ยวได้ดูมีช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวอาข่าให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักมากยิ่งขึ้น

รายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้เลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุงฯ จำนวน 3 คน แต่ละตัวอย่างมีลักษณะ ดังนี้

1. นายธนาวัฒน์ ศรีศิริรินทร์ ได้เล่าเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ของดอยตุงในอดีตว่า เดิมดอยตุงชื่อ “ดอยดินแดง” มีสภาพเป็นเทือกเขาหัวโล้นอยู่ในบริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ เนื่องจากมีปัญหา การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อการเกษตรและปลูกฝิ่น นอกจากนี้ยังมีปัญหาการขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน และปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น การติดยาเสพติด การก้ำกัมนุญ และโรคเอดส์ แต่หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จฯ มาพัฒนาในพื้นที่และมีโครงการพัฒนาดอยตุงฯ เกิดขึ้น บนดอยตุงจึงได้พลิกฟื้นคืนความเป็น ธรรมชาติขึ้นมาอีกครั้ง ชุมชนชาวเขาที่อาศัยอยู่บนดอยตุงมีวิถีชีวิตอยู่ดีกินดีมีความสุขมากขึ้น

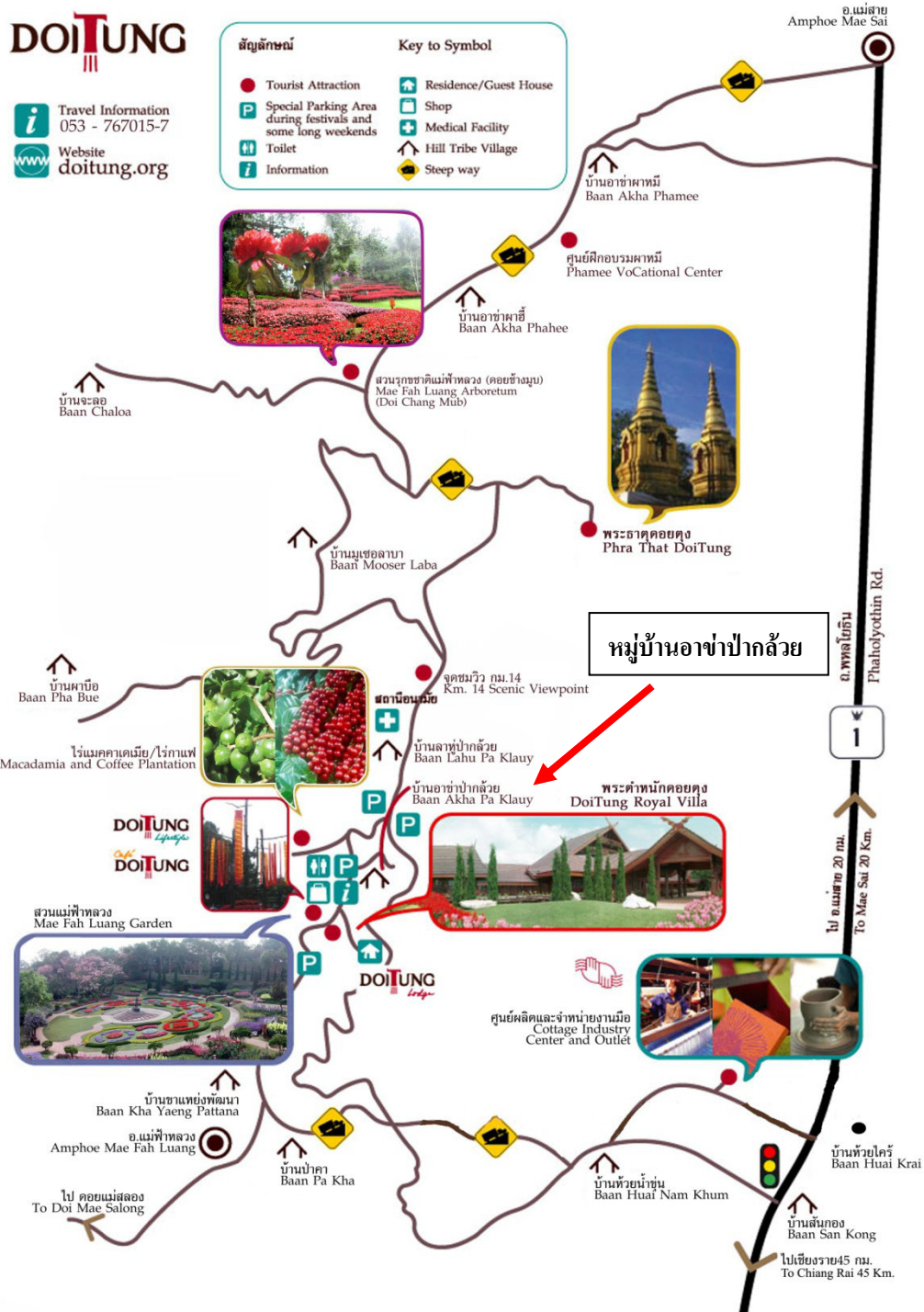
นอกจากนี้ นายชนาวัฒน์ กล่าวถึงลักษณะการท่องเที่ยวบนคอยดุงว่า เนื่องจากคอยดุงเป็นโครงการขนาดใหญ่ มีทรัพยากรหลากหลายอยู่ในพื้นที่สุดลูกหูลูกตา ดังนั้นการจัดการด้วยระบบมืออาชีพเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด การท่องเที่ยวเป็นแม่เหล็กอย่างหนึ่งของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ สามารถดึงคนจากทุกอาชีพและทุกชาติเข้ามาทัศนศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจ โดยภายในโครงการพัฒนาคอยดุงฯ มีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีความรู้เชื่อมโยงแบบครบวงจร เดินเรื่องท่องเที่ยวโดยผูกโยงกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ได้แก่ พระตำหนักคอยดุง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ และสวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง และนอกจากสถานที่ท่องเที่ยวแล้วทางโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครันเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อาทิเช่น ที่พัก (คอยดุง ลอร์จ) ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

2. นายเกรียงไกร สิงห์คะ เล่าเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ของคอยดุงก่อนที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2531 ว่า คอยดุงพื้นที่ป่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นถิ่นทุรกันดาร ดันไม้บนภูเขาถูกตัดจนโล่งเตียน ดินเป็นสีแดงทั่วทั้งภูเขา ดันน้ำลำธารถูกทำลาย ชาวบ้านต้องยังชีพด้วยการปลูกฝิ่น ทำไร่เลื่อนลอย โดยวิธีถางป่าเผา ทำไร่หมุนเวียนไปเรื่อยๆ ซึ่งในเวลานั้น “ฝิ่น” เป็นผลผลิตเพียงอย่างเดียวที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน จนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณเห็นผืนป่าค่อยๆ ถูกทำลายจนเกือบหมดสิ้น จึงมีพระราชปณิธานที่จะฟื้นฟูความเจริญให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมกับทรงมีรับสั่งว่า “ฉันจะปลูกป่าที่คอยดุง” จากนั้นการปลูกสร้างพระตำหนักคอยดุงเพื่อเป็นที่ประทับทรงงานก็ได้เริ่มขึ้น พร้อมกับมีโครงการปลูกป่าและการสร้างอาชีพทางเลือกใหม่เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงาน มีการฝึกทักษะงานต่างๆ ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเขาบนคอย ปัจจุบันคอยดุงได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบุคคลที่สนใจและนักท่องเที่ยว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ที่น่าสนใจ ได้แก่ พระตำหนักคอยดุง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง และนอกจากนี้ยังมี พระธาตุคอยดุงที่เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกทางโครงการพัฒนาคอยดุงฯ ได้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางขึ้นมาเที่ยวบนคอยดุง เช่น ที่พัก คอยดุง ลอร์จ ร้านขายสินค้าที่ระลึก ร้านอาหาร ห้องประชุมสัมมนา และจัดเลี้ยง

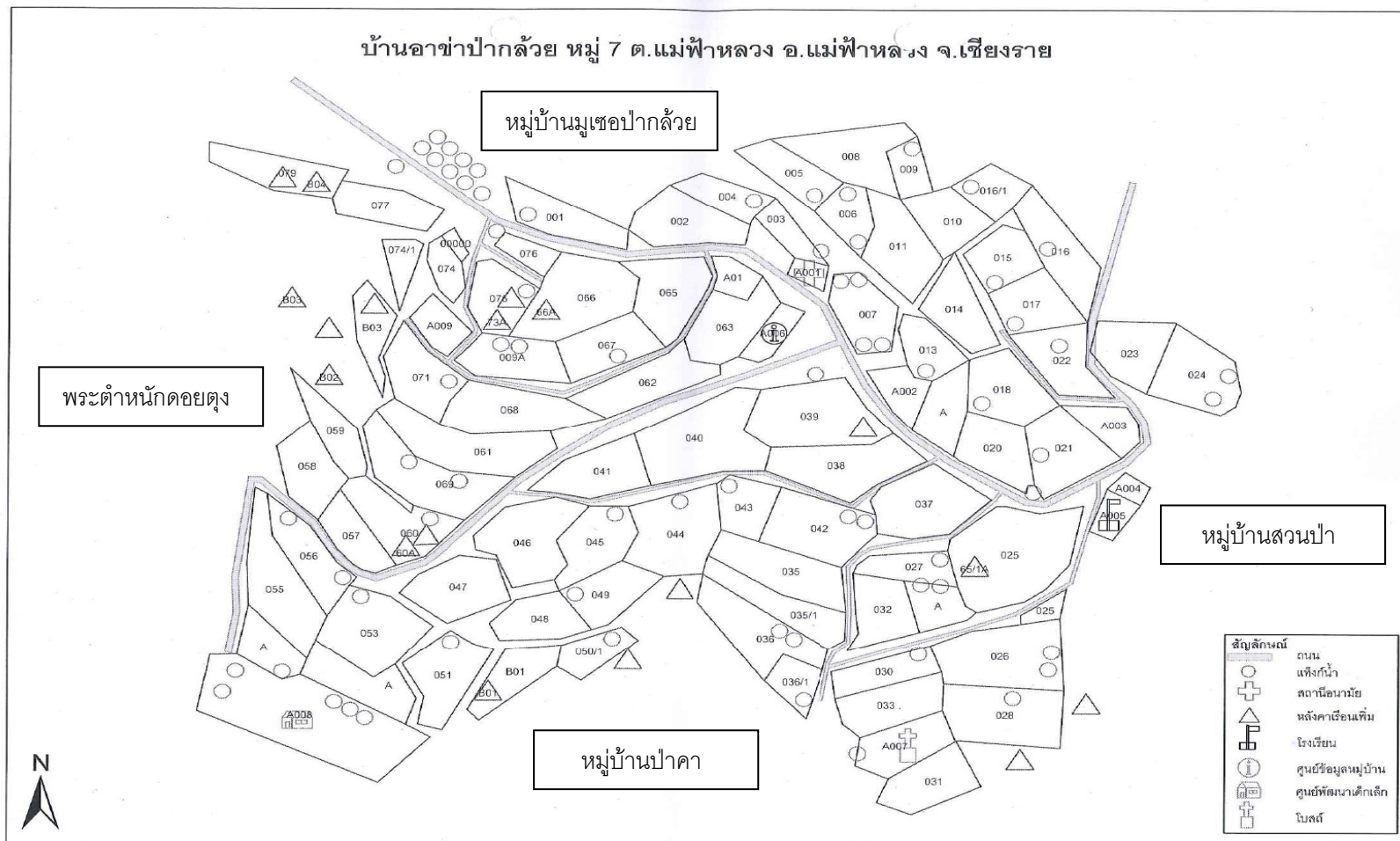
3. นางขวัญดี พรรณโอรส เล่าว่า แต่เดิมคอยดุง เป็นเทือกเขาหัวโล้นที่ถูกชาวเขาตัดทำลายเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตร จนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณได้เสด็จมายังคอยดุง และได้มีโครงการพัฒนาคอยดุงขึ้นโดยปลูกป่าคืนความสมบูรณ์กลับคืนสู่ธรรมชาติ ได้ดึงชาวเขาเข้ามาทำงานในโครงการปลูกป่า

คอยตุ้ง แต่ก่อนนั้นเส้นทางขึ้นคอยตุ้งเป็นเส้นทางลอยฟ้า คือเมื่อนั่งรถบนถนนคอยตุ้งแล้วมองลงมาก็จะเห็นวิวโล่งๆ ไม่มีต้นไม้มาบดบังทัศนียภาพ แต่ในปัจจุบันนี้คอยตุ้งกลับคืนสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่งเมื่อนั่งรถไปตามเส้นทางขึ้นคอยตุ้งจะเห็นแต่ต้นไม้แน่นขนัดนั้นล้วนเป็นป่าปลูกทั้งสิ้น หลังจากโครงการปลูกป่าแล้วเสร็จจึงได้มีการสร้างพระตำหนักคอยตุ้งและมีโครงการอีกหลายโครงการเพื่อสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น คุณขวัญดียังเล่าเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวให้ผู้วิจัยฟังว่า บนคอยตุ้งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมายทั้งพระตำหนักคอยตุ้ง สวนแม่ฟ้าหลวง หอแห่งแรงบันดาลใจ สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง พระธาตุคอยตุ้ง รวมทั้งหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย ซึ่งนางขวัญดียังเล่าถึงรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวให้ฟังอย่างครบถ้วน และนอกจากสถานที่ท่องเที่ยวแล้วยังได้แนะนำเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวว่ามีทั้ง ที่พัก ร้านอาหาร ร้านของของที่ระลึก และอื่นๆ อีกมากมาย

ภาพผนวกที่ 1 แผนที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ บนดอยตุง
 ที่มา: ศูนย์ท่องเที่ยวและบริการ โครงการพัฒนาดอยตุงฯ (2555)

ภาพผนวกที่ 2 แผนที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย
ที่มา: ปรับจาก ฝ่ายพัฒนาสังคม มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง (2555)

ภาคผนวก จ
รูปภาพการลงพื้นที่หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย และ แหล่งท่องเที่ยวบริเวณ โครงการพัฒนาออยดุงฯ

ภาพผนวกที่ 3 ลักษณะบ้านของชาวอาข่าในอดีตแบบยกพื้น (ห่มโก)

ภาพผนวกที่ 4 ลักษณะบ้านของชาวอาข่าในปัจจุบันที่เน้นความแข็งแรงทนทาน มีรั้วรอบขอบชิด

ภาพผนวกที่ 5 “หน้าจั่ว” สัญลักษณ์ที่แสดงว่าเป็นบ้านของอาข่า

ภาพผนวกที่ 6 ประตูป่าบ้าน มีรูปแกะสลักของมนุษย์ชายหญิงตั้งอยู่บริเวณด้านข้างของประตู

ภาพผนวกที่ 7 การนั่งรับประทานอาหารรอบขันโตกของชาวอาข่าในงานศพภายในหมู่บ้าน

ภาพผนวกที่ 8 หิ้งบูชาบรรพบุรุษ หรือ ศาลเจ้ามิดสา (บริเวณลูกศรชี้)

ภาพผนวกที่ 9 คริสตจักรปากกล้วย

ภาพผนวกที่ 10 การข้อมไข่ไก่ให้เป็นสีแดงโดยใช้วุ้นหอมแดง ในประเพณีปีใหม่ไข่แดง

ภาพผนวกที่ 11 ตาเหลว ทำขึ้นจากไม้ไผ่ เป็นสัญลักษณ์หมายถึงการ”ห้าม”
ที่มา: พิพิธภัณฑ์ชาวเขาออนไลน์ (2555)

ภาพผนวกที่ 12 การโล้ชิงช้าของชาวอาข่า ในช่วงเดือนกันยายน

ภาพผนวกที่ 13 การเล่นตีลูกข้างของผู้ชายชาวอาข่า

ภาพผนวกที่ 14 อุปกรณ์การเล่นตีลูกข้าง

ภาพผนวกที่ 15 ชิงช้าใหญ่ประจำหมู่บ้าน (หล่าเจ้อ)

ภาพผนวกที่ 16 ชิงช้าหมน (กำลาล่าเจ้อ)

ภาพผนวกที่ 17 จิงช้าขนาดเล็ก (เออเลอ) สำหรับเด็กที่สร้างไว้หน้าบ้านของแต่ละครอบครัว

ภาพผนวกที่ 18 การเต้นรำกระทู้ไม้ไผ่แบบเป็นวงกลม

ภาพผนวกที่ 19 การเดินรำแบบบราวกระทบไม้

ภาพผนวกที่ 20 เมล็ดสะบ้าใช้สำหรับการเล่นสะบ้า

ภาพผนวกที่ 21 การเล่นสะบ้าของชาวอาข่า

ภาพผนวกที่ 22 การเล่นสามล้อ

ที่มา: พิพิธภัณฑ์ชาวเขาออนไลน์ (2555)

ภาพผนวกที่ 23 การเล่นไม้ไผ่โก่งกาง

ภาพผนวกที่ 24 พระตำหนักคอยตุ่ง

ภาพผนวกที่ 25 สวนแม่ฟ้าหลวง

ภาพผนวกที่ 26 นิทรรศการภายในหอแห่งแรงบันดาลใจ

ภาพผนวกที่ 27 บรรยากาศภายในหมู่บ้านอำเภอลำปาง

ภาพผนวกที่ 28 สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง

ภาพผนวกที่ 29 พระธาตุคอยตุง

ภาพผนวกที่ 30 อาคารที่พัก คอยตุง ลอดจ้

ที่มา: ศูนย์ท่องเที่ยวและบริการ โครงการพัฒนาคอยตุงฯ (2555)

ภาพผนวกที่ 31 คริวดำหนัก

ภาพผนวกที่ 32 คริวคอยตุง

ภาพผนวกที่ 33 ศาลาสีลาวดี

ภาพผนวกที่ 34 ร้านกาแฟดอยตุง

อัตราค่าบำรุงสถานที่ / Admission Fee (Baht)

	พระตำหนักอดุลย Doi Tung Royal Villa	สวนแม่ฟ้าหลวง Mae Fah Luang Garden	หอแห่งแรงบันดาลใจ Hall of Inspiration	บัตรรวม 3 แห่ง (บัตร 230 บาท) Combine Tickets 3 Places (230 Baht)	สวนรุกขชาติแม่ฟ้าหลวง (สวนกุหลาบพันปี) Mae Fah Luang Arboretum	บัตรรวม 4 แห่ง (บัตร 280 บาท) Combine Tickets 4 Places (280 Baht)
บุคคลทั่วไป Adult	90	90	50	190	50	220
ผู้สูงอายุ Senior	45	45	-	90	25	110
นักเรียน นักศึกษา Student	45	45	-	90	25	110
เด็ก Child	ความสูงไม่เกิน 120 ซม. ยกเว้นค่าเข้าชม Fee for children under 120 cm. height only.					
เวลาทำการ Operating Hours	07:00-17:30	06:30-18:00	08:00-17:00		08:00-17:00	

* นักเรียน นักศึกษา ผู้สูงอายุ โปรดแสดงบัตร : Student and Seniors must show valid current ID

ภาพผนวกที่ 35 อัตราค่าบริการสถานที่ท่องเที่ยวของโครงการพัฒนาอยตุง
ที่มา: ศูนย์ท่องเที่ยวและบริการ โครงการพัฒนาอยตุงฯ (2555)

ภาพผนวกที่ 37 ลักษณะหมวกของลอมืออาข้า (หมู่บ้านอาข้าปากกล้วย)

ภาพผนวกที่ 38 ชุดประจำเผ่าอาข้าผู้ชาย (แบบดั้งเดิม)

ภาพผนวกที่ 39 การแต่งกายชุดประจำเผ่าหญิง (แบบดั้งเดิม)

ภาพผนวกที่ 40 การแต่งกายของวัยรุ่นชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยและหมู่บ้านใกล้เคียง
ที่ในปัจจุบันนิยมแต่งกายแบบคนพื้นราบ

ภาพผนวกที่ 41 การแต่งกายแบบผสมผสานของผู้ชายชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วย โดยสวมเสื้อ
ประจำชนเผ่ากับกางเกงยีนส์แบบคนพื้นราบ

ภาพผนวกที่ 42 การแต่งกายของผู้หญิงชาวอาข่า หมู่บ้านอาข่าปากกล้วยที่ปัจจุบันนิยมสวมเสื้อยืด
และกางเกง

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล	นางสาวภัทรพันธ์ เสริมสวัสดิ์ศรี
วัน เดือน ปี ที่เกิด	27 มีนาคม 2528
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการ โรงแรมและ ท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ประวัติการทำงาน	มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

